

“સર્વ હક્ક પ્રકાશક સંસ્થાને સ્વાધીન”

“સર્વ સાહિત્ય મુદ્રણાલય” ડૉ. રામખડ-અમદાવાદ.
લિમ્બુ-અખંડાનંદના પ્રમુખથી મુદ્રિત.

આ આવૃત્તિવિષે જે ખોલ

જે જ્ઞાન અને ચારિત્રને મેળવનારો મનુષ્ય સર્વ પ્રકારે સુખી અને કલ્યાણલાગી થઈને સન્નનોમાં પણ વંદાય-પૂજાય છે; એવી સર્વોત્તમ અને સ્થાયી સંપત્તિના અભિલાષી સન્નનો માટે આ પુસ્તક કેટલું બધું ઉપયોગી અને વાંચવા-વિચારવા જેવું છે, તે વાત આ પુસ્તક જેણે એક વાર પણ કાળજીપૂર્વક વાંચ્યું હશે કે વાંચશે, તેને આપોઆપજ જણાઈ રહેશે. મૂળલેખક એવા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન અને ઉત્તમ રહેણીકરણી વિષે આ પુસ્તકમાં જે સરસ માહિતી અને સમજૂતી આપે છે, તે કાંઈ ગોળાળીયું જ્ઞાન કે પંડિતાઈ દર્શાવવાને નથી આપતો; પરંતુ પડે તે શુભમાર્ગે ચાલી અનુભવસિદ્ધ બનીને માત્ર લોકકલ્યાણ સધાવવા સાફ આપે છે. આ પ્રમાણે આ પુસ્તક જે ચોખ્ખતાથી અને લોકહિતની લાગણીથી લખાયું છે તથા એમાં સાચી ઉત્પત્તિનો સાદો, સીધો અને સુંદર માગ જેવી કાળજીથી, અસરકારક રીતે અને અનેક પ્રકારે સમજાવ્યો છે, તેથીજ આ પુસ્તક જગતની અનેક ભાષાઓમાં ઉતારાઈને પુસ્તક પ્રચાર પામ્યું છે.

એ સાધુચરિત્ર પુરુષ શ્રીયુત “રાફે વાલ્ડો ફાઈન”ના આવા ઉત્તમ અંથનો લાભ જે જે ગુજરાતી પાઠકો જ્યારે જ્યારે લે, ત્યારે ત્યારે તેઓ પણ એ મહાત્માને પૂજ્યભાવે યાદ કરીને સ્મરણાંજલિ આપવા નહિ ચૂકે, એવી આશા છે.

આ મૂળ પુસ્તકનું નામ પ્રથમ તો પંડિત ફ. કે. લાલનજી પાસે વખાણ સાથે સંભળેલું. પછી એનું એક મરાઠી ભાષાંતર હાથમાં આવેલું. પછી ગુજરાતીમાં પણ એ અંથ પ્રસિદ્ધ કરવા વૃત્તિ થઈ; પણ કોઈ લાયક સજ્જનને શોધીને એવાં કામ સોંપવાનો સમય મળેલો નહિ, દેવચોગે શ્રી. મણિલાલ દોશી અનાયાસે સખી આવ્યા અને આવાં પુસ્તકોના તેઓ ખાસ પ્રેમી જણાયા. એ બંધુએ આ પુસ્તકનો અનુવાદ અવકાશે અવકાશે બનતી કાળજી-પૂર્વક કરી આપ્યો. પછી એમાં સરળતા અને સ્પષ્ટતા લાવવા સંશોધન પણ કરાયું; છતાં હજી પણ એવા ચત્તની જરૂર જણાતી હતી. ઇચ્છા છતાં બીજી આવૃત્તિ વખતે સમય મળ્યો નહિ; એટલે આ આવૃત્તિ તો અવકાશે અવકાશે જ્યારે પણ એવો ચત્ત થઈ રહે, ત્યારેજ પ્રસિદ્ધ કરવાનું રાખ્યું હતું. એને પરિણામે આમાંનો મહત્વનો વિષય (સમજવામાં) કોઈ પણ સરળ-સ્પષ્ટ થયો હોય,

અનુવાદકની પ્રસ્તાવના

(પહેલી આવૃત્તિ સમયની)

જગતના એવા જ્યારે રચૂન ભુવનની ક્ષણિક, દુ ખગર્ભિત અને મળ્યા પછી પણ તૃપ્તિ ન આપતા સુખના ખીજ સાધનોની લાનસા ઉત્પન્ન કરતી વસ્તુઓ પાછળ રાતદિન ભમ્યા કરે છે, અને ખરૂં સુખ, શાંતિ અને આનંદ અનુભવવાના સત્ય માર્ગથી દૂર ભાગતા માલૂમ પડે છે, તે સમયે ખરી શાંતિ, શક્તિ, પ્રેમ, આરોગ્ય આત્મરૂપરૂપિણ વગેરે આત્માના શાશ્વત ગુણો તરફ લક્ષ દોરવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો તે અતિ આવશ્યક ગણાવું જોઈએ.

મનુષ્ય પોતાનું ખરૂં સ્વરૂપ જૂની પોતાના રચૂલદેહ કે વાસના કે વિચારની સાથે પોતાનો અભેદ હોય એમ માની ધણુંજ સંકુચિત, સ્વાર્થમય અને બળદીન જીવન ગાળે છે પોતાનું ખરૂં સામર્થ્ય શું છે, તેનો તેને લેશ પણ ખ્યાલ નથી પોતાના વિચારમાં કેટલું અનત બગ ધણું રહેતું છે, તેનું તેને જ્ઞાન પણ નથી ખાન-પાન, ધનપ્રાપ્તિ અને વસતૃદ્ધિ કરવામાંજ જીવનની મહત્ત્વાકાંક્ષાની પર્વાપ્તિ થતી હોય, એમ જેઓને લાગે છે, તેઓનું જીવન કેવળ દુ ખમય, કંતેશમય અશાન્ત અને આનંદરહિત હોય તેમાં આશ્ચર્ય શું ?

જગતમાં એવા ઘણા મનુષ્યો છે કે જેઓની આખપર સદજ પડળ વગેરે છે તેઓને આ પુસ્તકમાં વર્ણવેલો કિમતી જોધ અવશ્ય લાભકારી થશે એમ મને લાગે છે આપણા પ્રાચીન તત્ત્વ જ્ઞાનના સિદ્ધાંતો આ પુસ્તકમાં એવા નો સરળ રૂપમાં અને એવી તો સચોટ રીતે ઉપદેશવામાં આવ્યા છે કે જરા ઉઠો વિચાર કર નારને તેનું સત્ય સમજાયા વિના રહેને નહિ.

આત્મા-પરમાત્માની એકતાનો અપૂર્વ સિદ્ધાંત એ આ પુસ્તક નું ખીજ છે જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય જ્ઞાનપૂર્વક તે એકતાનો સ્વીકાર કરી તેનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરે છે તેટલા પ્રમાણમાં પરમાત્મા મા રહેલી શાંતિ, શાંતિ, આરોગ્ય, જ્ઞાન વગેરે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આ અનુભવ કરવા માટે પ્રભુએ આપણને મોટામાં મોટું સાધન જે આત્મ્ય છે તે વિચારશક્તિ છે મનુષ્ય પોતાની ભાવના પ્રમાણે સૂક્ષ્મ સૃષ્ટિ રચે છે, અને તે ભાવના વધારે દૃઢ અને નિયમિત થતા તે સૂક્ષ્મ સૃષ્ટિ સ્પૂર્ણરૂપમાં પ્રકટ થાય છે જાદોએપનિ-પદમાં કહ્યું છે કે-અયં યત્તુ વ્રતુમય પુરપ ।

મનુષ્ય વિચારની કૃતિ છે, જેવો વિચાર કરે છે તેવો તે થાય છે
ઈશ્વર સર્વભૂતાના હૃદયોડ્ડજીવન તિષ્ઠતિ । દે અર્જુન ।
પ્રભુ સર્વના હૃદયમાં રહેલા છે પાપીમાં પાપી અને મહાત્મામાં

પ્રભુમય જીવન

પ્રસ્તાવ

આ વિશ્વમાં જે પ્રકારના મનુષ્યો છે. કેટલાક શુભદર્શી હોય છે, તેઓ દરેક બનાવમાં શુભ પરિણામજી જુએ છે અને અશુભ-દર્શીઓ અશુભજી જુએ છે. પ્રકાશ અને અંધકારના જેટલો મોટો ભેદ આ બે પ્રકારના મનુષ્યો વચ્ચે હોવા છતાં તેઓમાંનો દરેક માણસ પોતપોતાના દષ્ટિગિંદુથી અથવા અપેક્ષાથી ખરો છે. આથી આ દષ્ટિગિંદુજ દરેકના જીવનનું નિયામક છે, તથા એ જીવન બળવાન કે બળહીન બને, સુખી કે દુઃખી બને, અને વિગતથી કે નિષ્કૂળ નિવડે, તેનો સર્વ આધાર તેના પોતાના એ દષ્ટિગિંદુ ઉપરજ રહેલો છે.

શુભદર્શી મનુષ્ય દરેક વસ્તુ-સ્થિતિને તેને લગતા સર્વ સ યોગો તથા સંખ્ય મેં સહિત જોઈ શકે છે, ત્યારે અશુભદર્શી પુરત સંકુચિત દષ્ટિથી અને અસુક અપેક્ષાથી જુએ છે. વળી શુભદર્શીની સમ-જાણ જ્ઞાનના પ્રકાશથી જાગ્રત થયેલી હોય છે, ત્યારે અશુભદર્શી અજ્ઞાનમાંજ ગોઠાં ખાતો હોય છે. બન્ને પ્રકારના મનુષ્યો પોત-પોતાના અંતઃગમાંથીજ પોતપોતાની સુષ્ટિ રચે છે અને તે રચનાનું ફળ દેખું આવશે, તેનો આધાર પણ દરેકના પોતાના દષ્ટિગિંદુ-પરજ રહેલો હોય છે. શુભદર્શી મનુષ્ય પોતાના વિશેષ જ્ઞાન અને આંતરિક પ્રતિભાવડે પોતાને માટે સ્વર્ગની રચના રચે છે, અને જેટલા પ્રમાણમાં તે પોતાને માટે સ્વર્ગ રચી શકે છે, તેટલા પ્રમાણમાં આખા વિશ્વમાટે પણ તે સ્વર્ગ રચવામાં સહાયભૂત થાય છે; ત્યારે અશુભદર્શી મનુષ્ય પોતાના અજ્ઞાન અને સંકુચિત વિચાર-ને લીધે પોતાને વાસ્તે નરક રચે છે અને બીજા માણસોને પણ નરક રચવામાં સહાયક બને છે.

તમારામાં અને મારામાં-દરેકમાં કાં તો શુભદર્શીપણાનો અણુ વિશેષ હોય છે અથવા તો અશુભદર્શીપણાનો અણુ વિશેષ

હોય છે આ કારણથી દરેક કલાકે આપણે કા તો આપણે માટે સ્વર્ગ રચીએ છીએ કે કા તો નરક બનાવીએ છીએ, અને જેટલા પ્રમાણમા આપણે આપણે માટે સ્વર્ગ કે નરક રચીએ છીએ, તેટલાજ પ્રમાણમા જગતને સારૂ પણ સ્વર્ગ કે નરક રચવામા આપણે મદદગાર બનીએ છીએ

સ્વર્ગ એટલે સ પ-ઐક્ય-સ ગતિ-સ વાદ-વિશાળતા, અને નરક એટલે ભેદભાવ-અસ ગતિ-વિવાદ-સ કુચિતપણુ

કેની સાથે સ પ-એકવાક્યતા થવાથી મનુષ્ય સ્વર્ગીય આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકે અને કેની સાથે ભેદભાવ-કુસ પ થવાથી મનુષ્ય ને નરકનુ દુખ ભોગવવુ પડે, એ વિચારવુ જોજ આ લેખનો ઉદ્દેશ છે કારણ કે એ બાબત સમજવાથી એક એવી કુચી મનુષ્યના હાથમા આવી જાય છે, કે જેનાવડે તે ઇચ્છે તો સ્વર્ગના દ્વાર ઉઘાડી ઉચ્ચ આનંદ અનુભવે છે, અને ઇચ્છે તો નરકના દ્વાર ખોલી દુખ અને દુખજ જીવે છે એ બેમાથી કયુ સાધન અને કયુ પરિણામ પસંદ કરવુ, તે કામ દરેક વાચકનુ પોતાનુ છે

પ્રકરણ ૧ જી

વિશ્વનુ ઉત્તમોત્તમ સત્ય

અનંત મામર્થ્યવાળુ પરમતત્ત્વજ સર્વના આધારસ્વરૂપ છે, તેજ સર્વને 'જીવન' આપે છે અને સર્વમા તથા સર્વદ્વારા તેજ પ્રકટ થાય છે આ વિશ્વનુ ઉત્તમોત્તમ સત્ય પણ એજ હોઈને એ સ્વયંભૂ તત્ત્વમાથીજ આ સર્વ આગ્યુ છે અને હજી પણ તેમાથીજ આગ્યા કરે છે જો દરેક વ્યક્તિમા જીવન અથવા પ્રેમન્ય છેજ, તો પછી જેમાથી તે જીવન આવતુ હોય એવુ તે જીવનનુ કોઈ એક અનાદિ અનંત મૂળ પણ ચોક્કસ હોવુ જોઈએજે આ જગત મા પ્રેમનો ગુણ આપણી નજરે પડતો હોય, તો તે પ્રેમનુ પણ કોઈ એક અનંત અપાર મૂળ હોવુ જ જોઈએ, અને એજ પ્રમાણે આ જગતમા જો કાઈ પણ જ્ઞાન રહેલુ હોય, તો તે જ્ઞાન જેમાથી ઉદ્ભવી શકે તેવુ જ્ઞાનનુ કોઈ એક અનંત અખૂટ મૂળ પણ હોવુ જ જોઈએ આ નિયમ ગતિને, શાંતિને અને જગતની

જરૂર વસ્તુઓને પણ એકસરખી રીતે લાગુ પડે છે.

આ ઉપરથી એટલું તો અવશ્ય સમજાવું હતું કે, સર્વની પાછળ અનંત શક્તિ અને અખૂટ ચૈતન્યમય પરમાત્મતત્ત્વ રહેલું હોઈ તેજ સર્વનું મૂળ છે. જે મહાન અવળ નિયમો અને શક્તિઓ આ સમગ્ર વિશ્વમાં અને આપણી આસપાસ દરે દિશાએ આવી રહેલાં છે, તે નિયમો અને તે શક્તિઓમાંથીજ આ અખૂટ શક્તિ-વાળું જીવન પ્રાણીઓરૂપે હયાતીમાં આવે છે અને પોતપોતાનું કામ કરે છે.

આપણા દરરોજના જીવનનું દરેક કાર્ય તે મહાન નિયમો અને શક્તિઓને અનુસરીનેજ ચાલે છે. રસ્તાની બાજુએ ઉમટું દરેક પુષ્પ વધે છે, ખીલે છે અને ફરમાય છે, તે પણ તે મહાન અને અવળ નિયમોનુંજ કાર્ય હોય છે. હિમના ઢગલા બંધાય છે, તૂટી પડે છે, ઝોગમે છે, જળરૂપ થાય છે, વરાળરૂપ થાય છે, વાદળરૂપ થાય છે અને વર્ષા પાછા હિમરૂપે થાય છે. તે તમામ ક્રિયાઓ એ મહાન ને અવળ નિયમોવડેજ ચલી હોય છે.

એક રીતે કહીએ તો આ વિશ્વમાં નિયમસિવાય બીજું કશુંજ નથી; અને જો એ વાત સત્યજ હોય તો પછી તે નિયમોને રચનાર કોઈક બળ-કોઈક તત્ત્વ પણ હોવુંજ જોઈએ; અને તે આ નિયમો કરતાં પણ વધારે સામર્થ્ય ધરાવનાર હોવું જોઈએ. એ અનંત જીવન અને અનંત બળરૂપી જે મહાન તત્ત્વ પ્રત્યેક વસ્તુ અને સ્થિતિની પાછળ રહેલું છે, તેને આપણે પ્રભુ અથવા પરમાત્મા કહીશું. તમે તેને પ્રકાશ કહો, સર્વ શક્તિ કહો, પરમતત્ત્વ કહો અથવા બીજું ગમે તે નામ આપો; તેથી તેમાં સતિમાત્ર લેઈ પ્રકટો નથી. જો આપણે આ મુખ્ય વિચારમાં મળતા આવીએ તો પછી તમે તેને કર્મ, સ્વભાવ, ઈશ્વર, દે કશું નામ આપો છો, એ કોઈ મહત્ત્વની વાત નથી.

આ ઉપરથી સમજાવું હતું કે, પરમાત્મા એવા અનંત અગ્રાધ ચૈતન્યરૂપ છે, કે જેણે વિશ્વને પોતાનાથી ભરી નાખેલું છે, જેમાંથી સર્વ કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે; જેનામાં સર્વ કોઈ રહે છે અને જેની બહાર કોઈ પણ વસ્તુ અથવા સ્થિતિ રહી શકતીજ નથી. ખરું જોતાં આપણે પ્રત્યેક તે પરમાત્મામાંજ નહીં છીએ, ફરીએ છીએ અને અસ્તિત્વ ધરાવીએ છીએ. આપણું જીવન અથવા તો આપણા જીવનનું જીવન-જે કોઈ કહો તે એવું છે. આપણે તેજ પરમાત્મા-

તત્ત્વમાથીજ આપણુ જીવન મેળવ્યુ છે અને નિરતર મેળવ્યા કરીએ છીએ આપણે તે પરમાત્માનાજ એક અંશરૂપે અર્થાત્ વ્યક્તિરૂપે છીએ અને તે પરમાત્મતત્ત્વજ સમષ્ટિરૂપ હોઈને તેમાજ આપણે અને સર્વ કંઈ સમાઈ રહેલા છીએ આપણામા અને પરમાત્મ તત્ત્વમા એટલો ઉપાધિલેદ રહેલો છે, પરંતુ મૂળ વસ્તુસ્વરૂપે તો પરમાત્મતત્ત્વ અને આપણુ વ્યક્તિગત જીવન એકજ વસ્તુ છે બનેના અસલી ગુણમા અને મૂળ સ્વરૂપમા જરા પડુ લેદ નથી લેદ કાંઈ પડુ હોય તો તે માત્ર પ્રમાણનો અથવા વત્તા-ઓછા પહોંનોજ છે

તત્ત્વજ્ઞાનનો પ્રકાશ પામેલા ધણા જીવો એમ માને છે કે, આપણે આપણુ જીવન પરમાત્મતત્ત્વમાથી વહેતા પ્રવાહની પેઠે મેળવીએ છીએ, અને બીજા કેટલાક એમ જણાવે છે કે, આપણા જીવનની પરમાત્મતત્ત્વ સાથે એકતા અથવા અલેદ છે-એટલે કે મનુષ્ય અને પરમાત્મા એકજ છે ત્યારે આ બન્નેમા ખરૂ ડોણુ? બન્ને ખરા છે જો બરાબર સમજવામા આવે તો બન્નેનું કહેવુ સત્ય છે

પહેલો મત આપણે વિચારીએ જેમાથી આ સર્વ ઉદભવ્યું છે, તે પરમાત્મતત્ત્વજ જો સર્વના આધારરૂપે રહેલુ છે, તો પછી આપણુ વ્યક્તિગત જીવન પણ એ તત્ત્વમાથીજ નિરતર વહ્યા કરે છે જો આપણે બીજા મત પ્રમાણે એમ માનીએ કે, આપણા વ્યક્તિગત જીવાત્માઓ એ પરમાત્માના અંશરૂપ છે, તોપણ વ્યક્તિઓમા પ્રકટ થયેલુ જીવન તેના મૂળ માથે-પરમાત્મતત્ત્વ માથે એકરૂપજ હોવુ જોઈએ જેવી રીતે સમુદ્રમાથી લીધેલુ જળનુ ખિડુ તેના મૂળ સમુદ્ર સાથે એકરૂપ હોય છે, તેજ નિયમ અહીં પણ લાગુ પડે છે, છતાં આમા પણ ભૂલ થવાનો સંભવ છે જો કે પરમાત્મતત્ત્વ અને વ્યક્તિજીવન મૂળમા એકસરખા છે, છતાં વ્યક્તિજીવન કરતાં પરમાત્મતત્ત્વ એટલુ બધુ ઉત્તમ અને અમાપ છે કે તેમા સર્વ દેશ-કાળ, વસ્તુ-સ્થિતિઓ અને પ્રાણી-પદાર્થ સમાઈ જાય છે બીજા શબ્દોમા કહીએ તો મૂળસ્વરૂપનો વિચાર કરતાં સાગર અને તરંગ બંને જળરૂપ છે, તેની પેઠે એ બન્ને પણ એકરૂપજ છે, પણ શક્તિ ને માપનો વિચાર કરતાં તો એ બન્નેમા અત્યંત અતર દેખાય છે

જો આ રીતે વિચારીએ તો શું એમ પ્રતીત નથી થતુ કે, બન્ને મતો ખરા છે? એટલુ જ નહિ પણ તે મતો એકજ બાબતને જૂદી

જૂદી રીતે જણાવે છે. આપણે એક બીજું દૃષ્ટાંત લઈ આ બંને મતોની એકવાક્યતા વધારે સિદ્ધ કરીએ.

પર્વત ઉપર ખૂટે નહિ તેવું એક જળાશય છે, જેમાંથી બીણમાં રહેલું એક નાનું જળાશય પાણી મેળવે છે. હવે આ નાના જળાશયમાં રહેલા જળની અને તેના મૂળ સ્થાનમાં રહેલા જળની જાતિ તો એકજ હોય છે. ફેર એજ કે, પર્વત ઉપર રહેલા જળાશયમાંનું જળ અસંખ્ય નાનાં જળાશયોને પૂરું પડી શકે અને તે છતાં પણ તેમાં જળની ખોટ કદી પડે તેમ નથી. આ રીતે જાંનેના જળના જથ્થામાં મોટો ભેદ છે ખરો.

માનવજીવનના સંબંધમાં પણ એમજ છે. બીજા બાળકોમાં આપણે ગમે તેટલો મતભેદ ધરાવીએ, છતાં હું 'ધાર્' છું કે, આપણે સઘળા આ બાળકોમાં તો એકજ મતપર આવી શકીશું કે, સર્વની પાછળ અખૂટ ચૈતન્યરૂપ પરમાત્મા રહેલો છે, કે જે સર્વનું જીવન છે અને જેમાંથી સર્વ કોઈનું સર્વ પ્રકારનું જીવન આવે છે. આ પ્રમાણે હોવાથી તમારું, મારું અને સર્વ કોઈનું વ્યક્તિગત જીવન પણ એજ દિવ્ય પ્રવાહદ્વારા અને એજ અનંત મૂળમાંથી આવતું જોઈએ અને દરેક પ્રાણીમાં રહેલું જીવન મૂળસ્વરૂપે તો પરમાત્મતત્ત્વજ હોવું જોઈએ; અને એમાં ભેદ છે તે સ્વરૂપને લગતો નથી, પરંતુ માત્ર પ્રમાણનેજ લગતો છે.

જો આ બાળક સત્ય હોય તો શું એ ઉપરથી એમ ક્ષિત થતું નથી કે, જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય આ દિવ્ય પ્રવાહ તરફ પોતાના હૃદયનાં દ્વાર ખુલ્લાં રાખે છે, તેટલા પ્રમાણમાં તે પરમાત્મતત્ત્વની નજદીકમાં આવતો જાય છે; અને જેટલા પ્રમાણમાં તે નજદીકમાં આવતો જાય છે, તેટલાજ પ્રમાણમાં પરમાત્માની શક્તિઓ તેનામાં પ્રકટ થતી ચાલે છે? વળી જ્યારે એ પરમાત્મતત્ત્વ અનંત-અખૂટ છે, તો પછી તે અનુભવવામાં મનુષ્યને જે વિધો જણાય છે, તે વિધોનો ઉત્પન્ન કરનાર પણ તે પોતેજ છે; કારણ કે ઉપર કહેલા 'સત્ય'નું તેને 'ભાન' નથી.

સુદર ખીલી રહેલા કમળોવાળું એક નિર્મળ જળથી ભરપૂર સરોવર એક ખેતરની આસપાસ આવેલું છે થોડે દૂર ઉચાણુમા આવેલા એક મોટા જળાશયમાથી આ સરોવરને એક નીક વાટે પાણી પૂર પાડવામા આવે છે એ નીકને છેડે એક દરવાજો છે, તેના ઉઘડવા ને બંધ થવાપર પાણી આવવાનો ને ન આવવાનો આધાર છે એ સ્થળ અલૌકિક સૌંદર્યવાળું છે સ્વ-છ-નિર્મળ જળ ઉપર શ્રીખન્નતુમા ખીલેલા કમળો જીવતા જણાય છે તીરપર અનેક જાતના પુષ્પના છોડવાઓ ઉગી રહેલા છે પાણી પીવા અને સ્નાન કરવાને પક્ષીઓ સવારથી સાંજમુધી ત્યાં આઠ્યાજ કરે છે અને તેઓનો મધુર કિલકિલાટ સંભળાતોજ રહે છે બ્રમરો પણ ચોતાનું જૂઠું જૂઠું પુષ્પોપરથી પરાગ મેળવવાનું કામ ત્યાં કરતાજ હોય છે એ જળાશયની આસપાસમા દૃષ્ટિ પળ ન પહોંચે ત્યાંમુધી અનેક જાતના ફળ-ફલવાળા છોડવાઓ, વૃક્ષો અને લતાઓથીએ સ્થાન ઘણું જ ગમણીય ને આનંદદાયક સર્વ કોઈને લાગે છે એ જમીનનો માલિક એક ‘દિવ્ય મનુષ્ય’ છે મનુષ્ય જાતિ તરફ તે અત્યંત પ્રેમ રાખતો હોવાથી ત્યાં આગળ “આ ખાનગી જમીન છે” ‘આ ન્હોતે જવાની રજા નથી’ એવું તેણે ખાતીયુ મારવ ને બદલે ઉલટું એવું જ પાટીયું ચોઢવામા આઠ્યું છે કે ‘આ કમળસરોવર તરફ જવાની સર્વ કોઈને છૂટ છે’ આથી સઘળા લોકો આ માનિકને ચાહે છે, કાંઈ કે તેઓ તેમ કયાં સિવાય રહી શકતાજ નથી માલિક પણ જે ચોતાનું છે તે લોકોનું જ છે, એમ સમજે છે અને સર્વપર પ્રાપ્તિ ગણે છે

આ સ્થળે નાના બાળકો પણ આનંદ કરવાને પુષ્કળ આવતા જણાય છે થાકીને કંટાળી ગયેના શ્રી-પુરુષો આ સ્થળમા વારંવાર આવે છે અને જ્યારે તેઓ ત્યાંથી ઘર તરફ પાછા વળે છે, ત્યારે ઉગ્રી લાગણીમાથેને હસ્તે નહેરે જતા માનૂમ પડે છે, કારણ કે આ દિવ્ય સ્થાનનો લાભ લેવાથી તેઓના મનપરનો બોલો બોલો થયેલો હોય છે અને તેથી ઘણી વર તો તેઓ આશીષ પણ આપના બંધ છે કે “યન્માત્મા આ ઉદારાત્માનું ભલું કરે” ઘણા લોકો તો આ સ્થળને દેવતાનું ભૂમિનું કહેના આ જગ્યાનો માલિક તેને ‘ઈશ્વરી ઉદ્યાન’ કહે છે અને ચોતાની શાંતિના ઉદભાય કંનાક ત્યાજ ગાળે છે સૌના ગયા પછી પણ તે ત્યાં આગળ આમતેમ ફરે છે અને અજવાળી રાત્રિમા એક બાકડાપર

બેસીને પુષ્પોની સુગંધ લેતો જણાય છે તેનો સ્વભાવ ઘણોજ સાત્વિક છે તે કહે છે કે, આવે વખતેજ જીવનની ખરી વસ્તુઓ તેને મળે છે કેમકે ઘણીખરી ઉમદા તથા લોકહિતની ચેા જતાઓ આવે વખતેજ એકાએક પ્રેરણાની માફક તેને સૂઝી આવે છે

તે સ્થળ અને તેની આસપાસનું વાતાવરણ દયા, દિલસોહ, શુભ લાવના અને આનંદથી વ્યાપેલું રહે છે પશુઓ જ્યારે એ સરોવરના કિનારે જળ પીવાને આવે છે, ત્યારે તેમને પણ મનુષ્યો ના જેટલોજ આનંદ થાય છે અને તેમને જોઈને તેમના તરફ નજર કરનારના હૃદયમા પણ આનંદની ઉર્મિ ઉછળી આવે છે

તે સરોવરનો દરવાજો નિરતર ખુલ્લો રાખવામા આવે છે અને તેથી ત્યાં એટલું ગંધુ પાણી આવે છે કે ખેતરને જોઈતું પાણી મળવા ઉપરાંત પશુ પક્ષીઓને અને માણસોને પણ નિર્મળ અને સ્વચ્છ જળ પૂરું પાડે છે તથા વધારાનો પ્રવાહ આસપાસના ખેતરો તરફ વહીને તેમની પણ ખીલવણી કરે છે

હવે એક સમયે આ જગ્યાના માલિકને એક વર્ષસુધી જીને ગામ જવું પડ્યું તે દરમિયાન તેણે, દુનિયા જેને ‘વ્યવહારકુશળ’ કહે છે એવા એક મનુષ્યને એ જાગીર ભાડે આપી જેમા ખિસ્સુ ન ભરાતું હોય એવી કોઈ પણ બાબત કરવાને માટે આ નવા મનુષ્યને જરાયે સમય મળતો નહોતો તે પદસરોવર જે દરવાજાથી જળાશય સાથે જોડાયેલું હતું, તે ઢવાળે તેણે તરતજ બંધ કરી દીધો, અને તેથી પર્વતપરથી ઉતરી આવતો નિર્મળ પ્રવાહ બંધ થઈ ગયો “સર્વને આવવાની છૂટ છે” એવું જે પાટીયું ત્યાં ચોટેલું હતું, તે પણ આ નવા પુરુષે ઉપડાવી લીધું આથી કરીને પ્રથમ જે આનંદી બાળકો અને સ્ત્રી પુરુષો ત્યાં દરવા આવતા તે હવે આવતા જણાતા નથી અને દરેક વસ્તુ ફેરવાઈ ગયેલી જણાય છે નવજીવન આપનાર જળના અભાવે એ સરોવરના કમળો અને પુષ્પો હવે સૂકાવા લાગ્યા અને રોપાઓ પણ સૂકાઈને ઢળી પડવા લાગ્યા નિર્મળ અને સજીવ જળમા આનંદ કર્યા કરતી માછલીઓ પણ હવે ધીમે ધીમે મરવા લાગી અને તેથી તે સરોવરની પાસે જે કોઈ આવે તેને દુર્ગંધ આવવા લાગી કિનારાપર જે પુષ્પો ખીલતા હતા તે સૂકાઈ ગયા, જળ પીવા અને કીડા કરવા આવતા પક્ષીઓ અટકી ગયા, મધુકરોનો આનંદજનક ગાણગણાટ

બધ થઈ ગયો અને નિર્મળ જળ મળતું અટકી જવાથી પશુઓ પણ આવના બધ થયા.

આ પ્રમાણે આ સરોવરની અત્યારની અને પ્રથમની સ્થિતિમાં જે લેદ જણાતો હતો તેનું કારણ એજ હતું કે, પર્વતપરના વિશાળ જળાશયમાંથી સરોવરમાં જળ આવવાનો જે દગ્વાળો હતો, તે બધ કરવાથી સરોવરને જીવંત જળ મળતું તે બધ થઈ ગયું હતું.

આ બનાવ મનુષ્યના જીવનને મળતો આવે છે, એમ શુ આપણી દૃષ્ટિએ નથી પડતું ? જે પ્રમાણમાં આપણે પરમાત્મતત્ત્વ સાથેનું આપણું ઐક્ય અને મ બધ સ્વીકારીએ છીએ અને જે પ્રમાણમાં તેના દિવ્ય પ્રવાહને ગહપ કરવા માટે આપણા હૃદયના દ્વાર આપણે ખુલ્લો ગણીએ છીએ તથા જેટલા પ્રમાણમાં આપણે એ સર્વવ્યાપી, સર્વશ્રેષ્ઠ સૌથી વધારે શક્તિમાન અને સૌથી સુદર પરમાત્મતત્ત્વની સાથે એકરૂપ થઈએ છીએ, તેટલા પ્રમાણમાં આપણામાંથી પણ એ દિવ્ય તત્ત્વ ચારે તરફ વહેવા લાગે છે અને આપણી સાથે સ બધમાં આવનારા મનુષ્યો વગેરેને પણ એ દિવ્ય પ્રવાહનો લાભ મળે છે વિશ્વના અને આપણા સર્વના શ્રેષ્ઠ મિત્રરૂપ પરમાત્મા, એ અખૂટ અમાપ સરોવરને ઠેકાણે છે, નાતું સરોવર તે આપણ શરીર છે અને જળ આવવાનો દરવાજો એ આપણું પોતાનું હૃદય છે જેટલા પ્રમાણમાં ‘પરમાત્મતત્ત્વ’ સાથેનું આપણું ઐક્ય સ્વીકારવામાં આપણે નિષ્ફળ નિવડીને એ દિવ્ય જીવનપ્રવાહ સામે આપણે આપણા હૃદયદ્વારને બધ કરીએ છીએ તેટલા પ્રમાણમાં પ્રથમ તો આપણે પોતેજ એવી અવદશામાં મૂકાઈએ છીએ, કે જેથી આપણને મુખમાંમર્થ પોષણસપત્તિ કે ઉન્નતિ જેવું કશું મળતું નથી, અને તેથી આપણા પન્થિયમાં આવનારને પણ લાભ નહિ મળતા હાનિજ થાય છે.

આ ‘કમળસરોવર’માં અને માનવજીવનમાં એકે કોઈ છે જે મોટું જળાશય તેના મૂળરૂપ છે, તેમાંથી વહેતું પાણી પોતામાં આવે, તેટલાસારૂ દરવાજો ઉઘાડવાનું બળ નાના સરોવર માં નહિ હોવાથી એ જાળતમાં તેના આધાર બાહ્યસાધનપરજ રહે છે, પણ તમારા ને મારામાં તો તે સત્તારહેવી છે એ દિવ્ય જીવન ના પ્રવાહ તરફ આપણા હૃદયના દ્વાર ખુલ્લો રાખવા કે બધ કરવા, એ તો આપણી પોતાનીજ સત્તાની વાત છે આપણાજ વિચાર બળથી આ શક્તિ આપણામાં ખીલે છે,

‘માનવજીવન’ પરમાત્મતત્ત્વમાંથીજ ઉદ્ભવતું હોવાથી પરમાત્મતત્ત્વ સાથે તેને સંબંધ છે; માનવજીવનનો એક વનંદ આસપાસ આવેલી દુનિયાસાથે સંબંધ છે; તો બીજી વનંદ ‘વિચાર’ અથવા મન એ આપણા માનવજીવનને પરમાત્મતત્ત્વ સાથે જોડનારી નહેરુ જેવું છે.’

આ વિષયપર વધારે વિવેચન કરવા પહેલાં આપણે ‘વિચારનું’ સ્વરૂપ પણ બાજુનું જોઈએ. ઘણી વાર ધારવામાં આવે છે તેમ ‘મન’ અથવા ‘વિચાર’ એ કંઈ માત્ર અનિશ્ચિત કલ્પના અથવા હવાઈ ખ્યાલ નથી; પણ એક પ્રબળ, સૂક્ષ્મ અને મોટામાં મોટી શક્તિ છે.

વિચાર એ શક્તિ છે, તે સાબીત કરવા માટે હાલમાં પ્રયોગશાળામાં પ્રયોગો કરવામાં આવે છે. તેઓને અશુક અહાર, રંગ, સુગંધ અને શક્તિ હોય છે અને વિચારનું શાસ્ત્ર પણ છે, એમ તે પ્રયોગોદ્ધારા સાબીત થતું ચાલે છે. તે ઉપરથી પણ સમ-ભાવ છે કે વિચારશક્તિદ્વારા જે ઉત્પાદક શક્તિ પ્રગટ થાય છે, તે શક્તિ માત્ર નામનીજ નહિ પણ વાસ્તવિક હોય છે.

આપણીઆસપાસ આવેલી સ્પૃશ્ય દુનિયામાંની પણ ફરેકે ફરેકે બીજાની ઉત્પત્તિ વિચારમાંથીજ છે; કેમકે એ વિચારજ પાશ્વળથી ‘આકારનું’ રૂપ લે છે. પ્રત્યેક કિલ્લો, પ્રત્યેક મૂર્તિ, પ્રત્યેક ચિત્ર, પ્રત્યેક યંત્ર-દુકામાં કહીએ તો પ્રત્યેક જડ વસ્તુની ઉત્પત્તિ પ્રથમ તેના ઉત્પાદકના મનમાં વિચારરૂપે ઉદ્ભવ્યા પછીજ તે દ્રવ્ય થા સ્થૂલ રૂપમાં પ્રકટ થઈ હોય છે. જે વિશ્વમાં આપણે રહીએ છીએ, તે વિશ્વ પણ સર્વના આધારભૂત પરમાત્માનાજ વિચારનું રૂપ છે. આપણને માલૂમ પડતું છે તેમ જ આ વાત સત્ય હોય કે, પરમાત્માની સાથે સ્વરૂપથી આપણે એકજ છીએ અને તેથી પરમાત્મતત્ત્વ સાથે આપણું જોડ્ય છે, તોપણ આપણામાં આપણે જે વાતસાથે જ્ઞાનપૂર્વક એકજ અનુભવીએ, તેટલા પ્રમાણમાં આપણામાં પણ પરમાત્મતત્ત્વના જેવી ઉત્પાદકશક્તિ પ્રકટ થાય તેમાં શું અત્યર્થ છે?

કોઈપણ વસ્તુ દ્રવ્યજગતમાં પ્રકટ થાય થાને જોવામાં આવે તે પહેલાં તો તે અદ્રવ્ય જગતમાં હવાલી ધરાવતીજ હોય છે. આ ઉપરથી સાબીત થાય કે, અદ્રવ્ય જગત કારણરૂપ છે અને દ્રવ્ય જગત કાર્યરૂપ છે; તેમજ અદ્રવ્ય વસ્તુઓની

સરખામણીમા દૃશ્ય વસ્તુઓ અનિત્ય અને પશ્ચિમી છે.

‘શબ્દની શક્તિ’ એ અદ્વૈત શાસ્ત્રીય સત્ય છે આપણે પ્રથમ વિચારી ગયા કે, વિચારોમાથીજ આપણામાં ઉત્પાદન શક્તિ પ્રગટ થાય છે જેને આપણે બોલ્યેલો “શબ્દ” કહીએ છીએ, એ પણ માત્ર આત્મ-વિચારનું બાહ્યસ્વરૂપજ છે એ વિચાર શક્તિ બાહ્યરૂપમા અથવા સ્થૂળ સ્વરૂપમા પ્રકટ થાય તે પૂર્વે એકાગ્રતાની, જ્ઞાનની, ઇન્દ્રિયની અને પ્રયત્નની પણ જરૂર રહે છે. ‘હવામા કિણ્વા બાધવા’ વિષે લોકો અનેક પ્રકારની વાતો કરે છે અને હવામા કિણ્વા બાધવાની ટેવવાળાને લોકો માનની દૃષ્ટિથી જોતા નથી પણ જમીનપર આપણે ચડીએ અને સ્થૂળ કિણ્વાઓ બાધીએ તે પૂર્વે આપણને હવામાજ કિણ્વા બાધવા પડે છે, માટે હવામા કિણ્વા બાધવા એ કોઈ રીતે ખગોળ નથી એટલું તો ખરૂં કે, હવામા કિણ્વા બાધનારો માણસ જો તેથી આગળ વધીને પોતાના જીવનમા તે કિણ્વાઓને સ્થૂળ-મૂર્તસ્વરૂપ આપતો નથી, તો તે મનુષ્ય હવામાં કિણ્વા બાધવાનું અગત્યનું કામ કરવા છતાં પણ બાકીનું તેટલીજ અગત્યનું કામ તે પડ્યું નહેવારે છે, અને આ અધુરું ઉછેર્યા પછી અટકનારની પેઠે કૃણકૃણથી બેનજીબ રહે છે.

વિચારશક્તિના મ બાધમા એક અગત્યની બાબત એ છે કે, વિચારોમાં પોતાના જેવા બીજા વિચારોને પોતાના તરફ ખેંચવાનું બળ રહેલું છે અને વિશ્વમા તેમજ વિચારશક્તિની બાબતમા એક મહાનિયમ પ્રવર્તી નહેલો છે કે, મમાન વસ્તુઓ એકબીજાને પોતાના તરફ આકર્ષે છે આપણે આપણા વિચારોને અનુકૂળ હોય તેવી શક્તિએ અને સંયોગોને નિઃતર દૃશ્ય અને અદૃશ્ય દુનિયામાથી આપણા તરફ આકર્ષ્યા કરીએ છીએ આપણને આ બાબતનું જ્ઞાન હોય કે ન હોય, છતાં પણ આ નિયમ તો પોતાનું કામ કર્યેજ લાય છે આપણે વિચારોના મહાસાગરની વચ્ચે વસીએ છીએ અને વિચારોની જે શક્તિઓ વિચારના પ્રવાહરૂપે આપણામાથી બહાર લાય છે અને બહારથી આપણા તરફ આકર્ષાય છે, તે શક્તિઓવડે આપણી આંતરિક પાસનું વાતાવરણ ભર્યું રહેલું હોય છે, તેથી જાણનાં કે અજાણતા વિચારના એ વાતાવરણની આપણુ દરેકપર યોદી યા ઘણી અમર તો થાય છેજ.

આપણે જેટલા પ્રમાણમાં સૂક્ષ્મ આલોચનો અહીં કરવાને યોગ્ય બન્યા હોય, તેટલા જ પ્રમાણમાં આપણા પગ તે વિચારપ્રવાહો અસર કરશે નિર્ગળ મનવાળા મનુષ્યોને બાહ્યવિચારોની અસર વધારે થાય છે અને તે બહારથી આવતા દરેક વિચારના તરંગને આધીન થાય છે, ત્યારે જેટલાક દૃઢ મનવા મનુષ્યો કયો વિચાર તરંગ પોતાના મનમાં પેસવા દેવો અને કયો ન પેસવા દેવો, એનો વિવેક કરીનેજ અમુક વિચારને પોતાના મનમાં સ્થાન આપે છે વિચારના સૂક્ષ્મ આલોચનો અહીં કરવાને જેટલાકની પ્રકૃતિ બીજા બોના દરતા વધારે અનુકૂળ હોય છે તેઓ જે જે મનુષ્યોના મુદ્દામાં આવે છે અથવા નહીં છે, તેમના વિચારોની તેમના પર છાપ પડતી માય છે.

મારો એક મિત્ર-એક સુખસિદ્ધ સમાચાર પત્રનો અધિપતિ એટલી કેમળ પ્રકૃતિનો છે કે જો તે કોઈ મેળાવા કે મસા કે મીઠાસમા બાંધ અથવા બીજાઓની સાથે વાતો કરે અથવા હાથ મેળવે તો તે બધા મનુષ્યોની માનસિક વધા યાદીરિક સ્થિતિની અસર તેના મન વધા ચતીર પડે અથવા રહેતી નથી આ અસર એટલે સુધી થાય છે કે તે પછી જે ત્રણ દિવસ સુધી તે પોતાની અનલ સ્થિતિ માન કરી ચડતો નથી અથવા પોતાનું કામ ભોંઠાંજે તેથી મારી રીતે કરી શકતો નથી.

આવા પ્રકારનું શરીર હોવું એને જેટલાક લોકો દુર્ભાગ્યનું ચિહ્ન માને છે, પરંતુ બની રીતે એમ નથી ઉતરું એ તો લોક કાસી કે આત્માની ઉન્નત પ્રેરણાઓ અને બહા-બી આવતી ઉન્નત શક્તિ પ્રકૃતિઓ અહીં કરવાને અનુકૂળ શરીર હોવું એ કાંઈ ખોટું નથી, પરંતુ જે મનુષ્ય બહા-બી આવતી અશુભ વિચારોની આ પ્રકૃતિઓ સાથે પોતાના મનમાં દ્વાર બાંધ ન કરી શકે તે મનુષ્યને આપણે ગંભીર હોય તોઈ તે દુર્ભાગ્યનું ચિહ્ન લેખાય અને અનવરતકાર નિષેડે નથે તેણે કેમળ પ્રકૃતિવાળું શરીર હોય છતાં અમુક વિચારને પોતાના મનમાં દાખલ થવા દેવો અને અમુકને ન દાખલ થવા દેવો એવો કાળું મનપણ મેળવવો, એ પણ આ હકીકત જોવા દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે.

ઉપર જુગળનો સંદર્ભ પણ મનુષ્ય મનદાસ મેળવી શકે તેમ છે જેણે મનુષ્યનું મન સૂક્ષ્મ આલોચનોને સહેલ ધધી વચ મનુ હોય તે ભે-નીચેની વિચારપ્રેરણાના વખતોવખત આશ્રય લે તો

તેથી તેવા દરેકને લાલ થઈ શકશે.

“હું મારા કુદ્ર વિચારોની સામે મારા મનનાં દ્વાર બંધ કરું છું અને સર્વ પ્રકારના ઉત્તમજ વિચારો અને ભાવનાઓને પ્રકુલ્ય કરવાને માટે મારા મનનાં દ્વાર ખુલ્લાં રાખું છું.” આ પ્રમાણે વળી તેવખત ભાવના કરવાનો અભ્યાસ કરવાથી તેમ કરવાની ટેવ પડી જાય છે જો આ ટેવ દૈનિક અને સ્થાયી રહે તો તેથી અંતરમાની કેટલીક સૂક્ષ્મ શક્તિઓ કામ કરવા લાગે અને તેના પરિણામે તેને ઇષ્ટ લાલ થયા વિના રહેતોજ નથી આ રીતે દૈનિક તેમજ અદૈન્ય જગતમાના સઘળા હલકા અને અનિષ્ટ વિચારોથી મનુષ્ય દૂર રહી શકે છે અને સઘળી ઉચ્ચ ગ્રેરણાઓ તથા ભાવનાઓને તે પોતા તરફ ખેંચવાને શક્તિવાન બને છે

અહીં પ્રશ્ન એ ઉઠે છે કે, અદૈન્ય જગત એટલે શું? આપણી આસપાસના વાતાવરણમા આ સ્થૂલ જીવનપર રહેનારા જીવાત્માઓ જે વિચારો, ભાવનાઓ અને લાગણીઓ ઉત્પન્ન કરે છે, તેનો સમાવેશ અદૈન્ય જગતમા થાય છે વળી સ્થૂલશરીરનો ત્યાગ થયાપછી જીવાત્માઓ કાંઈક જૂઠાજ પ્રકારના (સૂક્ષ્મ) શરીરોદ્ધારા જે વિચારો, ભાવનાઓ વગેરે ઉત્પન્ન કરે છે, તેનો પણ અદૈન્ય જગતમાજ સમાવેશ છે

મનુષ્યના સ્થૂલજીવનનો પ્રારંભ તો સ્થૂલજગતમાંજ થાય છે, પણ તેના સૂક્ષ્મ જીવન અને શક્તિઓને પોષનારો સૂક્ષ્મ અને સ્વર્ગીય પ્રભાવ તો તે સૂક્ષ્મ-અદૈન્ય જગતમાંથીજ પ્રાપ્ત કરે છે. જેમ દરેક સ્થૂલ શરીરની અદર અને બહાર તેનું સૂક્ષ્મ શરીર રહેલું છે, તેમ આ સ્થૂલજગતની અદર અને બહાર તેને મળતું સૂક્ષ્મ જગત પણ આવેલું છે ખરું જોતા આ સ્થૂલજગત અને સ્થૂલશરીર એ તો માત્ર તે સૂક્ષ્મ જગત અને શરીરનું બાહ્ય પ્રતિબિંબજ છે. ઉપર કહેલું સૂક્ષ્મ જગત કે જ્યાં તરતના સ્થૂલશરીર છોડી ગયેલા જીવાત્માઓ રહે છે, તેનાથી આરંભીને આ જગતની અદર તથા બહાર બીજાં આપણાથી કદપી ન શકાય એવા અનેક સૂક્ષ્મ જગતો કદપી ન શકાય તેટલા દૂર પ્રદેશ-મુખી આવી રહેલા છે આ સર્વ જોતા મનુષ્યશરીરના મુખ્ય બે વિભાગ પાડી શકાય સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ એમા સ્થૂલશરીર તો ઉપરના છોતરા અથવા કેપડાંવેળુજ છે જેમ કણસલામાં રહેલું અનાજ છોતગના રક્ષણવડે વૃદ્ધિ પામ્યું એટલે પછી તે છોતરા નકામાં

થાય છે, તેમ સૂક્ષ્મશરીરનો અમુક વિકાસ થયા પછીએ સ્વૃક્ષ્મશરીર પણ નકારું થઈ જાય છે. આ સૂક્ષ્મશરીરના બૃહાં બૃહાં વિસ્ફોગોદાસિ જીવાત્મા બૃહાં બૃહાં અનેક વ્યવસ્થા સાથે સંબંધ ધરાવે છે અને પોતાનો વિકાસ કરે છે.

માણસના સ્વૃક્ષ્મશરીરેથી બાહ્ય આકાર સહે ગમે તેટલા બદલાય, તોપણ તેમાં રહેલો જીવાત્મા તો તેનો તે અને અમરજ છે. અર્થાત્ અમુક વ્યક્તિ આ સ્વૃક્ષ્મશરીરનો ત્યાગ કરે તે ઉપરથી આપણે જોમ નથી સમજવાનું કે, તેના જીવનનો અંત આવ્યો છે, “પ્રજુ અનંત પ્રણયકના નાથ છે” એ વાક્યનો અર્થ એજ છે કે, આ વિશ્વમાં આ સ્વૃક્ષ્મશરીર ઉપરાંત સૂક્ષ્મ જગતો પણ છે. પરંતુ એ સૂક્ષ્મજગતમાંથીજ નવા જન્મનો પ્રારંભ થાય છે, જોમ પણ નથી. કારણ કે જીવન કોઈ પણ વખતે નાશજ પામતું નથી. જીવાત્મા આ સ્વૃક્ષ્મશરીર અને શરીરનો ત્યાગ કર્યા પછી તેના જીવનક્રમ જ્યાંસુધી આવી પહોંચ્યો હોય છે, ત્યાંથી આગળ વધવા માટે પાછું તે નવા શરીરદ્વારા પોતાનું કામ ચાલુ કરે છે. કારણકે જીવાત્માનો સ્વભાવજ ઉન્નતિ પામવાનો છે. જેમ આ સ્વૃક્ષ્મશરીર ઉપર વિવિધ પ્રકારનાં મનુષ્યો છે, તેમ સૂક્ષ્મજગતમાં પણ વિવિધ મનસિક સ્થિતિવાળા જીવાત્માઓ રહે છે. “સરખે સરખાને આકર્ષે છે” આ નિયમ નિરંતર કાર્ય કરી રહેલો હોવાથી આપણે પણ આપણા વિચાર અને જીવનને અનુકૂળ સ્થિતિઓ તથા અસરોને સૂક્ષ્મ જગતમાંથી આપણા તરફ સ્વાભાવિક રીતેજ નિરંતર આકર્ષાઈ જાય છે. ધણકોને આ વાત ખરી લાગતી નથી; પરંતુ વિચાર કરનારને તેની સત્યતા જણાઈ આવે છે. કારણ કે સર્વ જીવાત્માઓનું મૂળ એકજ છે; અને આપણે જ્યાં એ સર્વસામાન્ય અને સર્વજાત જીવનમાં એકબીજાની સાથે એકાએકાજ છીએ, વળી એની સાથે આ પણ સ્મરણમાં રાખવું પડે છે કે, કયા વિચારોને આપણા મનમાં રચાન આપણું અને કયા પ્રકારની સ્થિતિને આપણે આપણા તરફ આકર્ષીએ, એ માત્ર પણ આપણા પોતાના જ હાથમાં છે. અર્થાત્ આપણે સંયોગોના મુલામ નથી પણ સ્વામી છીએ. સંયોગોને આધીન થવું વા ન થવું, એ આપણા જ હાથમાં છે.

આપણા જીવનરૂપી નાવનું સુક્રાન આપણા પોતાના હાથમાં રાખીને તેને અમુક માગે તરફ વળા દેવાની અને અમુક માગે

તરફ ન જવા દેવાની કાળજી રાખવી, અથવા તો એ સુકાનને છોડી દઇને આપણી જીવનનૌકાને ૧મે તેવા વિચારરૂપી તરંગોને આધીન ગમે તેમ ભડકવા દઇને આમતેમ અથડાતી રાખવી એ આપણી જ મરજી અને શક્તિની વાત છે જે આપણે આપણી જીવનનૌકાને સ્વાધીન રાખી શકીએ તો ગમે તે દેશના અને ગમે તે સમયના ઉમદામાં ઉમદા, મોટામાં મોટા અને શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ પુરુષોના વિચાર આકર્ષી શકીએ તેમ છીએ ખરેખર, આ વિચારથી આપણને અત્યંત આનંદ થવો જોઈએ.

હું થોડા દિવસ ઉપર મારા એક મિત્ર સાથે લોડેસ્ના ઘર નીકળી પડ્યો હતો તે સમયે વાત નીકળી કે “લોડો હવે ‘જીવન’ જેવા મહત્ત્વના સવાલમાં ઘણો રસ લેવા લાગ્યા છે, આત્મિક શક્તિઓનું પણ જાણવા તેઓ ઉત્સાહપૂર્વક પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, તેઓમાં પોતાનું ખરૂં સ્વરૂપ અને પોતાનો પરમાત્મા સાધેનો સબધ જાણવાની ઉત્કંઠા વધતી જાય છે અને આખા જગતમાં આધ્યાત્મિક જાગૃતિ થતી જણાય છે ચાલુ સૈકામાં એ જાગૃતિ ખુલ્લી દેખાઈ આવે છે અને આગળ જતા આપણે આત્મિક ઉત્કર્ષ મોટા પ્રમાણમાં જોવાને લાગ્યશાળી થઈશું.”

આ વાત સાંભળી રહી હતી તે વખતે મેં મારા મિત્રને કહ્યું કે “મહાત્મત્વજ્ઞાની ઇમસન જે પોતાના જમાના કરતા ઘણુંજ આગળ વધેલો હતો અને જેણે ઉપર જણાવેલી આત્મિક ઉત્કર્ષની સ્થિતિ જગતમાં લાવવા ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, તે જો આ સ્થિતિ જોવા ને અહીં જીવતો હોત તો તેને વટલો બધો આનંદ થાત ?” મારા મિત્રે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો કે “આપણે કેવી ગતિ જાણી શકીએ કે, અત્યારે પણ તે આ સઘળું નથી જોતો અથવા તો આ જાગૃતમાં તેનો હાથ નથી ? આ કામમાં પહેલા કરતા પણ તેનો અધિક હાથ હોય તો આશ્ચર્ય શું ?” મારા મિત્રના આ વચનો મને ઠીક લાગ્યા અને મેં તેનો ઉપકાર માન્યો ખરી વાત એ છે કે, જે લોકોએ અહીં રહીને લોકોના કન્યાણુનું કામ કર્યું હોય છે, તેઓ સુદમજગતમાં રહીને પણ તેવુંજ કામ કર્યા કે જે પ્રત્યેક ક્ષણ આપણને પૂરવા કરી આપે છે કે, જે વસ્તુઓ આપણે ઇદ્રિયોવડે જોઈ શકીએ છીએ, તેનાથી અનેકગણી વસ્તુઓ ઇદ્રિયોથી અજ્ઞાત હોય છે જે ઉત્તમ શક્તિઓ આ વિશ્વમાં તેમજ આપણા જીવનમાં કાર્ય કરી રહી છે, તેને આપણે ચર્મચલુથી જોઈ શકતા નથી, છતાં પણ જગત

માની સર્વ વસ્તુઓના અને સર્વ કાર્યોના કારણો એ અદૃશ્ય શક્તિઓમાજ રહેલા હોય એ હકકેવલ આ પ્રમાણે હોવાથી જે કોઈ પોતાના વિચારનો નિવારક બને છે તે પોતાનું જીવન એવા પ્રકારનું થયે તેનો પણ ચોક્કસ નિર્ણય કરી શકે છે

જેની દિવ્ય દષ્ટિ ખીલેલી છે એવો એક તત્ત્વજ્ઞાની કહે છે કે —

“આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક પદાર્થો વચ્ચે એકસરખો નિયમ પ્રવર્તી રહેલો છે જેઓ ઉદાસ ને નિરુત્સાહી હોય છે, તે તેવીજ વસ્તુઓને પોતાના પ્રત્યે આકર્ષે છે અને તેથી તેઓ કદાપિ વિશ્વથ માત્રી નહિ શકતા ઉઠતા બીજાને ભારરૂપ નિવડે છે બીજી તરફ જેઓ ઉત્સાહી, સદ્ગુણ અને જ્ઞાનદી હોય છે તેઓ વિશ્વમાજ સાધનોને પોતાના તરફ આકર્ષે છે અને તેથી તેઓ વિશ્વથી ખૂબ ધાય છે જેમકે કોઈ મનુષ્યનો સ્વભાવ જ્ઞાનદી કે વિદ્યાદી છે તે તેના ઘરના આગલા કે પાછા આગળ તરફ નજર કરવાથી જણાઈ આવે છે, અને સ્ત્રીના પોશાક ઉપરથી તેના મનની સ્થિતિનો ખ્યાલ આવી શકે છે”

“તમારા દરેક વિચારની અસરશક્તિ કે પ્રતિ ઉત્પાદક શરીરનું બળ, તમારા મનનું બળ, તમારા કાર્યમા ફેરફાર અને તમારી સૌજન્યથી બીજાને મળતો જ્ઞાન દ, આ સર્વનો આધાર તમારા ‘વિચાર’ પર રહેલો છે જે જે દિશામાં તમે તમારા મનને દોરવો છો, તે તે દિશામાંથી તમારો આત્મા તે તે દિશાને અનુકૂળ અદૃશ્ય તત્ત્વોને પોતા તરફ ખેંચે છે આ ગત્યાત્મિક તોલક આધ્યાત્મિક નિયમ છે આ નિયમ કાંઈ આપણે જે સૂચક પદાર્થોને બોધે છે તેને જ માન લાગુ પડતો નથી, પરંતુ બોધ શક્તિએ જીએ તેના કસ્ટા હરહંમેસા ગણા પદાર્થો આપણા મનુષ્યોને જગમગ છે, તેને પણ લાગુ પડે છે ખ્રિસ્તીધર્મના સ્થાપક ક્રીસ્ટનું કુરમાન છે કે ‘તમને તુક સાન કરનારનું પણ લાડુ હશે’ શ્રી છુન્નદેવે પણ કહ્યું છે કે —

નહિ વરેષ વરણિ સમન્તાંય કદાચન ।

અરેણ ચ સમ્માન્તેણ ધમ્મો સન્નાતનો ॥

કે કદાપિ વેરથી શત થતું નથી, પણ પ્રેમથીજ શાન્ત થાય છે આ સનાતન નિયમ છે સાફ કામ કંચુ એ કુદરતમા રહેલા મુલ અને શક્તિમાન તત્ત્વોને પોતા તરફ આકર્ષવા અસમર છે, અને જરાબ કમ કરવાથી અસમ તત્ત્વો આપણા તરફ અકર્ષાય છે આ વાત જ્યારે આપણે જરાબર સમજીશું, ત્યારેજ આપણે

આપણા પોતાના કંઠ્યાણુને ખાતર ખરાબ વિચારો કરતા અટકીશું 'જેઓ દ્રેષસહિત હવે છે, તેઓ દ્રેષમાજ મરણ પામે છે' તેનો અર્થ એજ છે કે 'જેઓ તરવારથી હવે છે, તેઓ તરવારથીજ મરે છે' દરેક ખરાબ વિચાર એ સામા મનુષ્યપર ઉગામેલી તરવાર છે અને જો સામા મનુષ્ય પણ તરવાર ઉગામે છે તો જન્મને તેનું લય કરે કૃણ લોગવણુ પડે છે

આકર્ષણનો ઉપયોગ નિયમ દરેક જગતપર એકસરખી રીતે પ્રવર્તી રહેવો છે જેની આપણે ઇચ્છા કરીએ અથવા આશા રાખીએ તે આપણા તરફ આકર્ષાય છેજ ને આપણે ઇચ્છા એક વસ્તુની કરીએ અને આશા બીજી વસ્તુની રાખીએ તો 'જે ધનને પરોણો જૂએ મરે' એની પેઠે આપણને કાંઈ પણ લાભ થતો નથી માટે જેની ઇચ્છા કરો તેનીજ આશા પણ રાખો આ રીતેજ તમારો ઇષ્ટ પદાર્થ તમને આવી મળશે કોઈ પણ અસુક વિચારને તમે તમારી સાથે રાખો, એટલે જ્યાંસુધી તમારો તે વિચાર કાયમ રહેશે, ત્યાં સુધી તમે પૃથ્વીપર કે દાર્યાપર ગમે ત્યાં ફરશો તોપણ જાણતા કે અજાણતા તમારા તે મુખ્ય વિચારને અનુકૂળ તરવો નિરતર તમે આકર્ષ્યાજ કરવાના

વિચાર બહુ પ્રબળ ઇચ્છારૂપે હોય અને તે ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થવાની દૃઢ આશા હોય, એનું નામજ 'શદ્ધા' છે જેટલા પ્રમાણમા એ ઇચ્છા પ્રબળ હોય છે અને જેટલા પ્રમાણમા તેનાપર એ આશારૂપી જળ સિંચાય છે, તેટલા પ્રમાણમા તે પોતાના તરફ ઇષ્ટ પદાર્થને અવશ્ય આકર્ષે છે, અને તે પદાર્થ અદૃશ્ય હોય તો તેને દૃશ્ય સ્વરૂપમા પણ લાવે છેજ

પરંતુ જો એ શદ્ધામા જરા પણ શંકા કે ભયનો વિચાર ભળી ગયો તો તેનું બળ મદ પડી જાય છે અને ઇચ્છા ક્ષિયત થતી નથી કોઈ પણ વિચારને જો મન આગળ વારવાર ધરવામા આવે અને જો દૃઢ શદ્ધારૂપી જળસિંચન તેને મળે, તો તે વિચારનું બળ એટલું બધું વધે કે તેની સામે કોઈ પણ અતિરાય ટકી શકતો નથી અને પરિણામ સંતોષકારક આવ્યા વિના રહેતું નથી

હાલ આપણને માનૂમ પડતું જાય છે અને ભવિષ્યમા વિશેષ માનૂમ પડશે કે, શદ્ધાના સળધમા ઉપર જે જે વચનો કહેવા છે તે હવાઈ કંઠપના નહિ, પરંતુ શાસ્ત્રીય બાબત છે, અને તેનો પાયો અચળ નિયમોપર રચાયેલો છે વગી હવે પ્રયોગોદ્વારા પણ વિચાર

શક્તિની પાછળ રહેલા નિયમો શોધી કઢવાની તૈયારીમાં છે.

આજકાલ સંકલ્પબળવિશે ઘણું કહેવામાં આવે છે. સંકલ્પબળ એ પ્રકારનો છે:—એક લૌકિક અને બીજું દેવી. એમાં લૌકિક સંકલ્પબળ એ મન અને શરીરને લગતું છે; અને તેથી તે ઉત્તરવા પ્રકારનું ગણાય છે. જેમને ખબર નથી કે, સ્વસ્ત ઇન્દ્રિયો અને મન કયાં પહોંચી શકે તે જાણતું એવું આધ્યાત્મિક જીવન પણ રહેલું છે; તેવાજ મનુષ્યો ઉત્તરવા પ્રકારનું જીવન ગણે છે. ઉચ્ચ જીવનનો અનુભવ થવાથી કોઈ ઇન્દ્રિયો અને મનની શક્તિ ઘટતી નથી; પણ આધ્યાત્મિક શક્તિથી પોષાઈને પૂર્ણપણે ખીલે છે અને તેથી ત્યાં તમામ પ્રકારના કાર્યોની શક્તિ ઘટી જતી નથી અને છે.

જે મનુષ્ય દિવ્ય પરમાત્મવત્ત્વ સાધે તો પોતાનું જીવન સમજી શકે છે. હોય છે; તેનું સંકલ્પબળ પણ 'દેવી સંકલ્પબળ' અને છે. કેમકે "મારામાં રહેલું પરમાત્મત્વ પણ જ સમજું છે" એ જાત તે જરાબર સમજતો હોય છે.

લૌકિક સંકલ્પબળ સંકુચિત અને મર્યાદિત હોય છે; ત્યારે દેવી સંકલ્પબળ અપરિમિત એટલે કે હદવિનાશી અને સર્વોત્તમ હોય છે. "સઘળી વસ્તુઓ તમારે વસ્તુ પુરણી છે અને તમારે સ્વાધીન છે" એમ 'ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક નિયમ' વખતે મુક્તકે જણાવે છે. જે પ્રમાણમાં તમે તમારા લૌકિક સંકલ્પબળને દેવી સંકલ્પબળ દેવમાં દેવી નાજો છો ત્યારે જે પ્રમાણમાં તે દેવી સંકલ્પબળ સાથે સંજોગમાં આવીને તદનુસાર વર્તે છે, તે પ્રમાણમાં તમે પોતે પણ અવશ્ય સર્વોત્તમ મનો છો; અને તેમ થવાથી પછી "જે જે આજ્ઞા તું કરીશ તદનુસાર વસ્તુઓ બની જશે" એક અતિ ઉત્તમ અધિકારને લાંબકે બની શકે છે. જીવનનું જીવે તેનામાં રહેલી શક્તિનું સ્વસ્ત તથા હેતુ એજ છે કે, મનુષ્યે તે ખરબટાવની સાથે સંજોગ બાંધવો જોઈએ; વધારવા જોઈએ; અને તે જ્ઞાનપૂર્વક નિરંતર આજ્ઞા રહે તેવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

દરેક જીવનકેળી સાથે સંજોગમાં આવે છે તેનાજ ઉપર તેની ચઢતી કે પડતી થવાનો અધધાર રહેલો છે. પરમતત્ત્વ વિશ્વવ્યાપી હોવા ઉપરાંત વિશ્વથી એક અને બહાર પણ છે. જે તત્ત્વ પ્રથમની પેઠેજ આજે પણ વિશ્વમાં તમારા અને મારા તેમજ સર્વના જીવનમાં વ્યાપી રહેલું છે; સર્વજ્ઞતા ધામ કરે છે અને સર્વજ્ઞ તત્ત્વ કરે છે. વિશ્વના આ મહાત્મ નિયમોને એક જાત

પ્રકરણ ૩ જી

આરોગ્ય અને શારીરિક બળ

પરમાત્મા અનંત ચૈતન્યરૂપ છે જો આ અનંત ચૈતન્યના આપણે આપણને વાગ્સરૂપ માની શકીએ (કે જે વાત પ્રથમથીજ પૂરેપૂરી ખરી છે) અને તેના દિવ્ય પ્રવાહને ઝીલવાને આપણા હૃદયનાં દ્વાર ઉઘાડા રાખીએ, તો તેની અસર કેવળ આપણા આધ્યાત્મિક જીવન પર થશે એટલુંજ નહિ પણ સ્વલશરીરમાં પણ તે અમર પ્રકટ થશે.

અનંત ચૈતન્યનો સ્વભાવ અને સ્વરૂપજ એવું છે કે તેમાં રોગને તો કોઈ કાળે સ્થાનજ મળી શકે નહિ અને તેથી તે અનંત ચૈતન્ય જેનાદ્વારા વહેવા લાગે તેમાં પણ રોગ સંભવી શકે નહિ.

આ વિષયની શરૂઆતથીજ આ વાત આપણે ખૂબ ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે “મઘણું જીવન અદ્યથીજ બહાર આવીને પ્રકટ થાય છે.” શાશ્વત નિયમ આપણને સ્પષ્ટ જણાવે છે કે “જેવું અંદર તેવું બહાર,” “જેવું કારણ તેવું કાર્ય” ખીલ શબ્દોમાં કહીએ તો વિચારો, માનસિક સ્થિતિઓ અને લાગણીઓની વખત જતા સૂચ આકાર પણ લીધા વિના રહેતી નથી.

કોઈ કોઈ કહે છે કે “મનની શરીર પર થતી ખાસ અસર વિશે ઘણું સાબળવામાં આવે છે, પણ આ બાબત માનવી કે કેમ તે સમજાતું નથી.” શુ તમે આ બાબત નથી માનતા ? કોઈ એકાએક તમને માઠા સમાચાર જણાવે છે કે તરતજ તમે ફિક્કા પડી જાઓ છો, ક પો છો અથવા તો તમને મૂર્છા આવી જાય છે, એવું કારણ શુ ? કેમકે એમાં બળર તો માત્ર તમારા મનનેજ મળેલી હોય છે.

ધારો કે, તમારો એક મિત્ર જમતી વખતે એકાદ અપ્રિય વચન કહે છે, તેથી તમને કેવું લાગી આવે છે ? તમે જે રચિધી ને જે સ્વાદથી ખાતા હો છો તે સ્વાદને તે રુચિ તેજ પળે ઉડી જાય છે. હવે તમને જે કહેવામાં આવ્યું હતું તેજેજ તમારા મનપર અને મનદ્વારા શરીર પર અમર કરી, એ શુ તમને આ ઉપરથી નથી જણાતું ? જુઓ, પેલો ઘસઠાતા પગે ચાલતો મનુષ્ય દેખાય છે તેના

રસ્તામાં કાંકરી આવવાથી પણ તે ગળી પડે છે. તેનું કારણ શું ? કારણ એટલું જ કે, તે માણસ નિર્બળ મનનો છે-તેનું મગજ ખસી ગયું છે, તે મોંઝે છે. દુઃકાષ્ઠમાં કહીએ તો તેના મનની બિમાર સ્થિતિ-એજ તેના શરીરની બિમાર સ્થિતિ આવી છે. જેનું મન સ્થિર છે, તેના પગ પણ સ્થિર રીતે ઉપડે છે અને પડે છે; અને જેનું મન અનિશ્ચિત છે, તેના પગ પણ અનિયમિતજ ચાલે છે.

કોઈ વાર એકાએક તમારા પર અકસ્માતો પ્રસંગ આવી પહોંચતાં તમે ઘરઘર ધૂન્ને છો અને બચથી નિર્બળ જની જાઓ છો, તમારી આલવાની શક્તિ એ સમયે શાથી અટકી જાય છે ? તમે શાથી કંપો છો ? આટલો પ્રવણ અનુભવ હોવા છતાં પણ તમે એમ કહી શક્યો ખરા કે, મનની શરીર પર અસર નથી થતી ?

તમારામાં કોઈ વાર એકાએક ક્રોધનો આવેશ આવી જાય છે, અને થોડા સમય પછી તમે જાગુરો છો કે, તમારા માથામાં ડુખાવો થાય છે; છતાં પણ તમે શું માની નથી શકતા કે, વિચારો અને દાગણીઓ શરીર પર ભારે અસર કરે છે ?

એક દિવસ ઉપર હું મારા એક મિત્ર સાથે ચિંતાસંબંધી વાતો કરતો હતો, તેવામાં તે બોલી ઉઠ્યો કે “મારા પિતાને નજીવી બાબતોની પણ ચિંતા કરવાની ટેવ પડી ગઈ છે.”

મેં કહ્યું કે “તમારા પિતા તંદુરસ્ત નથી, મજબૂત નથી, ઉત્સાહ-વજરના છે, તેમનામાં ભૂરસો નથી, બગૃતિ નથી.” તે પછી તેના પિતાની સ્થિતિસંબંધી અને તેને થતા દુઃખસંબંધી વધારે વિસ્તારથી મેં ખ્યાલ આપ્યો.

આ મારા જવાબથી તે આશ્ચર્ય ચામ્યો અને બોલી ઉઠ્યો કે “તમે મારા પિતાને જોખળતા નથી તોપણ તેમના રોગનું આટલું ભારીકે જ્ઞાન તમને કેવી રીતે થયું ?”

મેં જવાબ આપ્યો કે “તમે મને હમણાં જ જણાવ્યું કે, તમારા પિતાને નકામી બાબતોની ચિંતા થવા કરે છે; એ ઉપરથી તમારા પિતાના શારીરિક વ્યાધિનું માનસિક કારણ મારા જણવામાં આવ્યું. તમારા પિતાની સ્થિતિસંબંધી કહેવામાં મેં તે કારણનું ને રવાનાવિક કૃપા આવી શકે તેજ દર્શાવ્યું છે.”

સમ અને ચિંતાથી શરીરમાં જીવનપ્રવાહને વહેવાના માર્ગો સંકોચાઈ જાય છે અને તેથી શરીરમાં પ્રાણશક્તિ બહુ ધીમેથી વહેવા લાગે છે. જ્યારે પણ આશા અને શાંતિને લીધે જીવન-

પ્રકરણ ૩ જી

આરોગ્ય અને શારીરિક બળ

પરમાત્મા અનત એતન્યરૂપ છે જે આ અનત એતન્યના આપણે આપણને વારસરૂપ માની શકીએ (કે જે વાત પ્રથમથીજ પૂરેપૂરી ખરી છે) અને તેના દિવ્ય પ્રવાહને ઝીવવાને આપણા હૃદયના દ્વાર ઉઘાડા શખીએ, તો તેની અસર કેવળ આપણા આધ્યાત્મિક જીવનપર થશે એટલું જ નહિ પણ સ્થૂલશરીરમા પણ તે અસર પ્રકટ થશે.

અનત એતન્યનો સ્વભાવ અને સ્વરૂપ એવું છે કે તેમા રોગને તો કોઈ કાળે સ્થાનજ મળી શકે નહિ અને તેથી તે અનત એતન્ય જેનાદ્વારા વહેવા લાગે તેમા પણ રોગ સભવી શકે નહિ.

આ વિષયની શરૂઆતથીજ આ વાત આપણે ખૂબ ધ્યાનમા રાખવાની છે કે ‘સઘળું જીવન અદરથીજ બહાર આવીને પ્રકટ થાય છે’ શાશ્વત નિયમ આપણને સ્પષ્ટ જણાવે છે કે “જેવું અંદર તેવું બહાર,” “જેવું કારણ તેવું કાર્ય” બીજા શબ્દોમા કહીએ તો વિચારો, માનસિક સ્થિતિઓ અને લાગણીઓની વખત જતા સ્થૂલ આકાર પણ લીધા વિના રહેતી નથી.

કોઈ કોઈ કહે છે કે ‘મનની શરીરગત થતી ખાસ અસર વિષે ઘણું જ સાક્ષળવામા આવે છે, પણ આ બાબત માનવી કે કેમ તે સમજતું નથી’ શું તમે આ બાબત નથી માનતા ? કોઈ એકાએક તમને માઠા સમાચાર જણાવે છે કે તરતજ તમે ફિક્કા પડી જાઓ છો, કે પો છો અથવા તો તમને મૂર્છા આવી જાય છે, એવું કારણ શું ? કેમકે એમા ખબર તો માત્ર તમારા મનનેજ મળેલી હોય છે.

ધારો કે, તમારો એક મિત્ર જમતી વખતે એકાદ અગ્રિય વચન કહે છે, તેથી તમને કેવું લાગી આવે છે ? તમે જે રચિધી ને જે સ્વાદથી ખાતા હો છો તે સ્વાદને તે રુચિ તેજ પળે ઉડી જાય છે હવે તમને જે કહેવામા આવ્યું હતું તેણેજ તમારા મનપર અને મનદ્વારા શરીરપર અસર કરી, એ શું તમને આ ઉપરથી નથી જણાતું ? જુઓ, પેલો ઘસડાતા પળે ચાવતો મનુષ્ય દેખાય છે તેના

સ્ત્રીમાં કાંકરી બાળવાથી પણ તે મળતી પડે છે. તેનું કારણ શું? કારણ એટલું જ કે, તે બાલુસ નિર્જાળ મનનો છે—તેનું મગજ ખસી ગયું છે, તે ખસે છે. દુઃકાષ્ઠમાં કહીએ તો તેના મનની ગિમ્મર સ્થિતિ-એજ તેના શરીરની ગિમ્મર સ્થિતિ બાકી છે. જેનું મન સ્થિર છે, તેના પગ પણ સ્થિર રીતે ઉપડે છે અને પડે છે; અને જેનું મન અનિશ્ચિત છે, તેના પગ પણ અનિયમિતજ ચાલે છે.

કેઇં વાર એકાએક તમાસપર અઠવાણનો પ્રસંગ આવી પહોંચતાં તમે ચરચર ખૂંચો છો. અને ભયથી નિર્જાળ બની બેસો છો. તમારી આકવાની શક્તિ એ સમયે શાથી અટકી બચે છે? તમે શાથી કંપો છો? આટલો પ્રત્યક્ષ અનુભવ હોવા છતાં પણ તમે એમ કહી શકશો ખરા કે, મનની શરીરપર અસર નથી થતી?

તમાસમાં કેઇં વાર એકાએક કોંઈનો આવેશ આવી બંધ છે. અને થોડા સમય પછી તમે જાણવો છો કે, તમારા મગજમાં દુઃખાવો થાય છે; છતાં પણ તમે શું માની નથી શકતા કે, વિચારો અને હાથથી શરીરપર ભારે અસર કરે છે?

એકેક ફિલસ ઉપર હું મારા એક મિત્ર સાથે ચિંતાસંગથી વાતો કરતો હતો, તેવામાં તે બેલી ઉઠ્યો કે “માસ પિતાને નહીં બાપતોની પણ ચિંતા કરવાની દેવ પહીં ગઈ છે.”

મેં કહ્યું કે “તમારા પિતા તંદુસ્ત નથી, મજબૂત નથી, હિંસાહ-વગરના છે, તેમનામાં બુદ્ધિ નથી, બમૂતિ નથી.” તે પછી તેના પિતાની સ્થિતિસંગથી અને તેને થતા દુઃખસંગથી વધારે વિસ્તારથી મેં જણાવ આપ્યો.

આ મારા જવાબથી તે આશ્ચર્ય પામ્યો અને બેલી ઉઠ્યો કે “તમે મારા પિતાને ઓળખતા નથી તોપણ તેમના રોગનું આટલું ખારીકે જ્ઞાન તમને કેવી રીતે થયું?”

મેં જવાબ આપ્યો કે “તમે અને હમણાંજ જણાવ્યું કે, તમારા પિતાને નકામી બાળતોની ચિંતા થવા કરે છે; એ ઉપરથી તમારા પિતાના શારીરિક બ્યાપિનું માનસિક કલણ ખરા બહુવામાં આનું. તમારા પિતાની સ્થિતિસંગથી કહેવામાં મેં તે કારણનું ને સ્વાભાવિક ક્ષણ આવી શકે તેજ દર્શાવ્યું છે.”

બધ અને ચિંતાથી શરીરમાં છવનપ્રવાહને વહેવાના માર્ગો સંકોચાઈ બંધ છે અને તેથી શરીરમાં પ્રાણસક્રિત બહુજ પીમેથી વહેવા લાગે છે. બધારે પણ આશા અને શાંતિને લીધે છવન-

પ્રવાહના માર્ગો શરીરમા વધારે વિકસિત-ખુલ્લા થાય છે ત્યારે શરીરમા પ્રાણશક્તિ એટલા તો વેગથી ફૂટકા મારતી વહેવા લાગે છે કે જેથી રોગને તો શરીરમા સ્થાનજ મળી શકે નહિ

એક સ્ત્રી પોતાને થયેલા એક શારીરિક વ્યાધિવિષે મારા એક મિત્ર આગળ વાત કરતી હતી મારો મિત્ર જણતો હતો કે, તે સ્ત્રી અને તેની બહેન વચ્ચે ઘણો અણબનાવ હતો તે સ્ત્રીને જણાવેલા વ્યાધિના ચિહ્નનો વગેરેની હકીકત તેણે શાત મનથી સાંભળ્યા પછી તે સ્ત્રીના સામુ જારીક નજરે નિહાળીને તેણે માયાણુ અવાજથી કહ્યું કે “તમારી બહેનને મારી આપો” તે સ્ત્રીએ તે સલાહ આપનાર તરફ જોઈને કહ્યું કે “મારી બહેનને મારી આપી શકું નહિ” તેણે પણ દૃઢતાથી જવાબ આપ્યો કે “ત્યારે તો તમે પણ તમારા આગળાની અકડાઈ અને સધિવા વગેરે રોગો લોગવ્યાજ કરો”

થોડા અડવાડીઆ પછી પાછી તે સ્ત્રી તે સલાહ આપનારા મારા મિત્ર પાસે આવીને કહેવા લાગી કે “તમારી સલાહ પ્રમાણે ચાલીને મેં મારી બહેનને હૃદયથી દામા આપી, તેથી અમારી વચ્ચે ફરીથી દ્વેષની સાકળ જોડાઈ ગઈ છે કેમકે જાણે શા કારણથી, પણ જ્યારે થી અમે એકબીજાને ફરીથી ખરા દિવથી ચાહવાનો આરંભ કર્યો, ત્યારથી મારા વ્યાધિના ચિહ્નનો ધીમે ધીમે ઓછા થવા લાગ્યા અને આજે તો તે દરદત્ત નામનિશાન પણ રહ્યું નથી! હાલ મારી બહેન સાથે મારે એવો પ્રેમસબંધ બધાયો છે કે હવે એકબીજાથી વિખૂટા પડવું એજ દુ સહ લાગે છે”

ઉપર જણાવ્યા તેને મળતા ખરેખરા બનેલા ઘણા દાખવાઓ આપી શકાય એક વાર એક માતાના મનમા ક્રોધનો ઉભરો હાટ ઉપગત આવી જવાથી તેનું ધાવણુ બાળક ધાવ્યા પછી કંઠાકમા જ મરી ગયેલું જણાયું! આનું કારણ એજ હતું કે, તે માતાનું ક્રોધ ક્રોધના જેરી પગ્માલુઓની અસરથી જેરી બની ગયું હતું કેટલાક દાખવાઓમા માતાના ક્રોધને લીધે તેનું ધાવણુ બાળક ભારે મદવાડમા પડ્યું હતું અથવા તો તેને આકેડી આવી હતી

નીચેનો પ્રયોગ કેટલાક વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓએ અનેક વાર અજમાવ્યો છે કેટલાક મનુષ્યોને એક ગરમ ઓરડીમા બેસાડવામા આવતા હતા એ દરેક મનુષ્ય બૃદા બૃદા સ્વભાવનો હતો કેઈ કોઈ હતો, તો કેઈ વિષથી હતો ગરમીથી સર્વને પરસેવો થયા

પણી તે પ્રયોગ કરનારે હૃદયના શરીરપરથી પરસેવાનું એકેક ટીપું લીધું અને સસાવનિકે પ્રયોગથી તેનું પૃથક્કરણ કરી જોઈને તેજ વખતે કહી આપ્યું હતું કે, અમુક અમુક મનુષ્યમાં કંથી કંથી લાગણી પ્રબળ હતી. મનુષ્યોના સુકેતું પૃથક્કરણ કરીને પણ ઉપર પ્રમાણેજ પરિણામ તે કહી શકતો હતો.

એક પ્રખ્યાત અમેરિકન ડૉક્ટર, જેણે મનુષ્યના બાધારણમાં કયાં તરવો કેવી રીતે ભરેલાં છે, તે વહેરેનો સારો અભ્યાસ કર્યો છે તે જણાવે છે કે:-

“મન એજ શરીરનો સ્વાભાવિક સ્થનાર છે. કોઈ પણ આકાર કોઈ પણ રોગ અથવા હર્વિસનની કટખા પ્રથમ બ્યારે મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે તેનું માનસિક ચિત્ર ખડું થાય છે અને પછી તેની અસર શરીરપર થવા લાગે છે. કોપથી યુકમાં એટલો ફરક પડી જાય છે કે તે યુકે છપનનો નાશ કરનાર વિપ-ક્ષ પછુ બની જાય છે. એકાએક થઈ આવતી પ્રબળ લાગણીઓની એટલી બધી અસર થાય છે કે ઘણી વાર તેથી હૃદયને બહારે ધક્કો પહોંચે છે અને કેટલીક વાર તો હૃદયનું ધણકડું સદાને માટે બંધ થઈ જઈને મનુષ્ય મરણને યરણ થાય છે. સખ્ત લાગણી ઓના આવેશથી મનુષ્યો માંડા થઈ જવાના લાગણી પણ મોણુક છે, વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓએ કેટલાએક પ્રયોગો કરીને સિદ્ધ કર્યું છે કે, સામાન્ય મનુષ્યના પરસેવામાં અને અપરાધ કરવાથી જેનું કાળ-જીવન ધક્કો રહ્યું હોય તેવા અપરાધી મનુષ્યના પરસેવામાં બહુજ ફેર હોય છે.”

“શયરૂપી ગ્રહસે હજારો મનુષ્યોના પ્રાણ લીધા છે અને ધૈર્ય-રૂપી દેવે હજારો મનુષ્યોને પ્રાણ આપ્યા છે, એ જાણત સર્વમ પ્રસિદ્ધ છે. યોડાઓ કેળવવામાં નિપુણ રૈરી સાહેબ જણાવે છે કે, કોઈ શબ્દથી યોડાપર એટલી બધી અસર થાય છે કે જેથી તેની નાડીના ધબકારામાં એકે મિનિટમાં દશનો વધારો થાય છે. કોઈથી ધમ્મુઓ ઉપર પણ એ આટલી બધી અસર થાય તો પછી મનુષ્યો અને કોમળ સ્વભાવનાં જાળકોપર તેની કેટલી બધી અસર થવી જોઈએ, એ સહેજે સમજાય તેમ છે. મનુષ્ય કોમળએક પ્રબળ લાગણીથી અલસઈ જતાં કેટલીક વાર તેને ઉલટી થાય છે. બહુજ શયરૂપી મનુષ્યને કેટલીક વાર કમળો થઈ આવે છે. અતિશય ગુસ્સો ચઢવાથી કેટલાકને વાઈ આવે છે અને કેટલાક-

ના મરણ પછી થાય છે ભય કર ચિંતામાં એક રાત્રિ પસાર થવાને લીધે આખું જીવન નીરસ બની ગયાના અનેક દાખલા મળી આવે છે અતિશય શોકથી, લાખા સમયની ઈર્ષ્યાથી, હુમેશના ઉદ્વેગથી અને હૃદયને ચૂસી લેતી ચિંતાથી અનેક મનુષ્યો ગાડા બની ગયા છે કારણ કે નિર્બળતાના વિચારો અને મનની પ્રતિકૂળતાઓ રોગને ઉત્પન્ન કરનાર વાતાવરણ બનાવે છે અને તેવા વાતાવરણથી મનુષ્યો અપરાધ કરવાને દોરવાય છે ”

ઉપલી હકીકતો ઉપરથી મહત્ત્વની વાત એ સિદ્ધ થાય છે કે, જૂદી જૂદી માનસિક વૃત્તિઓ, લાગણીઓ અને વિકારોની શરીર પર જૂદી જૂદી અસર જરૂર થાય છે, અને અમુક વૃત્તિ વિશેષ પ્રકારે પોષવામાં આવે તો તે અમુક રોગ પછી ઉત્પન્ન કરે છે અને તે રોગ ધીમે ધીમે જઠ ઘાલે છે

વૃત્તિઓની શરીરપર કેવી રીતે અસર થાય છે, તે વાત હવે ટુંકમાં વિચારીએ છારો કે, અમુક મનુષ્યમાં અતિશય ક્રોધ વ્યાપી રહ્યો છે આ ક્રોધરૂપી મનોવિકારને લીધે તેના શરીરમાં ભય કર તોફાન ચાલે છે, જેના પરિણામે શરીરનું પોષણ ધરનાર રસ વગેરે ધાતુઓ વિષમય બને છે અને પોતાના દવા ભાવિક કામ કરવાને બદલે, શરીરમાં આવા ઝેરી તત્ત્વો ફેલાવાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે, અને જો આવી ક્રિયા લાંબો વખત ચાલે તો તે રોગ ધર પછી કરે છે આથી ઉલટું પ્રેમમય, પદોપકારી, દયામય અને શુભેચ્છાની લાગણીઓ તથા વિચારોથી શરીરમાં રહેલો રસ, લોહી વગેરે ધાતુ શુદ્ધ બને છે અને તે આરોગ્યને વધાવનાર તથા નવું બળ આપનાર નીવડે છે કારણ કે એથી શરીર ની બધી નાડીઓ પ્રક્રિયિત બને છે, લોહી છૂટથી વહેવા લાગે છે અને રસ, લોહી તથા ધાતુમાં એટલી બધી તાકાત આવે છે કે તેથી ઝેરી અને રોગજનક બીજોનો નાશ થઈને શરીર ઘણું જ સુખ તથા નિરોગી બને છે

કોઈ કોઈ વેદ કે ડૉક્ટર રોગને ઘેર જાય છે, ત્યારે તે દવા નથી આપતો, પણ તે પોતાને જોવા આવ્યો છે અને પોતાની સલાહ લે છે, એવા વિચારથીજ તે રોગીને ઠીક લાગે છે કારણ કે તે વેદ પોતાની સાથે આરોગ્યનું વાતાવરણ લઈ જાય છે અર્થાત વેદનું પ્રસન્ન મુખ, આનંદી સ્વભાવ અને મધુર વાર્તાલાપજ રોગી શ્રેષ્ઠ આરોગ્યનો વરસાદ વરસાવે છે રૂઝો વેદ પોતાની સાથે તે

રોગીને જેર 'આશા'નો પ્રવાહ હાથ લાગે છે અને રોગીને આપતો આવે છે. ખરું પૂછો તો વેદે આપેલી આશા, હિંમત અને ધીરજની સુધ પછી પ્રબળ અસર તે દરહીપર થવા લાગે છે અને તેથી પ્રથમ તો તેનું મન સુધરવા લાગે છે; જેથી પછી પીએ પીએ તેનું તન પણ સુધરતું જાય છે. તાત્પર્ય એજ કે, જેથી કરીને રોગીના મનમાં દૃઢ આશા ઉત્પન્ન થઈને તે આનંદી, ઉત્સાહી, નર્મિત અને ધૈર્ય-વાન અને તેથી સર્વ બાબતો તેના શરીર માટે પણ તેટલીજ લાભ-કારી નીવડે છે. દૃઢ આશા અથવા અચળ ધૈર્યને સંલગ્નિની માત્રા કહીએ તોપણ તેમાં અતિશયોક્તિ નથી.

એક રોગી પોતાના એક મિત્રને કહેતો કે "તમે બધાંદે મારી પાસે હો છો ત્યારે મને બહુજ આનંદ લાગે છે." આ કથનમાં અંધીર શારીરિક રહસ્ય રહેલું છે. ઉત્તમ મનુષ્યો અને મહાત્માઓના દર્શનમાં તેમજ સંગદોમાં પણ પુણ્ય આરોગ્ય ભરેલું હોય છે. અમુક પ્રકારની સૂચનાઓ અને વાતોથી પણ સામા મનુષ્યના મનપર કેટલી બધી પ્રબળ અસર થાય છે, તેનો અભ્યાસ કરવાથી ઘણેજ બોધ મળી શકે તેમ છે; કારણ કે સૂચન પણ એક પ્રબળ શક્તિ છે.

શરીરરચનાનો એક પ્રતીક્ષ અભ્યાસી અને પ્રખ્યાત વિજ્ઞાન-શાસ્ત્રી પોતાની પ્રયોગશાળામાં અનેક પ્રકારના પ્રયોગો કરી બોધ પછી લખે છે કે, મનુષ્યનું આપું શરીર, હાડકાં, માંસ, રક્ત, ક્ષત્રી વગેરે એક વર્ષ કરતાં પણ ઓછા વખતમાં સર્વાંશે બદલી શકાય અને શરીરના કેટલાક ભાગો તો પંદરજ દહાડામાં ફેરવી શકાય.

અહીં કદાચ કોઈ પ્રશ્ન કરશે કે, શું કેવળ આંતરશક્તિના પ્રયોગથી દૈનિક શરીરને નિરોગી સ્થિતિમાં લાવી શકાય ? જવાબ એજ કે, બહુ લાવી શકાય અને તે સ્થિતિમાં લાવવાનો સ્વાભાવિક માર્ગ પણ એજ છે. અમુક દવાઓ, જોઈવા કે બાહ્યોપચાર એ તો બધા જનાવડી માર્ગ છે. જીવનશક્તિના સ્વલમાર્ગમાં જે કાંઈ અડચણરૂપ હોય તેને દૂર કરવું એટલુંજ કાંઈ દવાઓ તો કરી શકે; બાકી શરીરના વ્યાધિ મટાડવાનું ખરેખર કામ કરનાર તો આંતર-શક્તિઓજ છે. એક અતિશય પ્રખ્યાત સર્જન શોધજ સમયપર પોતાના બાઈબલ ડોક્ટરો આગળ આ સંબંધમાં પોતાનો નિઃસ મત આ પ્રમાણે બજાવ્યો હતો:-"શરીરને પોષણ આપનાર ખરું તત્ત્વ જે જીવનશક્તિ, તેનો ધણું સીકાંઓથી વેદકસાસમાં બિલકુલ ઉપ-

યોગ કરવામાં આવ્યો નથી અને મન ઉપર જડવસ્તુની શી અસર થાય છે, તે ઉપરજ બધા ડૉક્ટરોનું ધ્યાન રોકાઈ રહ્યું છે અને ઉપાયો પણ તેને અનુસરીનેજ શોધવામાં આવ્યા છે આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે, ડૉક્ટરો સમયની સાથે પ્રગતિ કરી શકતા નથી અને તેથી શરીરના રોગો દૂર કરવામાં મન કેટલો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે તેનો વિચાર તો માત્ર બીજરૂપેજ કેાઈકેાઈ સ્થળે લેવામાં આવે છે પરંતુ હવે આ વીસમી સદીમાં કુદરતની ગુપ્ત શક્તિઓ શોધવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા તરફ મનુષ્યજાતિનો આગળ વધેલો ભાગ દોરવાતો જાય છે ડૉક્ટરોને પણ હવે માનસશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા ની અને મનની શરીરપર થતી અસરનો સવાલ સૂક્ષ્મ ગીતે તપાસવાની જરૂર દેખાતી જાય છે આ બાબતમાં હવે જરા પણ ઢીલ, શકા કે આનાકાની કરવા જેવું ગંધું નથી હવે તો જે પાછળ પડ્યો તે મર્યોજ સમજવો કારણ કે મનુષ્યજાતિ હવે પ્રગતિના આ માર્ગ માં દાખલ થઈ ચૂકી છે”

ભૂતકાળમાં આ બાબતમાં ડેટલાટોએ મૂખંતાના કામ કર્યા છે, તે મારી જાણબહાર નથી પણ તે ઉપગ્રી માનસશાસ્ત્રને લગતા મહાન નિયમો અસત્ય ઠરતા નથી દરેક તત્ત્વજ્ઞાન અથવા ધર્મના પ્રારંભકાળમાં આવું જ બને છે, પરંતુ વખત જતા એમાં જે મૂખંતા ભરી અને વિચિત્ર વાતો હોય છે તે નાશ પામી જઈ ખરા શાશ્વત તત્ત્વો હોય તેજ સ્વચ્છ સ્વરૂપમાં જગત સમક્ષ પ્રકટ થતા જાય છે

આ માનસિક શક્તિઓના ઉપયોગદ્વારા બહુજ થોડા સમયમાં ઘણા રોગો સર્વાશે મટી ગયાના દાખલા મારી પોતાની જાણમાં છે કેટલાક દરદીઓ, જેમના રોગ ડૉક્ટરોએ અસાધ્ય ગણી કાઢેલા, તેવા દરદીઓને પણ આ રીતેથી આગમ થવા પામ્યો છે જૂઠા જૂઠા સમયમાં જૂઠા જૂઠા ધર્મના ઇતિહાસમાં આપણને આ રીતે રોગ મટવાના ઘણા દાખલા મળી આવે છે, અને આપણામાં પણ આ રીતે રોગ મટાડવાની શક્તિ અત્યારે કેમ ન હોઈ શકે? શક્તિ તો છેજ ભૂતકાળમાં જે મહાન નિયમોનો આશ્રય લેવામાં આવ્યો હતો, તે નિયમોને અનુસરીને તેનો આશ્રય લેવામાં આવે તો અત્યારે પણ તે શક્તિ તેવું જ કામ કરી શકે છે

બીજાના રોગ મટાડવામાં અમુક વ્યક્તિ ઘણું કામ કરી શકે છે, પણ જો દરદી પોતે પણ તે વ્યક્તિની સાથે પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને સહાનુભૂતિ રાખે તો તેની અસર બહુ ત્વરાથી થાય છે મહાત્મા

કાંઈક જે અનેક દરદીઓ રોગમુક્ત કર્યા હતા તેમાં તેમણે પણ તે સર્વની સહાનુભૂતિની અપેક્ષા રાખી હતી. તેમનો યોગ્ય સવાલ એ થતો હતો કે “શું તને યદ્ય છે ?” આ રીતે દરદીમાં રહેલી જીવનશક્તિને તેઓ પ્રથમ ઉત્તેજિત કરતા હતા. એ કાંઈ મનુષ્ય જદું જ નિર્જળ સ્થિતિમાં હોય, અથવા રોગને લીધે તેનું મન પોતાનું કામ કરી શકતું ન હોય, તો યોગ્ય સમય માટે તે રોગ મટાડવામાં બીજાની મદદની અપેક્ષા રાખે તેમાં જોઈ નથી; પરંતુ એ, તે પોતામાં રહેલા આંતરિક સામર્થ્યનો પણ ઉપયોગ તેમાં કરી શકે તો તે વધારે ઉપકારક થઈ પડે છે.

એકે મનુષ્ય બીજાને પુષ્કળ સહાય કરી શકે એ વાત સત્ય છે અને હોકાને તેમનામાં રહેલી આંતરશક્તિઓ ખીલવા તરફ આકર્ષક તરીકે સિદ્ધકર્તરીકેનું કાર્ય થઈ ઉત્તમ છે; પરંતુ હરકાઈ બાબતમાં સ્વાધી મુધારો મેળવવાને માટે તો દરેક મનુષ્યે બીજા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જે વાળી મનુષ્ય મહાત્મા કનિષ્ઠ પાસે આવતો, તેને તેઓ નિરંતર એમજ કહેતા કે “બા, હવે પાપ કરતો ના.” અથવા તો “તારાં પાપ માફ કરવામાં આવે છે.” અર્થાત્ તેઓ એજ નિયમનો ઉપદેશ આપતા હતા કે, સઘળાં દુઃખ અથવા રોગનું કારણ બાળી ભોળને કે અબલપણે, સીધી યા આડકતરી રીતે કુદરતના નિયમોનો કવેલો ભંગજ હોય છે.

જ્યાંસુધી પાપ અથવા કુદરતી નિયમોનો ભંગ કાયમ હોય છે, ત્યાંસુધી દુઃખ પણ આવવાનું, એ નિર્વિવાદ છે. ત્યારે નિયમોનો ભંગ કરવાનું બંધ કરીને મનુષ્ય તે નિયમને અનુકૂળ વર્તવા લાગે છે, ત્યારે દુઃખનું કારણ દૂર થાય છે. જોકે જૂતકાળમાં કરેલાં પાપ અથવા નિયમોના ભંગના પરિણામરૂપે કેટલાંક દુઃખ-જનક તત્ત્વો તે મનુષ્યમાં રહેલાં હોય છે; છતાં નવું દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર કારણ દૂર થવાથી હવે તે દુઃખદાયક સંજિત કારણોમાં ઉમેરા થતો નથી; અને જૂતકાળના નિયમભંગને લીધે ઉત્પન્ન થયેલી દુઃખમય સ્થિતિ પણ શુભ શક્તિઓના ઉપયોગથી વીખ-રાવા લાગે છે.

મનુષ્યે આ સત્ય પોતાના હૃદયમાં પૂર્ણ રીતે સ્થાપવું જોઈએ કે “મારામાં તથા સર્વ પ્રાણીઓમાં રહેલું અનંત ચેતન્યવાસ્તવિક રીતે એકજ છે.” આ માન્યતા દૈવ થવાથી મનુષ્ય પૂર્ણ આરોગ્ય-મય જીવન આપી શકે છે અને જૂતકાળમાં કરેલો ભૂલોના પરિ-

જુએ એકઠા થયેલો મનમાનો તથા શરીરમાનો કચરો ફર થવા લાગે છે કારણકે મહાન ચૈતન્ય સાથેની એકતાનો ખાલ એવો તો પવિત્ર અને પ્રબળ જીવનપ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે કે તેના આગળ રોગમાત્ર નાશ પામી જાય છે, તેનામાં નવું જીવન આવે છે અને શરીર બહુજ મજબૂત બને છે

જ્યારે આપણને આપણી તથા પરમાત્માની વચ્ચેની એકતાનું જ્ઞાન થશે, ત્યારેજ આપણે આપણને અનેક વ્યાધિઓના આધારભૂત જડશરીરરૂપે માનતા અટકીશું અને જ્યાં આપણે પોતાને ચૈતન્ય-રૂપ માનવા લાગ્યા કે પછી આપણને એવું જ્ઞાન થતું ચાલશે, કે જે શરીરરૂપી ઘરમા આપણે રહીએ છીએ, તેના આપણે આધનાર તથા સ્વામીતરીકે છીએ અને કદી પણ શરીર આપણું સ્વામી નથી અજ્ઞાનને લીધેજ અત્યારમુખી આપણે પોતાને જે વસ્તુઓના દાસ ગણીને તેની અસર આપણા શરીરપર થવા દેતા હતા, તેવી અસર હવે આપણે થવા દઇશું નહિ કુદરતી નિયમોથી હવે આપણે ડરીશું નહિ, પણ તેને સમજીને તેની સાથે પ્રીતિ કરીશું. વળી તે નિયમોના હવે આપણે એવી રીતે ઉપયોગ કરીશું, કે જેથી આપણા ધાર્યા પ્રમાણેજ તેનું કૃત્ય આવે.

આ સ સારમા હજારો સ્ત્રી-પુરુષો શરીરે અત્યંત દુર્બળ હોય છે કેમકે અનેક વ્યાધિઓએ તેમના શરીરમાં ધર ક્યું હોય છે. જો પરમાત્મતત્ત્વના દિવ્ય પ્રવાહને તેઓ પોતામાં વહેવા દે તો તેમને પણ નિરોગી અને મજબૂત બનવામા અડચણ આવે તેમ નથી આવા મનુષ્યોને એટલાજ બોધની જરૂર છે કે “પરમાત્મતત્ત્વના દિવ્ય પ્રવાહથી જરા પણ વિમુખ ન થશો તમારા હૃદયના દ્વાર તેના તરફ ખુલ્લા રાખી તે દિવ્ય પ્રવાહને આમંત્રણ આપો, એટલે તે પ્રવાહ તમારા શરીરની રોગગમાં એટલા જોરથી વહેવા લાગશે કે તેના પ્રવાહમાં તમારા સઘળા રોગ ફર થઈ જશે અને તમારું શરીર તદ્દન રોગરહિત બનશે.” એક મહાત્માએ કહ્યું છે કે “શ્રદ્ધાજ્ઞાનથી જો તરફના લાલ છે, એક તો દિવ્ય જીવનની પ્રાપ્તિ થાય છે અને શરીર પણ નિરોગી બને છે.”

એક પાણીની નીક છે તેમાં થઈને કાદવવાળું પાણી નિરંતર વહ્યા કરે છે તેને તળીએ તેમજ જાલુએ કચરો ચોંટી ગયો છે, અને એમા જ્યાંમુખી કાદવવાળું પાણી વહ્યા કરશે, ત્યાંમુખી તે કચરો ચોટી રહે, એ સ્વાભાવિકજ છે. એમા દેરફાર કરો. તે નીક

માંથી ચોખ્ખા-સફાઈ જેવા પાણીના ગડપથી પહેતા પ્રવાહને વહેવા દો અને ઘણાજ થોડા સમયમાં તબીબાનો તથા બન્ને યાજુઓનો કચરો ઘસાઈ જઈને તે નીક નિર્મળ જનશે. હવે તે નીક કેટલી નહિ, પણ સુંદર દેખાવા લાગશે અને તેમાં યઇને રહેતું બળ પણ સર્વને ઉપયોગી બનશે; કેમકે જહાનના મનુષ્યો-ને પણ તે પાણી તંદુસ્તી અને નવું જીવન આપનારૂં થશે.

જે પ્રમાણમાં તમે તમારી અને પરમાત્માની વચ્ચે રહેલી એકતાનો ખ્યાલ લાવો છો અને તેમ કરીને તમારા અંતરમાં રહેલી શુભ શક્તિઓ અને સામર્થ્યને પ્રકટ કરો છો; તે પ્રમાણમાં તમારા શરીરની આધિ-વ્યાધિ અને અશક્તિ વાસ પકડી જઈને તેની જગ્યાએ આરોગ્ય અને બળ તમારા શરીરમાં પ્રકટ થવા લાગે છે; એટલુંજ નહિ પણ તમારા સંબંધમાં આવનારા દરેક મનુષ્યમાં પણ આરોગ્ય અને બળનું વાતાવરણ તમે ઉત્પન્ન કરી શકો છો, કારણ કે રોગ જેટલો ચોપી છે તેટલુંજ આરોગ્ય પણ ચોપી છે.

ઉપરનું લખાણ વાંચીને કોઈ એમ પણ કહેવા લાગે કે “ઉપર નાં તરવો સવ્લ તો લાગે છે, પણ તેને અમલમાં કેવી રીતે મૂકવાં ? તથા અમારી અંદર રહેલા રોગ અમારી ચોભેજ અમે કેવી રીતે મટાડી શકીએ ?” આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એજ છે કે, મૂળતરવો જણાવ-વાં એજ અમારું કાર્ય છે. તેને કેવી રીતે પોતાના જીવનમાં ઉતારવાં એ તો દરેક વ્યક્તિનું પોતાનું કાર્ય છે. એક મનુષ્યની રીત ધીજને ઉપયોગી થાય કે ન પણ થાય, માટે સર્વ કોઈએ પોતાની સ્થિતિ, સંયોગો વગેરેનો વિચાર કરીને અનુકૂળ પદ્ધતી રીતેજ તે તરવોને પોતાના જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવાનો છે.

અહીં એ પણ કહેવું જરૂરનું છે કે, પૂર્વ આરોગ્યના વિચારો લાંબા વખત સુધી મનમાં રાખવાથી શરીરની આરોગ્યદાયક શક્તિ-ને ઉત્તેજન મળે છે અને તેનું પરિણામ એ આવે છે કે, શરીર ચૂરેપૂરું તંદુસ્ત બને છે. “હું તંદુસ્ત છું” એવી જાણનાનું વારંવાર ઉચ્ચારણ કરવા કરતાં તે તંદુસ્તી અનુભવવાનો પ્રયત્ન કરવાથી વિશેષ લાભ થાય છે. કેટલાક મનુષ્યોની જાણતમાં એ જાણનાનું ઉચ્ચારણ પણ તેવો અનુભવ મળ્યામાં મદદરૂપ થઈ પડે છે.

જે અત્યંત ચેતન્યમાંથીજ વ્યક્તિગત જીવન ઉદ્ભવેલું છે અને નિરંતર ઉદ્ભવતું બધ છે, તેની સાથે જેટલા પ્રમાણમાં તમે ત-

મારી એકતાનું ચિંતન કરો છો અને તેમ કરીને જેટલા પ્રમાણમાં તમે તમારા હૃદયના દ્વાર તે અનત ચૈતન્યનો દિવ્ય પ્રવાહ ઝીલવા ને માટે ખુલ્લા રાખો છો, તેટલા પ્રમાણમાં તમે એક એવી સક્રિય નો આશ્રય લો છો કે જેના પ્રભાવથી કાળે કરીને તમારું શરીર તદ્દન નિરોગી થશે અને તમારી નસોમાં તદ્દુરસ્ત લોહી દોડતું થશે કારણ સ્પષ્ટ છે કે, તે અનત દિવ્ય ચૈતન્યમાં રોગને અવ કાશજ નથી, અને તે નિરામય ચૈતન્યની અને તમારા ચૈતન્યની એકતા હોવાથી તમારામાં પણ રોગ રહી શકેજ નહિ આ દૈરદ્રાર ત્વરાથી કે વિલગથી થવાનો સર્વ આધાર આ એકયના સત્ય સિદ્ધાંત પર તમારી પોતાની વધારે યા ઝોછી શ્રદ્ધા અને ચિંતન પરજ રહેલો છે.

કેટલાક મનુષ્યો આ સર્વોત્તમ અને સાચી એકતાને અનુભવવા નું એટલું સામર્થ્ય ધરાવતા હોય છે કે તેમના રોગ ત્વરાથી નાશ પામે છે, અને તેમના શરીરમાં જે આવકારદાયક સુધારણા થાય છે તે હમેશને માટે રહે છે, જ્યારે કેટલાકને આ જાણતો અનુભવ ધીમે ધીમે થતો જાય છે.

રોગી મનુષ્યો જે નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે હૃદયમાં સ્થાયી ભાવના રાખશે તો તેમને તેથી અત્યંત સહાય મળશે અને તેમના રોગ સર્વથા મટી જશે એકાંત સ્થળમાં પ્રથમ મનને સંપૂર્ણ શાંત થવા દઈ હૃદયથી સર્વ તરફ પ્રેમની ભાવના દર્શાવો અને પછી તમારા અંતરાત્મા તરફ વળીને ભાવના કરો કે —

“અનત ચૈતન્ય—નિરામય તત્ત્વસ્વરૂપ પરમાત્માના તથા મારા ચૈતન્યની એકતા છે એ પરમાત્મા જીવનોનું જીવન હોવાથી હું પણ ચૈતન્યસ્વરૂપ છું, મારી પણ નિરામય—નિરોગી—મૂળ પ્રકૃતિ હોઈને તેમા તે રોગનો જરા પણ સંભવ નથી માત્ર આ સ્થૂલશરીરમાંજ રોગે પ્રવેશ કર્યો છે અને તેથી એ શરીરના દરેક ભાગમાં તે દિવ્ય ચૈતન્યનો પ્રવાહ વહે એટલા માટે તે ચૈતન્ય તરફ મારા હૃદયદ્વાર ખુલ્લા મૂકુ છું હવે અત્યારથી—આ પળથીજ તે પ્રવાહ મારા શરીર માં વહેવા લાગ્યો છે અને શરીરને નિરોગી બનાવવાની ક્રિયા ચાલુ થવા લાગી છે.”

ઉપલા શબ્દો કેવળ મોઢેજ બોલીને બેસી રહેવાનું નથી, પરંતુ એવું બોવતી વખતે મનથી પણ એજ ભાવનામાં તન્મય થવાનું છે આ પ્રમાણે થતાજ તમારા શરીરમાં નવો જીવનપ્રવાહ પૂર્ણ

તેસથી ઉછળવા લાગશે. એઓ ચેતન્યતત્ત્વ પર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી શકતા નથી, તેઓને શુભ કરતાં અશુભ તત્ત્વ પર વધારે ધ્યાન હોવાથી તેઓ નિરંતર માંદા રહે છે.

જો મનુષ્ય ઉપર જીવાલેલી ભાવનાની રીત જાંઝીકર કરે અને તેનાથી જને વેટલી વાર અમુક અમુક સમયે તે ભાવના લાગ્યા કરે તથા તે ભાવના પર પોતાનું મન વારંવાર સ્થિર કરે, તો તેને પોતાને પણ આશ્ચર્ય ઉપજે એવી રીતે તેના મન અને શરીર પર અસર થવા લાગશે અને રોગ જતો સ્ત્રીને નિરોગતા પ્રાપ્ત થશે.

જો શરીરનો કોઈ અમુકજ ભાગ રોગગ્રસ્ત હોય તો ઉપર જીવાલેલી ભાવના આખા શરીરને માટે કરવા ઉપરાંત તે ભાગને માટે ખાસ ભાવના પણ કરે. આ પ્રમાણે પ્રવળ ભાવના કરવાથી તે ભાગમાં રહેલા છુપનપ્રવાહને વિશેષ મતિ મળીને તે ભાગ નિરોગી બનતો જાય છે.

આ રીતે જો કે નિયમ પૂરેપૂરો યાદ ગળવાનો છે કે, આ પ્રમાણે આરોગ્ય મળવા ઉપરાંત પણ ત્યાંમુધી તે રોગને ઉત્પન્ન કરનારાં મૂળકારણો દૂર કરવામાં આવ્યાં ન હોય, ત્યાંમુધી તે રોગરૂપ પરિણામ સહાને માટે દર ચતું નથી. ત્યાંમુધી ફેદરતના નિયમનો ભાગ છે, ત્યાંમુધી રોગ અને દુઃખ રહેવાનાંજ.

ઉપરોક્ત પ્રકાર શ્રદ્ધા ને સમજણપૂર્વક આચરવાથી રોગી શરીર નિરોગી બનવા ઉપરાંત શક્તિ, ઉત્સાહ અને ચેતન્યમાં વધારો થાય છે, ઔષધિ અથવા સસ્ત્રપ્રયોગ આદિ બાદ્ય ઉપચારોનો આશ્રય લીધા વિના કેવળ મનનીજ શક્તિવડે અનેક દેશોમાં રોગીઓના રોગ નાશ પામ્યાના અનેક લાખલા વિદ્યમાન છે. રોગ મટાડવાની આ આંતરિક રીતોને શિષ્ટ શિવ રથાનોમાં તેમજ સિન્ન સિન્ન ગ્રમયોમાં વિવિધ નામ આપવામાં આવ્યાં છે, પણ તે સર્વ એકસરખી રીતે જ એકજ તત્ત્વનો આશ્રય લે છે. આ વાત તો જમતમાંના પ્રત્યેક મુખ્ય ધર્મ સ્વીકારે છેજ કે, પ્રાચીનકાળના ધર્મચુરુઓમાં પોતાની આંતરિક શક્તિઓવડે રોગ મટાડવાની શક્તિ હતી; અને જો તેમનામાં તે સમયે તે શક્તિ હતી તો આપણમાં હાલ તે કેમ ન સંભવે ? શુ' જગતના મહાન નિયમો આજે જદ્વલ્લભ ગયા છે ? નહિજ. નિયમો તો તે ને તેજ છે; પરંતુ અમુક વિરલ જ્ઞાનશાળી મનુષ્યોને જ્ઞાતક કરીને બોલીએ તો વર્તમાન સમયમાં મનુષ્યવાતિનો ખેટો જ્ઞાન માત્ર ઉત્તમ સિદ્ધાંતોને ઉપર ઉપરથીજ માનનારો

અથવા બોધ્યા કરનારોજ બની ગયો છે અને તે સિદ્ધાંતોની પાછળ રહેલા સામર્થ્યને અથવા તેના રહસ્યને પિછાનવાની ભાગ્યેજ તસ્તી લે છે જે મનુષ્યોમા ખરે જ્ઞાતિત્વ પ્રકટ થુ હોય છે તેઓ તો એવી રીતે શબ્દોના ખોખાને વળગી ન રહેતા, તેની અદર રહેલા સત્ત્વને-ચેતન્યને-સામર્થ્યને અવશ્ય જુએ છે અને અનુભવે છે, અને તેથી કરીને તેઓ બીજાઓને પણ એ શબ્દોનું રહસ્ય પૂરેપૂરે સમજાવી શકે છે

આપણને માત્રમ પડતું જાય છે અને વળત જતા આપણી વધારે ને વધારે ખાત્રી થશે કે, સઘળા રોગો અને તેને અંગે ઉત્પન્ન થતા હુ ખોનુ મૂળકારણ મન અને લાગણીઓનું અવ્યવસ્થિત-પણું જ છે આપણા મનની સ્થિતિના પ્રમાણમાજ કોઈ પણ વસ્તુની ઓછી કે વધારે અસર આપણાપર થાય છે જો આપણને દૃઢ વિશ્વાસ આવતો ચાલે કે, અમુક કામમા આપણી પૂર્ણ સત્તા ચાલશે અને આપણને તેનાથી કદી પણ નુકસાન થશે નહિ, તો અવશ્ય આપણી સત્તા તે કામપર ચાલશે અને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકસાન આપણ ને થવા પામશે નહિ

કોઈ પણ રોગને ધોષણ મળે એવો સ યોગ જો આપણા શરીર મા ન હોય તો રોગની તાકાત નથી કે તે આપણા શરીરમા પ્રવેશી શકે, તેજ પ્રમાણે કોઈ અશુભ કે અનિષ્ઠ સ્થિતિને અનુકૂળ તત્ત્વો જો આપણામા ન હોય તો તે સ્થિતિની તાકાત નથી કે આપણાપર તે સવાર થઈ શકે માટે જે કાંઈ સુદશા કે દુર્દશા આપણા પર આવી પડે તેનું કારણ બહાર શોધવાને બદલે આપણે આપણામાંજ શોધવું જોઈએ જો તે કારણ શોધી કાઢીને તેને દૂર કરીએ તો તેથી આપણી આત્મસ્થિતિ એવી તો ઉત્તમ બનશે કે જેથી ઠેવળ સારી દશાજ આપણા તરફ આકર્ષાઈ આવ્યા કરશે.

સ્વભાવથીજ આપણે આપણી દશાના સ્વામી થવાને અરજીયેલા છીએ, છતાં માત્ર અજ્ઞાનનેજ લીધે જે તે સંયોગોને આધીન બની જઈ તેના ગુલામની પેઠે વર્તીએ છીએ

આપણે પવનના ઝપાટાથી ડરીએ છીએ કેમકે આપણને ભય લાગે છે કે, પવનથી આપણને તાવ આવશે કે શરતી થશે પરંતુ ખરે જોતા પવન તો ઉઘડે આપણું જીવન હોઈને આપણા અશુદ્ધ રક્ત ને શુદ્ધ કરનાર છે, તો પછી તેનાથી ભય શો ? વળી તેની જેટલી

અસર આપણે આપણા ધર્મને, તેટલીજ ઘણી સકે છે. વ્યાધિઓના ઉપાદાનકારણ અને નિમિત્તકારણના યથાર્થ જ્ઞેન આપણે સમજીએ એટલે જ આપણા શરીરને ધનનનો અપાટો લાગે અને તેથી શરીર યથા કે તાવ આવે તો આપણે સમજીએ એટલે કે, ધનનનો અપાટો તો એમાં માત્ર નિમિત્તકારણરૂપજ હોય અને ઉપાદાનકારણ તો વીનુજ હોય.

અર્થે વાનુજ અપાટમાં બેઠેલા છે મનુષ્યોમાનો એક હેમન મતિ હોતી રહ્યો હોય છે, ત્યારે જીવને તેથી ઉછેરો એક પ્રકારનો આનંદ લાગે છે. પહેલો મનુષ્ય પોતાના સ યોગેનાં હાસ હોવાથી તે ધનનના અપાટથી હરે છે અને ધનનથી અવરજીવ કરીને કાઈ તુક સાન થવાના વિચારો તેના મનમાં રચ્યા કરતા હોવાથી તે પોતાના મનથી મરિના દ્વાર ખુલા કરીને તે દ્વારા વ્યાધિને પોતાના તરફ ખેંચાણે છે અને આવી રીતે ધનન જેથી નિર્દોષ અને લાભકારી થયું પણ તેને તુકસાનકર્તા નીવડે છે કારણ કે જે સ્થિતિને તે પોતે વિચાર કરી રહ્યો છે, તેજ સ્થિતિને તે પોતાના તરફ આકર્ષે છે.

જીવે મનુષ્ય પોતાને સ યોગેનાં રવાની લેણે છે, તે ધનનના લેમથી હરે. પણ ભય ન પામ્યા ઉછેરો પોતાને તે સ્થિતિને અનુકૂળ બનાવે છે. આથી તે સખ્ત વાનુજી તેને કાઈ પણ અડચણ થતી નથી એટલું જ નહિ પણ ઉછેરો તે વાનુજી તેને મુદ્દ હવાનો લાભ મળે છે અને તેની સાથે હજી એથી પણ વધારે હોય અથવા અર્થે વાનુ સહન કેવળની શક્તિ તેનામાં ખીલતી જાય છે.

જે અર્થે વાનુજ શરીર અથવા તાવનું કારણ હોય તો જાને માટે એકસરખું જ પરિણામ આવત, પરંતુ તેમ બનતું નથી એ ઉપરથી જણાય છે કે, તાવનું ઉપાદાનકારણ વાનુ નથી, પણ મનની ભયપ્રદ સ્થિતિજ છે. વાનુ તો માત્ર એમાં નિમિત્તરૂપજ છે અને મનુષ્યને તેના મનની સ્થિતિ પ્રમાણેજ ક્ષણ મળે છે.

મરીજ વિચારો વાનુ ! હોઠો હજારો વાર સંઘળે દોષ ધનન પરજ નામે છે તેઓ પોતાની નિર્બળતા ખુલી બેઠી શકતા નથી અને ખીલતા ઉપર પોતાની જવાબદારી નાખીને સ યોગેનાં રવાની બનવાને બદલે તેના નિ સરવ હાસ બને છે ! જે મનુષ્ય ઈશ્વરનું પ્રતિ બિંબ છે, જે પ્રજાની શક્તિ અને એવનનો લાગીદાર છે અને જે સંભારના સમગ્ર પદાર્થોનો માલિક થવાને સરજાયેલો છે, તેજ

મનુષ્ય આરોગ્યદાયક પવનના ઝપાટાથી ડરે છે । પોતાની શક્તિનો તેને ખ્યાલ નથી અને જે કાંઈ બહાનુ હાથમા આવે તેને એકે પોતાની નિર્બળતા ઢાંકવાનો પ્રયત્ન કરે છે ।

ઉપર જણાવી તેવા પવનના ઝપાટાની અસર ન થાય તે માટે મનુષ્યે મનની આત્મિક દશા પ્રથમ સુધારવી જોઈએ અને તેની નાથે શરીરને પણ તદ્દુ-સ્થ સ્થિતિમા લાવવાને પૂરતો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ । નુકસાન કરવાની શક્તિ વાયુમા નથી, તોપણ આપણે જ્યારે તેનામા તેમ કરવાની પ્રેરણા રાખીએ છીએ, ત્યારે જ તેનામા તેમ કરવાની શક્તિ આવે છે । માટે તેનો જન પણ લય ન રાખતા તેને મિત્રલાવે તમને અનુકૂળ બનાવે અને ભેરહાર વાયુમા થોડી થોડી વાગ બેસવાની ટેવ પાડીને ધીમે ધીમે તે ટેવને વધારે । જેની તદ્દુ-સ્થિતિ બહુ નજીક હોય, તેણે એકદમ સખ પવનમા બેસવાનું સાહસ ખેડવું નહિ, તેમ જેના મનમા પવનના સપાટાનો કાંઈ પણ લય રહેતો હોય, તેણે પણ તેમ કરવું નહિ, પરંતુ તેમણે પ્રથમ મદ પવનના ઝપાટા સહન કરવાની ટેવ પાડીને જ આગળ વધવું જોઈએ । હરેક બાબતમા પણ મનુષ્યે એવી જ રીતે વિવેકબુદ્ધિને અનુસરીને વર્તવું જોઈએ ।

સૃષ્ટિના સર્વ પદાર્થોપર સત્તા ચલાવવાને જ આપણે જન્મ છે જગતમા અત્યાનુધીમા બેઠલાય મનુષ્યો તે સત્તા ચલાવવાને શક્તિમાન થયા છે, તે સૂચવે છે કે, આપણે પણ તે સુજબ કરી શકીએ તેમ છીએ । જે કાર્ય એક મનુષ્ય કરી શક્યો, તે બીજા પણ ધારશે તો કરી શકશે । મુલો માત્ર એ જ છે કે, જેટલા પ્રમાણુમાં આપણને આપણી આત્મશક્તિએ નો ખ્યાલ આવી શકે, તેટલા જ પ્રમાણુમાં આપણે બાહ્યસૃષ્ટિપર મત્તા ચલાવી શકીએ છીએ, અને જો આપણને આપણી આત્મશક્તિએનો ખ્યાલ ન આવે તો તો આપણે ગુલામ જેવા જ રહી જવાના અને સૃષ્ટિના પદાર્થો આપણાપર તેમજ આમાન્ય ચલાવે જ જવાના । બહાનુની સર્વ બાબતો આપણી અંતની વૃત્તિઓ અને આપણી માનસિક સ્થિતિપર આધારિત છે । આધ્યાત્મિક નિયમ-અથવા બીજા શબ્દોમા કહીએ તો કુદ તનો નિયમ જ એવો છે કે, આપણા મનની સ્થિતિ જેવી હોય તેવી જ વસ્તુ અને મયોગો આપણા તરફ આકર્ષાઈ આવે છે ।

આ જગતમા કાર્ય-કારણના નિયમસિવાય કાંઈ જ બની શકતું

નથી. અગાનક જનાવ અથવા તો અમકાર લેવું આ સંસારમાં કાંઈ પણ છેવ નહિ. ઘણાજસ મનુષ્યો પોતાની વર્તમાન સ્થિતિથી અસંતોષી બજાય છે; તેમની તેવી સ્થિતિ દૂર કરવાનો ઉત્તમ ઉપાય એ છે કે, તેમણે નસીબ અથવા દેવને માથે દોષ મૂકવાનું અને ખાલી બરબાડવાનું છેડી દેવું બોધવું; પોતાના હૃદય વરુ દમિ કરવી બોધવું; પ્રતિફળ સ્થિતિ આવવાનાં અશુભ કારણો દે લે તેમનાજ હૃદયમાં ભય અને અજ્ઞાનરૂપે વસી રહ્યાં છે તેને સર્વથા નિર્મૂલ કરવાં બોધવું; અને તેનું સ્થાન અનુકૂળ સ્થિતિને આકર્ષનારાં શુભ કારણોને આપવું બોધવું. આમ કરવાથી જરૂર થોડા સમયમાં અનુકૂળ સ્થિતિ તેમના વરુ આકર્ષાઈ આવશે. સ્વૃષ્ટશરીરની બાબતમાં અને બીજી હરકોઈ બાબતમાં એજ નિયમ ચોકસરપો લાગુ પડે છે.

આપણી હાલની સારી યા પૂરી સ્થિતિને આપણે પોતેજ બનીએઈને દે અબલુપણે ખોસાવી છે, તેથીજ તે આપણી વરુ ખેંચાઈ આવી છે. એ સિવાય આપણે એ સ્થિતિમાં કદિ પણ મૂકાઈએ નહિ. આ બાબત માનવી ઘણાંકને એકદમ તો કઠિન લાગશે; પરંતુ તેઓ શાંતચિત્તથી વિચારસાગિની પ્રવળ સત્તા સમજતા જશે અને તેના પોતાવર તથા આલપાસનાં બીજાં મનુષ્યોવર તેનાં શતાં પરિણામ બોતા ચાલશે તો હિપ્તો કથનનો ખાસ તેમને આબ્યાવિના નહિજ રહે.

આપણે જે સ્થિતિમાં મૂકાવા સોઈએ તેને મુખકર દે દુઃખ-કર માનવી, એ પણ આપણાજ હાથમાં છે અમુક બનાવ, સ્થિતિ દે સંધેઅ વચને પ્રતિફળ લાગે છે અને તેથી વમાસ મનની સાંતિને ખલેલ પહોંચે છે, તેનું મુખ્ય કારણ તો એજ છે કે, તમે પોતેજ એનાથી વમાસ મનની સાંતિનો ભગ્ન થવા દો છો. આખા જમતના બનાવોવર તમારું સામ્રાજ્ય ચાલે એટલી તમારામાં શક્તિ રહેલી છે, પણ તમને તે શક્તિને ખ્યાલ નથી આવ્યો; અને પરમાત્મતાવ સાથેનું તમારું એકત્વ તમે ભૂલી ગયા છો; તેથીજ તમે અમુક જનાવ યા સ્થિતિને સ્વાધીન ચાલો છો અને તેના નિયંતા થવાને બદલે હાલનની રહો છો, તેનું એજ જનદેખ કરણ છે.

સંસારના બનાવોથી મનની સાંતિનો ભગ્ન ન થાય, એમ જ્ઞાનાર મનુષ્યે પોતાનું મધ્યગિંદુ સોધી કાઢવું બોધવું. એ મધ્યગિંદુ પર સ્થિર થયેલા મનુષ્ય સર્વત્ર પોતાની સત્તા ચલાવી

શકે છે, માટે ઈશ્વર સાથેનું ઐશ્વર્ય કે જે તમારૂં મધ્યગિહ છે તેને શોધી કાઢો અને તેમાં સ્થિત રહો, એટલે અદરથી નવું જળ તમારામાં પ્રકટ થવા લાગશે.

જો એ પ્રકારે તમે બાહ્યવસ્તુઓ અથવા સંયોગો પર ગત્ય કરી શકતા ન હો તો પછી જે જે સંયોગો આવી પડે તે વેડી લો અને તમારી સ્થિતિના સબધમાં વૃથા ખરબચડાટ કરતા નહિ, અથવા તો “જગતમાં બનતી સર્વ ઘટનાઓ પરમાત્માની આપાર દયા અને અનંત જ્ઞાનને અનુસરીને જ બને છે.” એ સિદ્ધાંત પર વૃથા આલપ મૂકતા નહિ.

હું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક જણાવું છું કે, જે મનુષ્ય પૂર્ણ થશે તેને પૃથ્વી પણ પૂર્ણ લાસશે અને અર્ધદગ્ધ કે અપૂર્ણ મનુષ્યને પૃથ્વી પણ અવ્યવસ્થિત અને અપૂર્ણ જ લાસશે.

તમારા અંતઃકરણના દ્વાર જો મલિન થાને પ્રતિકૂળ વસ્તુથી લેપાયલા હશે તો તે દ્વારમાથી જગત તરફ દૃષ્ટિ કરતા જગત પણ તમને મલિન અને અવ્યવસ્થિત લાગશે. માટે બડબડવાનું બધ કરો, અને ‘હું કમનસીબ છું’ એવું બોલવાનું છોડી દો. જો તમે એમ ન કરી શકતા હો તો સર્વથી પ્રથમ તમારા હૃદયદ્વારને સુધારવાની જરૂર છે, એટલું જ તે ઉપરથી સાબીત થાય છે.

જે પરમાત્મારૂપી સૂર્ય અંતરમાં પ્રકાશ આપવા ઉપરાંત બાહ્ય-પદાર્થોને પણ દૃશ્ય બનાવે છે, તેના પ્રકાશ જીવવાને અને અનુભવવાને તમારો ડોઢ મિત્ર પોતાના હૃદયની ખારીઓ નિરંતર ખુલી અને નિર્મળ રાખતો હોય તો જરૂર માનજો કે, તે મિત્ર તમારા કરતા તદ્દન જાદીજ દુનિયામાં વસે છે. માટે હે પ્રિય બધો! બડબડવાનું મૂકી દો અને પ્રથમ તમારા અંતઃકરણના દ્વારને જ ધોઈને નિર્મળ બનાવો. આ કામ તમે કરશો એટલે આ જગત માની પૂર્વે નહિ દીઠેલી એવી અનેક સુદરતાઓ તમારી દૃષ્ટિએ પડશે અને સ્વર્ગ યા નદનવનનો તમને અહીં જ માણાત્કાર થશે. આપણામાં કહેવત છે કે “જ્યાં ન પહોંચે કવિ ત્યાં પહોંચે કવિ” એનો અર્થ એ છે કે, સૂર્યના પ્રકાશમાં જે વસ્તુઓ સાધારણ મનુષ્યોને દેખાતી નથી, તેવી અનેક આશ્ચર્ય કવિની પ્રતિભાશાળી બુદ્ધિ જોઈ શકે છે. કાવ્ય કે કવિનું મન આતરપ્રકાશથી પ્રકાશિત હોવાથી તે પ્રકાશનું પ્રતિબિંબ બાહ્યવસ્તુઓ પર પડવાને લીધે તે વસ્તુઓ પણ તેને તેના ખરા રૂપમાં દેખાય છે. મહાન કવિ શેક્સપિયરના એક નાટકમાં એક પાત્ર બીજા પાત્રને કહે છે કે “પ્રિય

બુદ્ધિ! આપણે બુદ્ધિમાં છીએ તેનો દોષ આપણા અહનો નથી, પણ આપણો પોતાનો જ છે." શેઠમધિવરનું પોતાનું જીવન પણ ઉપરના બિદાતને દેઢા આપે છે. વળી જીને એક મ્થળે પણ તે જણાવે છે કે —

આપણી ૭ કાચોજ આપણા વિજ્ઞાસધાતી મિત્રો છે. અનેક મુશ્કેલીઓ આપણે મેળવી શકીએ તેમ છીએ, પરંતુ તે મેળવવાનો પ્રયત્ન કરતા આપણે ડંનેએ છીએ તેથી તેને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી આપણને અશુભ અને અનિષ્ટ મંચોગોમાં લાવી મકેનાર 'ભય' બેવો જીલો કોઈ પદાર્થ નથી! આપણે ઢોધ પણ વગર અથવા અનુભવી ભય મળવા લેવું છે નહિ, અને જો આપણે આપણા જાત-વડપને જોગણીએ તો પછી આપણને તેથી ભય થતો પણ નથી

આપણે અનેક દુ ખોને અને સખ આપણીએને જોગવી રહેવા છતા પણ જીવતા રહી ગયા છીએ, જો પણ આપણી ખાસ વિશેષતા છે, છતા તેને વિમરી લઈને, અવિધવા દુ ખોનું ચિત્તન કર્યા કરીએ છીએ, અને ન હકેના અનેક દુ ખો અનુભવીએ છીએ

લ્યા સંકા છે, અજ્ઞા છે, ત્યાજ ભય છે, કારણકે અજ્ઞા છે સંકા ઉત્પન્ન થયા પછીજ ભય ઉત્પન્ન થાય છે અમુક અનુભવ દેટલો બીકલ છે ને મને જણાવો, એટલે તે દેટલો જ્ઞાનરહિત છે તે દુ તમને કહી શકીશ માટે જો ભયનામના સહમને આપણે ઘેર પરાણાતીકે રાખવો પામે તેમ નથી ચિંતા અથવા ઉદ્વેગ પણ એવીજ લાતનો અસર પડેલો છે કારણકે તે એટલું અધુ અર્થ કમવે છે કે તેને પોતાને ઘેર મળવોજ બોધ્યે નહિ જો મંચોગોનો આપણે લય ગણીએ છીએ, તે મંચોગોને આપણે આપણી તરફ આકર્ષીએ છીએ અને તેજ પ્રમાણે જો આપણે જ્ઞાન, નિર્ભયતા, વગેરે શુભ વૃત્તિઓ ગણીએ તો સાગજ મંચોગોને અને રૂબીજ લોકોને આપણે આમ તણ આપીએ છીએ અને તે પણ આપણા તરફ ખે આકર્ષ આવે છેજ અપથી આમ ધણેલ મન વૃક્ષાનકાન્ક ન લોગો લ-૩૪ પોતાના દાન શુભતા તમે છે એક સમયે ખેગની દેવી જતી હતી, તેને એક પૂર્વદેશ નિનાસી મુસાફરે પૂછ્યું કે ' તમે યા અને કેમ બચો છો? "

" પાચ હજાર આપણોને માખાને દુ જગદાદ વાઈ છું."

યોગ દિવમ પછી તે દેવી પાછી વગવા મુખાફને મળી, ત્યારે

સુસાદરે કહ્યું કે “તુ તો કહેતી હતી કે જગદાદમા પાચહજાર મનુષ્યને મારીશ, પણ તે તો ૫૦ હજાર મનુષ્યોને માર્યા ?”

પ્લેગની દેવીએ જવાબ આપ્યો કે “મેં તો તમને કહ્યા પ્રમાણે પાચ-૭ હજાર માર્યા છે અને બીજા તો નાહક લયથી જ મરી ગયા છે”

‘લય’ આ પ્રમાણે માણસના દરેક અવયવને સિધ્ધિ લાવવા દે છે, લય લોહીની ગતિને મદદ પાડે છે અને શરીરમાં વહેતી પ્રાણ શક્તિને મદદ કરે છે લયથી મનુષ્યનું શરીર જડ, ગતિવિનાનું અને નિસ્તેજ બની જાય છે

આ પ્રમાણે જેમ લય રાખ્યા કરીને આપણે લયકારક વસ્તુઓ અને સ્થિતિઓ આપણા તરફ આકર્ષણે છીએ, તેમ બીજા મનુષ્યોને પણ આપણે લયની સ્થિતિમાં કાપીને તેમની તરફ પણ તેવા-જ સંયોગોને પ્રેરવામાં આપણે સહાયભૂત થઈએ છીએ જેટલા પ્રમાણમાં આપણું વિચારબળ મજબૂત હોય છે અને જેટલા પ્રમાણમાં બીજા મનુષ્યો વિચારની અસર તેમના પર થઈ શકે એવી ડોમળ પ્રકૃતિના હોય છે, તેટલા પ્રમાણમાં તેમને પણ ઉપર જણાવેલું નુકસાન આપણે અવશ્ય કરીએ છીએ આસ કરીને નાની ઉંમરના બાળકો આસપાસના સંયોગો અને વાતાવરણને વિશેષ આધીન હોય છે કારણકે બહારની અસરોની છાપ તેઓના મન પર તરત જ પડી જાય છે અને પછી જેમ જેમ તેઓ વયમાં મોટા થતા જાય છે, તેમ તેમ તે અસરો પ્રમાણે જ તેમનું જીવન ઘડાતું ચાલે છે આ પ્રમાણે આપણી માનસિક સ્થિતિની અસર આપણી આસપાસ મનુષ્યો અને બાળકો પર નક્કીપણે થયા ઠરતી હોવાથી આપણે આપણી માનસિક સ્થિતિને સદા ઉચ્ચ પ્રકારની જ રાખવી જોઈએ વળી ગર્ભિણી સ્ત્રીઓએ તો મનમાં ચિંતા, ઉદ્વેગ, લય, ક્રોધ વગેરેના અનિષ્ટ વિચારો જગ પણ લાવવા જોઈએ નહિ કારણ કે તેવા વિચારોની ઘણી જ સ્થાયી અને ન ભૂંભાય તેવી ખરાબ છાપ ગર્ભમાં રહેલા બાળક પર પડે છે બાળકનો જન્મ પછી પણ તેના સળધમાં ચિંતા ઇત્યાદિના અશુભ વિચારો કરીએ તો તે વિચારો આપણે ન જાણીએ તેવી રીતે તે બાળકના મન પર અસર કરવા લાગે છે અને તે બાળક બીકણ થવા લાગે છે બાળકના સળધમાં કાળજી નહિ રાખવી એ તો ખોટું જ છે, પરંતુ તે ચિંતા અને લયનું રૂપ પકડે એટલી હદ સુધી તેને પહોંચવા દેવી, એ પણ જોઈએ ખોટું છે જેમકે-ઘણી વાર માતાપિતા ચિંતા કર્યા કરે છે કે, અમારા

ખાળકને મારી જમુક ફાળ તો નહિ આવી પડે? જમુક મોઠો પ્રસંગ તો નહિ અને? આ છેકરો તો મૂર્ખજ નિવડવાનો અથવા મોઠો પડવાનો; ઇત્યાદિ અશુભ વિચાર કરીને જે બચના પ્રસંગોનો સંભવ પણ ન હોય તેવા પ્રસંગોને તેઓ પોતાના ખાળક તરફ આકર્ષે છે, એવા નિષ્કારણ ચિંતાના વિચારો કરવાને બદલે માતાપિતાએ નિરંતર એજ વિચાર રાખવો જોઈએ કે તેમનો છેકરો હાલો, શરીરે મજબૂત અને નીતિમાન થશે, આવી સ્થપના તે છેકરાને સારો માણસ બનાવવામાં અવશ્ય સહાય કરશે અને તે છેકરો પ્રતિકૂળ સંયોગોને વશ નહિ થતાં તેનાપર જય મેળવે એવો નિવડશે.

આ સંબંધમાં મારા એક મિત્રે મને પોતાનો અનુભવ કહ્યો હતો તે અહીં ટાકવો હું ઉચિત ધારું છું. તેના જીવનદરમિયાન એક સમયે તે એક ખરાબ ટેવની સાથે બારે મુઠ્ઠા કરી રહ્યો હતો, તે ખરાબ ટેવ માને દુર્બંધનથી તે મુકત થાય તોજ જમુક સ્ત્રી સાથે તેનો લગ્નસંબંધ જોડાય તેમ હતું; પણ તે સ્ત્રીએ અને તેની માતાએ એવોજ વિચાર બાધી રાખ્યો હતો કે, જે ખરાબ વ્યસન તે જાગ્યેજ છોડી શકશે, તે નાણુક પ્રકૃતિનો હોવાથી ખીજાના વિચારોની તેનાપર તુરંતજ અસર થઈ જવી હતી તે સંબિધની સ્ત્રી અને તેની માતાના ઉપર જણાવેલા બધા અને શંકાના શબ્દો તથા વિચારો તેનામાં બળ, ધૈર્ય અને શ્રદ્ધા પધારવાને બદલે નિર્જનતાનેજ પ્યાલો આપ્યા કરતા. એથી તેની તેના મનપર એવી તો પ્રબળ અસર થતી કે ઘણી વાર તે પોતાના પ્રયત્નમાં હિંમત હારી જતો અને તે વ્યસનની અનિવાર્યતા-સર્વોપરિ સત્તા સ્વીકારી લઈને તેની સામેનો યત્ન મૂકી દેવાની તબાલીમાં આવી જતો.

ઉપલા દાખલા ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે, આ મનુષ્ય ઉપર અત્યંત ગ્રેમ રાખનાર અને તેને માટે સર્વસ્વનો હોગ આપનાર ઉપલી જે વ્યક્તિઓને વિચારમાં રહેલા અદૃશ્ય પણ નિરંતર અસર કર્યા કરતારા બળની જગર હતી નહિ તેથીજ તેઓ તેને હિંમત આપીને તેના યત્નમાં ઉમેરો કરવાને બદલે ઉલટું તેનામાં જે કંઈ થોડું ઘણું ધૈર્ય હતું તેનો પણ નાશ કરી રહી હતી અને તેથીજ તેણે વ્યસન સાથે આરંભેલું મુઠ્ઠા વધારે વિકટ બનતું ચલું હતું.

ભય, ચિંતા અને એવા બીજા નુકસાનકારક માનસિક વિકારો ડોઢ પછી પુરુષ, સ્ત્રી કે બાળક પોતાના હૃદયમાં ગળ્યા કરે અને તેને પોપણ આપ્યા કરે તો તેથી નુકસાન થયાવિના રહેતું જ નથી. ભય આરોગ્યનો નાશ કરે છે, ચિંતા શરીરને આદરથી ચૂસવા લાગી તેના બધારણના પાયા હચમચાવી દે છે, અને અતે શરીરનો પણ નાશ કરે છે આ પ્રમાણે ચિંતાથી મેળવવાનું કાર્જ નથી, ત્યાં જોવાનું સર્વસ્વ છે. ૫૪ પછી નુકસાન અથવા માઠા બનાવને લીધે થયેલા શોષ જો લાગા વખત સુધી હૃદયમાં રહ્યા કરે છે તો તેનું પરિણામ પણ તેવું જ આવે છે દરેક બાળકમાં જેવી માનસિક સ્થિતિ ટોચ, નેવીજ શારીરિક સ્થિતિ બનવા લાગે છે હઠખહારના લોભ અથવા કેળુસાઈથી પણ શરીરપગ ખરામજ અસર થાય છે ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, દ્રેષ, બીજાઓના દોષ જોવાનું વળણ વિષયલાવસા, આ સર્વ વિકારો જુદી જુદી રીતે શરીર તથા મન બંનેને નિર્ણય બનાવ્યા વિના રહેતા નથી.

આપણને માલૂમ પરતું જશે કે, જીવનના ઉચ્ચ નિયમો પ્રમાણે વર્તવામાં-એટલે કે ધાર્મિક-લાવનાઓને અનુસરવા ઉપર જ સુખ અને વૈભવનો આધાર રહેલો છે, એટલું જ નહિ પણ શારીરિક આરોગ્ય પણ તેના જ ઉપર વિશેષ આધાર રાખે છે એક હીંદુ તત્ત્વજ્ઞાનીએ જીવનરમાયનનું ખરું રહસ્ય નાંચેના શબ્દોમાં જણાવ્યું છે - ‘ધાર્મિક મનુષ્યમાં જીવનરત્વ વધે છે, અને અધાર્મિક મનુષ્ય મગ્ન પાળે દોડે છે’ વગી આગળ વધી તેણે એમ પણ જણાવ્યું છે કે “ધાર્મિકતામાંજ સાચું જીવન રહેલું છે અને મરણ તો છેજ નહિ” લોઢો સામાન્ય રીતે મમજી શકે તેના કરતા જે વધારે રહસ્ય ઉપના શબ્દોમાં રહેલું છે, તે પણ તેઓ જોઈ શકે, એવો સમય હવે નજીક આવતો ચાલે છે નિરતર વધતી જતી સુદરતા અને પ્રભાવાળા ભવ્ય શરીરમાં મનુષ્યનો આત્મા રહેશે કે નાશને આતે જઈ રહેના શરીરમાં રહેશે, તેનો આધાર તેના પોતાના જ ઉપર રહેલો છે.

એ તરીકે અને અનિયમિત જીવન ગાળવાથીજ અસખ્ય મનુષ્યો અકાળે મૃત્યુને અધીન થાય છે અને એવી રીતે સુદર મદિદો બનવાને નિર્મિત થયેના રીતિદો તેમાં વસનારા જીવા તમાઓના અજ્ઞાન, કુવિચાર અને મોહને લીધે ઉજાડે બની જઈ નાશ પામે છે.

સૂક્ષ્મ રીતે લોઈ શકનાર મનુષ્યને—એટલે કે વિચારશક્તિના અભ્યાસીને ઘોઈ પણ મનુષ્યની માનસિક સ્થિતિની અસર તેના અવાજમાં, ગતિમાં અને ચહેરામાં પણ અકિત થયેલી જણાઈ આવે છે. આવા અભ્યાસીને એ ઘોઈ મનુષ્યની વર્તમાન માનસિક સ્થિતિ અગત્ય જણાવવામાં આવે તો તે અભ્યાસી તે ઉપરથી તે મનુષ્યનો અવાજ, ગતિ અને તેના ચહેરાનો દેખાવ પણ કંઈ શકશે, એટલું જ નહિ પણ સામાન્ય રીતે તે મનુષ્ય કયા રોગોને પાત્ર છે તે પણ જણાવી શકશે.

જેઓએ મનુષ્ય અને અન્ય પ્રાણીઓના સંગીરણ ધારણનો તથા શરીરની પૂર્ણ વ્યવસ્થા બદલે વધારે ધ્યાન આપ્યું છે, એ જાણતોનો અભ્યાસ કર્યો હોય છે તેઓ ખાત્રીપૂર્વક જણાવે છે કે, મનુષ્યગરીર લગભગ ૧૦૦ વર્ષ પૂર્વે તટકુ લોઈને પણ સમાજ તરફ દૃષ્ટિ કરતા આપણને વડન બહોળ મનુષ્ય થાય છે મનુષ્યો બહુ જ બહોળી વૃદ્ધ અને અશક્ત બને છે વધારે મૃત્યુના પાશમાં સંપડાય છે અને હાથા બંધતમુખીની ગરેબરી યુવાવસ્થા તેમજ પુખ્ત અવસ્થાની તદ્દનથી બાંધે જ નજરે પડે છે આ ઉપરથી લોકોમાં હવે ભોલો જ વિચાર બેસી ગયો છે કે, સ્વાભાવિક રીતે જ મનુષ્યનું આયુષ્ય ઓછું હોય છે, અથવા વિધાતાએ પ્રથમથી જ દરેક પ્રાણીનું આયુષ્ય નક્કી કરી મૂકેલું હોઈ તેટલી જ સુદૃઢ તે જીવી શકે છે આ વિચારનું પરિણામ પણ એ જ આવે છે કે, ઘણા જ મનુષ્યો આજુકે વધે પડોયતા જીવોના ટાળવાનો લોઈને માનવા લાગે છે કે “હવે ધંડપણ આવ્યું, હવે મૃત્યુનો સમય સમીપ આવેલો આવે છે, હવે શોડાજ વર્ષ ઠાઠવાના છે” આવા આવા અગુણ વિચારોને નિગર સેવીને પુષ્કળ મનુષ્યો વૃદ્ધાવસ્થાને વધારે ઝડપથી પોતા તરફ ખેંચી લાવે છે, અને આકાળે વૃદ્ધ બને છે.

શરીર અને મન પ્રકૃતિને સચકાત રહે અથવા તો દુર્બી ને અશક્ત બને, એમાં મનની જ શક્તિઓ અદ્યક્ષપણે—પરંતુ નિયમિતપણે જે કામ કર્યા કરે છે તેમાં ખ્યાલ સામાન્ય મનુષ્યને આપણે કઠિન છે લોકો એ આ જાણત-અર્થાત્ મનનું સામર્થ્ય ચપાવત સમજે તો તેઓ ૧૨૦ વર્ષ મુખી સુખપૂર્વક જીવવાની આશા અને ઉત્સાહ અવશ્ય રાખતા થાય.

એક એવી વર્ષની સ્ત્રી છે જે મનુષ્યો વર્ષના દિસાબધી ગણતરી કરતા હોય તેઓને તો આ સ્ત્રી વૃદ્ધ લાગવી લોઈએ, પણ

આ સ્ત્રીને વૃદ્ધ કહેવી એ ખરેખર પ્રકાશને અધિકાર કહેવા જેવું અથવા તો સફેદ વસ્તુને કાળી કહેવા જેવું જ છે કેમકે પચીસ વર્ષની નવયુવતીના જેટલો ઉત્સાહ, ચપલતા અને બળ તેના શરીર માં દૃષ્ટિગોચર થાય છે તેણે સર્વ મનુષ્યો અને સર્વ વસ્તુઓમા શુભ તત્ત્વ જોવાની શક્તિ બચપણથીજ પોતામા ખીલવી છે એટલે તેને સર્વ સસાર, સર્વ મનુષ્યો અને સર્વ બનાવો પણ શુભ જ લાગે છે જેવો બાળ્યાવસ્થામા નાનામોટા સર્વને પોતાના તરફ આકર્ષવાનો આનંદી, શાંત અને પ્રેમી સ્વભાવ હતો તેવોજ આજે પણ તેનામા કાયમ છે ! સેકડો અને હજારો કુટુંબોમા અને મનુષ્યોમા તેણે શાંતિ, પ્રેમ, આનંદ અને ધૈર્યનો પ્રવાહ ફેલાવ્યો છે, અને ભવિષ્યમા પણ ઘણા વર્ષ સુધી તેની આવીજ સ્થિતિ કાયમ રહેશે, એમ માનવાને સબળ કારણો છે હાલના ઘણાખરા લોકોની પેઠે એ સ્ત્રીના મનમા ભય, દ્વેષ, શોક, દિલગીરી અને લોભ જેવા વિકારોએ સ્થાનજ પ્રાપ્ત કર્યું નથી અને તેથી તેના શરીરમા પણ હજી સુધી કશો વ્યાધિ થયો નથી

અજ્ઞાનને લીધે કેટલાક એમ માને છે કે ‘રોગ આવવો એ તો કુદરતનો જ કાયદો છે અને રોગ થયો કે ન થયો એ કાંઈ આપણા હાથમા નથી’ પરંતુ આ માન્યતા એકદમ ભૂલભરેલી છે ઉપર જણાવેલી એ સ્ત્રી વર્ષની સીએ પોતાની જીવગીમા અનેક વારાફરતી જોયા છે, અનેક સારી-નરસી સ્થિતિઓમાથી તે પસાર થઈ છે એટલે જો તે પણ ખીજઓની પેઠે એવી ભૂલભરેલી માન્યતા ધરાવતી હોત અને હલકા મનોવિકારોથી થતી હાનિનું જ્ઞાન જો આ પ્રભાવશાળી સ્ત્રીને ન હોત તો ખીજઓની માફક તે પણ અત્યાર પહેલા કયારનીયે રોગિષ્ઠ બની ગઈ હોત પરંતુ તેને પૂર્ણ વિશ્વાસ તથા અનુભવ પણ છે કે, તે પોતાના મનની માલિક છે, અને તેથી મનપર તેનું નિયંત્રક રાજ્ય ચાલે છે પોતાના મનોરાજ્યમા કયા વિચારોને દાખલ કરવા અને કયા વિચારોને દૂર રાખવા તેનો અધિકાર તે પોતાનાજ હાથમા રાખે છે કારણકે તે સારી પેઠે જાણે છે કે, તેની બાહ્યસ્થિતિઓનો આધાર તેની માનસિક સ્થિતિ ઉપર છે તે સ્ત્રીનું હસતું વદન, આનંદમય વૃત્તિ અને પૂર્ણ આરોગ્ય જોઈને પ્રેક્ષકના મનમા શુભ પ્રેરણા અને નિર્દોષ આનંદ ઉપજ્યા વિના રહેતોજ નથી ‘મન યવ મનુષ્યાણા વારણ યધ્મો દયો.’ એ વાક્ય સ્થૂળશરીરના પણ જાંઘ અને મોઢા માટે (આરોગ્ય-

આરોગ્ય માટે) કેટલું બધું લાભ પડે છે, તેના સાક્ષાત્ દેશ તરફ આ સ્ત્રી છે

એક દિવસ રસ્તામાં ચાલે તે સ્ત્રી જતી હતી, ત્યારે હું તેની ગતિ જોયા કરતો હતો. રસ્તામાં બાળકો રમતા હતા તેઓ તો તેને જોતાજ તેની તરફ દોડવા લાગ્યા. તેઓ સર્વના તરફ તે પ્રેમદષ્ટિથી જોતી હતી કોઈની સાથે મીઠા શબ્દોથી બોલતી તો કોઈ બાળકના માથાપર હાથ ફેરવતી અને કોઈને રમવાનું રમકડું આપતી તો કોઈને ખાવાનું આપતી હતી. સર્વ બાળકો તેને માતાતુલ્ય ગણતા હતા અને તે પણ સર્વ બાળકોને સલામોસલામ લેખતી હતી. માર્ગમાં એકાદ ધોળા હાથનાં ભારે ગાસડો ઉચ્છેદીને જતી જણાય કે તરતજ તે મીઠાસણથી એકાદ શબ્દ કહેવા માટે તેના તરફ પહેંચી જતી. સખ્ત ડામ કરીને મનુષીના હૃદયાર સાથે પાછા ફરતા એકાદ કારીગર સાથે પણ તે વાત કરવા ઉઘી રહેતી, અને ગાદીમાં બેસીને જતી એકાદ ઉમરાવની સ્ત્રીના પણ તે દ્વારથી પોતાની મીઠી નજરવડે સત્કાર કરતી આ પ્રમાણે ગરીબ તેમજ ધનવાન અને ઉમરાવ બંનેના સામાન્ય મનુષ્ય એ સર્વપ્રત્યે તે પ્રેમભરી દષ્ટિથી જોતી જોતી અને મીઠા શબ્દો બોલતી જોલતી ચાલતી હતી અને તેમ કરીને તે પોતાનામાં રહેલા જ્ઞાન અને ઉત્સાહ સર્વતરફ ફેલા કરતી હતી ઉપવેજ સમયે મારી દષ્ટિ તે રસ્તે ચાલે જતી એક પૂઢ ડોસીપર પડી તે બાઈ આ સ્ત્રી કરતા વધારા પડારીસ વર્ષે નાની હોવા છતાં ચરીર વળી અગ્રેણી હતી અને તેના ચરીરના અવયવો અક્ષત અને જઠ લાસવા હતા. તેના ચહેરાપર ગમગીનીની બે છાયા પથરાઈ રહી હતી તેમાં તેના કળેા પોષાક અને મુખપરની દાંળી બળી ઉમેરો કરતા હતા. તેને માથે જે દુઝ પડ્યા હતા તેને આ પોષાક પહેરીને તે નિરતર સ્મરણમાં સંખ્યા કરતી હતી અને ભૂલવાજ ધમણી ન હતી જગતની ઘટનાઓમાં રહેલું શુભપણ તે દેખી શકતી ન હતી અને તેથી પરમાત્માના જ્ઞાન ત પ્રેમ તથા દયામાં તેને બધા પણ અદ્ધા ન હતી તેના મસ્તકમાં દુઝ, શોક, ગમગીની અને ચિતાતાલ વિચારો ભરાઈ રહેલા હતા. મુનિશ્વારની ખામીને ક્ષીધે જ્ઞાન, ઉત્સાહ, પ્રેમ કે ધર્મ તે તેનામાં વેશ પણ ન હતા. આથી જે જે મનુષ્યોના સબંધમાં તે આવતી, તે ગંધામાં તે ચેપી રોગની માફક પોતાની દુઝ-શોક નીજ વૃત્તિઓની અગર ફેલાવતી હતી અને તેમ કરીને જગતમાં

જ્યા ત્યા બ્યાપી રહેવા હું ખના દરીયામાં પોતા તરફથી તે ઉમેરો કર્યા કરતી હતી

આ બન્ને સ્ત્રીઓના દષ્ટાંત ઉપરથી આપણા ખ્યાલમાં આ વાત સહેવાઈથી ઠસે છે કે, આપણા મુખ્ય-દુઃખનું જનક આપણું મનજ છે. આપણે ઇન્દ્રીય કે, જે સ્ત્રીને આપણે પ્રથમ વિચાર કર્યો તેવીજ વૃત્તિવાળા સ્ત્રી-પુરુષો જગતમાં વૃદ્ધિ પામે અને તેઓ મનુષ્યબલિને આગીર્વાદ આપવાને અને પોતાના ઉમદા જીવનમાં વહેતી જીવનશક્તિઓ આપણા જેવા ઉપર રેડવા માટે હજારો વર્ષમુધી જીવતા રહે

શું તમારે નિરંતર યુવાન રહેવું છે ? શું તમારે યુવાવસ્થાનો ઉત્સાહ અને આનંદ પુષ્ટ વયમાં પણ ભોગવવો છે ? તો આ અતિ મહત્વની બાબત તરફ ખાસ લક્ષ આપો અને તમારું માનસિક જીવન તમે કેવું ગાળો છો તેની તપાસ કરો કેમકે તમારા એકેએક સુખદુઃખનો બધો આધાર તમારા વિચારોનીજ ઉપર રહેલો છે ગૌતમબુદ્ધે ધર્મપદના પહેલાજ પ્રવેકમાં જણાવ્યું છે કે “જેવા તમારા વિચારો હશે તેવાજ તમે બનશો, કારણ કે મન એજ સર્વંશ્વ છે” રસિકને પણ આવોજ વિચારધ્યાનમાં રાખી કહ્યું છે કે “તમાગ મનને સુવિચારનાજ સ્થાનરૂપ બનાવો.”

મારા વિચારોનું ઢેટણ ગામઝૂં છે અને શુભ વિચારો સર્વ વિપત્તિઓ સામે કેવી રીતે કામ કરે છે, તે આપણે પૂર્ણપણે જાણતા નથી કારણકે આપણને બાળ્યાવસ્થાથી એવો મુળોધકે પાઠ આપવામાં આવ્યો નથી અસ્તુ એ મમય તો ગયો, પરંતુ હવે યુવાવસ્થાની સ્ફૂર્તિ, બળ અને મૌદર્ય તમારે જોઈએ છે ? તો પ્રથમ તે સ્ફૂર્તિ, મૌદર્ય અને બળની ભાવનાને તમારા હૃદયમાં ઉતારો અને તેનાથી વિરુદ્ધ વિચારને તમારા મનમાં જરાયે સ્થાન આપો નહિ આથી થોડાજ સમયમાં તે પવિત્ર ભાવો તમારા શરીરદ્વારા પણ પ્રકટ થવા લાગશે અને જેટલા પ્રમાણમાં એ શુભ વિચારોમાં તમે દટ રહી ગઈશો, તેટલા પ્રમાણમાં ગરીબથી પણ જીવાન રહી ગઈશો.

ઉપર જણાવ્યું તેમ તમે વારંવાર જેવા વિચારો કર્યા કરો છો, તેવાજ પ્રકારની તમારા શરીરની સ્થિતિ થવા માટે છે એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે “તમે પોનેજ તમારા ગરીબને રચો છો; એટલું જ નહિ પણ જેવા તમારા વિચારો હોય છે,

તેનાજ જેવા વિચારો બાહ્યસ્થી પણ તમારા તરફ આકર્ષાય છે.” એ તમારા વિચારો આત્મી, આરામદાયક અને ઉત્સાહયુક્ત હશે, તો સ્વપ્ન પર વ્યાપી રહેલા વિચાર-વાતાવરણમાંથી કુદરતી નિષ્ક્રમ પ્રમાણે તમારા તરફ પણ તેવાજ વિચારોનો પ્રવાહ ખેંચાઈ આવશે; અને એ તમારા વિચાર દિલગીરીભર્યા, ભયયુક્ત અને નિરાશાજનક હશે, તો તમારા તરફ પણ તેવા પ્રકારના ખરાબજ વિચારપ્રવાહનું આકર્ષણ થશે. માટે એ તમારા વિચારો ચિંતાયુક્ત, ઉદ્વેગભર્યા અને ગ્હાનિભય હોય તો તેમાં તમારે ફેરફાર કરવાની ખાસ જરૂર છે, એમ સમજજો. એવો ફેરફાર કરવા માટે તમારે ફરીથી બાળક જેવા બનવું જોઈએ-અર્થાત્ આત્મી અને બેફીકર માણસ થવું જોઈએ.

બાળકો ત્યારે હેમાં યાય છે, ત્યારે તેમનામાં રહેલો સ્વભાવો ઉત્સાહ સ્વાભાવિક રીતે જ બમી ઉઠે છે; અને જો કોઈ બાળક જોકણું પડે તો તરતજ તેની ગતિ મંદ થતી જશે અને તે નિદ્રાસ્થી બનીને જોકંતમાં પડવું રહેશે. અર્થાત્ તે બાળક સ્વભાવમતવાનું ઉત્તમ વાતાવરણથી છૂટું પડી જતાં પેલાની સ્વાભાવિક રિધિતિને ભૂલી જશે.

તમારા સ્વભાવમાંથી બાળકના ઉત્સાહનો જે પ્રવાહ જતો રહ્યો છે, તે તમારે પાછો મેળવવો જોઈએ. તમે ઘણાજ મંજીર અથવા કિલગીર કે કાં તો ઇવનના પ્રકોના ઉદા વિચારમાં ગરક રહ્યા કરો છો; તેને બદલે મૂર્ખ અથવા કમજાદા બનો એવું નામ બાળક બનવું નથી, પરંતુ બાળકના જેવા આત્મી અને ઉત્સાહી બનવાનું છે અને ધારો તો તેવા તમે જલી થકો તેમ છો. ત્યારે પણ જાને ત્યારે તમે બાળકના જેવો આત્મી અને ઉત્સાહી સ્વભાવ રાખો તો અને ખાત્રી છે કે, તમે તમારું પ્રમત્તજ વધારે સારી રીતે કરી શકો. નિરંતર દિલગીરીભર્યો અને મંજીર સ્વભાવ રાખવાથી પરિણામ અમુકજ આવે છે અને એવો સ્વભાવ હોંબો વખત રહેવાથી તેવા મનુષ્યોને હંસવું આવવું પણ સારે પડે છે. વીસ વર્ષની વયમાંજ તમારા ઇવનમાંથી બાહ્યવસ્થાનો ઉત્સાહ જતો રહેવા માંડીને તમારું ઇવન મંજીર થવા લાગે છે. એવા સંયોગોમાં તમે કોઈ મધ્યમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તુરંતજ તે મધ્યની આંતરિક્ષીતા, ચિંતામાં અને ભોખમદારીમાં તમે મુઅવાઈ પડો છો. અથવા તો કોઈ એવી પ્રવૃત્તિમાં તમે પડી જાઓ છો, કે

જેમાથી ચિંતા અને ઉદ્વેગનાજ કારણે જની આવે, અને જેમાથી બાળકની માફક નિશ્ચિંતપણે રમવા-ખેલવાનો સમય પણ તમને ન મળે આમ થવાને લીધે તમે વડીલો અને વૃદ્ધોની સાથે વિશેષ વિશેષ સંબંધમાં આવતા જાઓ છો અને તેમની નિરંતર લાવના ઓળો અગીકાર કરીને તેમની પેઠે, ચાલતી આવે-ની રૂઢિઓના કથો પણ વિચાર કર્યાવિના અગીકાર કરો છો અને દરેક બાબતને માત્ર વ્યાવહારિક લાભનીજ દૃષ્ટિથી તપાસવા લાગો છો આ સર્વનું પરિણામ એજ આવવું જોઈએ અને આજુ છે કે, તમારામાં ચિંતાયુક્ત અને ગમગીનીભર્યા વિચારો આવવા લાગ્યા, અને ધીમે ધીમે તમારી જીવનપ્રજ્ઞાલિકા પણ એવીજ જનવા લાગી કેમે કેમે તે વિચારો તમારા લોહી અને માસમાં પોતાની અસર દેખાડવા લાગ્યા તમારા મનમાંથી તમારા શરીરપ્રત્યે જે વિચાર પ્રવાહ વહ્યા કરે છે, તે વિચારનું ઘટ્ટ સ્વરૂપ એજ તમારું સૂક્ષ્મશરીર છે તમારા વર્ષોના વર્ષ આજ પ્રકારે વીતે છે અને પરિણામે તમને અનુભવ થાય છે કે, તમારા અંતઃ અક્ષર જની ગયા છે તમારામાં હવે વૃક્ષપર ચઢવાનું બળ રહ્યું નથી કે જે તમારામાં ૧૪ વર્ષની વયે પ્રત્યક્ષ જણાતું હતું તમારા શરીરમાં હવે પ્રથમના જેવી રક્તિ કે ચપળતા રહી નથી તમારા મને તમારા શરીરપ્રતિ જે નિરૂત્સાહી અને મંદ ગતિવાળા તત્ત્વોને મોક યા છે, તેનું તમારા શરીરપર ઉપર પ્રભાવે આવેલું પાત્રણામ તમે પ્રત્યક્ષ જોઈ શકો છો

ઉપર જણાવ્યા જેવી સ્થિતિમાં જો તમારે મુધારો કરવો હોય તો તે બહુજ ધીમેથી-પણ નક્કીપણે થઈ શકે તેમ છે તમારા વિચારો પૂણ ઉત્સાહમય, આનંદી અને સર્વ રીતે બળ યુક્ત હોવા જોઈએ અને પરમાત્મતત્ત્વ ઉપર તમારે પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ કે તે તમને સત્ય વિચારોમાં સ્થિર રાખે તમારે નિરાશાજનક વિચારોથી સર્વથા મુક્ત રહેવું જોઈએ ઘણી વાર તમારાથી અજ્ઞાત રીતે તમારા ઘણા વખતના પુરાણા અશુભ, નિરૂત્સાહી અને ચિંતાભર્યા વિચારો તમારા મનમાં આવી જશે પણ તમે તેનાથી સાવધ રહેજો અને શુભ, ઉત્સાહયુક્ત તથા આનંદી વિચારોથીજ તમારા મનને ભરવા માડજો, કે જેથી તે વિચારો ધીમે ધીમે બળવાન થઈને તમારા શરીરપર પોતાની સ્થાયી શુભ અસર કરવા સમર્થ થાય

વર્તમાન સમયમાં પશુઓના જેવી અજ્ઞાનતાને લીધે આપણા

શરીર નિર્બળ બન્યા છે, પરંતુ સર્વથા એમજ થવા કલ્પુ ભેદ્ય છે એવા નિયમ નથી અધ્યાત્મવિદાનો પ્રચાર વધવા સાથે આવી અવનતિનું કારણ આપણે વધારે વ્યક્તતા ચાલીશું અને તેથી આ પછી સમજવામાં આવશેજ કે “ શરીરનો આધાર મનપરજ છે ” આ નિયમ જેમ જેમ આપણે વિશેષ બાંધીશું અને તે પર વિશેષ ધ્યાન રાખીને આપણે જીવન તેને અનુસરતું બતાવવા શકીશું, તેમ તેમ આપણું મનોબળ પણ વધતુંજ ચાલશે અને મનોબળનો એ વધારો શરીરબળનો પણ વધારો કરશે

શરીરનું પૂર્ણ આરોગ્ય અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય એજ માનવ જીવનની સ્વાભાવિક સ્થિતિ છે તે સિવાયની સ્થિતિ એ અસ્વાભાવિક કે કૃત્રિમ છે અને તે કુદરતી નિયમનો ભંગ થા અનાદર કરવાથીજ ઉત્પન્ન થાય છે દુઃખ કે રોગને કારણે કૃત્રિમ કાર્ય નથી, પરંતુ મનુષ્યે કરેલા છે ચોતરફથી કુદરતના નિયમોની વચમાં મનુષ્ય રહેલું છે અને તેનો તે ભંગ કરે છે, તેથીજ તેને રોગ કે દુઃખ આવે છે આપણને ચોતરફ દુઃખ અને રોગને એવાની એટલી બધી કુટેવ પડી ગઈ છે, કે તેને કદાચ આપણે સ્વાભાવિક ન માનતા હોઈએ, તો તે ‘ આવવા ભેદ્ય છે ’ એવી માન્યતા તો સર્વજ્ઞ લોકમાં આવે છે

જનિમ્યમા એક સમય એટલે પણ આવશે, કે લગભગ વૈજ્ઞાનિક શરીરની અભ્યવરિષ્ઠ સ્થિતિનો ઉપચાર કરવાને બદલે પ્રથમ માનસિક અભ્યવરણનોજ ઉપચાર કરશે, અને પછી તે માનસિક સુખવસ્થા શરીરપર અસર કરીને શરીરને આરોગ્ય બતાવશે બીજી ઋતે કહીએ તો ખરો વૈજ્ઞાનિક ઉત્તમ શિક્ષકનું કામ કયો લોકોને રોગવશ થયા પછી રોગમુક્ત કરવા; એના કરતાં તેઓ રોગીજ થાય નહિ એવા ઉપાયો સૂચવવા, એજ ઉત્તમ વૈજ્ઞાનિક કામ હોવો ભેદ્ય છે. જનિમ્યમા એવા વૈજ્ઞાનિક થશે, એટલુંજ નહિ પણ દરેક મનુષ્ય માટે વૈજ્ઞાનિક

આપણે જેટલા પ્રમાણમાં જીવનના C-વ્ય નિયમોનું પાલન કરીશું, અને જેટલા પ્રમાણમાં મન તથા આત્માની શાંતિએથી વધારે માહિત્યમાં રહીશું, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે શરીર તરફ ઓછું ધ્યાન આપીશું—અર્થાત્ શરીરની સલામતી તો ગળીશું પણ તેના સજીવિતા કર્તા કરીશું નહિ

એ મનુષ્યો શરીરની ચિંતા ન કરતા હોતા અને વાત્સલ્ય
પ્ર ૩ પ

‘શરીર માફ પડશે’ એવો વિચાર ન કરતા હોત, તો હજારો મનુષ્યોના શરીર હાલ કરતા વધારે સારી દશામાં હોત ઘણું ખરું જે મનુષ્યો શરીરસજા ધી ઝાલુ ઝાછી ચિતા કરે છે, તેઓના શરીર ઉલટા વધારે તદુસ્ત માવૂમ પડે છે ઘણા મનુષ્યો શરીરની હદ બહારની ચિતા કરવાથી જ શરીરને રોગી બનાવે છે

શરીરને પૂરતું પોષણ આપો, કસરત કરો, ખુબી હવાનો લાભ લ્યો, સૂર્યનો બોધતો પ્રકાશ તેનાપર પડવા દો, શરીરને સ્વચ્છ રાખો અને પછી જેમ જને તેમ શરીરસજા ધી ઝાછો વિચાર કરો તમારા વિચારોમાં અથવા વાતચિતમાં નિરૂત્સાહી રીતી અહુણ કરતા નહિ અને રોગ કે મદવાડની વાતો કરતા નહિ કેમકે એવી વાતો કરવાથી તમે પોતાને તેમજ તે વાતો સાંભળનારને પણ નુકસાન કરો છો. માટે તમે તો એવીજ વાતો કરો, કે જેથી રાખનાર નિર્બળ કે રોગી બનવાને બદલે બમણા અને તદુસ્ત જને

ઉત્સાહનો ભાગ કરનારી બાળતોનો વિચાર કરવો, એજ નાશ નુ કારણ છે બીજી બાળતોની પેઠે શરીરની બાળતમાં પણ આ નિયમ એકસરખો લાગુ પડે છે એક વિદ્વાન ડૉક્ટર જેણે મનની શરીરપર ઘટી અસરોનો ઘણા વર્ષોસુધી બારીક અભ્યાસ કરેલો છે, તે આ સજા ધમા પોતાનો અભિપ્રાય નીચેના સ્પષ્ટ શબ્દોમાં રજુ કરે છે — “જેમ અપૂર્ણતા ઉપર વિચાર કરવાથી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત ન થઈ શકે અને જેમ વિરોધ ઉપર વિચાર કરવાથી સંપત્તિ થઈ શકે, તેમ રોગના વિચાર કર્યા કરવાથી નિરોગીપણું પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે નહિ” આ નિયમ જોતા આપણા મન આગળ આપણે હમેશા સુદર અને આરોગ્ય શરીરનોજ આદર્શ રાખવો જોઈએ

તમારા શરીરમાં જે સ્થિતિ તમે ન ઇચ્છતા હો તેવી સ્થિતિ ના વિચારોજ તમે કરતા નહિ, અને રોગના ચિત્તનો સજા ધી વિચાર અથવા તેનોજ અભ્યાસ કર્યા કે તા નહિ તમે તમારા શરીર ઉપર પૂર્ણ સ્વામીત્વ ધરાવતા નથી, એ વિચારને તો ટાળી વાર પણ તમે હૃદયમાં સ્થાન આપતા નહિ. શારીરિક રોગો ઉપર તમારી પૂરેપૂરી સત્તા છે, એ ખરી વાતજ હમેશા ધ્યાનમાં રાખો અને રોગ જેવી જડ બાળતની જરા પણ સત્તા કે ગુલામગીરી ન સ્વીકારો હું પણ બાળકોને નાનપણથીજ આરોગ્યના વિચાર કરાવીને, ઉચ્ચ ભાવનાઓ રખાવીને અને પવિત્ર જીવન ગળાવીને, રોગ અને તેમની વચ્ચે દિવાલ બાધના શીખવીશ અને મગ્જના વિચારો

તેમજ શાગની કમ્પનાઓથી તેમને દૂર રહેતા શીખવીશ, એટલું જ નહિ પણ દ્રેષ, ઈર્ષ્યા, વેગ, વિષમવાસના, મત્સર વગેરે માનસિક વિકારોથી પણ દૂર રહેવાનો તેમને યોગ્ય આપીશ.

ખગળ ખોરાક, ખગળ પાણી અને ખરાળ વાસુથી પણ જાદુજ મુકમાન થાય છે એથી લોહી મલિન બને છે, મલિન લોહીને લીધે સ્નાયુઓ મલિન બને છે અને મલિન સ્નાયુઓને લીધે મનુષ્યના વિચારો અને નીતિ પણ મલિન બને છે. પરિત્ર વિચારોની પરિત્ર શુદ્ધિ સાધવામાટે જેટલી જરૂર છે, તેટલીજ શરીરની તદ્દુરસ્તી માટે પણ જરૂર છે. માટે બાળકોને જલપણથીજ પેતાની ચક્ર-પ શક્તિ દંડ બનાવતા અને શુદ્ધિમાં આવતી અડચણો સામે ધુલ કરતા શીખવવું જોઈએ, અને માતા મનુષ્યોને આશા, શ્રદ્ધા અને આનંદ ઉપજે એવા ઉપાયો લેવા જોઈએ. આપણા વિચારો અને હેતુનાઓની હદ એજ આપણા વિકાસની હદ છે. મનુષ્યને પોતા ઉપર જેટલી શ્રદ્ધા હોય છે, તેના કરતા તેનો વિજય તે તેની તદ્દુરસ્તી વધારે આગળ જઈ શકેતાજ નથી. ખરૂં કહીએ તો વિચારો અને ભાવનાઓની અમુક હદ માં પહોંચી જઈને આપણે આપણીજ ઉન્નતિની આડી એવી દિવાલો બાંધીએ છીએ, કે જેની પેલી બાજુ આપણાથી જઈ શકાયજ નહિ.

જન્મતમા મર્વ કોઇ પેતાના લેવાજ બાળકો ઉત્પન્ન કરે છે દ્રેષ, ઈર્ષ્યા, વેગ, અશુભચિંતાન-એ વગેરે માનસિક વિકારોને પણ બાળકો હોય છે.

દરેક ખતલ વિચાર તેના લેવાજ બીજા વિચારને જન્મ આપે છે અને આ વિચારરૂપી દરેક બાળક પણ બીજા પેતાના લેવાજ બાળકોને પેદા કરે છે. આ પ્રમાણે આશુ જન્મત એવા ખરાળ બાળકો થી ભગઈ બાળ છે હકીકત આ પ્રમાણે હોવાથી ભવિષ્યના ઉત્તમ પેદા શરીરને દ્રેષજ આપધોથીજ જાણી દેશે નહિ. ભવિષ્યની માતાઓ પણ પોતાના બાળકોને ક્રોધ, દ્રેષ અને ઈર્ષ્યાંતથી વાધિયોને શ્રેમંત રૂપી આપધવડેજ દૂર કરવાનું શીખવશે. ભવિષ્યમા ઘનારો સાચો પેદાહોડોને આનંદી સ્વસ્થ અને શુભ ભાવના સંખવાનું તથા ઉમતા કાર્યો કરવાનું જનાવશે, કે એથી શરીર તેમજ હૃદયને પુષ્ટિ મળે. દ્રેષકે આનંદી અસ્થાવ એધક આપધનું કામ ભારે છે.

માનસિક સ્વસ્થતાની પેઠે શારીરિક આરોગ્ય પણ તમે જેની

તેની સાથે સંબંધ રાખ્યો તેનાજ ઉપર આધાર રાખે છે સર્વ જીવનોનું મૂળ જે અનંત પરમાત્મતત્ત્વ, તેમાલ્યારે નિર્બંજનતા કે રોગનો મલવજ નથી, તો પછી તે પરમાત્મતત્ત્વ સાથેજ તમે અને તેટલો વધારે અને યદ્યર્થ સંબંધ રાખો આ સંબંધ તમારે કાંઈ નવો બાધવાનો નથી, પણ અનાદિ કાળથીજ તે ચાલુ છે માત્ર તમે તે વાત ભૂલી જઈને અનન્ય વાતો માની લીધી, તેથીજ તમે દુઃખી છો, માટે હવે એનો ઉપાય પણ એજ છે કે તમે તેની સાથેના સંબંધનું જ્ઞાન જાગૃત કરો અને તે તત્ત્વની મહામંગલમય શક્તિ તમાગ હૃદયમા છૂટથી વહેવા દેવાને માટે તમારા હૃદયના દ્વાર ખૂલેપૂન ખુલા રાખો આથી તમને જલદીથી મુક્તિ મળી તાંડુલરતી નો અને વધતી ચાલતી શક્તિનો અનુભવ અવશ્ય થવા લાગશે

મનુષ્ય જેવો વિચાર કરે છે તેવોજ તે થાય છે, તોપછી ઉઠો અને ઈશ્વરની સાથે તમારી નિત્યસિદ્ધ એકતાનો વિચાર કરવા લાગો હવે આપણે આ આરોગ્યના સમગ્ર વિષયને એકજ વાક્યમા જણાવીશું કે “જેમ ઈશ્વર નિરોગ છે, તેમ તમે પણ નિરોગ છો.” તમાગ આ ખરા સ્વરૂપનો ખ્યાલ તમારે અવશ્ય લાવવો જોઈએ આ ખ્યાલ-આ જાગૃતિ લ્યારે તમાગમા પ્રકટ થશે, ત્યારેજ એના પ્રતાપે તમારા શરીરની કેવી સારી સ્થિતિ થશે તેનો તમને ખરો ખ્યાલ આવી શકશે માટે ફરી પણ કહેવાનું કે, સર્વ પ્રથમ તો તે અનંત ચૈતન્ય સાથેની તમારી એકતાનો ખ્યાલ તમારે લાવવો જોઈએ અને પછી તેનો સાક્ષાત્કાર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ “ઈશ્વરી ઈચ્છા એ તમારી ઈચ્છા અને તમારી ઈચ્છા એ ઈશ્વરી ઈચ્છા છે, અને ઈશ્વરને સર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત છે, તો તમારે પણ છે” આમ સતતપત્તે એકતાનું ચિંતન કરવાથી જેમજેમ લેહલાવ દૂર થતો જશે, તેમ તેમ શારીરિક રોગો અને નિર્બંજનતાઓનો નાશ થતો જશે, એટલુંજ નહિ પણ એથી કરીને આપણા વિકાસને અટકાવનારી દિવાલો પણ તૂટવા લાગશે

બધુઓ ! એ પરમાત્મતત્ત્વમા-એ અનંત ચૈતન્યમા મગ્ન થઈ તેનો અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત કરો તમારી સર્વ લાવનાઓ એથી અવશ્ય મિલ્લ થશે અને તમારા હૃદયમાથી આપોઆપજ એવો ધ્વનિ નીકળશે કે “હું સર્વથા મુખી છું.”

ભવિષ્યમા સારી સ્થિતિ થશે અને મારા બનાવો બનશે, એવો માત્ર ખ્યાલજ લાવીને બેસી રહેતા નહિ, પરંતુ આ પળેજ

એ શાન્ત ચૈતન્યનો અનુભવ કેવલા હાથે અને તમારા જીવન-
વ્યવહારમાં પણ એ ઉચ્ચ જાવનાઓને ઉતારે. તમારા દિવ્ય અને
અદેખશ ક્ષતાં ભૂલો જવાયલા પવિત્ર હક્કનો ખ્યાલ હાથે,
એટલે તમારી સંપૂર્ણ ખાતરી થશે કે, તમે હરેક ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ
વસ્તુ અને સિધ્ધિને મેળવવાને હાથકે અધિકારી છો.

પ્રકરણ ૪ થું

પ્રેમનો પ્રભાવ

પરમાત્મા પ્રેમના સમુદ્રરૂપ છે. જે પળે આપણે પરમાત્મા સાથે
આપણા ઐક્યનુ નિશ્ચયપૂર્વક જાન કરીએ છીએ, તેજ પળે આપણામાં
એટલી બધો પ્રેમ અને આનંદ વ્યાપી રહે છે, કે જેથી આપણે સ-
ર્વન શુભજ બોધએ છીએ, તેમજ સર્વ પ્રાણીપદાર્થો સાથે પણ એ-
કતાના સંબંધમાં આવીએ છીએ કે જેથી આપણે કોઈપણ બંધિને
નુકસાન કરી શકીએ નહિ. વારતાવમાં આપણે સર્વ એકજ મહા-
ન શરીરનાં અંગોરૂપ હોવાથી તે શરીરનાં સર્વ અંગોને ઈલા કર્યા-
સિવાય આપણે તેના એક પણ અંગને ઇલા કરી શકીએ નહિ.

સર્વ મનુષ્યોનાં જીવનની એકતાનો આપણને જેમ જેમ
વિશેષ વિશેષ પરિચય થતો જશે, તેમ તેમ આપણને જણાશે
કે, જે પરમાત્મસત્તા સર્વના મૂળરૂપ છે, તેનાજ અંશરૂપ આપણે
સર્વ છીએ અને સર્વ બંધિઓમાં જેજ ચૈતન્યશક્તિ કામ કરી
રહી છે. જણી આવે ખ્યાલ આવવાની સાથેજ આપણા સર્વ પ્રકારના
દ્રેષ અને બીજાઓ સંબંધી જાંઘાઈ ચૂકેલા ખોટા વિચારો દૂર થવા
હાથે છે; આપણે પ્રેમ સર્વવ્યાપી થઈને પોતાનું નિષ્કેટક શાસ્ત્ર
શ્રદાવે છે અને આપણે મને ત્યાં જઈએ કે મને તેવા મનુષ્યો સાથે
સંબંધમાં આવીએ ત્યાં જપે આપણે ઇશ્વરનેજ જોતાં શીખીએ
છીએ. આપણે શુભદર્શી થતા આલીએ છીએ અને આપણને સર્વજ્ઞ
શુભજ જણાય છે. ખરે કેહેતાં તો આવી જાવનાની કિંમત સ્વલ્પ
શબ્દોમાં યથાર્થ વર્ણવી શકાય તેમજ નથી.

એ ખાતરી ચાલતાં ધીમે ધીમે આ વાતનું પણ આપણને
અનુભવસિદ્ધ જ્ઞાન થશે કે, આપણો સ્વાર્થજ સર્વ અપરાધ-
મૂર્ત પાપનું મૂળ છે; અને સર્વ સ્વાર્થનું મૂળ અજ્ઞાન છે.
આ અનુભવ થતાં બીજાનાં કાર્યો અને પદાર્થો વરદ આપણે ઉદાર-

ભાવથી જોતા રીખીશુ કેવળ અજ્ઞાની મનુષ્યજ ધીજના લોગે પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા ઇચ્છે છે જ્ઞાની તો સમજે છે કે, પરમાત્માના વિરાટ શરીરરૂપી જગતના આપણે દરેક જણ ભિન્નભિન્ન અશ અથવા પરમાણુરૂપે હોવાથી બીજા અશ અથવા પરમાણુઓનું અહિત કરીને આપણું હિત સાધવું, એ કેવળ હાનિકારકજ છે 'સર્વના હિતમાંજ આપણું અર્થ' હિત મમાયેલું છે' એ સિદ્ધાંત જ્ઞાની પુરુષ સર્વથા સ્વીકારે છે અને વ્યવહાર-મા મૂકે છે

આપણે વિચારી ગયા તેમ મનુષ્યના સર્વ અપરાધો, દોષો અને પાપોનું મૂળ સ્વાર્થજ છે અને સર્વ સ્વાર્થોનું મૂળ અજ્ઞાન છે તે ઉપરથી આસિદ્ધાંત પણ કલિભૂત થાય છે કે, મનુષ્યમા પોતામાં કાંઈ દુર્ગુણ રહેલો નથી, પણ 'અજ્ઞાન'જ મર્વ દુર્ગુણોની ખાણ છે; માટે આપણા પરિચયમાં આવે તે તે મનુષ્યોમાં રહેલા મદ્ગુણોજ જોતા રહી તે ગુણોનેજ પ્રોત્સાહન આપવું એજ આપણો ધર્મ છે જો આપણો અતરાત્મા સામી વ્યક્તિ ના અતરાત્મા સાથે આવી રીતે બોલશે, તો તેનો અતરાત્મા પણ તેવોજ પ્રત્યુત્તર આપશે અને એમ એકબીજાના સદ્ગુણો ખીલવા લાગશે જો આપણે આપણામાંના આમુરી ગુણોથી સામાને બોલાવીશું તો તેનામાંથી પણ આમુરી ગુણોજ બોલવા લાગશે અને તેનું પરિણામ તેનામા તેમજ આપણામા અવશુભોજ પ્રકટાવવામા અને ખીલવવામા આવશે

'અમુક મનુષ્યમા તો કાંઈ માલ નથી' એમ બોલતા ધણાને આપણે સાક્ષીએ છીએ, પરંતુ આવું જહેનાજ પૂરો જ્ઞાની નથી તમે દીર્ઘદિયથી ઉડા ઉતરીને જોશો તો દરેક મનુષ્યમાં પ્રભુને જોઈ શકશો. અલખત્ત, પ્રભુને જોવાને માટે તમારે પણ પ્રભુસરખા (વધારે સદ્ગુણીને સદાચારી) બનવું પડશે. મહાત્માઓ દરેક મનુષ્યમા રહેલા શ્રેષ્ઠ તત્ત્વનેજ ઉદ્દેશીને બોધ આપતા આવ્યા છે કેમકે તેમણે પોતે સાક્ષાત્કાર કરેલો હોવાથી દરેક વ્યક્તિમા રહેલા પ્રભુને તેઓ જોઈ શકે છે પાપી અને આડાળ મનુષ્યોમા ભગવામા અને તેમને બોધ તથા સહાય આપવામા એજ કારણથી તેમને સકોચ નથી લાગતો. પછી બીજાઓ તેમના તે કાર્યને વખોડે તો પણ શું? અનેક ધર્મસ્થા પંડાએ પોતાના સત્કાર્યમાટે તે કાળના સ્વાર્થા મનુષ્યો તરફથી

અથવા સામાન્ય જનમતનાં તરફથી નિંદા, તિન્નકા-વગેરે અનેક પ્રકારનાં દુઃસહન કરેલા છે કાનથી તે બિચારા મિથ્યાભિમાનમાં, સ્વાર્થમાં અને અજ્ઞાનમાં રૂબેલા મનુષ્યો, કનિષ્ઠ માણસોમાં તો પરમાત્મતત્ત્વને યથાર્થ જોઈ શકે ?

‘અમુક મનુષ્ય ભૂલ અથવા તો પાપ કરે છે’ એવો વિચાર કરીને આપણે તેને ભૂલ કે પાપનું સૂચન કરીએ છીએ એ તે નાનુક પ્રકૃતિનો હોય અથવા તેનામાં ભક્તિતત્ત્વ જતભરન ખીનું હોય તો આવા વિચારોની તેનાઉપર ખરાબ-અસર થતી હોવાથી તે બદલ આપણે પોતે પણ પાપના-ભાગી બનીએ છીએ એ-પ્રમાણે જો આપણે ‘અમુક મનુષ્ય સારો છે, હવો છે, સત્યવાદી છે’ એવી સાધના નખીએ તો સાનપણાનું, સજાનસાધનું અને સત્યવાદીપણાનું તેના મનને સૂચન થયે અને તેના ચાન્દ્રિય પર તેની ધણીજ લાભદાયક અસર થયે અને તે બદલ આપણે પણ પુરવણાગી થઈશું, એટલું નહિ પણ આ પ્રમાણે આપણે જે જે મનુષ્યના સજાધમા પ્રેમ અને સદ્ભાવ દર્શાવીએ છીએ અને તેમનામાં -હેલા પ્રેમને અને સદ્ગુણોને શ્રેષ્ઠાહન આપીએ છીએ, તેમના દુઃદયમાં આપણાપ્રત્યે પણ તેવા-પ્રેમ પ્રકટ થાય છે એ આપણું જગત તરફને ચહાચ એમ દૈવજીતાર હો તો તમે પણ આમાં જગતને ચહાવા છાગો અને પુનઃ પણ કહેવાનું કે, વિચારબળને લગતા આ સિદ્ધાંતો સદાકાળ યાદ રાખજો કે, ખીનપ્રત્યે જેટલા પ્રમાણમાં આપણે પ્રેમ દર્શાવીશું, તેટલા પ્રમાણમાં ખીન પણ આપણાપ્રતિ પ્રેમ દર્શાવશે-કેમકે વિચારો પણ શક્તિઓજ છે અને દરેક શક્તિ પોતાના-જેવી બીજી શક્તિઓ ઉત્પન્ન કરે છે, તથા દરેક વિચારને અનુકૂળ ખીન વિચારો વિચારપ્રદેશમાંથી સ્વાભાવિક રીતે-જેવાઈ આવે છે

તમારા છુપામાં છુપા વિચારોને પણ પવિત્ર ગણો; કાલકે તેઓમાં પણ અદ્ભુત સામર્થ્ય નહોતું છે તમાન મુખમાંથી નીકળતા શબ્દોમાં તે વિચારોનો ભાવ જણાઈ આવે છે અને તમાન લવિંધના નિધતા પણ તે સુખ વિચારોજ હોય છે

મારો એક મિત્ર છે, તે પોતાના મનની વૃત્તિ મર્બદા પ્રેમમય-રણે છે તે નિરંતર સર્વપ્રતિ પ્રેમના-વિચારો ફેવે છે વિચાર પોતાની અસર કરાવિના રહેતો-નથી’ એ અબાધ નિયમને અનુસરીને તેના વિચારો જે પણ મનુષ્યના સજાધમાં આવે છે,

તેને માટે આશીર્વાદરૂપ નિવડે છે, તેમજ તે આખા જગતને પણ અસર કરે છે વળી આ જાળતનુ બીજી એ પણ પરિણામ આવે છે કે, મારા તે મિત્ર તરફ સર્વ દિશાએથી પ્રેમના વિચારો જુદે જુદે રૂપે આવ્યાજી ડરે છે

પશુઓને પણ આવા વિચારોની અસર થાય છે કેટલાક પશુઓ ના શરીર એવા નાબુક હોય છે કે, મનુષ્યો કરતા પણ તેમના પર આપણા વિચારો, ભાવનાઓ અને માનસિક સ્થિતિની અસર વધારે ઝડપથી થાય છે માટે જ્યારે પણ આપણે કોઈ પશુને જોઈએ, ત્યારે તેના પ્રત્યે પણ આપણે પ્રેમના વિચાર કરતા રહેવું જોઈએ આપણે તે વિચારને શબ્દોથી દર્શાવીએ કે મનમાં રાખીએ, છતાં તેની અમરતો આમાપર થવાનીજ. પશુ ઉપર કેવી ઝડપથી તેની અસર થાય છે અને તે કેટલી ત્વરાથી આપણા પ્રેમ અને દિલસોજીનો ઉત્તર આપે છે, એ જોવું એ ખરેખર જ્ઞાન દદાયક છે

દરેક સ્વર્ણે આપણને પ્રભુજ દેખાય એવા જગતમાં વસવું અને વિચરવું એ કેટલું બધું જ્ઞાન દદાયક હોઈ શકે ? અને એવી લાયકાત આવવી એ કેટલો બધો ભાગ્યોદય સમજવો ? આપણે એવા જ જગતમાં રહી શકીએ અને જગત આપણે માટે તેવું જ બની રહે, એ વાત આપણા પોતાના જ હાથમાં છે જેટલા પ્રમાણ માં આપણું જીવન શુદ્ધ ને ઉદાર થશે, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે દરેક વ્યક્તિમાં પ્રભુને જોતા શીખીશું, અને જેમ જેમ દરેક વ્યક્તિમાં પ્રભુને નિહાળીશું, તેમ તેમ જગત પણ આપણે માટે ઉપર જળાવ્યા જેવું બનતું જશે તથા આપણને પ્રભુમય જગત માં વસેવા અનુભવીશું

જેમ જેમ આપણે બીજાઓમાં પ્રભુને જોતા શીખીએ છીએ, તેમ તેમ તેઓમાં રહેલા પ્રભુને તેનામાં પ્રગટ થવામાં આપણે મદદ કરીએ છીએ તેવો ઉચ્ચ અધિકાર ! કેવું દાતાપણ ! કેવું અહો ભાગ્ય ! એ અધિકાર જે કોઈ મેળવવા ઇચ્છે, તે પ્રત્યેકને મળી ગઈ તેમ છે જો તમારે એ અધિકાર જોઈતો જ હોય તો બીજાઓમાં મંબંધી ખરાબ અભિપ્રાય બાંધવાનું કે મત આપવાનું છોડી દો; અને દરેક ક્ષણે બદલાતી જતી, ઉન્નતિ પામતી અને ભૂલો કરતી તેની ઉપાધિ તરફ (મન, બુદ્ધિ, શરીર ઇત્યાદિ તરફ) દષ્ટિ રાખવાને બદલે તે

હિયાધિમાં રહેલા, નિર્વિદાર આશ્રત અને અખટ ચૈતન્ય-
રૂપ અને આનંદમય પ્રભુ તરફ જ લેતાં શીજો કે લેણી
કરીને તમારામાં પણ તેવું ભવ્ય સ્વરૂપ પ્રકટ થાય

હિંસા વિચારો પૂરેપૂરું મનજી લઇને એવી સોજતા માટે
બાનતો પ્રયત્ન કરોએ તો તેને પરિણામે આપણું હૃદય પણ પ્રેમથી
એવું ઉભવ્ય છે, કે લેણી આપણા સબધમાં આવનારા દરેક
મનુષ્ય ઉપર પ્રેમજન્ય અને જીવન આપનારા તે પ્રેમની અલોકિક
અસર થાયજ થાય આ પ્રમાણે મવાધી આપણા પંચિયમમાં
આવનારાએ આપણા તરફ પણ પ્રેમનાજ વિચારો એકઠે છે
અને સર્વ બાબુએથી આપણા તરફ પ્રેમજ વહ્યા કરે છે. મનુ-
ષ્યમાં જેટલા પ્રમાણમાં પ્રેમ હોય, તેટલા પ્રમાણમાં
તેણે ઈશ્વરને પ્રેમજ્યો છે અથવા તેટલા પ્રમાણમાં તે
પ્રભુમય બન્યો છે, એમ સમજવું; કારણ કે પ્રભુ પોતે
અપાર પ્રેમમય છે

એકે રીતે વિચારીએ તો પ્રેમ એજ મર્વસ્વ છે માનવજીવન
ની આવીજ પ્રેમ છે અને તેનામાજ આખી દુનિયાને હલા-
વવાનું સામર્થ્ય રહેલું છે માટે સર્વ તરફ તમે પ્રેમનાજ વિચારો
ગજો અને સર્વ તરફથી પણ તેવાજ વિચારો પ્રાપ્ત કરો, એ કેટલું
બધું જાણવુંય છે! જો આમ ન કરતા તમે દ્વેષ અને ઈર્ષ્યા-
નાજ વિચાર કરશો, તો પછી બીજા મનુષ્યો પણ તમારાપ્રત્યે
તેવાજ વિચારો કરશે.

તમારા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થતો દરેક વિચાર એકે બળરૂપે
બહાર બધ છે અને બહારથી તે પોતાના જેવા વિચારોને
સાથે લઇને પાછો આવે છે આ નિયમ અચલ છે. તમારા
મનમાં ઉત્પન્ન થતા પ્રત્યેક વિચારની, પ્રથમ તો તમારા પોતાના-
જ શરીરપર અસર થાય છે પ્રેમ અને તેના જેવી બીજી શુભ
જાગણીઓ, એ મનુષ્યની જ્ઞાણવિક અને ઇશ્વરી નિધમને અનુ-
સરતી જાગણીઓ હોવાથી તે તમારા શરીરને આરોગ્ય અને
જીવન બંને આપે છે; તમારા પદબને મુદ્દર બનાવે છે, તમારા
મવાજને બાળવાન બનાવે છે અને તમને બીજી પણ દરેક રીતે
વધારે ને વધારે આકર્ષક બનાવે છે. આ પ્રમાણે જેટલા પ્રમાણમાં
આપણે સર્વ તરફ પ્રેમના વિચારો ગણીએ તેટલા પ્રમાણમાં
સર્વ તરફથી પણ આપણા તરફ પ્રેમના વિચારો આકર્ષાઈ આવીને

તે આપણા મન ઉપર તથા શરીર ઉપર પણ અસર કરતા હોવાથી બહારથી પણ આપણા બગમા વધારો થયા કરે છે

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે દરેક પળે તમે તમારા વિચારો વડેજ તમારા મનને તથા શરીરને ચ્યતા હોવાથી તમે કેવા વિચારો કરો છો. તે તરફ અગત્ય લક્ષ્ય મળે

દેવ અને બીજા અનુસ લાગણીઓ દરેક માણસ માટે અસ્વાભાવિક-અકુદરતી હોવાથી વિશ્વ યવસ્થાથી પણ તે પ્રતિકૂળ છે તેમ જો જેમ ઇશ્વરી નિયમનુ અનુસરણ દે, તેમ પ્રેમની વિરુદ્ધ ની લાગણીઓ જો ઇશ્વરી નિયમની વિરુદ્ધ છે અને જ્યાં ઇશ્વરી નિયમનો વિરોધ અથવા બગ થયો, ત્યાં તેના પરિણામરૂપે દુઃખ અને વ્યાધિ એક યા બીજા રૂપમા આવ્યાવિના રહેવાના નહિ આ નિયમભાથી કોઈ પણ છંદો શકે તેમ નથી જો તમે ક્રોધ, દ્વેષ, અતુલાચિંતન, તિરસ્કાર અથવા નિહાના વિચારો કર્યા કરો, તો તમારા શરીર ના બગારા ઉપર તેથી ઝેરી અને નાશકારક અસર થવાની એ અશુભ વિચારો તમારા શરીરના બાધાને અંતરથી તોડવા માડીને અમુક પકારના રોગોને ઉત્પન્ન કરે છે તમારા અશુભ વિચાર આ પ્રમાણે તમારા હૃદયમા વિનાશક નીવડવા ઉપરાંત તેને લીધે બીજા તરફથી પણ એવાજ પ્રકારના વિચારો તમારા તરફ આર્ષાઈ આવતા હોવાથી તે પણ તમારા શરીરના બગારાને વધારે નુકસાન કરવા લાગે છે

‘જો તગવાગ ઝાલે છે તે તરવાગથીજ મરે છે’ અથવા ‘ખોદે તે પડે’ આ કહેવતમા ગભીર સત્ય રહેલું છે વિચાર શક્તિમા નહે તા મૂંઝમ-પણ અસાધારણ સામર્થ્યનો જેને ખ્યાલ હશે તેણે સ્વીકારવુંજ પડશે કે જ્યારે આપણે બીજા મનુષ્ય તથા ધી દ્રવ્યનો વિચાર કરીએ છીએ, ત્યારે તે અશુભ વિચારરૂપી ગદ્યસો તે માણસ તરફ જાય છે અને તેના મનમા પણ સામા તેવાજ દેવના વિચારો ઉપજાવીને તે મૂળ મનુષ્યનીજ તરફ પાછા ખેંચાઈ આવે છે માત્ર દેવનાજ નહિ, પરંતુ સ્વાર્થ, લોભ, ક્રોધ મદ ઇત્યાદિ દેવેક અશુભ વિચારોની એવીજ અસર થાય છે માટે અવી હલકી લાગણીઓને હૃદયમા સ્થાન આપવાથી જેના પ્રત્યે તે રાખવામા આવી હોય અથવા દર્શાવવામા આવી હોય, તેના મનમા તે રાખનાર અથવા દર્શાવનારને પોતાનેજ તે વધારે હાનિ પહોંચાડે છે

ઉપર પ્રમાણે પ્રેમ એ પ્રેમનો જનક છે અને દેવ એ દેવનો જનક છે પ્રેમ અને શુભ સાવના શરીરને પ્રોત્સાહન અને દુઃખ આપે છે, ત્યારે દેવ અને અશુભ સાવનાથી શરીર અદ્યથી ઘસાવા લાગે છે અને સિધ્ધિ થતુ વાય છે

જગતમા અનેક પ્રેમભળ માણસો, વીર આત્માઓ અને પરિવ્રત તથા સત્યવાદી સ્ત્રી-પુરુષો હવાત હોવાથી જગતને તમારી ઉન્નત માં ઉન્નત સાવનાઓ આપો, એટલે એ દેવ આત્માઓની ઉત્તમ સાવનાઓ વચ્ચે તરફ પવુ જરૂર આકર્ષાશે

પ્રેમ આપો અને તમને પ્રેમ મળશે; બળ આપો અને તમને બળ આવી મળશે; વિદ્યામ શુભો એટલે ધીલભો પણ તમારાપર વિદ્યામ શુભશે.

દેવનો બદલો પ્રેમરૂપે આપવાથી તમે તમારી જાતને વિશેષ ઉન્નત બનાવો છો, એટલું જ નહિ પણ તમારા વચ્ચે દેવ તમા નાગને બિન બનાવી લઈને લૌકિક હિત પણ સાધી શકે છે

એક છગની મહાત્માએ કહ્યું છે કે "ચીડીઆપણનો જવાબ નમ્રતાથી આપો અને આઠાઈનો જવાબ માયાણુ પણથી આપો પ્રેમભળ હાથ એક વાળ પકડીને પણ હાથીને ફેરી શકે છે, માટે તારા શત્રુને પણ નમ્રતાથી પ્રત્યુત્તર આપ ગાંતિનું ઉદ્ગમન એજ પાપ છે " એક શુદ્ધધર્મી કહે છે કે ' જો કેઈ મનુષ્ય અજ્ઞાનથી પણ મને નુકસાન કરશે તો તેના બદલામા તેને મારો પ્રેમ આપીશ, અને તે મને વધારે નુકસાન કરશે, તેમ હું તેનું વધારે લણુ ફરીશ " ચીનનો એક હાથો પુરુષ બોધ આપે છે કે " જ્ઞાની પુરુષ અપદાનો બદલો ઉપકાનથી વાળે છે " હિંદુધર્મ પણ એજ જણાવે છે કે ' અશુભનો બદલો શુભરૂપે આપો દેવને પ્રેમથી છોડો દેવનો નાગ દેવથી નહિ, પણ પ્રેમથી જ થાય છે "

ખરો જ્ઞાની કેઈને પણ પોતાનો શત્રુ મણશે નહિ આપણે કેઈ વાત એવું પણ માલગીરો છીએ કે " હરકત નહિ, એની સાથે પણ હું નિભાવી લઉંશ " હવે આ નિભાવી લેવાના એ પ્રકાર છે એક તો સહન કરી લેવું અને બીજો પ્રકાર એ કે શકની સાથે શક થવું પરંતુ યાદગર પ્રકારે વર્તવાથી તો વધે પોતે પણ તેના જેવી હલકી જ સ્થિતિમા તમારી વલતને ઉતારી પાડે છે અને તેથી વધો જ નેને થાડું નુકસાન થાય છે

આપણે ઠેકઠીક વાગે દોઢને આમ બોલના સાલગીએ છીએ કે “મેં અનુષ્ઠ વ્યગ્નિ તરફ દ્રવ્ય દેખેનો વિચાર કર્યો નથી અથવા એવી લાગણી ધરાવતો નથી અને તેને મેં મારો શત્રુ થવાનું પણ કાલુ આપ્યું નથી છતાં પણ તે માન તરફ દ્રેષ ગળે છે તેનું કાલુ શું ?” કાલુ એ કે હાલનું નહિ તો પૂર્વ કાળનું અથવા પૂર્વ જન્મનું પણ કાલને કાઈ કારણ હોય તો જ એવું બને જો હાલની કે પૂર્વની પણ તમારી પ્રતિક્રિયા લાવના કે વર્તણૂક તેના તરફ ન થઈ હોય તો તમાગ તરફ તેવું બની શકે નહિ હકી ત આ પ્રમાણે હોવાથી પ્રથમ તો તમાનમા દ્રેષની લાવના નથી એની જ પાકી ખાતરી કરો અને તે છતાં, તથા કોઈપણ પ્રકારનું બાહ્ય ગાળુ ન અપાયા છતાં પણ જો કોઈ તમાગ તરફ દ્રેષ રાખે, તો તેના ઇલાજ તરીકે પ્રાણથી તે અત્યુધી તમે તેના તરફ પ્રેમ અને શુભેચ્છના / વિચારો મોખ્યા કરો આમ કે વાથી તમે જરૂર તેના દ્રેષને નિર્મળ બનાવશો અને તેનામા તમને હેનન જવાની શક્તિ જ નેચે નહિ તેમજ પ્રેમ એ દ્રેષ કરતા વધારે બળવાન છે અને તેથી દ્રેષનો જય પ્રેમવડે થવો જ જોઈએ

પણ જો ઉપર પ્રમાણે ન કે તા તમે દ્રેષના બદલામા દ્રેષ જ દર્શાવો, તોપણ તમે પોતે જ તેના દ્રેષને વિગ્રેષ બગાડો છો, યાને સગળે ના અગ્નિમા વાપડા નાખીને તે અગ્નિને વધારો છો આ રીતે તમે અશુભ શક્તિઓને જો બળ આપો છો, તેથી તમાગ પોતાના જ હક્કમા મર્વ રીતે ગેરફાયદો છે માટે તેમ ન કરતા ઉપર જણુ જ્યાં પ્રમાણે દ્રેષના બદલામા તમે પ્રેમ જ મોખ્યો, જેથી સામાનો દ્રેષ તમારી પાને જ આવી શકશે નહિ અને તને તમાન શત્રુને મિત્રના ઉપમા ફેરવવાને તથા તમારા પોતાના પણ અવગુણો અને મન ઉપર ગળુ વધા તા શીખશો તનાગ શત્રુને જો સમયે જો પ્રમાની નેવા અથવા મહાયની ખાસ જરૂર હશે, તે પણ તમે કરી નાંધશો અને આગળ જતા એની માફક ગોથા ખાતા અને ચિંતાના વમળમા ધમટાતા બીન પણ અનેક માનવબધુઓનો ઉદ્ધાર કરી શકશો

આપણે ધાનીએ છીએ તે કરતા પણ વધારે મોટી અગવડો અને હાડમાગીઓ ઘણાબન લોકો અનુભવતા હોય છે માટે તેમના વડા અને વધારે નનબળ બધતરીકે તેમના પ્રત્યે વધારે

દયા, વધારે દિલસોહી અને વધારે નમ્રતા જતાવવાની આપણી અનિવાર્ય અને અવિચલિત છે. હકીકત આ પ્રમાણે હોવાથી તમે જો સમજી શકો છો, તો તો વધારે બીજાઓ પ્રતિ વિરક્તાર કે દ્રેષ જતાવવાને બદલે જેમ અને તેમ વધારે સહાનુભૂતિ અને પ્રેમજ દર્શાવવો જોઈએ.

બીજાને ઉન્નત બનાવવામાં તમારી પોતાની પણ ઉન્નતિ સ્વાભાવિક રીતે થવાજ કરે છે. બીજાનું બહુ કરવામાં તમે તમારા હૃદયણાને અને હૌકિક હિતને બેટકું બૂટી બાળો છો, તેટલુંજ તેનું પરિણામ પણ વધારે આવે છે.

તમારા તરફ બીજો જેવી ખરાબ રીતે વર્તે છે, એવીજ રીતે જો તમે તેની સાથે વર્તવા તૈયાર હો તો તે હિપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, બીજા મનુષ્યો તમારા તરફ દ્રેષ રાખે અથવા તમને હેરાન કરે એવાં તત્ત્વો તમારામાં રહેલાં છે અને તેથી તમે તમારી હાલનીજ સ્થિતિને લામક છો અને તેથી તેને માટે તમારે બદલાવ જોઈએ નહિ. જો તમારામાં ખરું જ્ઞાન હોય તો તમે જરૂરજો પણ નહિ.

“આપણે એકબીજાને સહાય અને આશ્વાસન આપીશું. કારણ કે માર્ગ ધણે સ્થળે વિકટ છે; પર ધણી વાર થાકેલા હોય છે અને હૃદય પણ મજે કેડાણે નિરાશ અને લા હોય છે. વળી બધારે કેઈ દરકાર કેવનાર ન હોય ત્યારે બોલે ઉદ્ધવવો એ બહુજ મુશ્કેલ લાગે છે.”

બંધુઓ! એકબીજાને હાથ ઝાલો. પ્રેમની મધુરતાથી અને દિલસોહીથી આખોથી એકબીજાને નિહાળો. જીવનનો ખાસ ખોરાક જે પ્રેમ, તેના વિના અનેક લોકો જૂએ મરી બ્લય છે; તેવા વખતમાં તમારા હૃદયનો પ્રેમ કેવળ તમારા હૃદયમાંજ રાખી મૂકતા નહિ. વળી નસ વાણી પણ સાક્ષાત્ સ્વર્ગમાંથી ઝરતો દિવ્ય રસ છે.

દયાવિતાનું જીવન એ ખરું જીવન નથી, પરંતુ જીવનું મરણુ છે; માટે સર્વ જાણુએ દયા-પ્રેમનો પ્રવાહ તમાજ હૃદયમાંથી વહેવા દો. એથી તમને અલૌકિક આનંદ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થશે; કારણ કે ઈશ્વર એ પ્રેમ છે અને પ્રેમ એ ઈશ્વર છે.

“સર્વ પાપો, દોષો અને અધોઽધ પતનો, એ સર્વ અજ્ઞાનમાં-

થી જ દેખવે છે” આનિયમયથાર્થ સનન્યાયથી કોઈનામાં પણ દોષ, પાપ કે અપોચ વર્તન આપણી નજરે પડતા આપણને તેન કનાં બદલિતરૂ દયા અને દિવનો છલિવાય કોઈ પણ દા ાણી ઉપજવી નેઇએ નહિ દયાએ પછી પ્રેમનું રૂપ લેતું લેઇએ અને પ્રેમે પ્રકટ સેવાનું રૂપ લેતું લેઇએ છે આપણે એ અદાન અને નિર્બળ બધુ ટટાં ળો -હેવા ાીએ અને પોતાની જાનનો સ્વામી બને, ત્યાસુધી આપણે તેને બનવી નહાય આપની નેઇએ આપણે દિવ્ય મર્ગ આ પ્રકાનો છે આમ છતાં પણ મનુષ્યનો ખરો વિકાસ તો તેના પોતાના ઉપજ આધાર નાં છે કેમકે જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્યને પોતાના દિવ્ય સ્વભાવનું જ્ઞાન થતુ આવે છે, તેટલાજ પ્રમાણમાં તે પોતાની જાનનો સ્વામી થઇ શકે છે

આપણને આપણી દિવ્યતાનું જ્ઞાન થયુ છે એ વાત જ્યાસુધી આપણા જીવન-ચલણના આપણે ન દર્શાવી શકીએ, ત્યાસુધી જાના મનુષ્યમાં નેહી દિવ્યતા પ્રકટ કવામાં આપણે ખરી નહાય આપી શકતા નથી ઉપદેશથી નહિ પણ જાતિવર્તનથી, માન્યતાથી નહિ પણ વર્તનથી અને ‘અસુક પ્રકાં જીવન ગાગણુ લેઇએ’ એવુ બોલવાથી નહિ પણ તે પ્રનાણે જીવન ન ગવાથી જ આપણને આપણી દિવ્યતાનું જ્ઞાન થયે અને ત્યારે જ આપણે બીજાના દિવ્યતા પ્રકટાવવા શક્તિમાન થઇશુ કેમકે મનુષ્ય એ અનુક-લ કનાં પ્રાણી છે, બીજામાં નેહી ઉચ્ચતા નાજાવ નેવાથી જ તેને પોતા મા ઉચ્ચતા પ્રકટાવવાનું નત થાય છે

આપણે જેવુ વાલીએ છીએ તેવુ જ દણીએ છીએ વાલેલી વસ્તુ પોતાના જેવી બીજી અનેક વસ્તુએને ઉત્પન્ન કરે છે આપણે જેમ બીજાને મારીને ઈજા કરી શકીએ છીએ, તેમ વિગેથી વિચારેથી પણ નુકસાન કરી શકીએ છીએ પરંતુ આ પ્રમાણે આપણે ત્યારે પણ બીજાને નુકસાન કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે પોતાને પણ નુકસાન અવશ્ય કરીએ છીએ નેકડો મનુષ્યે ના અશુભ વિચારો પોતા તરફ આવવાને લીધે ઘણા મનુષ્યો મારા પડ્યા છે અને કેટલાક મરણ પણ પામ્યા છે

દેવથી જેમ જગતને આપણે ન-કસમાન બનાવીએ છીએ, તેમ પ્રેમથી આપણે તેને સર્વસમાન પણ બનાવી શકીએ છીએ.

આપણે આગળ વાલી ગયા કે ‘ પ્રમલિનનુ જીવન એ

જીવન નથી, પણ જીવનું મગ્ન છે.' એ જીવન સર્વ તન્મ્ય પ્રેમ બનાવે છે, તે જ જીવન પૂર્ણ છે, જન્મ-મૃત્યુ છે અને સૌંદર્ય તથા શક્તિમાં વૃદ્ધિ પામતું વ્યવ છે. આત્મ-જ્ઞાન જીવન સર્વ કોઈને પોતાના વિશાળ પ્રેમના લેખમાં આકર્ષે છે અને દિનપ્રતિદિન તેનો વિસ્તાર અને કાર્યપ્રદેશ વધતો જાય છે. એક મનુષ્ય જેટલા વિસ્તારમાં પ્રેમ અને મૈત્રી દર્શાવી શકે છે, તેટલા પ્રમાણમાં તે મહાન મણક છે, અને જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય સંકુચિત, અભિમાની અને અતડા મ્હે છે, તેટલા પ્રમાણમાં તેની હણતાર પ્રકટ થાય છે. એકાદ મૂર્ખ મનુષ્ય સર્વથી દૂર ભાગીને એકલો રહી શકે એ મહેલું છે, પરંતુ પોતાના પ્રેમને સર્વમત બનાવવો અને સર્વને પોતાના બનાવવા, એમાં મનની વિશેષ ઉદ્ધતા અને જળ ભેળવે છીએ.

તેઓ પડોજ વિચાર કરનાર અને પોતાનોજ હાથ તથા મનારા છે, તેઓ અતડા સ્વભાવના હોય છે અને ઉદાર સ્વભાવના નિ સ્વાર્થી મનુષ્યો. હેતુજ્ઞ સ્વભાવના હોય છે સંકુચિત સ્વભાવના પુરુષો અર્થાત્ સ્વાર્થ માટે જ ઉત્સુક બચ્ચા છે, ત્યારે ઉદાર સ્વભાવના મનુષ્યો પરાપક્ષ કરવામાં જ આનંદ માને છે. સંકુચિત વૃત્તિ વાળો માન મેળવવા સાફ અહીં-તહીં ગપ્પાકા કરે છે, ત્યારે ઉદાર વૃત્તિવાળો એકાતમાં મ્હેલા છતાં પણ આખા જગતને પોતા તન્મ્ય આકર્ષે છે. સ્વાર્થી મનુષ્ય પોતાની જાતને જ અહામ છે, ત્યારે ઉદાર મનુષ્ય આખા જગતને અહામ છે અને આખા વિશ્વપ્રદેશના પ્રેમમાં તેની પોતાની જાત પણ આવી જાય છે.

મનુષ્યમાં જેમ પ્રેમ વધારે તેમ તે પ્રત્યક્ષ મરીપ વધારે આવતો જાય છે. કાનૂલ કે પ્રત્યક્ષ એ અતડા પ્રેમનું સ્વરૂપ છે. જેમ જેમ તે દિવ્ય ચૈતન્ય માથેના આપણા ઐક્યનો આપણને અનુભવ થતો ચાલે છે, તેમ તેમ તે પ્રેમ આપણા હૃદયને, અંતઃકરણને અને મનને એટલા બધા ભરી નાખે છે, કે એથી તે પ્રેમ આપણમાંથી જહાન ઉભવવા-ફેલાવા લાગે છે અને આખા જગતના જીવનને વધારે રૂબરૂપ તથા વધારે આનંદી બનાવે છે.

આપણને પરમાત્મતત્ત્વ આપેલા આપણા ઐક્યનો જેમ જેમ વિશેષ ખ્યાલ આવતો ચાલે છે, તેમ તેમ માનવજ મુખે સાથે આપણે મંજૂર કેવો રહેવો બેઠાએ, તેનો જલ્દી ખ્યાલ આવતો ચાલે છે, અને જીવનની સેવામાં પોતાનું જીવન વાપરવામાં જ આ-

પણને આપણા ખરા જીવનનો અનુભવ થાય છે, એ મહાન નિયમ તુ આપણને વધુને વધુ જ્ઞાન થતું આવે છે વળી એની માથે આપણને એમ પણ સમજાતું આવે છે કે, આપણે બીજાને મારે જે શુભ કાર્ય કરીએ છીએ, તેની માથે આપણું પોતાનું પણ ભલું થતુંજ આવે છે. એની સાથે એ પણ સમજાતું આવે છે કે, બીજાને નુકસાન કરવામાં આપણે પોતાની જાતને પણ અવગણ્ય નુકસાન કરીએ છીએ વળી આ વાત પણ અનુભવાતી આવે છે કે, જે મનુષ્ય સ્વાર્થ જીવન ગાળે છે, તે તો સાવ સૂકું-નિર્ગમ જીવન ગાળે છે અને વિશાળ જીવનનો તેને ખ્યાલ હોતો નથી બીજી તરફ જે મનુષ્ય બીજાની નેવામાં પોતાની જાતને ભૂલી જાય છે, તેનું જીવન બહુજ વિશાળ તથા ભવ્ય બનતું જાય છે અને તેથી કોઈ પણ વ્યક્તિને ધના આનંદ, મુખ કે ઉન્નત અનુભવનો તેને પણ હાલ મળ્યા કરે છે કારણ કે તેનું જીવન હવે મમત્ર જીવનના એક ભાગરૂપ બનેલું હોય છે.

ખરી સેવાના સ બધા બીજા પણ એક-જે ગૈય અને જડના છે એક દિવસે કોઈ મદિરના દરવાજા આગળ એક જગડો બેઠો બેઠો બીજા માગતો હતો બીજાની પેઠે માત્ર એકાદ દિવસ આવે એટલું નાથ આપીને બીજે દિવસે પાછો તે ને તે પ ત ત્ર સ્થિતિમાં તેને નખી મૂકવાને બદલે પીટરે તેને નીચેના શબ્દો કહીને તેની ખરી નેવા બજાવી કે “માગી પાને રૂપુ કે નોનુ નથી, પણ જે કાંઈ છે તે તને આપુ છું” એમ કહીને તેણે તેને લગભગ ૩૦૦ કર્કુ પીટરે આ પ્રકારની તેને મદદ કરીને તેને એવી સ્થિતિમાં મૂક્યો કે જેવી તે પોતાની જાતને મદદ કરી શકે-સ્વતંત્ર ગદી થકે મનુષ્ય પોતાની જાતને મદદ કરતા થાય એ પ્રકારની તેને મદદ કરવી, એજ ઉત્તમમાં ઉત્તમ માનવનેવા છે, કેમકે પેમા વગેરેની ઓછી મદદ ઘણીવાર તેને ઉગ્રો નિર્ગંજ બનાવનારી થઈ પડે છે, મારે દરેક ગયોગો વિચારીનેજ વર્તણુ ઘડે છે મનુષ્યને પોતાની જાતને મદદ કરતો કરવો, તેને પોતાનાજ પગપર ઉભો રહેતો કરવો, એમાજ તેનું ખડ દિત સમજવાન છે.

મનુષ્યને તેની પોતાની જાતનું જ્ઞાન મેળવવામાં મહાય આપવી અને તેમાં પણ તેનાથી અજાણી ગેદલી તેની પોતાની ગદિઓની તેને મદદની આપવી, એન જેવો માનવસેવાનો બીજો ઉત્તમ માર્ગ નથી.

‘પરમાત્મતત્ત્વ સાથે તેણે પોતાનું ઐક્ય છે’ એ સત્યની ખાતરી કરી આપણાથી તે પરમાત્મતત્ત્વ તરફ પોતાના હૃદયરૂપી દ્વાર ખુલ્લા મૂકતા શીખએ, કે જે રસ્તે ઈશ્વરી શક્તિઓ તેના તન-મનમાં પ્રવેશી શકે.

આપણા અનેક સામાજિક પ્રયોગો હજીમુઘી નિરાકરણ બાબતે નથી, પણ એ આ મહાત્મ સત્યોને લેાડો વિશેષ વિશેષ બાંધતા બાંધ અને અભાસમાં મૂકતા બાંધ તો સહેલાઈથી એ સામાજિક પ્રયોગો નિવેડો આવી શકે અને આ પૃથ્વી સ્વર્ગસમાન વર્ણ શકે.

પ્રકરણ ૫ મું

જ્ઞાન અને પ્રતિજ્ઞા

પરમાત્મા અનુષ્ઠ મુખ અને જ્ઞાનના અખૂટ લઢારૂપ હોવાથી જેટલા પ્રમાણમાં આપણે તેની સાથેનું આપણું ઐક્ય ચિંતાવીએ છીએ અને અનુભવીએ છીએ, તેટલા પ્રમાણમાં આપણા જીવનકાળમાં પણ તે જ્ઞાન અને મુખનો પ્રવાહ વહેવા લાગે છે, અને આપણે વિશ્વના મૂળસ્વરૂપ તે પરમાત્મતત્ત્વ તરફ મત્તર જઈ શકીએ છીએ અને પરિણામે મનુષ્યબાહિના મોટા ભાગને જે પરમાત્મતત્ત્વ રહસ્વરૂપ લાગે છે, તેના આપણે સાક્ષી તરીકે સકીએ છીએ એ અનુભવસિદ્ધ જ્ઞાન અને અલૌકિક પ્રતિજ્ઞાની પ્રાપ્તિ જરૂર માટે તે દિવ્ય પરમાત્મતત્ત્વમાં આપણી પૂર્વ કલ્પા હાવી ભેઈએ, અને માન પુરવઠો કે મનુષ્યોપરજ આધાર નહિ તબતા પોતાના જીવન તરફ વળવું ભેઈએ, કે જ્યાં તે જ્ઞાનસ્વરૂપ પરમાત્મા વિશેષલાવે વિગતજ્ઞાન છે આવા મનુષ્યને કંઈ સકા ઉપરે તો તે વિષે પણ તેણે તે અવર્યામી પરમાત્માનેજ પૂછવું ભેઈએ કારણ કે પ્રભુ કહે છે કે ‘તેજો પૂછો રહે તો પહેલાજ હું જવાબ આપીશ’.

આ ખમારું જ્યારે જ્ઞાનના એ જાનત મૂળ તરફ આપણે વળીએ છીએ, ત્યારે આપણે અનુક બાંધિ કે સત્તા એ પુરવઠોના સુવામ રહેના નથી અજાણ, એ બાંધ વદાયોદ્ધાસ આપણે સત્યનો પ્રકાશ ઝીલવાને આપણે આપણા કાન ઘિયાદા રાખવા ખરા, પરંતુ

એ સર્વને જ્ઞાનના મૂળરૂપે નહિ ગણતા સાધનરૂપે જ ગણવા જોઈએ. વસ્તુનું સ્થળ, મહત્તા અને મેળવવાનો વિધિ બાહ્ય સાધનોદ્વારા જાણી શકાશે, પણ મેળવવાની વસ્તુ તો ખુદ આપણા અંતરમાં જ રહેલી છે.

“સત્ય આપણા અંતરમાં જ રહેલું છે બહારથી આવતું નથી એકેએક પ્રાણી-પદાર્થમાં એક છુપું મધ્યખિંડુ રહેલું છે, જ્યાં સત્ય તેના પૂર્ણસ્વરૂપમાં વસે છે.”

એક ગાળીઝ અને સત્ય શિક્ષણ એ છે કે “તારી જાતપ્રત્યે તું સાચો રહેજે” યાને ‘તારા અંતરજીને કદી ઠગતો નહિ’ કાનજી કે તે અંતરજીદ્વારાજ ઇશ્વરી અવાજ તને સંભળાઈ શકે તેમ છે એ અંતરજીજ આપણને અને જગતમાંના પ્રત્યેક પ્રાણીને પ્રકાશ આપનારો આત્મ-દીપક છે, આત્મ-પ્રતિભા છે, આત્માનો પવિત્ર અવાજ છે અને પ્રભુનો પરમ હિતકર આદેશ છે જો તું તે આદેશ અને અવાજપ્રત્યે અભિમુખ અને ધ્યાવાન રહીશ તો તે નિરંતર તને ઉપદેશ આપ્યા કરશે કે “સીધો માર્ગ આ રહ્યો આ પ્રમાણે ચાલ્યા કર”

હરેક ધર્મના શ્રદ્ધામા જણાવેલું છે કે, અમુક અમુક જિજ્ઞાસુ એને અને પવિત્ર મનુષ્યોને કેલોકે અનુભવ મળ્યા પછીજ તેમના અંતરમાં એ ‘ધીમા અને શાંત’ આત્મનાદ સંભળાતો આ અવાજ તેમના અંતરજીનો લાગે છે, પણ ખરું જોના અંતરજી મારફતે પ્રભુજ તેમને એ ઉપદેશ આપતો હોય છે જો આપણે પણ એ ‘ધીમા અને શાંત’ અવાજને અનુસરીને આપણું જીવન ગાળીશું, તો તે આપણને વધારે સ્પષ્ટતાથી સંભળાવા લાગશે, અને સાથે ચાલનારા બાહ્ય લોભિયાની પેઠે આપણને મીઠો માર્ગ દોરવશે આ પ્રમાણે બનવામાં મોટામાં મોટી અડચણ એજ હોય છે કે, આપણે તે અવાજને સાંભળતા નથી યા સાંભળવા માગતા નથી, અથવા સાંભળીએ છીએ તો તેને અનુસરતા નથી આ પ્રમાણે આપણા પોતાના જ ધર્મમાં ફાટફેટ છે આપણે ઘડીકમાં આ બાળુ તો ઘડીકમાં બીજી બાળુ ખેંચાઈએ છીએ, તેથીજ કોઈ પણ બાળતમાં સફળ થઈ શકતા નથી, અને સદાગામા વિનરતિ ની પેઠે આપણી અવદશા થાય છે

મારો ચોક્કસ મિત્ર આ આત્મિક અવાજને યથાર્થ સાંભળે છે, તરતજ તે અવાજના સૂચન પ્રમાણે વર્તે છે એ અવાજ પણ તેને

એવી રીતે દોરવે છે કે તેને હાથે યોગ્ય વખતે, યોગ્ય રીતે અને યોગ્યજ કામ થાય છે અને કદાપિ તે સશ્વદ્વચામા હોતો નથી.

પણ આ સ્થળે કોઈ જાણ કરે કે “અત પ્રેક્ષા પ્રમાણે-અતરના અવાજ પ્રમાણે ચાલવું, એ કોઈ વખતે શુકસાનકર્તા પણ ન બિવટે ? કારણ કે, એ અતરનો અવાજ આપણને કોઈનું શુકસાન કરવા સૂચવે તો ?”

આ શકાનો જોઈ ઉત્તર આપી શકાય કે, આવો ભય સખ પાત્ર કેશુજ કારણ નથી કારણ કે અત કશ્વદ્વચા બોલતો પ્રભુનો અવાજ-કોઈનું પણ શુકસાન કરવા તરફ અથવા તો સત્ય અને ન્યાયના ઉચ્ચ ધોરણ વિરુદ્ધ એકાદે દોરપટોજ નથી છતાં જો કોઈ પાત્ર તમને એવેજ વિચાર આવે, તો તમને સમજાવે કે, તે અત કોઈમી પરમાત્માનો અવાજ નથી, પણ તમારા કલકા સ્વભાવ તરફનું સૂચન છે.

મનુષ્યને જ્યારે પોતાના વ્યક્તિત્વનું અર જ્ઞાન થાય છે, ત્યારેજ તેનામાં ખર જ્ઞાન અને આત્મપ્રેરણા જાગૃત થાય છે, અને જ્યારે તેને અનંત ચૈતન્ય સાથેના પોતાના ઐક્યનું જ્ઞાન થાય છે, ત્યારેજ તેને આત્મચત્તાનનું જ્ઞાન થાય છે, અને જે ક્રુપા મ્હ સ્થો પ્રથમ નથી સમજાયા હોવા તે આત્મ જ્ઞાન થતા પુનઃ થઈ જાય છે અતરમાંથી શક્તિઓ પ્રકટ કરવાનો આજ માર્ગ છે, ખરેખરી વેળવણીના આજ પ્રકાર છે.

અનંત ચૈતન્યસ્વરૂપ પરમાત્માનો અવાજ સાવળવાને જો આપણે હૃદયના દાર પુનઃ રાખીશું તો બહુવાચેત્ય સર્વ જા થતો આપણને સ્પષ્ટ થતી ચાલશે, અને આપણા પોતાના સ્વરૂપ ઉપરાંત વસ્તુમાનસ ખર સ્વરૂપ આપણે ખીછાવી શકીશું.

કુદરતમાં કાઈ નવા તારાઓ, નવીન નિયમો કે નવીન શક્તિઓ ઉત્પત્ત થતી નથી, પરંતુ અનંત જ્ઞાનમય પરમાત્મા તરફ આપણા હૃદયના દાર પુનઃ સંભળાને લીધે પ્રથમ નહિ જાણાયેલા તારાઓ, નિયમો અને શક્તિઓના અસ્તિત્વનું જ્ઞાનજ મેળવી શકીએ છીએ એક રીતે આ પ્રમાણે મેળવેલું જ્ઞાન આપણે માટે નવું પણ કહી શકાય કેમકે પરમાત્મવત્ત સાથેનું તેમજ વસ્તુમાન સાથેનું આપણું ઐક્ય પ્રથમથીજ હોવા છતાં આપણે માટે તો એ બાળત ની માહિતી નવીજ હોય છે આ પ્રકારનું વચાર્થ જ્ઞાન થયા પછી આપણને ભગવાની પાસે જશે જદાવાલી વસ્તુસ્થિતિઓપર

આધાર નહિ રાખવો પડતા આત્માની ઉડી ગુહામા ગ્હી શકીએ છીએ અને જરૂર જણાય ત્યારે તેના દ્વાર ઉઘાડીને બહાર પણ જોઈ શકીએ છીએ તથા બહારથી આપણી ઇચ્છા મુજબની વસ્તુઓ ગ્રહણ કરી શકીએ છીએ

ઉપર જણાવેલા ઈશ્વરી જ્ઞાન અથવા અધ્યાત્મજ્ઞાનનું નામ 'પ્રજ્ઞા' પણ છે એ પ્રજ્ઞા અત સ્ફુરણદ્વારાજ પ્રકટ થાય છે બહાર ની અનેક વસ્તુઓનું જ્ઞાન આપણને યાદશક્તિદ્વારા અથવા વાચવા કે સાલણવાથી પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે, પરંતુ 'પ્રજ્ઞા' તો એના કરતા ઘણીજ ઉચી વસ્તુ છે અને તે બહારથી નહિ, પણ અંતરમા થીજ સ્ફુરે છે

જે ઘેઘ મનુષ્યને આ ઉઠા જ્ઞાનરૂપી-‘પ્રજ્ઞા’ના પ્રદેશમા દાખલ થવું હોય, તેણે પ્રથમ તો માનસિક અભિમાનથી મુક્ત થવું જોઈએ તેણે એક નાના બાળકના જેવા સાચા-નિષ્કપટી અને સત્યપ્રાહી બનવું જોઈએ, કારણ કે અજ્ઞાનદશામા બાધી લીધેલા ભૂલ ભરેલા વિચારો એ માર્ગમા વિમ્મરૂપ થાય છે

ધાર્મિક, સામાજિક, રાજકીય અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રસ બાધી મહો તરફ દૃષ્ટિ કરતા જણાશે કે, તેમાના ઘણા મનુષ્યો માનસિક અભિમાનને લીધે પોતાના અગત વિચારોમા અને આગળ થી સ્વીકારી લીધેલી ભાવનાઓમા એટલા બધા લુબ્ધ થઈ ગયા હોય છે કે તેમના હૃદયમા સત્યના વિશાળ અને પ્રતિદિન પ્રકટ થતા નવા નવા સ્વરૂપાને માટે સ્થાનજ હોતું નથી આવા મનુષ્યો વિકાસક્રમમા આગળ વધવાને બદલે સકુચિત વિચારના બનીને તેની તેજ સ્થિતિમા લાળા કાળસુધી પડ્યા રહે છે અને સત્યને ગ્રહણ કરવાને અસમર્થ બને છે આવા મનુષ્યો જગતના ઉન્નતિ ક્રમને સહાય આપવાને બદલે પરચરની પેઠે વિકાસક્રમમા વિમ્મરૂપ નીવડે છે પરંતુ આવી સ્થિતિ લાળો સમય ટકી શકતી નથી વખત જતા એવા મનુષ્યોના શરીરો પ્રબળ ઉન્નતિચક્રના અનિવાર્ય વેગથી ઘસાઈ-પીસાઈને બાબુ થઈ જાય છે અને ઈશ્વરી સત્યનો સ્થ દંડતાથી આગળ વધવા માટે છે જ્યારે પરાણયત્રને ચલાવવાના પ્રયોગો કરવામા આવતા હતા અને તે યત્ન સંપૂર્ણ લોઠાપયોગી બન્યું ન હતું, તે સમયે ઇગ્લાડના એક પ્રખ્યાત વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ એક ચોપાનનું પ્રકટ કરીને એવું ગિદ્દ કરવા માગ્યું હતું કે, કદાચ પરાણયત્રનો પ્રયોગ સિદ્ધ થાય તોપણ

તે દરિયાઈ વહાણોને તો કહી પણ ઉપયોગી થઈ શક્યો નહિ કારણ કે આપણે મોટો દરિયાઈ જોળ ચલા લેટલી વસાવે પેલા કરવા સાડે ભેઈતા મુળેળ દોલસા વહાણમા રાખી શકવા અશક્ય છે પરંતુ આશ્ચર્યકારક તો એ છે કે, જે આમ મોટા ઇંગ્લાંડથી અમેરિકા પ્રયત્ન મળે, તેજ આમ મોટામા તે જોષ નીચાની પ્રથમ આવૃત્તિ પહોં હવી ! કેવું આશ્ચર્ય ! પરંતુ બાકી ભેઈને સભની સામે પોતાના હૃદયદાર બધ કરનાગ મનુષ્યો તો વળી એથીએ વધુ આશ્ચર્યકારક હોય છે

‘સત્ય’ કાંઈ અમુક ૩૬ પ્રજાનિકાઓ અથવા લોકપ્રિય વિચારો તરફથી આવતું નથી, તેમજ તે ૩૬ યથેવા વિચારો અને માન્યતાઓને બાંધેસતું આવે એવું પણ હેતુ નથી એટલું જ નહિ પણ કાંઈ પણ તો તે તેનાથી ઉત્પન્ન થાય છે આથી અહીં એક પરંતુ યાદ કરવા જેવી છે કે —

“તમારા અવગણ્યથી મૂંઝા મુદ્દિસા તરફની બધીજ ખારીઓ ઉપાડી સખો, કે જેથી વિચારની સ્થળી બધાવાઓ તેમા પ્રવેશી શકીને તેને મુક્ત બનાવે જેઓ માત્ર એકાદ મતપથ જ એમી નાનકડીજ ખારી મુ ૧ મળે છે, તે તો દરે દિશાએ તરફના-અમ ક્ય ઉમદા કિન્નોથી અને મુખદાયક શાત લહરિઓથી બે નમીળજ રહે છે માટે વહેમના અને એકદેગીપણાના પ્રકારોને ચીરી નાખો. તત્ત્વ આવી મટે એટલી વિશાળ અને સ્વર્ગ જેટલી ઉંચી બારીઓ પણ તમારા અવગણને છેજ માટે તેને પૂરેપૂરી ખોલી નાખીને તેનાદ્વારા તે કિલ્લ હવા અને પ્રકાશને છુટકી આપવા છે, તારાઓનું અવૈકિક ચીત્ત અને કુદરતનો મધુર અવાજ અવલુ સ્વાને તમાગ અવગણને દેખ્યો, એટલે પછી જેવી રીતે સૂર્યમુખી પુષ્પ મૂર્ચનામુખજ વળે છે, તેમ તમારું હૃદય પણ સત્ય અને સત્યઈ ત-૩જ વળી જશે અને શા તેથી છવાયવા પ્રદ્યમિગિના શિખરોએ પહોંચવામા તમને મદદ કરવાને માટે હબરો અદૃશ્ય સત્યો પોતાના હૃદયે નીચા લગાવશે, તેમજ કુદરતની સર્વ શક્તિઓ તમા બ પ્રયત્ન અને બળને અધિક બલિષ્ઠ બનાવશે માટે હે સજ્જન ! તને અર્ધસત્યોનો ત્યાગ કરી દઈ અખિવ મત્તને સ્વીકાર કરવામા બગ પણ ભય કે મરોચ રાખો નહિ”

અભિમાન, અગાઉથી બાધી સખેવા વિચારો અથવા ખોટી માન્યતાઓ વચેરેમાના કોઈ પણ ગતિને લીધે બહાર મનુષ્ય

સત્યની સામે પોતાના હૃદયના દાર ળાધ કરે છે, ત્યારે વિશ્વ વ્યાપક નિયમ પ્રમાણે તે વ્યક્તિ તરફ 'સંપૂર્ણ સત્ય' ત્યા આગળ આવી શકેતું નથી જ્યાથી પણ સત્ય આવે ત્યાથી તેનો સ્વીકાર કરવા માટે જે મનુષ્ય પોતાના હૃદયના દાર પૂરેપૂરા ખુલ્લા રાખે છે, તેનાજ તરફ તે મહાન નિયમ પ્રમાણે સર્વ રક્ષણેથી અને સર્વ દિશાઓમાંથી સત્ય વહેવા લાગે છે અને તેને પરિણામે તે મનુષ્ય પોતે પણ પૂરા સ્વતંત્ર બને છે કારણ કે મત્યજ એવી અલૌકિક વસ્તુ છે કે સર્વ પ્રકારે આપણને સ્વતંત્ર બનાવે છે આથી ઉદા પ્રકારવાળો પ્રથમ વર્ણવેલો મનુષ્ય તો ગિથારો બાધનમાં પડ્યો રહે છે, કારણ કે તેણે મત્યને આમ ત્રણ પણ આપ્યું નથી, અને માર્ગ પણ આપ્યો નથી જ્યાં મત્યની ઈચ્છા અને સ્વીકાર માનવત્વંક થતાં નથી, ત્યાં તે પણ જતું નથી

જ્યા સત્યને માન અને સ્થાન મળતું નથી, ત્યા સત્યની સામે રહેલા આત્મીવાદો-અનેકવિધ લાભો પણ આવી શકતા નથી ઉદા તેને ઠેકાપે શારીરિક, માનસિક અને આત્મિક જરૂરતા, રોગ અને જન્મ-મરણ રહ્યા કરે છે કોઈ મનુષ્ય સ્વતંત્રપણે અને કશા પણ બાધનવિના સત્યને ગોઠવે છે તેને જો કોઈ અટકાવે તો તેવો માણસ ચોર અને વૃત્તાર કરતા પણ વધારે અધમ અને ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે કારણ કે તે બીજા મનુષ્યની ઉન્નતિમાં વિશ્વ નાખીને તેને મોઢું નુકસાન કરે છે

પ્રભુજી સત્ય એટલું તો વિશાળ, મહાન અને શાન્ત છે, કે કોઈ પણ ધર્મ કે વ્યક્તિ તેનો એકલશ્ચુ ઈજારો લઈ શકે નહિ જગતમાં ધર્મોપદેશક અનેક મળી આવશે, પરંતુ ખરો ઉપદેશક 'બીજાઓએ અમુકનું માનવું એમણે' એવો આગ્રહ કદી પણ કરશે નહિ ખરો શિક્ષક તો શિષ્યને તેના પોતાના સબધી તેમજ તેની આત્મરક્ષાઓમાં બાધી ખરા જ્ઞાનમુખી લાવી મૂકે છે, કે જેથી તે શિષ્ય મત્યજ ખરૂં સ્વતંત્ર પોતાની એજેન્ડામાં ગળા વધીને અનુભવી શકે

એકદેથી શિક્ષકોમાં સ્વાર્થ, અહંકારવૃત્તિ અથવા એલિંક લાભની તૃષ્ણા ગ્હેની હોય છે અને તેથી તે સંપૂર્ણ સત્ય પોતા સિવાય બીજા કોઈ પાસે નથી એવો જોટો દાવો રાખવાવાળો ધર્માધ, મૂર્ખ અથવા કપટી માણસ હોય છે

તે સત્યને જોઈને હતા અને એ કવાની બહાર

તે કોઈવાર નીકળ્યોજ ન હતો. એક દિવસ સમુદ્રમાં રહેવાર દેડકો એ કૂવામાં આવ્યો. કૂવાવાળા દેડકાએ તેને પૂછ્યું કે “તમે કોણ છો ? અને ક્યાં રહો છો ?” તેણે કહ્યું કે “હું અમુક બંધિનો દેડકો છું અને સમુદ્રમાં રહું છું.”

“સમુદ્ર ! સમુદ્ર એટલે શું ? તે ક્યાં છે ?”

“સમુદ્ર એટલે પાણીનો અગાધ જથ્થો અને તે બહીષી દરેક પક્ષ નથી.”

“તમારો સમુદ્ર કેવડો મોટો છે ?”

“અહા ! બહુજ મોટો !”

પાસે પડેલો પથ્થર બતાવીને પૂછ્યું કે “શું આના જેવડો ?”

“અરે એનાથી તો ઘણોજ મોટો.”

એ પાટીઆ ઉપર તે જન્મે ઉભા હતા તે પાટીકું બતાવીને પૂછ્યું કે “શું આના જેવડો ?”

“અરે એ ક્યાંને તે ક્યાં ? એ તો ઘણોજ મોટો.”

“ત્યારે એનાથી તે વળી કેવડો મોટો હોય ?”

“હાઈ ! એ સમુદ્રમાં હું રહું છું તે તો વારા આ આખા કૂવા કરતાં પણ ઘણો વધારે મોટો છે, તારા કૂવા જેવડા લાખો કૂવા તેમાંથી ભરી લીધા હોય તોપણ તે સમુદ્ર જરાય ઊંચો થાય તેમ નથી.”

“ઢાંગ ! ઢાંગ ! તું કેઈ બડો કપડો અને ભૂડો જણાય છે ! મારા કૂવામાંથી આવ્યો બ, બ આવ્યો બ. તારા જેવા અપ્પી દાસનું મારે કામ નથી.”

શ્રાશ્રી કહે છે કે “તમે સત્યને બાણ્યો કે વસ્તુ તે સત્ય તમને સ્વતંત્ર બનાવશે.” એ સત્ય સાથે તમારા હૃદયદ્વાર બંધ રાખો—તમારા માની લીધેલા સંકુચિત વિચારોને પકડી રાખો. તો તે વિચારો તમને મૂર્ખ અને અવિચારી બનાવશે. બુદ્ધિના વિષયો ભણીને અર્થિય મયેલા ઘણા મનુષ્યોને હાથમાં કથન લાગુ પડે તેમ છે, ગાંડપણ અથવા મૂર્ખતા એટલે માનસિક વિકાસનું અટકવું તે. ગમે તે કારણસર જે મનુષ્યો સત્યની સામે—એટલે ખરે કહીએ તો પોતાના વિકાસની સામે—પોતાના હૃદયનાં દ્વાર બંધ કરી બેસે છે, તેઓને માંડાના નામથી નથી બોલાવવામાં આવતા, તોપણ વસ્તુતઃ તેઓ માંડાજ છે. અમુક વ્યકિત, અમુક પુરુષ કે અમુક સ્ત્રી વસ્તુતઃ અમુક વાત જણાવવામાં આવે છે તેટલાજ માટે તે ખરી હોવી જોઈએ, એમ જે કોઈ વગર વિચારેજ

માની બેસે છે, તેનો માનસિક વિકાસ અટકી જ પડે છે

તે મનુષ્યો અ તનિક પ્રકાશને અગત્યનો સમજી તેને વધારવા નો શ્રમ લેવાને બદલે બાહ્યસાધનો ને બાહ્યાચારોમા જ વખત ગાળ્યા કરે છે, તેઓની પણ ઉપર પ્રભાવે જ સ્થિતિ થાય છે માટે નિર્ભય અને દૃઢમનધારી વૉન્ટ વિટમેનની સાથે આપણે પણ એમ જ કહેવું જોઈએ કે—

“આજ પળથી હરેક પ્રકારની મર્યાદા અને બંધનોથી મારા અતરાત્રમાને સ્વતંત્ર માત્રુ છુ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે જ હુ ચાલીશ કેમકે મારી જાતનો હુજ સર્વથા અને સંપૂર્ણ સ્વામી છુ બીજાઓ ના કંઠનનો વિચાર કરીશ અને યોગ્ય લાગતા અહણુ પણ કરીશ પરંતુ એમ કરીને ડોઈનો તાળેદાગ નહિ રહું પણ મને મર્યાદામા રાખનારી સર્વ હદો અને મર્યાદાઓથી હુ સાવ છૂટો થઈશ”

‘ઈશ્વરનુ અમર્યાદિત સત્ય સર્વને માટે એકસંખ્ય ખુલ્લુ છે’ એ વિચારથી આપણને અનિશય આનંદ થવો જોઈએ કેમકે જેટલા પ્રમાણુમા મનુષ્ય મત્યને શોધે છે અને તેને મેળ વવા માટે હૃદયનુ દ્વાર ખુલ્લું રાખે છે, તેટલા પ્રમાણુમાં સત્ય પણ તેના હૃદયમા અવશ્ય સ્થાન લે છે

જગતમા જે કાંઈ આપણે માટે જાણુવા યોગ્ય છે તે સર્વ, એ સત્યને—એ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવાનો નિયમ જાણુવાથી અને તેને વિવેકપૂર્વક અમલમા મૂકવાથી—અવશ્ય જાણી શકાય છે અને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે જો એ જ્ઞાનને અહણુ કરતાં આવડે તો પછી જગતમાંની મર્વ વસ્તુઓ આપણી પોતાનીજ છે, એમ નક્કી સમજવું.

આપણા અંતરમાં એક એવું મધ્યખિંદુ રહેલું છે, કે જેનામાં આપણે માટે લાયક થઈ પડે તેવી કોઈ પણ વસ્તુ-સ્થિતિને પોતા તરફ ખેંચવાનું અગાધ આમર્થ્ય રહેલું છે

આપણા જીવનમા ત્યારે પણ એવા પ્રમગો આવે કે જે વળતે શુ કરવુ અથવા કયો માર્ગ સ્વીકારવો એ આપણને ન સ મળાય, ત્યારે નક્કી સમજવુ કે, તેમા દોષ આપણે પોતાનો જ છે

જો દોષનુ મૂળ આપણામા જ રહેલુ હોય તો તેનો પ્રતીકાગ પણ આપણામાથી જ જડી આવશે જો આપણે નિર્નંતર જાગ્રત રહીએ અને આપણી અંદર રહેલા પ્રકાશ અને શક્તિઓનુ જો આપણને લાભ નહા કરે, તો અમુક સમયે શુ કરવુ એવા સંશયનો

પ્રસંગજી આવે નહિ. કેમકે જીવજીભાનું તેજ સર્વદા પ્રકાશી રહેલું છે અને કોઈ પણ વસ્તુને આપણી અને તે પ્રકાશની વચ્ચે આડી ન આવવા દઈએ તોજ આપણે આપણું ‘ખરું’ કેવળ જાણીશું છે, એમ સમજવું.

એક મહાન પુરુષ કે જેણે આંતરપ્રકાશ મેળવ્યો છે અને અમુક પ્રસંગે શું કરવું અને કેમ કરવું, એવો સંશય ઉઠવાનો જેને પ્રસંગજી નથી; તે આ સંબંધમાં જણાવે છે કે “અમુક જાળત-માં કયો માર્ગ લેવો એવી જ્યારે તમને શંકા થાય અને માર્ગ-મુશ્કે આદ્યસાધનોનો આશ્રય લેવાથી પણ માર્ગ જાહેર નહિ, ત્યારે જો જાળત વિષે “તમણે આંતરસમુને જોવા દેજો અને આંતર-શ્રવણ દ્વિયને સાંભળવા દેજો.” આ સાદી, સ્વાભાવિક અને મુંઝવે દિવા કાંઈ પણ શંકા, વક્ર અથવા અન્યોચિત્ત અસ્પષ્ટિપણે થવા દેજો. સઘળા બિંદુ પ્રસંગે અને અસાધ્યરણ મુંઝવણના સમયે આપણે આ એક સારી સૂચનાને લક્ષ્યમાં રાખી જોઈએ કે “તારા જોડામાં દાખલ થા અને દાર બંધ કર.” શું જાનો અર્થ એવો થાય છે કે, આપણે આપણા એક જાનની જોડામાં પેશીને અં-દરથી તેને તાણું દેવું ? જો અર્થ એવોજ થતો હોય તો સર્વ મનુષ્યો આ શિક્ષણને અમલમાં મૂકી શકે નહિ. કેમકે પૃથ્વીપર કે હરિયાપર કે પર્વતપર તે શી રીતે અમલમાં મૂકી શકાય ? અને આ ધાર્મિક શિક્ષણ તો સર્વને માટે, સર્વકાળને માટે અને સર્વ સંધિઓમાં અમલમાં મૂકવા માટે છે.

એક અંતઃકુરુણાવાળો મનુષ્ય હોય. તેનું કામ કરવાનું મેજ ને હાથમાં પડ્યું રહેતું, ત્યાં પણ સફળહસ્થો પોતાનું આધાર-મધ્યથી કામકાજ કરતા હતા અને ઓટા સાહે પાતો પણ કરતા; પરંતુ તેની આસપાસ થતા અવાજોથી આ મનુષ્ય જરા પણ સંદેશ પામતો નહિ. પોતાને કોઈ પ્રશ્ન ગઈ ન હોય, તે સમયે તે પ્રશ્નો ઉઠેલ જાણવાને આ આત્મશિક્ષાવાળો મનુષ્ય તરતજ પોતાની આસપાસ માનસિક પડો એવી રીતે ગાળી શકતો હતો, કે જ્યારે તે એકાંતમાં જાનકાંજ બેઠો હોય ! તે મૌન અને શાંત દસામાં પોતાના પ્રશ્નસિવાય કાંઈ પણ જોતો કે સાંભળતો નહિ; અને જ્યાંસુધી તે પ્રશ્નો પ્રશ્નરૂપે તેના અંતરમાંથી ન સૂરે, ત્યાંસુધી તેની તેજ રિશ્તિમાં બેસી રહેતો હતો. આને પરિણામે પોતાને મળતા જવાણમાં તે મનુષ્ય કદી પણ હેતરાતો ન હતો.

અતરમા સત્યનુ દર્શન થાય તો જ હૃદયની ભૂખ ભાગે છે કેમકે સત્યનુ દર્શન થવું એ જ ગલતમા અમૃતની વૃદ્ધિ થવાસમાન છે અત રકુરણુવાળા મનુષ્યને ખોતાને ભેદનું આધ્યાત્મિક લોજન દરરોજ એ રકુરણુદ્વારા મળી આવે છે, પણ આ અત રકુરણુને અમલ-અનુસરણુ સત્વર થવું ભેદનું એમા વિલગ થવાથી વચ્ચે થકદો આવી બાય છે અને જો મનુષ્ય તે અત રકુરણુ પ્રમાણે આ લવામા વધારે ને વધારે વિલગ હોતો આવે તો એવો પણ સમય આવે કે જ્યારે તેના મનમા ખોટી ભ્રમણાઓ ઉદ્ભવીને અત રકુરણુની સાથે હલકી વાસનાઓ પણ ભેગવી દે

આ યાગતમા આ અર્વાચીન નિયમ પણ સ્વીકારવો ભેદનું કે, મત્યને જાણવામાટે સત્યભિવાયની અન્ય સર્વ ઈચ્છાઓ ને દૂર કરે. અને નિ સશય સાથ જણાવું કે તરતજ તે પ્રમાણે ચાલવાનો દંઢ નિશ્ચય કરે. સત્યના નિશાસુએ સત્યપ્રત્યે જ અનન્ય પ્રેમ રાખી તે ભિવાયની ખીજ કોઈ પણ ઇચ્છા ને સ્થાન આપવું ભેદનું નહિ જો આ પ્રમાણે યથાર્થ ચલશે તો તમારો માર્ગ સ્વર્ગીય મત્યથી પ્રકાશિત થશે આ પ્રમાણે તમારા અતરમા એ સ્વર્ગીય સત્ય પ્રકટથું, એટલે પછી જહાર તમારા આચરણમા પણ એ સ્વર્ગીય પ્રકાશ તમને સત્યને જ માર્ગ દોરવ શો “ અદરના ઓગ્રમા જવું ” એનો અર્થ ઉપર કહ્યો તે જ છે આતુ જ નામ મત્યજ્ઞાન, માતુ જ નામ અર્વાચીન પ્રકાશ અને આતુ જ નામ આત્માનો અવાજ સાલળવો છે મનુષ્યનું અત કરણુ સ્વભાવથી જ એવું સ્વચ્છ અને દિવ્ય છે કે જેટલા પ્રમાણમા તેની ઉપરનો એવ દૂર કરાને પરમાત્માના તેજને નહણું કરવાને લાયક બનાવીએ તેટલા પ્રમાણમા તેનાદ્વારા પ્રત્યેક વસ્તુ અને વહુત્ત્વ વર્ણી રાકાય છે કાણુ કે જ્યારે આધ્યાત્મિક દષ્ટિ ખીલે છે, ત્યારે સ્વૈય અને સૂક્ષ્મ-જને પ્રકાશની ઇન્દ્રિયોની નક્તિઓને અને મર્યાદાઓને તે ઓળગી બાય છે હકીકત આવી હોવાથી જેટલા પ્રમાણમા મનુષ્ય એ આત્મિક સ્વચ્છતાથી અને દિવ્ય પ્રકાશથી દૂર રહે છે, તેટલા પ્રમાણમા એ દિવ્ય દષ્ટિ, દિવ્ય ૨ । ચરણ અને ૫ લાકિક ગહસ્થો પણ તેનાથી દૂરજ રહે છે

જેટલા પ્રમાણમા આપણે ઇન્દ્રિયો અને જુદીની મર્યાદાને ઓળગી જઈએ છીએ અને પરમાત્માનો પ્રકાશ પામતા ચાલીએ છીએ, તેમ તેમ આપણને તે નિર્વાચીનો અવાજ વધારે મલગાવા

લાગે છે, અને જો આપણે તે અવાજ પ્રમાણે વર્ત્યા જઈએ છીએ તો તે અવાજ પણ નિરતર આપણને ખરેખર માર્ગ દર્શાવે જાય છે એ કોઈ અથ પ્રમાણે ઉત્તમ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને તેને આવશ્ય-અનુભવમાં ઉતારીએ, તે મનુષ્ય મરણ પછીના સર્વે જગતે એમ નથી, પરંતુ અત્યારે, કાલે અને મહાકાળે સ્વર્ગમાં રહે છે.

આવી સર્વોચ્ચ સ્થિતિ સર્વને માટે અને સદાને માટે પુરુષી છે ત્યારે પણ આપણે સત્ય માર્ગે વળીએ છીએ, ત્યારે આ સ્થિતિ પણ-જેવી રીતે ખન વાય છે અને પુષ્પ ખીલે છે, તેવી રીતે-આપણા તરફ આવી પહોંચે છે.

હા, જો વસ્તુચિત્તિ કાઈ ધનથી જરૂરવાળી નથી કે તેની અમુક સ્વૃષ્ટિ કે મત નથી તે તો એક જોવી દશ છે, કે જેનો સાદા હોર ધનિક તેમજ દરિદ્રી, નેવક તેમજ શ્રેષ્ઠ અને સર્વ તેમજ રક સર્વ કોઈ કરી શકે છે, કેમકે પ્રત્યેક મનુષ્ય તેના એકસમૂહો અને હક્કદાર વારસ છે જો એકાદ નિર્ધનને પણ તે સ્થિતિનો અનુભવ થાય તો તે એક રાજા કરતા પણ વધારે જલ્પ સ્થિતિમાં રહી શકે, અને વધારે ઉમદા જીવન ગાળી શકે.

જો તમારે પણ જો હિંમત હિંમત, પૂર્ણ મા પૂર્ણ અને વિશાળ મા વિશાળ જીવન અનુભવવું હોય તો 'હિંમત પરમાત્મચૈતન્યથી તમારે આત્મચૈતન્ય જિજ્ઞાસુ છે' જો ભૂલસરેલા-અસત્ય મ્યાદને તુરંતજ દૂર કરો અને તેની સાથે તમારો અલેદ-એજતા હોવાના વિચારને કાઢી દો. જેટલા વધુ પ્રમાણમાં તમે તે વિચારને વળગી રહેશો, તેટલા વધુ પ્રમાણમાં તમને પણ તેનો વિશેષ ને વિશેષ પરિચય થતો જાયશે, અને જેમ જેમ જોને અનુસરતું જીવન તમે માનતા જાવશો, તેમ તેમ સર્વ ક્ષિતકારી વસ્તુઓ તમારા તરફ આકર્ષાઈ આવશે, અને તમને જે કાંઈ કામ કરવાનું પ્રાપ્ત થશે તે કોઈ પણ બંધન સમ કે સ કોઈ સિવાય કરી શકશે અને આવતી કાલને વિચાર આવ નહિ ઠ-તા કાલપરજ કરવાનું ગમશે. કારણ કે તમને પૂરેપૂરી ખાતરી થશેલી હોય છે કે, આવતી કાલને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક બોગક તમને આવવી કાલે મળી આવશેજ, અને તેથી આવતી કાલ ન આવે ત્યાંમુધી તેની તમારે કશીજ કાળજી કરવાની જરૂર નથી.

જો મનુષ્ય ઉપર સત્ય સિદ્ધાંતમાં મ પૂર્ણ વિશ્વાસ તમે રે, તો તે સિદ્ધાંત પણ તેને કદાપિ દબો દેતો નથી મનુષ્યો જનિ

શ્રિત-હમગતી-શ્રદ્ધા રાજે છે તેથીજ પરિણામ પણ અનિશ્ચિત અને અસંતોષકાંક્ષ આવે છે પરમાત્મા કરતા વધારે સત્ય, વધારે ઉત્તમ અને વધારે વિશ્વાસપાત્ર વસ્તુ આ સમગ્ર સંસારમા બીજું કોઈ પણ નથી જે સર્વભાવે તેને શરણે જાય છે તેને તે દગો દે એવી તો કટપના પણ કેમજ લવાય? કેમકે તે તો ઉવટો તેને પોતાનું સર્વસ્વ સોંપવાને અને પોતાની જરાજરનો ખનાવવાને સદા આતુર હોય છે માટે ગમે તે કામ કરતા, ગમે તે સ્થિતિ મા, દિવસે દે રાત્રે અને સૂતા કે જાગતા મનુષ્યે પોતાની અને પરમાત્માની વચ્ચે રહેલા અલોહભાવને યાદ રાખીને તેનેજ અનુસરતું જીવન ગાળવું ઉચિત છે જીવનનું ઉદામાઉડું રહેલું અને શ્રેષ્ઠમા શ્રેષ્ઠજી એમાજ રહેલું છે માત્ર જાગૃતમાજ એનો અભ્યાસ થઈ શકે છે એમ નથી ઉઘતા પણ થઈ શકે માટે ઉઘના સબધ મા પણ આપણે આ રથજે ડેટલીક જાળતો વિચારીશું, કે જેથી તે સ્થિતિમા પણ આપણે બોધ અને પ્રકાશ મેળવી શકીએ

નિદ્રાસમયે માત્ર સ્થૂલશરીરજ આનંદ છે અને શાત હોય છે, માનસિક શરીર તો પોતાની ક્રિયા કર્યાજ કરે છે દિવસમા-જાગૃત અવસ્થામા શરીરને જે ઘસારો પહોંચે છે, તે ઘસારાને દૂર કરી શરીરને નવું જીવન આપનાર નિદ્રા છે આ પ્રમાણે ઉઘ એ નવું જાળ આપવા માટે કુદરતે કરેલી ગોઠવણ તરીકે છે, તેથી જો ઉજાગગ કરવામા આવે અથવા શરીરને જોઈતી નિદ્રા ન મળે અને આ રીતે શરીરને દિવસમા પહોંચેલી હાનિને ઉઘદ્વારા પૂરતો જલ્દી ન આપવામા આવે તો પછી શરીર ધીમે ધીમે ઘસાતું જાય છે, નિર્જાળ બને છે અને એવી સ્થિતિમા કોઈ પણ પ્રકારના શ્રાગને શરીરમા પ્રવેશ કરવો મુશ્કેલ થઈ પડે છે

આપણે હાલ શરીરોનો જે ઉપયોગ કરીએ છીએ, તેના કરતા વધારે ઉચ્ચ પ્રકારના ઉપયોગ સારૂ આપણને તે આપવામા આવ્યા છે એનો આપણે જો ઉત્તમ ઉપયોગ કરી જાણતા નથી, તેથીજ એ ગરીબો આપણા નોકર મટીને માનિક બની બેઠેના હોય છે, એટલે પછી જેમ જેમ આપણને આપણા મનની તથા આત્માની ઉચ્ચ શક્તિઓનો ખ્યાલ આવતો જાય છે, તેમ તેમ જો અવળી સ્થિતિ દેશવાતી જઈને આપણા ઉચ્ચ તત્ત્વોજ એ જડ શરીરપર અમલ કરવા લાગે છે અને શરીરમા ઘુસી ગયેલા હલકા પ્રકારના પરમાણુઓ ખરવા માડે છે તથા શરીર વધારે સૂક્ષ્મ અને વધારે જાન્ય

થતુ આલે છે આ પ્રમાણે મનને પોતામાંથી તેમજ બે ઉચ્ચ તત્ત્વોની સાથે તે સંબંધમાં આવે છે તેમાંથી અર્થાત્મિક જ્ઞાન મળવા માટે છે અને જાણ-પીવાની તથા દરેક પ્રકારના ઉપદેશોની આસક્તિ ઓછી થતી આલે છે તથા અત્યંતસુધી બે હલકી બળના, અપચો કરે તેવા ખાતપાતો તથા માસ-મંદિરા વગેરે વિચારોને ઉત્તેજિત કરે તેવા પદાર્થોનો ઉપયોગ થવા કરતો હોય તેની તેની રુચિ ઓછી થતી આલીને તેને બહુલે તે શરીરને જરૂર એવું જ પોષણ આપનારો, મનજને શાત સંબંધારો સાત્ત્વિક ખોરાક ખાવાને તે ટેવાય છે આ પ્રમાણે તેનું શરીર વધારે સાત્ત્વિક, સૂક્ષ્મ અને સારા પરમાણુઓવાળું બનવાથી શરીરને ઘસારો ઓછો પડોય છે અને બે કાંઈ પડોયે છે તે ત્વરાથી પૂર્ણ થઈને શરીર બહુ નિયમિત અને સમતોલ સ્થિતિમાં રહે છે શરીરની આવી સ્થિતિ થવાથી તેને નિદ્રાની પશુ બહુ ઓછી જરૂર રહે છે અને તે ઓછી નિદ્રા પણ આવા સારા અને સૂક્ષ્મ પરમાણુ ઓળા અનેલા શરીરને ઘણાજ લાભકારક નીવડે છે

આ રીતે જેમ જેમ શરીર વધારે સૂક્ષ્મ અને શુદ્ધ પરમાણુઓવાળું બનતું જાય છે, તેમ તેમ તે જીવાત્માને પણ ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોંચાડવામાં સફળભૂત નીવડે છે, કવિ બ્રાહ્મિને જે એજ વાત ધ્યાનમાં રાખીને કહ્યું છે કે “સધળી સારી વસ્તુઓ આપણીજ છે, કાશ્વ કે જેમ જીવાત્મા શરીરને મદદ કરે છે, તેમ શરીર જીવાત્માને મદદ કરે છે”

ઉપવા વિવેચનથી હરકોઈને સમજાશે કે, શરીરને વિશામ આપવાને અને લાગેલી ઘસારો પૂરવાને નિદ્રા અત્યંત અત્યંતની છે હા, અવસ્થામાં એવા આરામની જરૂર નથી, અને તેથી શરીર નિદ્રાધીન હોય ત્યારે પણ એ તો પોતાનું કામ કર્યાજ કરે છે

એ અવસ્થામાં કામગીરીના ઉદા જ્ઞાનવાળા પુરુષો જણાવે છે કે, એના પ્રતાપે આપણે ધારીએ તો નિદ્રામાં પણ સુસાક્ષરી કરી શકીએ છીએ કેટલાક મનુષ્યો નિદ્રામાં ભેથેલા કોખાંચ, મેળવેલી મહીલીઓ અને અનેલા બનાવોને બંધવા પછી પોતાના સ્વલ મગજમાં પણ લાવવાને શક્તિમાન હોય છે, પણ ઘણાખરા મનુષ્યો તેમ કરવાને સમર્થ હોવા નથી, એટલું જ નહિ પણ કેટલાક તો ઉપયોગમાં આવે એવું બજૂત અવસ્થાનું જ્ઞાન પણ ખોઈ દે છે આ બાબતના અનુભવીઓ જણાવે છે કે, જો આ બાબતને લગતા નિયમો યથાવત સમજવામાં આવે, તો આપણી મરજી

તમાગ મનને શાત બનાવે છે અને જહાન્ધી પણ તેવીજ શાંત સ્થિતિ તમાગ તન્દ્ર આકર્ષાઈ આવે છે.

પ્રથમ ઉપગ્ર પ્રમાણે શાંત સ્થિતિમાં અત્યા પછીથી અમુક લેઈતો પ્રકાશ અથવા માહિતી મેળવવાને માટે તમે અવ્યય અને શાન્તચિત્તથી દૃઢ ઇચ્છા કરો અને તે મળશે કે નહિ એવી શંકાને મનથી દૂર કરો, (કા-ણ કે શાંતિ અને ઇલામાંજ તમાર બળ રહેલું છે) તથા દૃઢતાથી માનો કે, તમે બગથો ત્યારે તમને ઇચ્છેલી માહિતી અથવા પ્રકાશ મળીજ શકશે એ પછી નિદ્રામાથી બગો ત્યારે બહારગતની પ્રવૃત્તિઓ તમાર મન આકર્ષે તે પહેલાંજ તમારો અતન્તમા તમાગ મગજપગ જે છાપ પાડે તે શ્રદ્ધા કરવાની સ્થિતિમા ઘોડી વાગ પડી રહો, અને તે પ્રકાશ અથવા માહિતી તમને મળે કે તન્તજ વિનાવિલ બે તે પ્રમાણે ચાલવાને તત્પર થાઓ. જેટલા પ્રમાણમા તમે એ અતન્ના અવાજને માન આપીને તે પ્રમાણે વર્તવા માંડ્યો, તેટલા પ્રમાણમા તે અવાજ પણ તમને વિશેષ અને વિશેષ બગથી પોતાનો પ્રકાશ આપ્યા કરશે.

તમે નિઃસ્વાર્થ હેતુથી કે ગમે તો તમાની તદ્દુસ્તી અને બગ વધાવાના હેતુથી તમારી માનસિક શક્તિઓ ખીલવવા માગતા હશો, પરંતુ જો તમે તેને અનુરૂપ તમાગ મનની સ્થિતિ ગમથો તો અમુક શક્તિઓની સાથે તમે સ બધમાં આવશો, તે શક્તિઓ તમારામા કામ કરવા લાગશે અને તમાર ધારેલું પરિણામ લાવી અપશે, એ વાત નક્કીજ છે તમારી ઇચ્છાઓને જગ પણ ન ડોથ કે સ શયવિના મનવડે કે સુખથી શબ્દોમાં પ્રકટ કરવાથી સૂક્ષ્મ તત્ત્વમા તમે એવી મુજરીઓ ઉત્પન્ન કરો છો, કે જે કોઈ પણ સ્થળે પોતાની છાપ પાડે છે, અને બીજી શક્તિઓને બગત કનીને તેમજ બીજી શક્તિઓની સાથે મળી જઈને તમારી ભાવનાઓને સફળ કરે છે જે મનુષ્ય આ બાબતના ઉચ્ચ નિયમે અને શક્તિઓને અનુરૂપ રહીને વર્તે છે, તેનાથી કોઈ પણ વસ્તુ સ્થિતિ દૂર નહી શકતી નથી પોતાનો અંદર રહેલી શક્તિઓને જે બાહ્ય છે અને જે તેનો મદુપયોગ કરે છે, તે મનુષ્યની મર્ ભાવનાઓ ક્રિજિભૂત થતી ચાલે છે.

ઉઘવા જતી વખતે જેમ જેમ તમે પ્રેમના, શુભેચ્છાના અને શાંતિ તથા સુખતા વિચારો તોતન્દ્ર વહેગવાત રહેશે, તેમ તેમ તમાની નિદ્રા વધારે શાંતિમય, સુખકર અને બગવર્ધક થશે, અને

તમારી શારીરિક, માનસિક આધ્યાત્મિક સ્થિતિ વધતી જશે

મારો એક મિત્ર કે જે તેના મનુષ્ય-ચરિત્રપ્રત્યેના બધા કામો માટે સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે, તે જણાવે છે કે, ઘણી વાર તે મધ્યસ્થિએ એકાએક લાગી ઊઠે છે અને તેજ સમયે તેના મન આમળ વિલગીનાં જબકાસની પેઠે તેને ઠરવા થોડા કામની ઉપદેશ આપવા થોડાના તરી આવે છે. આતરસ્કંધને ગ્રહણ કરવાની સ્થિતિમાં તે શાત પડ્યો સહેલો હોવાથી તે શોબનાને વિજયી રીતે પાર ઉતાવાની યુક્તિ પણ તેના આમળ એજ રીતે પ્રકટ થાય છે અને તેને અમ લખા મૂકીને જમતને હેમ્ત પમાડે તેવી યોગનાઓ, ઠે જેને તેને બીજી કોઈ રીતે ખ્યાલ પણ આવે શક્યો ન હોય તેને તે આજી કરી શકે છે અને તેમાં વિજય મેળવી શકે છે તે ઉચ્ચ નિયમોને અનુસરીને પોતાનું જીવન ગળતો હોવાથી પોતાના શરીરના તેમજ મનના પરમાણુઓને ઉચ્ચ પ્રકારના અને સૂક્ષ્મ પ્રવૃત્તિઓને પ્રકૃષ્ઠ કરી શકે એવા બનાવી શક્યો છે, અને અમુક ઉચ્ચ ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવા પાછળ પોતાનું સમગ્ર જીવન તેણે અર્પણ કર્યું છે આ ઉચ્ચ પ્રેરણાઓ કેવી રીતે અને કેના તરફથી આવે છે, એ વાત તે સમજી શકતો નથી દરેક મનુષ્ય આ વિષે કંઈનાઓ કંઈ, પણ તેનું ખરું મહેસુસ તો યોગ્ય નમજી શકશે, છતાં આટલું તો મમજી શકીએ તેમ છીએ અને તે સમજવું જરૂરનું પણ છેજ કે, જે મનુષ્ય ઉચ્ચ નિયમો પ્રમાણે પોતાનું જીવન ગળે છે અને તે નિયમો પ્રમાણને ઉત્કૃષ્ટ ગહે છે, તેનેજ આવી પ્રેરણાઓ પ્રાપ્ત થાય છે

આપણે પણ જે પ્રમાણમાં આપણી સ્થિતિ ઉચ્ચ નિયમોને અનુકૂળ બનાવીશું, તે પ્રમાણમાં દિવ્ય સહાયો અને પ્રેરણાઓ અવશ્ય પ્રાપ્ત કરતા આવીશું. આ બાબતનો એક ઉદાહરણ તરીકે જણાવે છે કે “આપણે શરીર ઉધતું હોઈ, ત્યારે આધ્યાત્મિક ટેળવણી મેળવવી એ કાંઈ બહુ બારે વાર નથી” એ આપણે આપણી બાહ્યસ્થિતિ ઉપર બેટલું લગ્ન આપીએ છીએ તેટલું લક્ષ આપણી આત્મસ્થિતિ ઉપર પણ આપવા માંડીએ તો એ બાબતમાં પણ આપણને પણ એવોજ અનુભવ થવા માંડશે. આપણી વર્તમાન સ્થિતિ અને લક્ષ્યમાં ફેરફારી સ્થિતિનો આધાર આપણાજ વિચારો ઉપર ગ્રહેલો છે. કાંઈ કે દિવસ કરતા ગમે આપણા વિચાર વધારે લાંબા હોય છે અને બાહ્યસ્થિતિમાં આપણે ઉદ્ધતા હોઈએ છીએ, ત્યારે આત્મસ્થિતિમાં બદલ હોઈએ છીએ એ આત્મ-ચુષ્ટિ પણ ખરી

હુનિયા છે, અને તેની મારી યા નરસી સ્થિતિનો આધાર મનુષ્યની માનસિક અને નૈતિક ઉન્નતિ પર નેપો છે જે સમયે આપણે બાહ્ય ઇન્દ્રિયોદ્વારા અનુભવ મેળવતા નથી, તે સમયે આપણે આત્મ ઇન્દ્રિયોદ્વારા જ્ઞાન મેળવતા હોઈએ છીએ માટે આ વિષયની ખરી મિત સમજવામાં આવ્યા પછી મનુષ્યને જે દોષ બાળન ઉપર બાસ માહિતી મેળવવાની ઇચ્છા થાય, તે વિષય ઉપર તેણે ચિંતા ન કરતા રતા ઉઘી જવું જોઈએ સામાન્ય મનુષ્યોને તો ઉઘમાં માત્ર વૃથા સ્વપ્ન / આવ્યા કરે છે, ત્યારે જ્ઞાની મનુષ્યો એજ નિદ્રામાંથી અનેક અનુભવો મેળવે છે, અને સામાન્ય મનુષ્યમાં પોતાના સ્વપ્નોને સમજવા જેટની પણ શક્તિ હોતી નથી, ત્યારે આગળ વધેલા જીવાત્માઓ પોતાના તેમ જ બીજાના સ્વપ્નોનું પણ સહસ્ય સમજી શકે છે આનું કારણ સમજવાને આપણે દૂર જવું પડે તેમ નથી મુખ્ય જરૂર એમાં નિર્મળ જીવન ગાળવાની છે, મોઢાની વાતો કરવાની નથી મનુષ્યનું ખરું સામર્થ્ય પવિત્ર જીવન ગાળવામાં ગહેલું છે પોતાની ઉચ્ચ ભાવના પ્રમાણે જીવન ગાળવા મથનારને ઉત્તમ સામર્થ્ય અને જ્ઞાનદ પ્રાપ્ત થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેનો મનુષ્ય જગત માટે પણ બહુ ઉપકારી થાય છે

અસ્તુ આટની હકીકત બહુ યા છતાં પણ હે વાચનાર અને માણનાર ! ઝનિષ્ઠતારૂપી નરકમાં તમારે હજી ક્યાસુધી પડી રહેવું, તેનો જથ્થો આધાર તમારી પોતાનીજ મરજી ઉપર છે જે પણ ક્ષણે તમે તે નરકમાંથી રૂટવાને ઇચ્છો, તેજ ક્ષણે તમને તે માર્ગ લેતા પોઈ પણ રોકે તેમ નથી

આ પ્રમાણે મનુષ્યને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરાવનાર પણ મનુષ્ય પોતેજ હોવાથી જ્યારે પણ તે ખરા જીવ થી સ્વર્ગ મેળવવા ઇચ્છે, ત્યારે કુદરતની પણ સર્વ શક્તિઓ તેને તે કામમાં અવશ્ય સહાય આપશે

મનુષ્ય જ્યારે પ્રતિજ્ઞામાં બંધાયેલ સ્થિતિમાં આવે છે, ત્યારે તેનું મગજ એવી સ્થિતિમાં હોય છે કે તેના ઉપર વધારે ઉઝી ધાપ પડી શકે એ સમયે તેના બાહ્ય દુનિયા સાથેના સર્વ સંબંધો યોગ્ય વખતને માટે બંધ પડી ગયા હોય છે વળી મન પણ વધારે સ્વતંત્ર અને સ્વાભાવિક સ્થિતિમાં હોઈને છળી પાડવાને તૈયાર હોવા કાચી પેઠે તરત જ અગર થઈ શકે એવી સ્થિતિમાં હોય છે પ્રતિજ્ઞામાં દિવસની પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ, મનની સ્થિતિ અપજ થાય, તે પહેલાં જ ઉપલા કા પોથી મનુષ્યના મનમાં ઉચા

અને માયા વિચારો સૂરી આવે છે ઘણા લોકો પ્રાત કાળમા વધારે સારૂ કામ કરી શકે છે, તેનું જમ્મ આજ કાલુ છે માનવજીવન ને ઉત્તમ બનાવવામા એ સમય ઘણોજ ઉપયોગી છે એ મમરે સન દોરા કાગળ જેવું રહેતું હોવાથી તેની પ્રવૃત્તિને આપણે આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે ઘણાજ ઉચ્ચ માર્ગ વચ્ચે વાળી શકીએ- એટલે કે મનને અમુક મનમસતા ઉચ્ચ પ્રકારનું વલણ આપી શકીએ-તેમ છીએ

હરોજ પ્રાત કાળનો સમય એજ આરામનો સમય છે એ સમયે આપણે જાણે કે જીવનનો સફળતાત્મક હવા હોઈએ તેમ જૂતકાળને ભૂલી જવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, અને સમસ્તમા જાગૃત્તુ જોઈએ કે, જેમ આપણી આજની સ્થિતિ આપણા જૂત-કાળપરથી રચાયેલી છે, તેજ પ્રમાણે આપણા આવતી કાલના-ભવિષ્યના જીવનનો આધાર પણ આપણા આજ ના વર્તમાન જીવન ઉપરજ રહેલો છે માટે જેમ ચંદ્ર કાલનો વિચાર કરવાની આપણને જરૂર નથી, તેમ આવતી કાલનો વિચાર પણ આવતી કાલજા તબીબે આજે તો માત્ર આજનોજ વિચાર કરવો જોઈએ

“હરોજ નવો પ્રાણ ધાય છે, દર સવારે દુનિયા નવી જન્મે છે હે દુઃખ અને પાપથી કે ટાળેલા મનુષ્યો! જુઓ જુઓ, વમારે તેમજ મારે-દરેકને માટે આજાતુ નવું કિરણ વરે છે”

“જૂતકાળ જૂતમા દીન થઈ ગયો, કામ થઈ મયા, આસુ રેહાઈ ગયા મઈ કાલની ભૂલો ચઈ કાલે બકી હીધી મઈ કાલના અસહ્ય થા ગરિના શાંતિનક પ્રભાવથી રૂઝયા”

“હવે જૂતકાળને જવા દો, થમુ તે ન ચમુ થવાનું નથી ભવિષ્ય આપણા હાથમા છે અને તેને મુકાવ્યા માટે વર્તમાન કાળ-આજનો દિવસ પણ આપણા હાથમા છે”

“આજે આકાશ નવીન પ્રકાશથી ઝગડે છે આજે પૃથ્વી નવા જીવન સાથે જન્મ લેવાઈ જણાય છે, કે ટાળેલા નવચરો મારા સત્રિ ખીત્યા પછી સૂર્યનો પ્રકાશ મેળવવાપૂર્વે પ્રત કાળના અકલ્પના સ્નાન કરી પૂર્ણ જ્ઞાન્ત જીવનને ધીમેથી ઉઠવા નજરે પડે છે”

“હરોજ નવો પ્રાણ ધાય છે હે મન! મધુગીન સાક્ષ્ય અને જૂતકાળના પાપો, ચોકિના પ્રસંગો, મુશ્કેલીસરેલા પ્રશ્નો, આવવાની આશંકા, એ સર્વ મને તેટલું હોય તો પણ ઇચ્છ્યમ્”

કરીને નવા દિવસની સાથે તું પણ નવું જ જીવન ગાળવા માડ ”

પ્રાત કાળનો એક ક્ષણ, અહા! તેમાં કેટલું બધું ભવ્ય, ઉમદા અને શાશ્વત જીવનનો અનુભવ કરાવવાનું સામર્થ્ય રહેલું છે! માટે ભૂતકાળને ભૂલી જઈને અને ભવિષ્યનો વિચાર દૂર કરી દઈને તે કલાકથી નવું જ જીવન ગાળવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરો. ખીન્ને કલાક આવે નહિ ત્યાંસુધી તેનો વિચારસરખો પણ કરતા નહિ કેમકે ઉચ્ચ ચારિત્ર રચવાનું અને ઉચ્ચ વિચારો તથા સ્વયંચાલે આવે પાંખાનું ખાસ રહસ્ય અને જાણ આ પ્રાત કાળના કલાકમાં રહેલું છે. મનુષ્યે કંપના કરી હોય એવી ઉમદામાં ઉમદા અદ્ભુત આ સમયનો સદુપયોગ કરવાથી જનાવી શકાય તેમ જી કારણ કે એવી એક પાણી ભવ્ય વસ્તુ કે સ્થિતિ આ વિશ્વમાં નથી કે જેના તરફ સતત પ્રયાણ કરનાર તેનાથી બેનશીબ રહી શકે.

દરેક મનુષ્ય આ પ્રયોગ અજમાવી શકે તેમ છે જગતમાં એવો એક પણ મનુષ્ય નથી કે જે પોતાની ઉચ્ચ ભાવના પ્રમાણે જીવન એક ક્ષણ ગાળી ન શકે. ધારો કે, તેમ કોઈ ન પણ કરી શકે, પરંતુ જો તે પોતાના પ્રયત્નમાં દૃઢ આગ્રહવાળો હોય તો ‘જેવાની તરફ તેણે આકર્ષાય છે’ તે નિયમ પ્રમાણે તે પ્રયત્ન શીઘ્ર મનુષ્ય દરેક કલાકે પોતાના ઉચ્ચ ધ્યેયની સમીપ તો આવતો જ આવે છે. ખીન્ન કલાકે એથી પણ વધારે સમીપ તે આવે તો ચાલે છે, અને એમ કરતા કરતા એવો સમય પણ આવી પહોંચે છે, કે જ્યારે તે ઉચ્ચ સ્થિતિ તેને માટે સ્વાભાવિક બનતી ચાલે છે અને તેનાથી વિરુદ્ધની અથવા ઉતરતા પ્રકારની સ્થિતિ તેને માટે અસ્વાભાવિક બની જાય છે.

આ પ્રમાણે વિશ્વના ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ તત્ત્વ-પરમાત્મા-પ્રત્યે જે કોઈ પ્રેમ કરે છે અને સંજોગમાં આવવા મળે છે, તેની સાથે તે સર્વોચ્ચ પરમાત્મા-તત્ત્વ પણ પ્રીતિ અને પરિચય વધારતું ચાલે છે અને તેને પશ્ચિમાબે દુનિયામાંના સર્વ શુભ તત્ત્વો તેને અનુકૂળ થઈ મદદ કરતા ચાલે છે, કારણ કે તે તેઓ સર્વના મૂળને અનુકૂળ થતા શીખ્યો છે.

પ્રકરણ ૬

સંપૂર્ણ શાન્તિ

પરમાત્મા શાન્તિના અગ્રાધ સ્વરૂપ હોવાથી તે પહેલાં પહેલાં પરમાત્માની સાથે આપણું એકત્વ અનુભવીએ છીએ, તે પછી આપણા તનમનમાં શાન્તિનો પ્રવાહ વહેવા લાગે છે. કારણ કે જ્યાં શાન્તિની સાથે એકતા પ્રધાન ત્યાં શાન્તિ રેલાવી જ બોધિએ. આ પ્રકારે દેવી અંતઃકરણવાળા બનવું, એજ પ્રભુમય જીવન અને ધર્માર્થ શાન્તિ છે. આપણે ઈશ્વરરૂપ જ છીએ, એ સત્યનું આપણને જ્ઞાન થાય અને તેને અનુસરીને જીવન મળાય તો સમજવું કે, હવે આપણે દેવી અંતઃકરણવાળા બન્યા છીએ. એવા દેવી અંતઃકરણવાળા પરમાત્મા સાથે વધુ ને વધુ એકતાનો-અને પૂર્ણ શાન્તિનો, અનુભવ થશે.

ચારે બાજુએ નજર ફેરવતાં આપણને જણાય છે કે, લાગે! અંતર્યામી શિંતામાં ટૂંકી રહેલાં છે અને શાન્તિરૂપી વાસુદેવો તેમને સ્પર્શ પણ થતો નથી. મનથી, શરીરથી તેમજ બાહ્ય સ્થિતિથી દંડાગ્રીને તેઓ શાન્તિ મેળવવાને માટે અનેક સ્થળે ફરે છે અને કદાચ સમગ્ર પૃથ્વીનું પર્યટન કરે છે, તોપણ તેમનો સર્વ પ્રયત્ન બેરફાર છે. એમાં તેમને શાન્તિ મળવી પણ નથી અને મળવાનો પણ નહિ. કારણ કે જે સ્થળમાં તે નથી ત્યાં તેઓ તેને શોધે છે. શાન્તિનું સ્થાન તો અંતરમાં છે અને જો અંતરમાં શાન્તિ ન શોધાઈ તો બીજે કોઈ સ્થળે તે મળી શકવાની નહિ.

શાન્તિ બ્રહ્મપદાર્થોમાં કે જગતમાં નથી પણ પોતાના આત્મામાં જ રહેલી છે. તેને બ્રહ્મરૂપી મેળવવાને માટે આપણે મંથે તેટલા માર્ગો લઈએ, પ્રયત્નો કરીએ, તબા પ્રકારના જોગ સોમ-લીએ અને જગતના દરેકે દરેક સ્થળમાં જોગીએ, તોપણ તે આપણને મળતાર નથી. કારણ કે જ્યાં તે છે જ નહિ, ત્યાંથી તે કેવી રીતે મળી શકે! એને માટે તો મનુષ્ય જે પ્રમાણમાં પોતાની બ્રહ્મજોગની ધૃત્ય અને વાસનાઓને સંવચમાં રાખી અંતરસંતાપના આદેશ પ્રમાણે વર્તે છે, તેટલા જ પ્રમાણમાં તે સત્ત્વ આનંદ અને

રૂઢાઈ શાન્તિ અનુભવી શકે છે એમ કે વને જલકે મનુષ્યો જોડલા પ્રમાણમા વામનાઓના આદેશ પ્રમાણે વર્તે છે, તેટલા પ્રમાણમા તેઓ રાધિક રોગી, દુખી અને અમતોપીજ બને છે

ઈશ્વરી ની અર્પે એમ્ય જનજવામા અને સાધવામાજ શાન્તિ હોવી છે તેવી રીતે જાણક પોતાની સાથે સ્વાભાવિક પ્રેમ અને એમ્ય ૧૫૧ને મુખ-શાન્તિના રહે છે તેવી રીતે આપણે મટે ૫૦ આપણા ૫ ન પિતાની રૂપે એમતા સમજવા અને સાધવામા મુખ શાન્તિ હોવા છે જે મનુષ્યોને અનંત શાન્તિસ્વરૂપ પર નાતમા સાથે એમ્ય જલકુ ને અનુભવ્યુ છે તેઓના જીવનમા આનંદ ઉત્તમ ૧૬ જાય છે આ સંબંધના ના ૧ એક મુવક નિત્ય મને સ્મરણ થઈ આવે છે તે ઘણા વર્ષમુધી જિભાગ હાલતમા હતો તેનામથી અરો ૧૫ તેજ તરત દિહી ૧૫ હંતુ, ન જ કમનોર પાન્યુ હંતુ, જીવનમા અનંદ આપનાર તેને માર્ગ ૫૬ જાતતુ ન હંતુ સ્વ જાણુએ નિશાગ નિગર ૧ જણાતી હતી અને તેને જોનારને પણ તેને નટે નેતશાગ ઉપન્ન થતી હતી પરંતુ ૫ ઇગથી જાણે તેજ નનુષ્ય નર્વશક્તિમન ૫૨ નાતનાની સાથે એમતાનો અનુભવ કે વા જાગ્યે, ત્યારે તેના અત કર્તમા દિવ્ય શાન્તિ અને દિવ્ય આરો ય દાખવ થવા માહયા, અને પિદ્ધાને હાવમા તે સપૂર્ણ અરોગ્ય લોભવે છે હવે નને જ્યાં પણ તે નિત્ય મળે છે ત્યારે તેનો અહેરો જાણે એનજ કહેતો જણાય છે કે જીવન અત્તા નથી પણ જીવવાયો ય છે

એક પે રીતનો અનુભવ મારો સ્નેહી છે તે જ્યારે પોતાનું ઠાન પૂરું કરી સારું અર્થે પોતાના ગૃહ તરફ વળે છે, ત્યારે તેના મનના તેમ જ પરીના ૫ માતમા સાથેની એમતાની દહો એટલી તે ઉત્તમ છે કે જેને લીધે, તે જમીનપર પડે છે કે કોઈ રૂમિતેને અહીં પડાવે છે તેનું પણ તેને ધ્યાન હેતુ નથી

આ પ્રમાણે એમતાનો અનુભવ કે નાર જવયા નિલય બને છે ‘ ૫ મ શક્તિમન ૫ નાતમા નાર ૧૬ કે છે એવો તેને દૈવ વિશ્વ સહોવાથી નિર્ભયતા પણ વધતી પાડે છે આવા નનુષ્ય માટે એમ પણ કહી શકાય કે ‘ કોઈ પણ શસ્ત્ર એ અમનો અધાત તેને થતે નથી, રો ૧ થતો નથી, કુદરત પણ તેને અનુકૂળ બને છે અને જગતી હિસકે ૫શુઓ પણ તેના આગળ શાન્ત થઈ જાય છે ’

અવી અમૈય શાન્તિ લેમના જીવનમા પ્રકટ થતી દેખાય છે, તેમનામા બધે એક પ્રારની વમીક-જી વિદ્યા હોય એવું બહારના મનુષ્યોને લાગે છે

જે સમયે આપણે ભવ પ મીએ છીએ, તેજ સમયે તે ભવ જનક વસ્તુને આપણા તન્દ્ર આકર્ષાઈ આવવાનું દ્વાર પણ આપણે ખુલ્લું કરીએ છીએ જે મનુષ્ય કોઈ પશુથી ભવ પામતો નથી, તે મનુષ્યને તે પશુ પણ હેરાન કરતું નથી ઠ-વાથીજ ભવજનક વસ્તુ આપણા તન્દ્ર આકર્ષાય છે કૃત્તવ્ય જેવું પ્રાણી પણ મનુષ્ય ને લાગેલો ભવ વસ્તુ સમજી લાય છે અને ત્યારેજ તે તેને કમળાનું સાહસ કરે છે માટે જેટલા પ્રમાણમા પરમાત્મા આવેની આપણી એકતા આપણે અનુભવીશું તેટલાજ પ્રમાણમા આપણે શાન્ત અને નિર્ભય થઈ ગઈશું, અને તે પછી જે નાની નાની બાબતો પ્રથમ આપણને ઉદ્વેગની હતી, તેનાથી આપણે ઉદ્વેગ રાઈશું નહિ વળી આવા મનુષ્યો બીજા મનુષ્યોથી છેતરનાતા પાડી નથી, કાનજી કે તેઓ બીજાઓના હૃદય વાની શંકે છે અને સામા મનુષ્યોના ગતરનો હેતુ સમજી શકે છે

એક દિવસ એક મૃદુલ્ય માત્ર એક ગિરને મળ્યા અને બહાર નો શિષ્યાચાર દર્શાવી બેઠા થા કે “આપના દર્શનથી મને આજે બહુ આનંદ થયો છે” માત્ર મિત્રે વિગળી જેવી અપજ્ઞતાથી તેના વિચાર બાધી હઈને તેની આખ સામે દંદિ નાખી જવાબ વાળ્યો “ના, તમે ભૂલ કરો છો, મને મળવાથી તમને આનંદ નથી થયો, પણ ઉલટું તમારું ચિત્ત ખિન્ન થયું છે, એમ તમને નજરે ઉપરથી જાણી આવે છે” તે મૃદુલ્યે પણ સરજતાથી જવાબ વાળ્યો કે “આ બાદ શિષ્ટાચારના જમાનામા અહીં ગમે તે હોય પણ બંદારથી તો આનંદ ભવાવશે જોઈયો” માત્ર મિત્રે ફરીથી તેની દંદિ મામે લાકીને જવાબ વાળ્યો કે “સાચું તમે ભૂલ કરો છો તમાન હૃદયમા એક વાત હોવા છતાં એકલામા બીજા વાત જણાવો, એવી કુઠલતા જવા દઈને જે તમાન હૃદયમા હોય તેજ કહી દેવાની જો તમે ટેવ પાડ્યો, તોજ તમને તમારા પેતાના મહુરને બધા આપણે અને એવાજ સદાચારથી તમે વિગળી નીવડ્યો”

ઉપર પ્રમાણે આપણે પણ લોકોની પરીણા દ તા મીઠીશું, ત્યારે આપણને પણ છેતરવાના કે નિરાશ થવાના ઓછાજ પ્રસંગ આવશે, અને આપણે પણ કોઈને ઉ તા આશમાને ચલાવી દઈશું

નહિ કેમકે અસત્ય લાભો વખત ટકી શકતું જ નથી પરીક્ષા કરવાની શક્તિને બાલે ઘણી વખત આપણે બીજાની હલબહાર પ્રશ્ન સા કરીએ છીએ, પણ આપણે આ રીતે ખરી મિત્રતા બતાવતા નથી.

શાન્તિસ્વરૂપ પરમાત્મા સાથેના ઐક્યનો જો આપણને યથાર્થ ધ્યાન આવે તો પછી અમુક વ્યક્તિએ મને નુકસાન કર્યું, એવા વિચાર તાબીને આપણી શાન્તિનો ભંગ કરી શકશે નહિ જે સત્ય અને ન્યાયના તત્ત્વો અખિલ વિશ્વમા વ્યાપી રહેલા છે અને જે તરબોળ અતે વિજયી નીવડવાના છે, તે તરબોળે અનુભવીને જો આપણે આપણ જીવન ચલાવીએ તો પછી આપણી શાન્તિમાં કદાપિ ભંગ થશે નહિ.

આપણને પરમાત્મા સાથેના આપણા ઐક્યનો ધ્યાન આવે તો પછી આપણા મિત્ર અથવા સબધીઓના મૃત્યુથી કે આધિ વ્યાધિથી આપણને વ્યાકુળતા થશે નહિ કારણ કે આપણને ખબર હોય છે કે, મૃત્યુ ઘણું માણસનું પોતાનું થતું નથી, પણ તેના દેહનું જ થાય છે અને એ મરેલો જોવાતો મિત્ર પોતે તો અનત જૈતન્યનોજ એક અશ હોઈને મદાને મારે અજર અમર જીવન રૂપ છે શરીરના પડવાથી કાંઈ તેના અજર-અમરપણામાં હાની પહોંચતી નથી આવી આપણને અડગ ખાતરી હોવાને લીધે આપણે નિરંતર શાંતિમાં જ રહીએ છીએ એટલું જ નહિ પણ બીજા જે નિર્ણય મનુષ્યો આવા જ્ઞાનના અભાવે ઉદ્વેગ પામતા હોય તેઓને પણ આપણે એમજ કહીએ છીએ કે —

“હે પ્રેમાળ મિત્રો ! જ્ઞાન મેળવો અને તમારા આસુ લૂછી નાખો તમે જે શરીરને વળાવ્યું તે તો એક પણ આસુને માટે થોડું જ નથી કારણ કે તે તો એક એવી રસી છીપતોય છે જે માંસોત્તી હતું તે ઉડી ગયું છે અને હવે તે છીપ નહીં છે, મારે તેનું ચિંતન જવા દો અને તે માંસોત્તી-તે આત્મા તો અત્યારે પણ હયાત છે.”

વિયોગના સબધમાં પણ આ વાત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે કે, આત્માને કશી મર્યાદા નથી અને જે જીવાત્માની વચ્ચેનો સબધ, ચાહે તો બને જીવા માંસો ગગીઆ હોય અથવા ગેક જીવ શરીરમાં હોય અને બીજો શરીરગુહિત સ્થિતિમાં હોય તોપણ થઈ શકેલો સંભવિત છે, અને જે પ્રમાણમાં મનુષ્ય C ચ આત્મિક દશાનો અનુભવ કરે છે, તે પ્રમાણમાં તેવો સબધ રાખવાની

શક્તિ પણ તેનામાં ગુપ્ત હતી તે પ્રકટ થતી બાજુ છે.

આપણે આપણા હૃદયનાં દારૂં જે વસ્તુને માટે ખુલ્લાં મૂકીએ, તેજ વસ્તુ આપણને મળે છે. પ્રાચીનકાળમાં લોકો ઈશ્વરી હૃદયો-ફિરસાઓને જોવાની પ્રયત્ન ઇચ્છા કરતા હતા અને તેમને તેઓ જોઈ પણ શકતા હતા તેઓ ત્યારે જોઈ શકતા તો પછી અત્યારે આપણે ન જોઈ શકીએ, એવું કાંઈજ નથી; કારણ કે સહિષ્ણુ મહાન નિયમો તે સમયની પેઠે અત્યારે પણ એકસરખી રીતે કામ કરી રહ્યા છે. હાલમાં એ દેવહૃદયો આપણા જોવામાં નથી આવતા તેવું પણ જોઈ કારણ છે કે, આપણે તેમને આમંત્રણ આપતા નથી; અથવા તો તેઓ આવી શકે તેવી અનુકૂળ સ્થિતિ આપણે કરતા નથી; અને જે દારૂંથી તેઓ આવી શકે તેમ હોય છે, તે દારૂંને આપણે મુદ્દલ સંભાળને જાદવે જાંઘ સળી મૂકીએ છીએ.

શાંતિના અપાર સાગરસ્પર્શ પરમાત્માની સાથે જેમ જેમ અપણા સંબંધ વધતો જાય છે, તેમ તેમ આપણામાં શાંતિ પણ વધતીજ જાય છે; અને જ્યાં જ્યાં આપણે જઈશું, ત્યાં ત્યાં પણ એ શાંતિની મુલાકાત પણ સાથે લેતા જઈશું. જેટલા પ્રમાણમાં પરમાત્માનું પરમ શાંતિદાયક ચૈતન્ય ઝીલવાને આપણા હૃદયનાં દારૂં આપણે ખુલ્લાં કરીશું, તેટલા પ્રમાણમાં શાંતિને પણ આપણે આપણામાં જરૂર આકર્ષી શકીશું; અને જેટલા પ્રમાણમાં તે શાંતિ આપણી પાસે હશે, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે ધીમજીવેને પણ શાન્તિ આપી શકીને આપણી આરે જાણુએ આશીર્વાદનો પ્રવાહ વહેવડાવી શકીશું.

જેને એ આંતરશાંતિ મળી હોય, એવા માણસના સંબંધમાં આવવાથી આપણને પણ આનંદજ સાથ છે, ચિંતા અને ઉદ્વેગ દૂર થાય છે અને મગ્નવસ્થામાં જોઈ દૂર થતો જાય છે. જગતમાં એવા મનુષ્યો સર્વજ્ઞ શાંતિ અને આશીર્વાદનોજ પ્રવાહ ફેલાવ્યા કરે છે. જ્યાં કિશોરીની જુએ ત્યાં તેઓ આનંદ ફેલાવે છે, બધા હોય ત્યાં પેર જઈવાળે છે, નિરાશા હોય ત્યાં આશા આપે છે અને નિર્જાનને સુખ જતાવે છે.

તત્ત્વમાસિ “તુ” તેજ છે” અથવા સોડહું “તે હું છું” આ વાક્યનો અનુભવ પામનાર મહાપુરુષ જ્યાં જ્યાં જાય છે, ત્યાં ત્યાં શાન્તિજ પ્રસારે છે. કેમકે તેણે પૈતાનું મધ્યબિંદુ સોધી કાઢ્યું છે. આજા વિશ્વમાં એકજ મધ્યબિંદુ છે અને તે પરમાત્માની

અનત ચૈતન્યશક્તિ-ચિત્શક્તિ છે જગતના સર્વ વ્યવહારની સચાલક એજ શક્તિ છે જે પણ માણસે એ મધ્યણિ દુને શોધ્યું હોય છે, તેવોજ માણસ તે ચિત્શક્તિ સાથે અક્ય અનુભવી શકે છે અને તેજ જીવનમુક્ત છે, કારણ કે પરમાત્મા તેનોજ આત્મા છે

આવા પુરુષની શક્તિની પણ સીમા નથી કારણ કે સર્વ શક્તિ એાનુ ઉદ્ભવસ્થાન જે પરમાત્મા તેની સાથે તેને એકતાનો સંબંધ હોવાથી તે સર્વ ક્યજેથી પોતાની તરફ શક્તિને આકર્ષે છે પોતાના અગાપ બળનુ તેને લાન હોવાથી સર્વ બાબતો બળના વિચારોને તે મોકલે છે અને તેમ કરીને-સગ્ગે સરખા પદાર્થ આ કર્તા હોવાના નિયમ મુજબ-તે પોતાના પ્રત્યે પણ બળનાજ વિચારો ચોતરફથી આકર્ષે છે અને વિશ્વમાની અસામાન્ય વસ્તુ સ્થિતિઓની માથે તે ઐક્ય અનુભવે છે

“જેની પાસે હશે તેને આપવામા આવશે” આ બાઈબલના વાક્યમા ક્રુદ્ધરતી નિષ્પન્ન સ્પષ્ટીકરણ છે તેના બલિષ્ઠ, નિશ્ચયાત્મક અને ગામર્થ્યયુક્ત વિચારો સર્વ બાબતોથી તેને વિજય અપાવે છે અને તે દ્વારા સર્વ બાબતોથી તેને સહાય મળે છે તેની લાવના મુજબ તેની વિચારસુધિ જાય છે અને તે વિચાર સુધિ ધીમે ધીમે ક્યુલરસુધિરૂપે પણ પરિપૂર્ણ છેજ કાળ કે વિચારો અક્યપણ કામ કરતા હોય છે, તોપણ તે વહેવા કે મોડા ક્યુલર રૂપમા પણ પ્રકટ થાય છે

આવા મનુષ્યને લયના કે નિષ્ક્રિયતાના વિચાર આવતાજ નથી કદાચ આવો કોઈ વિચાર તેના હૃદયમા ઉદ્ભવે તોપણ તે તરતજ તેને પોતાની મનોસુધિમાથી દૂર કરે છે અને તેથી બાહ્ય સુધિમાથી આવા વિચારો તેના તરફ જો આતાજ નથી કારણ કે વિચાર પણ બીજા પોતાના જેવાજ વિચારોને પોતા તરફ આકર્ષે છે આ કાળથી તેની આસપાસ રહેલા બીજા, અસ્થિર તથા અશુભદર્શી માણસોના નિર્બંધ અને નિરુત્સાહી વિચારો તેનાપર અસર કરી ગકતા નથી જે કોઈ નિર્બંધતા અને લયનાજ વિચારો કર્યા કરે છે, તેની માનસિક શક્તિ અને ગરીબજ પણ ઘનતા આવે છે તથા વિશ્વમા રહેલા કનિષ્ઠ વિચારો તેના તરફ જો આર્થ આવતા હોવાથી તેનીજ તેનાપર અસર થવા લાગે છે આ પ્રમાણે તે શક્તિ હીન થતો જાય છે તેમા પણ ક્રુદ્ધરતનોજ કાયદો પોતાનુ કામ કરે છે માણસના વિચાર જેમ જેમ જોર પકડતા આવે છે, તેમ તેમ

તેવાજ પ્રકારના વિચારો તેના અત્મા ઉત્પન્ન થાય છે, અને બહુમંથી પણ તેવાજ વિચાર તે એ એ છે આથી ચૈત્યના વિચાર કરનાર માણસમા ચૈત્ય વધે છે અને ભવના વિચાર કરનારમા નિર્ગળતા આવે છે હકીકત આવી હોવાથી જેનામા થકા અથવા ધૈર્ય હોય છે, તેજ સ ચોચોનો સ્વામી બનીને પોતાના શક્તિ જગતમા પ્રદર્શિત કરે છે, અને જેનામા થકા-અર્થાત્ ધૈર્ય હોવા નથી, તે ભય અને આત્માથી આપત્તિઓનો વિચાર કરીને સ ચોચો ને આધીન થઈ ગઈ છે

આ પ્રમાણે મનુષ્યને જે જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તે તે સ્થિતિનો ઉપપન્ન કરનાર તે પાતેજ હોવાથી કહિત થાય છે કે, પોતાની સ્થિતિ કેવી બનાવવી, એ થાત દેવકના પોતાનાજ ઉપર આધાર મળે છે આ દૈવજગતની દરેક વસ્તુ ઉપજવાનું મૂળ દેવકાનું અદૃશ્ય અને અવ્યક્તિક વિચારસુષ્ટિમા ગ્રહેલું છે, કાશ્યુદે દૈવજગત એ કાર્યરૂપ છે ને અદૃશ્યજગત એ કારણરૂપ છે મનુષ્ય આ દૈવ વિચારસુષ્ટિના જેવું જીવન માળે છે, તેવું જ ધીમે ધીમે દૈવ-સ્વરૂપ સુષ્ટિમા પણ પ્રવેશ મેળવેલ છે માટે તે તેણે પોતાની બાહ્ય-સ્થૂલ પરિસ્થિતિ બદલવી હોય તો પ્રથમ તેણે અદૃશ્ય જગતમા-પોતાની આત્મસ્થિતિમા દેવકાનું જગત છે મનુષ્યોને એ આ નિદાતાનો યથાર્થ જ્ઞાન આવે તો નિરાશામા મરક થયેલા હૃદયનો મનુષ્યો દૈર્ય ધા-સુ કરીને કામ કરવા લાગશે અને વિજય પ્રાપ્ત કરશે તથા પીડા પામતા અને રોગથી રીઝાતા અનેક મનુષ્યો બચે અને હારુ-સ્તી મેળવી શકશે અને સૌક્યમા મગ્ન થયેલા હૃદયને મનુષ્યો આનંદી થશે

ભયની શુભાશ-નીરીમા ગ્રહેલા જે હૃદયનો મનુષ્યો આપણી આયપાત્ર નજરે પડે છે, તેઓ ખરૂં જોતા શક્તિસપ્ન અને પાનકમી હોવા જોઈએ, ઠવા નિર્જસાદા અને નિર્બળ જણાય છે તેઓની ગતિ મદ પડી ગયેલી જણાય છે, પ્રવલ્ત શિશિલ જણાય છે અને ચાગે જાણુએ તેઓને ભયજ ભય દૃષ્ટિએ પડે છે અમુક વસ્તુની વગીનો ભય, ભૂજમતનો ભય, લોકમતનો ભય, અમુક વ્યક્તિઓના જ્ઞાનગી અભિપ્રાયનો ભય, આત્માથી આવે પિનો ભય, મ દવાડનો ભય, મજ્જનો ભય-આવા વિવિધ પ્રકારના ભયનાથી ડોળીને કે ઇ પ્રકારના ભયમા મનુષ્યો મપડાયેલાજ રહ્યા કરે છે ધણ મનુષ્યોને તો લાગે મજવાની દેવજ પડી ગયેલી હોય

છે જગતમાં ભયના વિચાર પણ સર્વત્ર વાતાવરણમાં ધૂમી રહેવા હોવાથી તેમના તરફ ચાલે બાળુએથી તેવા વિચારો આકર્ષાય છે “માન ઉપરિ નારાજ થશે, હું નિર્ધન થઈ જઈશ, મને નોકરીથી અલગ કરશે, મારો ધંધો નહિ ચાલે” એવા એવા અનેક વિચારો કરીને જે દશાથી લય પામવામાં આવે છે, તેજ દશાને મનુષ્યો પોતા તરફ આકર્ષે છે

ભયથી કોઈ પણ પ્રકારનો લાભ નથી અને હાનિ સર્વથા છે કોઈ એમ પણ કહેતું જણાય છે કે “હું જાણુ છું કે, ભયથી હાનિ છે, પરંતુ શું કરું ? તેનો ત્યાગ કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય નથી” આવું કહીને તે એમજ સૂચવે છે કે, તેના પોતાના સ્વરૂપ નું અથવા પોતે કોણ છે તેનું તેને બિલકુલ જ્ઞાન નથી તમારી શક્તિઓને જાણવાને માટે પ્રથમ તો તમારે તમારા આત્માને ઓળખવો જોઈએ, કારણ કે જ્યાંસુધી તમારી શક્તિઓનો યથાર્થ જ્ઞાન તમને ન આવે, ત્યાંસુધી તમે દહાપણ પૂર્વક અને પૂર્ણ રીતે તેનો ઉપયોગ પણ નજ કરી શકો.

‘ભય દૂર થતો નથી’ એવો વિચાર સરખો પણ ન કરો ‘માન થી નહિ બની શકે’ એવો વિચાર જો તમે નખશો, તો મોટે ભાગે તમે તે કરી શકશો પણ નહિ પણ જો તમે ‘હું કરી શકીશ’ એવી ભાવના કરો અને ભાવના પ્રમાણે વર્તો તોજ તમે તે કામ કરી શકશો, એટલુંજ નહિ પણ જો તમારી ભાવના બલિષ્ઠ હશે તો તેમાં તમે વિજય પણ પ્રાપ્ત કરશો વજીલ કવિએ કેટલાક ખસાસીઓના સળધમાં લખ્યું છે કે તેઓ વિજય મેળવી શક્યા, કારણ કે તેઓને પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી કે “અમે વિજય મેળવીશું” આનું કાન્ણ એ છે કે મનની શ્રદ્ધામય સ્થિતિ શરીરમાં પણ ઉત્સાહ રહે છે, અને તેથી જગ અને સહનશક્તિ મળે છે અને તેથીજ તેઓ વિજય મેળવે છે

માટે તમારાથી બની શકશેજ, એવી શ્રદ્ધા રાખો અને એટલી શ્રદ્ધા ન હોય તો પ્રથમ આ વિચારને બીજરૂપે તો ગ્રહણ કરોજ પછી એ વિચારને તમે તમારા જ્યેષ્ઠમા રાખો, તેને તેવાજ વિચારો ઉપી પાણીવડે સિંચતા રહો, પોપણ કરતા રહો, ધીરે ધીરે તે અવશ્ય ઉગશે, ફલાશે અને ચારે બાળુએથી જગ ગ્રહણ કરશે, ચારે બાળુએ વીજરાઈ જવાથી નિરૂપયોગી થઈ પડેની તમારી આત્મશક્તિને આ વિચાર એક સ્થળે એકઠી કરશે અને તેને ઉપ

યોગી તથા કૃષ્ણમદ વનાવશે. સારા સ્વભાવના, સજળ, ધૈર્યવાન અને નિર્ભય મનુષ્યોનો સમાગમ-એ વિચારણી બીજ-પૂક પાડશે. અને બીજાં બોનાં વિચારોની સાથે તમારો સંબંધ વધશે. આવાં સાધન સધવામાં બે તમે આગ્રહી અને શ્રદ્ધામય હોયો, તો એવો પણ સમય આવશે, કે ત્યારે ભયનો કાળુ તમારા-પર બરા પલ્લુ રહેશે નહિ; અને નિર્ભયતાના પૂતાગ્રાફ અથવા સંયોગોને આપીત થવાને બદલે તમે બળવાન સ્તંભરૂપ અને સંયોગોના સ્વામી બની રહેશો.

પ્રાપ્ત્ય એકે જે શક્તિ સર્વના ભલાને વાસ્તે કામ કરી ગઈ છે તે શક્તિમાં-તે અનંત શક્તિમય પરમાત્મામાં અને આપણા પોતામાં વધારે વિશ્વાસ ઉપભવવાની જરૂર છે. સ્થિતિ મમે તેવી પ્રતિકૂળ હોય, અશોભા મમે તેટલા વિરુદ્ધ હોય, તોપણ આ મત્ય પ્રતીતિ-ને ન બોલી કે "અનેકે છાકાંડો અને સ્પૃષ્ટિઓ જેના નિમ-મમાં છે, તે સર્વશક્તિમાન પરમાત્માના હાથમાં આપણી છગામ છે." આ સત્યની પ્રતીતિ આપણને શીખવશે કે "હો સાઈન છે." "જે મનુષ્યનું મન પરમાત્મામાં લીન છે, તેની સંભાળ પરમાત્મા રાખે છે."

આ સંસારમાં પરમાત્મા ક્યાં ક્યાં પલ્લુ વરતુ વધારે હૃદ, મુશ્કિત અથવા વિશ્વાસપાત્ર નથી. આપણા હૃદયનાં દ્વાર ખોલી તે પરમાત્મશક્તિને આપણાદ્વાર વહેવા દેવી, એ આપણા પોતાના જ હાથમાં છે. એ બાબતનો જેમ જેમ આપણને અધિકાધિક આદ્ય આવતો જાય, તેમ તેમ આપણામાં અધિકે અધિકે ભગ પ્રકટ થતું જણાયે.

જો આપણે તેની સાથે એક થઈને કામ કરીશું તો તે પણ આપણી સાથે એક થઈને કામ કરશે; અને તે ઉપરથી આપણને મનુષ્યપૂર્વક આ વાત પણ સમજશે કે, જે લોકો ભક્ષાઈને પમદ કરે છે, તેના ભલાને વાસ્તે જગતની સ્વર્ચ વસ્તુઓ દાસ કરે છે. આમ થતાં જાણ કે મંદુર આપણામાં કાંઈ પણ રહેલો હશે તો તે ચાલ્યો જશે અને તેનું સ્થાન એવી અકલ શક્તિ લેશે, કે જેના સમાન બીજું કાંઈ પણ ભજ નથી.

જટવાદ મનુષ્યને નિગણ તથા દોષદૃષ્ટિ તન્નુ ઘસડી ભય છે. જટવાદ બીજું કરી પણ શું શકે ? આપણામાં અને આપણીદ્વારા તથા બીજા વસ્તુઓમાં વસ્તુઓદ્વારા કામ કરતી આધ્યાત્મિક

શક્તિ મનુષ્યને ધર્મિષ્ઠપદ્મા તરફ હથે જાય છે, એ પ્રકારનું જ્ઞાન જ મનુષ્યને આશાવાદી રાને ગુનદર્શી બનાવે છે કેમકે આશુભ દર્શીપાણું એ નિર્જળતા છે અને શુભ દષ્ટિ મનુષ્યને સામર્થ્ય તરફ દોરે છે. જેને પરમાત્મામા વિધાસ છે, તે દરેક પ્રકારનું મ્હ સહન કરી શકે છે કેમકે મુદ્દા હવાને જેટલી ગળી તા અને પ્રમત્તાથી સ્વીકારવામા આવે તેટલી જ ગભીરતા અને પ્રસન્નતાથી તે તે જ્ઞાનની સામે પલ્લ યઈ શકે છે ‘કેમકે એનું પરિણામ શુ આવશે તે અગાઉ તે બાંહે છે, અને શાશ્વત રક્ષણ ક નારા હાથ તેને તહાય અ પવાને સદા તથા છે એવો તેને પાકો વિશ્વાસ હોય છે તેને નીચેના વચનમા સ પૂર્ણ વિશ્વાસ હોય છે કે ‘ પ્રભુપર વિશ્વાસ રાખો ધીંગથી ।હ જીવો અને તે તમારી મનો કાનના પૂર્ણ કરશે જે મનુષ્ય લેવાને તૈયાર છે, તેને સર્વ મળે છે આ કે તા વધારે સ્પષ્ટ શબ્દ થી ૧ કેવ હોય ?

જે પ્રમ તમા આપણે તે સર્વશક્તિમાન પ માત્માના હથિયાળ બનાવે કામ કે તાગીખીશુ તે પ્રમ જમા પરિણામની નિતા આપણે જોઈ ૫ વી પડશે અને ચિતા જોઈ તેટલી શાન્તિ વધારે રહે છે તથા દિવસોના વહેવા સાથે શાંતિનું બળ વધવા લગે છે આ પ્રમાણે જેવો પન્માત્માપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખાને આવી શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી હોય છે તે જ કહી શકે છે કે -

હું ઉતાવળથી નહિ પણ ધીંગથી મમ કડ હુ, દારણ કે ઉતાવળથી શુ પ્રાપ્ત થવાનું છે? હું શાશ્વત માર્ગનો પથિક હુ અને જે વસ્તુ ત મારૂ છે તે તો મને મળશે જ લગતા પને ઉધતા, દિવસે ને ।તે હું જે મિત્રોને મોધું છું તે મિત્રો મને પાણુ શે થે છે જ ટોઈ પણ તોફાની પવન નારી જીવન તોફાને અવળે માર્ગે દોરવાને તથા મારગ ભા યના પ્રવાહને ફેરવવાને સમર્થ નથી જેવી ગીતે સનુદ્ર પોતાના સખતીય જગને પીછાને છે અને પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થના ઝરાને નદીઉપમા ફેલી પોતાના તરફ આકર્ષે છે, તેવી જ રીતે પવિત્ર અ નદી આત્મા તરફ શુભ વસ્તુ પણ આકર્ષાય છે જ જેમ જ ત પડતા તારાઓ અવશ્ય પ્રકાશે છે અને જેમ દિયામા ભ તી-જો નક્કીપણે ધાય છે, તે જ પ્રમાણે જે મારૂ છે તે મને પણ અવશ્ય મળશે જ તેમા સમય, સ્થાન, ઉચાર્થ, નીચાર્થ કાઈ પણ અતરાયબૃત થઈ શક તેમ નથી ”

પ્રકરણ ૭ મું

પૂર્ણ શક્તિની પ્રાપ્તિ

મંદગ્ર મનસ શક્તિમય છે અને જે પ્રમાણમાં આપણા અતઃકરણ એ મનસ શક્તિમય પન્માત્મા તન્-૨ સુદઘાગીશુ, તે પ્રમાણમાં આપણામાં પણ તે મનિત્ર પ્રકટ કરશે. ઈશ્વરને સર્વ વસ્તુ શાસ્ત્ર હોવાથી ઈશ્વરની સાથે જોડાતા અનુભવનારને પણ કંઈ અશક્ય રહેતું નથી. સર્વ વસ્તુઓના નિયામક હોવાથી સાથે જોડતા અનુભવથી એમાં નિષ્કાંસ સામર્થ્યનું નિહસ્ય રહેલું છે, અને જે પ્રમાણમાં આપણે આ જોડતા અનુભવીશુ, તે પ્રમાણમાં સર્વ લૌકિક મર્યાદાઓને આપણે ઉત્તરવી જઈશુ.

જે ઉપરોક્ત નિયમ સત્ય હોય (અને તે સત્ય છે) તો પછી શક્તિ પ્રાપ્તિ કેવાને માટે જ્યાં ત્યાં કાફા માર્યા કેવાથી લાભ શે? તે પ્રાપ્તિ કરવાને આ અથવા પેટી જાળવનાર અભ્યાસ કરવાથી કાફા હો? પર્વતના ગિરિ પર તક્ષશ ચાલવા જવાને જાહેર તેની ખીલોમાં અને ખાણોમાં ભટકવાથી લાભ શે? આ સંસારના સર્વ ધર્મખુલ્લોમાં મનુષ્યને જે સર્વ પ્રાણીઓથી ઘણું જતાવવામાં આવ્યો છે, તે તેના પે હાથ ને જે પગવાવામાં શરીરને લીધે નહિ પણ તેના દબી સ્વભાવને લીધે છે એવા ઘટ્ટા મોટા અને જળવાન પશુઓ આ જગતમાં છે કે જેના ઉપર સ્વતઃ દ્રષ્ટિએ મનુષ્યનું સ્વામીત્વ ચાલી શકેતું નથી, પશુ પે નાને સ્વાભાવિક રીતે મળેલી માનસિક, નૈતિક અને આર્થિક શક્તિઓના ઉપયોગ કરવાથી તે પશુઓ ઉપર પોતાનું સ્વામીત્વ ચલાવી શકે છે જે કાન શરીર-બળથી નથી થતું, તે મનોબળથી કાઈ શકે છે જે પ્રમાણમાં મનુષ્ય પોતાને જાન શરીર માનતો મટાડીને આત્માતરીકે જોળણવા લાગે છે, તથા એવા પ્રકારનું જીવન જાળવા માટે કે, તે પ્રમાણમાં જીવન મનુષ્યો કેતા તેની શક્તિમાં વધારો થતો ચાલે છે. દુનિયાના ધાર્મિક માહિત્યમાં બધા બધા જે જે ચમત્કારો વર્ણવ્યા છે, તે ચમત્કારો માત્ર તેજ નમયમાં અથવા તેજ ન્યાનમાં જની શકે, એમ સમજવાનું નથી. ચમત્કારને વાસ્તે કાઈ અમુકજ યુગ કે દેશનું હોય જોઈએ, એવું નથી જે કાઈ ભૂતકાળમાં જની શક્ય

છે તે સર્વ જાણે પણ તે નિયમોનો આશ્રય લેવાથી બની શકે તેમ છે જેઓ પરમાત્મા સાથે એકતા અનુભવીને તેની શક્તિઓના દ્વારરૂપ બન્યા હતા, તેવા મનુષ્યોએ જ તે ચમત્કારો પણ કર્યા હતા

હવે પ્રશ્ન એ ધાય છે કે, ચમત્કાર એટલે શું ? શું ચમત્કાર એ કોઈ અવૌઞ્ઞિક બનાવ છે ? સામાન્ય મનુષ્યો સામાન્ય સ્થિતિ માં જે કામ કરી શકે, તેના કે તા જે બનાવ ઉચ્ચ પ્રકારનો હોય તેને જ અવૌઞ્ઞિક કહી શકાય ચમત્કારનો અર્થ આ સિવાય બીજો નથી મર્વવ્યાપી, સર્વજ્ઞ અને સર્વશક્તિમાન પરમાત્મા સાથે જેણે પોતાની એકતા અનુભવી છે, તેવો મનુષ્ય ધૃત્વની નિયમો અને શક્તિઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેનો ઉપયોગ કરે છે, તેને મર્યાદિત શક્તિવાળા સામાન્ય લોકો ચમત્કાર ગણે છે અને તે ચમત્કાર કરનારને લોકોત્તર માણસ ગણે છે માટે એવા માણસ જે નિયમોનો અને શક્તિઓનો ઉપયોગ કરે છે, તે નિયમો અને તે શક્તિઓને સમજીને આપણે પણ જો તેનો તેવો ઉપયોગ કરીએ તો આપણે પણ તેવા જ ચમત્કાર કરી શકીએ સાથે એ પણ સ્મરણમાં ગણવું જોઈએ કે, જેમ જેમ આપણે નીચી દશામાંથી ઉચી દશામાં આવતા જઈએ છીએ અને જેમ જેમ જડવાદનાથી અધ્યાત્મવાદ તરફ વળતા જઈએ છીએ, તેમ તેમ ભૂતકાળમાં ચમત્કારરૂપ ગણાતી બાબતો આપણને સામાન્ય અને સ્વાભાવિક લાગવા માટે છે, અને જાણે જે ચમત્કારરૂપ લાગે છે, તે પણ તે જ રીતે ભવિષ્યમાં આપણને સ્વાભાવિકજ વાગવા માટેશે સ સાગમાં શરૂ થઈ જ જામ આ યુ આવે છે

જે મનુષ્યે ઈશ્વરની સાથે એકતા અનુભવી હોય છે, તે ચમત્કારી લેખાત કાર્યો કરે છે અને પોતાના ઉચ્ચ શક્તિઓ સાથેના અનુભવને લીધે બીજા મનુષ્યોથી તે જુદો પડી આવે છે

જે કામ એક મનુષ્ય કરી શકે તે બીજો પણ કરી શકે કેમકે સર્વજ્ઞ એક જ નિયમ પ્રસરી નહેલો છે હા, શક્તિમાન થવું અથવા શક્તિહીન થવું, એ તો આપણા પોતાના જ હાથમાં છે જે મનુષ્યને પૂર્ણ વિશ્વાસ આવે છે કે, હું ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકીશ, તે જ મનુષ્ય તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે મનુષ્ય જે જે મર્યાદાઓ પોતાને માટે બાંધે છે, તે મર્યાદાઓ જ તેને આગળ વધવો અટકાવે છે જેમ દૂધમાની મવાઈ દૂધ કરતા ઉત્તમ હોવાથી ઉપર જ તરી આવે છે, તેમ જગતમાં પણ જેઓ પોતાના ગહેવી

ઉચ્ચ ગતિઓને ટેવવવા ઇચ્છે છે, તેઓ પણ ગીતઓ કરતા ઉત્તમ હોવાથી સામાન્ય મનુષ્યોની ઉપજ તરીકે આવે છે

આપણે બાહ્ય જોગોવિષે ઘણી જાણતો સાધુઓને છીએ, પરંતુ આ વાત ખાતરીપૂર્વક માની કે, કાંઈ મરેગો માણસ ને બનાવતા નથી પણ મનુષ્યજ સંયોગોને બનાવે છે, માટે તેનો સંયોગોને પાતાની ભાવના પ્રમાણે બનાવવા જોઈએ ત્યારે આ વાત આપણને સારી રીતે સમજાશે, ત્યારે આ વાત પણ માલુમ પડશે કે, આપણી પરિસ્થિતિમાંથી બહાર નીકળવું એ ઘણી વખત તો જરૂરજ હોતું નથી કારણ કે આપણે જોઈ પ્રતિસ્થિતિમાંથી ઢેલકુંક શીખવાનું હોય છે, અને પ્રાપ્ત શક્તિનો યોગ્ય ઉપયોગ કરીએ, તો એ વર્તમાન સ્થિતિમાંથી પણ હિંતા વહુ સંયોગોને ઉત્પન્ન કરી શકીએ તેમ છીએ

ઉપલુ પોતાનું વશપરવશત સંસ્કારને પણ લાગુ પડે છે તેવી આ પ્રશ્ન ઘણી વાર પૂછામાં આવે છે કે, શું વશપરવશ બલ સંસ્કારો ઉપર પણ જય મેળવી શકાય? પરંતુ જેને પોતાના સાચા સ્વરૂપનું જ્ઞાન નથી હોતું, તેમ આવો પ્રશ્ન પૂછે છે એ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે, જો આપણે જોઈ માનીએ કે, વશપરવશતા સંસ્કારો પર આપણે જય નહિ મેળવી શકીએ, તો આપણે જય પામીશું નહિ અને જેવી ને તેવીજ સ્થિતિ મળેશે ના પણને જોઈ જોઈ આપણા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતું આવશે અને આપણી પ્રથમ શક્તિઓનો ધ્યાત્મ આપણે, તેમ તેમ વશપરવશતા હાનિકારક સંસ્કારો જરૂર પડવા માંડશે, અને આપણા પન્માત્મસ્વરૂપનો પૂર્વ અનુભવ થતા તે સર્વ સંસ્કારો સમૂહના પશુ નાશ પામશે એક દિવિ કહે છે કે —

“જેવી એક પણ ટેવ નથી કે તેના પર જય ન મેળવી શકાય આ ખગળ ટેવ તો બાપજીદાથી ઉતરી આવેલી છે, શકવા તો મનુષ્ય ટેવ કે સ્વભાવ આપણા જીવનને નીચ અને શિક્ષણ બનાવે છે, એવું કદી માનવા પણ નહિ ને યોગ પણ નહિ”

તા. પિંગ અને પ્રણિતા માટે પણ તે મહાન શક્તિ તેજાગ હવી, અને હવે તારે માટે પણ તે એકપણે તેજાગ છે એ શક્તિ સ્વયંત મનુષ્ય, સુદા અને હેલી છે, અને તેનાપર વિશ્વ સંપાત્રાને વિજય ચોક્કસ જમાવે છે

એવું એક પણ ઉચ્ચ પદ નથી, કે જ્યાં હું ચઢી ન શકે
પ્ર. ૭. ૮

વખત જતા તું સઘળા વિજય પ્રાપ્ત કરી શકીશ માટે તારી ગમે તેવી ભૂલો ધર્મ હોય અને યાય તોપણ તું મુક્ત થઈને પડી રહેતો નહિ, પણ ધર્મીરીરક્ષણરૂપી હાલપર આધાર ગળીને પ્રયત્નવાન રહેજે

સસારમાની એકે એક દેવ અને વાસના ઉપર તું જય મેળવી શકે તેમ છે કેમકે તું પણ તે અનંત પન્માત્માનોજ એક ભાગ છે કે જે પરમાત્માના જળ આનંદ કશુજ ટકી શકે તેમ નથી.

ધણા મનુષ્યો હલકા પ્રકારનું જીવન ચોટલા માટે ગાળે છે કે તેમનામા વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય હોતું નથી શું તમારે આ જગતમાં પ્રભાવશાળી જનવું છે ? તો પછી તમાગ પોતાનાપરજ આધાર ગળો-સ્વતંત્ર જનો તમારી જાતને સાધાવણ મનુષ્યમા ન ગણે અને 'અમે ઠક છીએ, અમારાથી શું થશે' એમ પણ ન બોલે.

જેમનામા વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય નથી અને જેઓ પોતાની જાતને અધોઽન્ય રૂઢિના બંધનોને વેચી ચૂક્યા છે, તેવા રૂઢિના શુદ્ધાત્માને આધીન રહે છે, તેથીજ તમારી અનિષ્ટ દશાને તમે લખાવો છો, અને એક એવો વખત પણ આવશે કે તમે જેમને ખુશ રાખવાને માટે અનિષ્ટ રૂઢિઓ સ્વીકારી હશે, તેઓ પણ તે બદલ તમાગ તરફ અભાવ દર્શાવશે.

જે તમે રહ્યાપણ વાપરને તમારૂં વ્યક્તિત્વ લગવી ગળો તો તમે તમાગ જાતના નવામી જને છો, અને વધારે ઉચ્ચ તથા લાલ દાયક સ્થિતિ મેળવવામા એ વ્યક્તિત્વ બહુજ ઉપયોગક દ્રવ્ય પડે તેમ છે ખીન્નજોમા ઘેટાની માફક લગી જવાધી તેજોતમને જે માત આપજો, તેના કરતા તમારૂં વ્યક્તિત્વ જતાવવાની મગજ માણુનો તમાનાવિષે માગે અભિપ્રાય જાણશે ખરો વીરપુરુષ મર્વને પોતાના તરફ આકર્ષે છે અને મર્વ તેનાપર વિશ્વાસ રાખે છે.

પન્માત્મા સાચેજ પોતાના સ બંધનું જ્ઞાન થવું જોઈ હરવ ની વાત છે, અને જો તમા કરવા યોગ્ય મુખ્ય કાર્ય પણ એજ છે "સ રોગો પ્રમાદે ચત્રાવી લેવું એ શું ઠીક નથી ?" એવો પ્રશ્ન પૂછવામા આવે તો એકજ જવાબ આપી શકાય કે, સારી નીતિ તો અંતરાત્માને માત્ર આપીને ચાલવું જોઈ છે, કેમકે જેવી રીતે દિવન પછી રાત્રિ નખીપત્તે આવે છે, તેમ અંતરાત્માને વક્ષાદર રહેનાર પત્ત નખીપત્તે દોષને દગ્ગો દેતો નથી.

જે આપણે પન્માત્મા ઉપર વિશ્વાસ ગળીને લોડોના ગબિ

પ્રાપ્તિ નહિ ઠગીએ, તો પ્રભુ પણ અવશ્ય આપણને સહાય આપશે. જે લોકોને પ્રભુ કંવામાંડેજ આપણે જીવન ગાળીએ તો લોકો તેથી ખરા અર્થમાં કદાપિ પ્રુથ યતા નથી ઉભટા જેમ જેમ તેમને પ્રુથ કરવાને આપણે તેમના સુલભ જનતા જઈએ છીએ, તેમ તેમ આપણ તરફ તેમની માગણીઓ વધતીજ લય છે તમારું જીવન કેમ દોરવાનું અને જીવવાનું એ માત્ર તમે અને તમારા પ્રભુ વચ્ચેનો સંવાદ છે આમ છતાં જે તમે મર્વશાધાતુ લેકો તરફ દોરવાઈ જાઓ છો, તો તમે ખોટા માર્ગે ચલવાના લયમા છો

ત્યારે આપણને આપણા આત્મિક સ્વાનન્ધનુ જ્ઞાન આવે છે અને સર્વનિયતા પચ્ચાત્માને આપણા જીવનનું મધ્યબિંદુ બનાવીએ છીએ, ત્યારે આપણે પોતેજ નિયમરૂપ બનીએ છીએ અને ફરિઓના સુલભોને અનિષ્ટ ફરિઓમાંથી મુક્ત કરવાનું કામ હાથ ધરી શકીએ છીએ

જે પચ્ચાત્મારૂપી મધ્યબિંદુ ત્યારે પણ આપણા હાથમાં આવે છે, ત્યારે તે મનોહર સતજગત કે જે મહાન પુરુષને આરૂપ દીપ્ત બનાવે છે, તે આપણામ પદ ઉતરે છે અને અધો આડ બગ જતો રહે છે કાન્ડ કે જેનામાં નિર્જગતા હોય છે, તેજ બહારનો વિવેક અને આડ બગ રાખે છે. જે કેઈ બહારના ટોળવડે બીજને આગવા ફેરે છે, તેમનામાં કાઈ પણ ખાસ ગામી અવશ્ય હોવી જોઈએ

આ સ્થળે પૂછી કાપેલા ઘોડાપર સ્વાતી કરવાર મનુષ્યની વાત મને માદ આવે છે પોતા તરફ લોકોનું ધ્યાન ખેંચવા માટેજ તે ઘોડાની પૂછી કાપવાની ઘાતકી રીત સ્વીકારે છે

પણ જે આ પ્રમાણે બીજોને મૂર્ખ બનાવવા ઇચ્છે છે, તે પોતેજ મૂર્ખ બને છે કાણ કે જેમનામાં ખરે જ્ઞાન અને વિવેકમણિ હોય છે, તેઓ તો અસુક બની શા ઉદેશથી અને કયા કાલથી અસુક કામ કરે છે, તે તત્તજ સમજી લય છે

જે કેઈ સ્વાભાવિક રીતે પોતાનું સામર્થ્ય વાપરે છે, તેજ ખરો મહાન યુગ્મ છે. જે મનુષ્યોને પોતાની મૂળ શક્તિ-આત્મશક્તિનું જ્ઞાન થયું હોય છે, તેઓ બીજોને જુએ-બાંહે તેવું કામ જોણ અને નાછૂટેજ કંવા જણાય છે, છતાં વસ્તુત તેઓજ મહાન કર્મચોવી હોય છે એમને જ્ઞાન

સૈન્ય સાથે સંબંધ થયેલો હોવાથી તેઓ ઉચ્ચ નિતિમાં રહીને ઉચ્ચ શક્તિઓપડે કામ કરે છે, તેઓ સર્વ લેખમદાનીઓથી પણ સુખાનુભવ રહે છે, કાંઈ કે તેઓ સમજી રૂપા હોય છે કે, તેમની આંદર અનતશક્તિજ કાર્ય કરી નહીં છે અને તેઓ તો તે શક્તિના માત્ર હૃદયારૂપજ છે.

સર્વોત્તમ શક્તિને પ્રાપ્ત કરવાનું મુખ્ય નિઃસંશય એ છે કે, કાર્ય કરવાનાં બાહ્યસાધનો સાથે આપણી અંતઃશક્તિનો સંબંધ સાધવો. જો તમે ચિત્રકાર હો તો જેટલા પ્રમાણમાં તમે એ કાર્ય સાથે તમારી અંતઃશક્તિઓને સંબંધ-ઉપયોગ કરો છો, તેટલા પ્રમાણમાં તમે ઉત્તમ પ્રકારના ચિત્રકાર બનો છો. તમારા આત્માદાન જે પ્રેરણા તમને મળે છે, તેના કળાં વધારે ઉચ્ચ ચિત્ર બીજે પ્રકારે તમે કરી પણ બનાવી શક્યો નહિ. તમને અતઃમા ઉચ્ચ પ્રેરણા આવવને માટે તમારે કરવું માત્ર એટલું જ કે, તમારા અતઃકંદુરૂપી દાનને પરમાત્માની પ્રેરણા અંતરમાંથી બહાર બનાવી ખુલ્લું રાખવું જોઈએ.

શું તમારે છટાદાર વળાંક રૂપે છે? જેટલા પ્રમાણમાં તમે ઉચ્ચ શક્તિઓ સાથે સંબંધમાં આવ્યો અને તેને અનુસરીને વર્ત્યો, તેટલા પ્રમાણમાં તે શક્તિઓ તમારાદાન બોલવા ઉગરે અને તમે મનુષ્યોના મન જીતવાની અને તેમને સંભારે વળવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કર્યો. જો તમે બગાડ પાડ્યા કરીને ને ને હાથ ધરે પછી કરીને દેવજ સ્વરૂપસાધનોનો ઉપયોગ કર્યો, તો તેનું પરિણામ પણ તેવું જ આવશે, અને જો તમે હૃદયનું દાન ખુલ્લું રાખી પરમાત્મા તરફ વળ્યો તો તેનો જ અવાજ તમને દાન બોલવા ઉગરે અને તેથી તમે સત્ય અને અસત્યનાં વચન થઈ શક્યો. હુકમો એજ કે જેટલા વધારે અંતર્મુખ બન્યો તેટલી તમારાદાન ઈશ્વરી શક્તિ વધારે પ્રકટ થશે.

જો તમારે ગાયક થવું હોય તો તે શક્તિને માટે ઈશ્વર તરફ તમારા હૃદયને ખુલ્લું મૂકો, જેટલો ઈશ્વરી ન હ તમારામાં સૂચના કપના પ્રકટ થશે. બીજી નીતે તમે ગમે તેટલો અસ્વાસ્થ કરો, તો પણ ઉપરોક્તે તમે જેટલો ધ્યાનમેજવી શક્યો, તેટલો બીજે રસ્તે મેળવી શક્યો નહિ. કેન્દ્રે જેનામાં ગાયનકળ ન સામન્ય ન ન ની સાથે પરમાત્માની સાથે એકતા અનુભવવાની કુંચી હોય છે, તેના નાવગ્રામી એવા તો મધુર અને અદ્ભુત દક સુ નીકળે છે,

દે જેની સાંસનનારુઓ ઉપર ન જુ'સાય તેવી અસર થાય છે.

ગરમીના દિવસોમાં જ્યારે મારેા તંબુ કોઈ બંગલમાં ટોચ છે, ત્યારે કોઈ કોઈ વાર પ્રાતઃકાળમાં હું મારા ખાટલાપર બસતો પડી રહું છું. પ્રથમ તો તદ્દન શાંતિ હોય છે, પણ પછી ધીમે ધીમે થીં થીંના અવાજ કાને પડવા શરૂ થાય છે; અને દિવસ ઊગવા માંડે છે, તેમ તેમ તે અવાજ વધતા ચાલી છેવટે આજુબંબ બંગલ મધુર ગીત ગાઈ રહ્યું હોય એવો પ્રયાસ આવે ॥ ૧ ॥ આ મધુર ધ્વનિ ઠાઠવામાં બાહે કે વૃક્ષો, પાંદડાં અને ઝાડીઓ સર્વ ભાગ લેતાં હોય એવુંજ મને રોજ લાગતું હતું. એક સમયે આ પ્રમાણે કુદરતનો સંગીતમય ધ્વનિ ચાલી રહ્યો હતો, ત્યારે મેં વિચાર્યું કે, સંગીતશાસ્ત્રમાં આમાંથી કેટલું જણી શકાય ? પક્ષીઓ પાસે પણ આપણે કેટલું જણું બાવી શકીએ ?

જે રીતે પક્ષીઓ કુદરતી ઉચ્ચ શક્તિઓ તરફ પોતાનાં હૃદય-દ્વાર ખુલ્લાં રાખીને તે શક્તિઓને પોતાની અંદર કાચું કરવા દે છે, તેજ પ્રમાણે જો આપણે પણ આપણામાં તે શક્તિઓને કામ કરવા દઈએ તો શું આપણે મધુ હોડેનાં મન જેથી ન શકીએ ? ભગવાન ટ્રીકૃષ્ણ અને બ્રીસદેશના મહાત્મા ઝાંઝીંગસ પોતાના મધુર ધ્વનિથી મનુષ્યોના, પશુ-પક્ષીઓના અને છેવટે વૃક્ષોના તથા નદીઓના આત્મા પણ પોતાની તરફ હરી લેતા, તેમાં આ પ્રયોગસિવાય બીજું શું હોઈ શકે ?

મિંડ જેડી નામનો એક સારો ગાયક છે. તેણે ટેન્વર નામના શહેરમાં પોતાનું અતિ પ્રખ્યાતિ પામેલું ગાયન ગાઈ બતાવવા પહેલાં પોતાનું જીવનવૃત્તાંત નીચે પ્રમાણે કહી સંભળાવ્યું હતું:—

“મેં મિંડ મુડી નામના મારા મિત્રની સાથે ગ્લાસ્ગોથી એડીનબરો જતાં એક સ્થળે પુસ્તકો વેચનારની દુકાનેથી એક ધાર્મિક વર્તમાનપત્રની એક નકલ એક માનો આપીને લીધી. અમે જન્ને જણ ગાડીમાં જતા હતા, તે વખતે તે વર્તમાનપત્રનાં પાનાં ફેરવતાં મારી દૃષ્ટિ તેમાંની એક કવિતાપર પડી. મિંડ મુડી તરફ જઈને મેં કહ્યું કે, મારે જોઈતું ગાયન મને ગળી જાંઝું. મુડી એ સમયે પોતાના વિચારમાં મગ્ન હતો, તેથી તેણે મારા કથનપર ધ્યાન આપ્યું નહિ. મને એ માચનનો સૂર નક્કી કરવાનો સમય મળ્યો નહિ, જેથી મારા ગાયનોના પુસ્તકમાં તે કવિતાવાળો કંકડો વર્તમાનપત્રમાંથી કાપીને એમનો એમજ મેં મૂકી દીધો.”

“એ દિવસ એડીનજરોમા મોટી સભા મળી તે સમયે ડાં બેનરે ‘સાધુચરિત્ર લગ્નાડ’ એ વિષય ઉપર ઘણું સાડ લાપણુ આપ્યું તે પછી મિં મુડીએ મને એક ગાયન લઈ કારવા ઈશુ મારા મનમા રેવાસમુ લગ્ન ગાવાનો વિચાર આવ્યો, પણ તે મેં ઘણી વાર ગાયું હતું તેથી પછી તે વર્ત માનપત્રવાળું જ ગાયન ગાવા મેં વિચાર્યું એ ગાયનનો રાગ મને માલૂમ ન હતો, તેમજ તેનો રાગ બેસાડવાનો સમય પણ મને મળ્યો ન હતો આથી હું જરા ગુચવાયો કે હું તે શી રીતે ગાઈ શકીશ ? પછી છેવટે એવો વિચાર સૂઝ્યો કે, તેનો રાગ ગમે તે હોય પણ હું તો તે ગાઈશજ પછી તે ગાયનને મેં મારી સામે મૂક્યું, વાળુ વાગવા લાગ્યું અને મોં ખોલીને મેં ગાવાનો પ્રારંભ કર્યો ! પહેલી કડી પૂરી કરી, લોગો એકચિત્તે સાલળતા રહ્યા, મેં એક લાખો શ્વાસ લીધો અને આવી સારી રીતે શુ હું બીજી કડી પણ ગાઈ શકીશ ! એવું મનમા આશ્ચર્ય થયું મેં પ્રયત્ન કર્યો, અને પછી તે કામ પણ સુગમ થયું ! છેવટે લગ્ન પૂરું થયું ત્યારે તેનો એટલો બધો પ્રભાવ પડેનો જણાયો કે આખી સભા ગાવાની ઢળથી છક થઈ ગયેલી જણાઈ અને અનેક મનુષ્યો તો અશુ સાની રહ્યા હતા ! માગ જીવનનો એ ઘણો ખારીક સમય હતો, પરંતુ મિં મુડી કહેવા લાગ્યો કે, આવું સાડ ગાયન પૂર્વે મેં કદી સાલજ્યું નથી પછી એ ગાયન જ્યાં ત્યાં ગવાવા લાગ્યું અને મારી કીર્તિ સર્વત્ર વ્યાપી રહી ”

મિં સે કીની પેઠે જો આપણે પણ ઉત્તમ પ્રેરણા મેળવવા માટે આપણા હૃદયમંદિરને ખુલ્લું રાખીશું તો ત્યાં પણ તે પ્રેરણા જરૂર પ્રવેશ કરશે આપણે તેમ કરવામા કસબ રાખીએ છીએ, તેથીજ આપણા કામગીરીમા ઓછા આવે છે

શુ તમે સારા લેખક થવા ધારો છો ? તોએમા પણ નિજય ની એક કુચી યાદ ગળવા જેવી છે - “જે પણ વિચારો તમને વ્યાજની જણાય તે નિર્ભયતાથી લખીને સત્યવાદી બનો, અર્થાત્ અતર્યામી પરમાત્માની પ્રેરણાને વફાદાર રહીને લખો - અને જરૂર તમે પણ એક સારા લેખક થઈ શકશો ગમે તેટલું લાખુઓડુ લખે તોપણ પોતાનામા હોય તેના કરતાં અધિક મત્વ દોઢ લેખક આપી શકતો નથી, માટે જેણે વધારે માડ લખવું હોય તેણે પોતેજ પ્રથમ તો વધારે માગ બનવું જોઈએ ”

તે લેખકનું અસ્થિત મહાન ક્ષેત્ર, જેના ઉદ્દેશ ઉચ્ચતર હોય, જેની લાગણીઓ ઊંડી હોય અને જે નિરતર ઉચ્ચ પ્રેક્ષુ તરફ પેતાના હૃદયદાર ખુલા નાખતો હોય, તેના લખાણમાં પણ એવા અવર્ણનીય મોદર્ય, અલગ શક્તિ અને હૃદયસ્પર્શિતા ઉલ્લેખ્ય બાબ છે, કે જેથી વાચકોના હૃદયમાં પણ તે લેખકે અનુભવેલા ભાવો અને જાનનાઓ ઉપલ્ભવિતા રહેતા નથી.

ઉત્તમ વાચકોનાઓ તો લેખકના ચાંદોની પેઠી પણ જઈને તેનું હૃદય પણ વાલી શકે છે, લેખકનો આત્મા તે ચાંદોદાર તેના હૃદયમાં પ્રવેશ થાય છે, અને તેથીજ તેના જાણ અને પ્રેમના વાચ નાદમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આવીજ આવા લેખકોના લખાણ ધીન્દ જાનના પુસ્તકોથી બહાર પડી જઈ અસાધ્યભૂતસેકે ચઢાય છે.

પ્રભાવશાળી લેખક પોતાની આત્મિક શક્તિ પુનઃક્રમા રહેતો હોવાથી તે તરંગથી ગેચાય છે, કાન્દુરે એવું પુસ્તક કંઈ મનુષ્ય બાંધે વાંધે છે અને પોતાના મિત્ર-સ્વજનોને વાચવા સલામત કરે છે. ઇમસાન ડીકેજ કહે છે કે “સાક પુસ્તક જનતામાં ફરતુજ ફરે છે, તે સાક સાત મનુષ્યોના હૃદયમાં બંધ છે અને તેઓ તેને આત્મકથી વાલીને પાછી ધીજ પોતાના મનનીય વિચારના મનુષ્યો પાસે લઈ લેય છે. આ પ્રમાણે તે પુસ્તક અતેક દાક્ષા અને ઉદાર પુરુષોને પોતા તરફ આકર્ષે છે, તેઓના અસ્પષ્ટ વિચારોને સ્પષ્ટ કરે છે, ઉચ્ચતા વિચારોને પુષ્ટ કરે છે અને પોતાની બંધને વધુ ને વધુ પ્રસિદ્ધિ આપે છે.”

આવા જ ચકારો પોતાની પ્રસિદ્ધિમાટે પુનઃક્રમા લખવા નથી, પણ ઉચ્ચ વિચારોની લોકોના હૃદયપર અમર થાય તથા લોકોને તે પુસ્તકદારા એવી પ્રેક્ષા મળે, કે જેથી તેઓનું જીવન વધારે વિદ્યાળ, મધુર, સુદર અને ષગ્ધિષૂળ અને, તેઓને પોતાની આત્મિક ઉચ્ચ શક્તિઓના જ્ઞાન ઉપલવ તે ઉચ્ચ શક્તિઓને અને ઉચ્ચ આનંદને પણ તેઓ પ્રાપ્ત કરી શકે. અસામાન્ય લેખકો એવાજ આશયથી પુસ્તકો લખે છે અને તેથીજ તેઓ વધારે સાક્ર કામ અને લોકોતેવા જાતની ચકે છે.

આવા ઉચ્ચકક્ષ આત્મનાઓ સિવાયના વીજા અંધા લેખક માત્ર નિયમનાજ ગુલામ હોય છે અને તેથી તેઓ પોતાની શક્તિને ધીવવા નહિ દેતા ગાદીચ્છા પ્રવાહ પ્રમાણેજ ચાલે છે. હાલનો એક સારો ચકાર લખે છે કે “માત્ર પુસ્તકના વાંચના

ઝાડની ગંધ આવશે, માળીચીના ગજગણાટથી તે ગાછ હશે અને મારી બારીપર લેસી પોતાની ચંત્રમાં ધાસતું તદ્દખંડ અથવા દોરીનો કંકડો લઈ જનાર ચકલો પણ મારી વાર્તામાં ભાગ લેતી જણાશે.” આના જવાબમાં હું કહું છું કે “પ્રિય લેખક! તમારા લેવા કોઈ કોઈ નિહર અને મહાન અંધકારોનાં પુસ્તકો વાંચીને પછી પોતાને સુધારવાને બદલે લોકોને વેધ આપવા નીકળી પડેલા સંખ્યાબંધ લેખકોનાં નજીવો પુસ્તકો કરતાં—આ તમારી તાડના ઝાડની મુગંધ અને માળીચીના ગજગણાટને હું વધારે આવકારદાયક ગણીશ.”

શેક્સપિયરપર એવો આરોપ મૂકવામાં આવે છે કે, તેણે પોતાના પ્રયોગમાં પૂર્વના પ્રયોગોમાંથી ચોક્કસ આ વધારે ઉતારા કર્યો છે. તેના જવાબમાં લેન્ડોર કહે છે કે “અત્યંતના કરતાં તેનામાં પોતાના વિચારોની અધિકતા છે. તેણે મૃતચરીરોમાં જીવન-શક્તિનો સંચાર કર્યો છે.” આવા મનુષ્યો સંસારને ચાહુ ચીકે ચાહતા નથી, પણ સંસારને પોતાને ચીકે ચકવે છે.

સારો લેખક અનુકે જઈ નિયમોનાં ગુલામ બની રહેવાનું પસંદ કરતો નથી. તે તો હૃદયસ્થ પરમાત્માના એકે લડીયાનું જ કામ કરે છે, કે જેથી જગતમાં રહેલા પોતાના માનવગાંધવોના દરેકજના જીવનકલક આછા થાય; તેઓના જીવનમાં આશા અને મધુસ્તાનાં કિરણ રેડાય; અવિચારી અને પશુવૃત્તિનાં પાનર મનુષ્યો વિચારશીલ, દયાળુ અને નમ્ર થાય; બીકણ અને સંકેતિય પામતી સ્ત્રીઓની શ્રમ શક્તિઓ પ્રકટ થઈ તેમને પ્રભાવ એવો અવર્ણનીય થાય કે જે તેમને પોતાને પદ હેરત પમાડે. આ બધું જેથી કરીને થાય એવું જ કામ કરવું—એવું જ જ્ઞાન દેવાવવું; એજ અસાધારણ લેખકનું કર્તવ્ય હોય છે. જેથી કરીને માણસોને પોતાના આત્માની દિવ્યતા અને અમરપણાનું જ્ઞાન થાય, અને જેથી પોતાના આત્માની દિવ્યતાનો સાક્ષાત્કાર તેની ત્રમુદિ, શક્તિ અને વેશવ સાથે થાય; એવાજ માર્ગ તરફ જો લેખક પોતાના વાચકને દોરવી શકે; તો પછી ટીકકારો તેના પુસ્તકની પ્રશંસા કરે વા નિંદા કરે તેની કશીજ દરકાર કર્યાવિના તે લેખક પોતાને કૃતકૃત્ય માનશે. મોટા તાડોના વનની અંદર ચાંત વસંતઋતુનો વાયુ જે અનુપમ સંગીત ઉત્પન્ન કરે છે, તેની આગળ થોડીક મુઠ્ઠી ડાંખળીઓનો ખડખડાટ જેન કિસાબમાં નથી; તેમ

તેના પુસ્તકે ઉત્પન્ન કરેલી અનુષ્ઠાન અસર આગળ તે પુસ્તકની ક્રમમાં આવતી સ્તુતિ કે નિંદા કશાજ મહત્ત્વની નથી.

જે તમે ધર્મજુર હો તો શીલચોના મર્યાદિત-સંકુચિત અભિપ્રાયોની ધુન્ધરીમાંથી મુક્ત થઈને જેટલા પ્રમાણમાં તમારા અંતર્યામીના દિવ્ય નાદને માન આપવા ચાલ્યો, તેટલાજ પ્રમાણમાં તમે સારી સત્તાથી ઘેરાઈ શક્યો; તમા અવિધ્યવાદીઓનાં વચનો શોધવાં પડવાને બદલે તમે પોતેજ અવિધ્યવાદી થઈ રહેશો. કેમકે એ ઉત્તરોત્તમ માર્ગ જેટલો ભૂતાણમાં પુરલોઃ હતો, તેટલોજ અત્યારે પણ પુરલોઃ છે અને આ વિશ્વમાં સર્વ શક્તિઓનું મૂળ પણ સર્વ સ્વરોએ એકજ છે. માટે તમે વિચાર હો, વક્તા હો, બાલક હો, લેખક હો, ધર્મજુર હો કે અમે તે હો, પણ આંતરું સમાજમાં રાખએ કે, ઈલાઓના હૃદયને આકર્ષવાં હોય તો તેની પણ સક્રિય અને લાયકાત તો તે અનંત શક્તિરૂપ પરમાત્માને અનુસરવામાંજ રહેલાં છે, કે જેથી તે સક્રિય તમારાદ્વારા કાર્ય કરે અને પ્રકટ થાય. જો તમે આ ભાગત ધ્યાનમાં નહિ લોધો હોય, તો પછી બીજી સર્વ જાણતોમાં તમે નિષ્ફળ ગણવા ફિલ્લજ નીવડશે. જો તમે આ પાયાશ્રુત યોગ્યતા યોગ્યતાનું પૂરમા, તો પછી તમારું કામ ત્રીજા નંબરનું કે ચોથા નંબરનું અને બહુ તો કેઈવાર બીજા નંબરનું થશે; પણ તે પહેલાં નંબરનું તો નહિજ થાય. કેઈ પણ કામમાં તમે સર્વોપરિપક્વ તો ભોગવી ચાલોજ નહિ.

તમે તમારા આત્માનુ-સર્વાત્માનું-પરમાત્માનું-મહત્ત્વ જેટલું પણ વધારે સમજી શક્યો, તેટલાજ પ્રમાણમાં તમે તમારા કાર્યમાં ફલેહમંદ થઈ શક્યો. બ્યાંસુધી તમે માત્ર તન-મન-નીજ અહંતા-મમતામાં રમ્યા કરો છે, ત્યાંસુધી તમે તમારે માટે એવાં વાંચનોજ ઉત્પન્ન કર્યાં કરો છે, કે જે બધેનો તમને આશ્રય વધવા દેશે નહિ. બધારે તમે તે અનંવરણિય અને અનંત વૈતન્યરૂપ પરમાત્મા સાથેની તમારી સદાકાળની અને કુદરતી એકતાને સમજશો અને તમારાદ્વારા તે પરમાત્મા કાર્ય કરી શકે એવી રીતે તમારા અંતઃકર્ત્તને પવિત્ર તથા હૃદયદારને પુરું રાખી શક્યો; ત્યારે તમે હૃદયના પણ નહિ સખી હોય એવા અસામાન્ય છવનનો અનુભવ તમને થતો ચાલશે અને દિવ્યતા પ્રકટતી ચાલશે. એવી સિધ્ધિમાં હૃદયની પવિત્રતા

પ્રતાપે તમે એમ પણ કહી શક્યો કે -

“હે પરમાત્મા ! હું મારા જન્મસિદ્ધ હક્કથી તારી સાથે એક છું; અને સર્વ સ્વર્ગીય શક્તિઓ પણ પૃથ્વીના છેડામુઠી આ દિવ્ય હક્ક પ્રકટ કરી રહી છે મારા એ દિવ્ય હક્કને વિચાર કરે છું, ત્યારે માર જીવન ગુલાબની માફક ખીલી ઉઠે છે, તે પરમ સુંદર મુગધમય વાતાવરણ મારી ઉપર અને સર્વ જાનુએ વ્યાપી રહે છે, આત્માના ઉદાણમાં આનંદનું મધુર ગીત સાંભળું છું અને દેવતાઓ પણ લેખા મળીને સુંદર ગીત ગાતા હોય તેવી અચર અનુભવ છું વળી અતર્યામીની શક્તિ મારી ચારે જાનુએ ચળ કતી દિવાલની માફક ફરી વળતી હોય અને મને આ પૃથ્વી-પરથી ઉઠે લઈ જતી હોય એવું પણ લાગે છે”

પ્રકરણ ૮ મું—વૈભવપ્રાપ્તિ

પરમાત્મા સર્વ શિદ્ધિ-સિદ્ધિના સ્વામી છે સર્વ વસ્તુઓ અને સ્થિતિઓ તેમજાથીજ ઉદભવે છે એવા અનંત જ્ઞાન-શક્તિમય પ્રભુની સાથે જેને એકતાની પ્રતીતિ અને અનુભૂતિ થયેલી હોય છે તે જેવી રીતે લોહનુળક લોહાને આકર્ષે છે, તેમ સર્વ વસ્તુઓને પોતાના તરફ આકર્ષે છે

જે મનુષ્ય નિરતર મનમાં ગરીબાઈનાજ વિચાર કર્યા કરે છે, તેને તેવાજ સંયોગો મળતા રહે છે અને તેથી તે ગરીબજ રહે છે, અને જે ગમે તેવી સ્થિતિ છતાં પણ પવિત્ર આચરણપૂર્વક વૈભવનાજ વિચારો કર્યા કરે છે, તે સમૃદ્ધિજ મેળવે છે આકર્ષણનો જે નિયમ સર્વત્ર વ્યાપી રહેલો છે, તેની સાથે આ નિયમ પણ તેટલોજ સંબંધ રાખે છે કે, દરેક વસ્તુ પોતાના જેવી-સ્વભાવની વસ્તુને પોતાના તરફ આકર્ષે છે. હકીકત આવી હોવાથી વિશ્વના સર્વ પદાર્થોના ઉદ્ભવસ્થાનરૂપ પરમાત્મા સાથેના આપણા સદાકાળના ઐક્યનો અનુભવ જેમ જેમ આપણને વિશેષ થતો જાય છે, તેમ તેમ સૃષ્ટિના વસ્તુસમુદાયમાંથી આવશ્યક સર્વ વસ્તુઓ વિપુલતાથી પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ આપણે મેળવતા ચાલીએ છીએ, અને તેનાવડે આપણે ચાહીએ તે પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ

જેમ પરમાત્મા સર્વ પદાર્થોમાં છે, તેમ સર્વ પદાર્થો પણ

પ્રમાણમાત્ર સ્હેલા છે, તેની જેટલા પ્રમાણમા મનુષ્ય અર્થ
પદાર્થોમા ઈશ્વરને ગ્રહેલો બાણી રહે છે તથા એ જ્ઞાતને મનુસરીને
જેટલા પ્રમાણમા તે ઉત્તમ જીવન ગણે છે, તેટલા પ્રમાણમા જે
કાંઈ પ્રમાણમાત્ર છે તે જાણ તેનુજ જની ગ્રહે છે મનુષ્ય પોતાને
જેટલા પદ્ય પ્રમાણમા તેની ખામિથી હર્ષ ગત્તા જેવી સ્થિતિમા મૂકે
છે, તેટલા પ્રમાણમા પ્રમાણમા પદ્ય તેને ઉદ્વેગથી આપે છે કા,
સાદી વસ્તુઓ તે કૈાઈને પસારે કે વગર હાયકાતે આપતો
નથી કેમકે આપે તો સામાને લોકાનન ગાય

અરૂં ધર્મિષ્ઠપણુ એનું અરૂં જ્ઞાનીપણુ છે કેમકે જ્ઞાની મનુષ્ય
પોતાની ગતિઓ સહાઈમાત્ર યોગે છે અને જગદીશ્વર પણુ
તેવાનું કાર્યો અને તેવાનું મનુષ્યો માટે પોતાના જ હાથ પુરુષા
નપે છે જેટલા પ્રમાણમા તેની આકાંક્ષા યોગ્ય અને રહ્યાપણુથી
હોય તેટલા પ્રમાણમા ઈશ્વરી જાણનામાથી તે પૂરીજ પડે છે
આમ જ્ઞાતા કરતા મનુષ્યને ત્યારે મુદિત! ઉચ્ચ નિયમોમાં
અને નિયંત્ર પ્રણુમાં પૂર્ણ નિશ્ચય આપશે, ત્યારે તો
નિર્ધનતા તેના ઉપરજરા પણુ સત્તા ચલાવી શકશે નહિ

શુ હાલમા તમે નોકરીવચનમા જાઓ છો? તમને મારી
નોકરી નહિ મળે, એવાનું જ એ વધે જમ્યા કર્યો, તો તેવી
નોકરી મળવાનો મળવ બોલેજી જ્યો, અને મળશે તોપણ
તમારી યોગ્યતા કે તા હજી ૩૬ ની મળશે માટે તમારી
હાલની સ્થિતિ અને સંયોજો અમે તેવા પ્રવિદ્ધ હોય તોપણ
તમારે આ સત્ય વાત તમાન અતઃ-તમા પૂર્ણ જાણથી જાણત
ગણવી કે, તમારો અહર એવી શક્તિએ નહેલી છે કે જેનામા
હાલમા ગણવી પ્રવિદ્ધ - ને હાનિગ્રાસ સ્થિતિપર લય મેળવ
વાનું સામર્થ્ય ગ્રેહ છે ને તે શક્તિનો તમે આગય લો અને
તેના ઉપયોગ કરો તો યોહલુ જાડ તમને જેમ લોડુ ખેલાતુ
માલે છે, તેમ નોકરી પાપતમારી તરફ ખેલાવી આવશે, અને તમે
જે નોકરી પ્રગમ ખોઈ હતી, તેના કનલ પદ્ય મારી નોકરી
તમને મળી આવશે, અને તમને એવું કહેવાનો પણ પ્રગય આવશે
કે "આજલી નોકરી અર્થ તે હીકન ચયુ, મુશ્કરે મનુષ્યકન કર્યો"

જે જનવર્ણનામય પરમાત્મા સચગચ વિશ્વને રહાપે છે,
નિયમમા રાપે છે અને જે સર્વ પ્રણયોનો નિયંત્ર છે, તેનું પરમા
ત્મશક્તિ તમારી અદઃ કામ રૂપી નહીં છે, એ સત્ય જાણત મનમા

લાવો, અને એ ઉપગંત તમારા વિચારમળનો પણ ઉપયોગ કરતાં
ગીએ. કેમકે વિચાર પણ મંહાન શક્તિ હોવાથી જો તેનો ઉપયોગ
બુદ્ધિપૂર્વક કરવામાં આવે તો તેનું સામર્થ્ય વિશ્વકર્તા અને કંપના
તીત છે માટે 'તમને યોગ્ય સમયે યોગ્ય નોકરી સંવદ્ય મળશે'
એવી સતત ભાવના રાખો અને તેને કદી પણ શિથિલ ન બનવા
દેતા આચાર્યની જાળથી તેનું સંચાલન કરો. આવી ઉચ્ચ જા
વના રાખવાથી તમે એક એવા દેવી વર્તમાનપત્રમાં
જાહેર ખબર આપો છો કે જેના આગકોની સંખ્યા અસી
મ છે અને જે પૃથ્વીના આ છેડાથી પેડા છેડાબુધી
પ્રમરેલું હોઈ જોતી ખ્યાતિ સકલ વિશ્વવ્યાપી છે જો ત
ને એ દેવી વર્તમાનપત્રમાં યોગ્ય રીતે જાહેરખબર આપતા આ
વડે તો બીજા વર્તમાનપત્રો કે જે જાહેરખબર માટે ઉત્તમ સાધનરૂપ
ગણાય છે, તેના કન્તા આ દેવી વર્તમાનપત્રથી તમને વિશેષ લાભ
થશે જે પ્રમાણમાં ઉચ્ચ નિયમોને તમે પીછાડો અને તદનુસાર
તમારું જીવન ગાળશો, તે પ્રમાણમાં તમે આ કામ સતોપકારક
રીતે કરી શકશો, એમાં સંશય જ નથી.

ત્યારે "જોઈએ છે" એવા મધાળાવાળા વર્તમાનપત્રોના
કોલમો વાંચો, ત્યારે પણ તે એમ ને એમજ નહિ વાચતા એવી
ભાવના કર્યા પછીજ વાચવા માટે કે 'મારે લાયક નોકરીની
ખબરપત્રે માફ હૃદય તરતજ સાક્ષી પૂરો' જો તમે આ પ્રમાણે
પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી કરશો તો યોગ્ય નોકરીની જાહેરખબર આગળ તમે
અવી પહોંચશો. કે તરતજ અત્યંત દુઃખ થશે કે, આ નોકરી સ્વીકાર
દવા યોગ્ય છે આ અતરના અવાજને તમારા આત્માનોજ
અવાજ સમજીને તરતજ તેને અમલમાં મૂકો.

તમને એમ લાગતું હોય કે, મળેલી નોકરી કરતા તમે ઉચ્ચ
નોકરી મેળવવાને લાયક છો તો તમે તમારા મનમાં એવીજ
ભાવના રાખો કે આ નોકરી ઉચ્ચ ચઢવાની ઝીડીના ચોક પાલિ
યારૂપ છે આવી ભાવના રાખવા સાથે તમારી હાલની નોકરી પૂરી
કાળજી અને પ્રમાણિતતાથી કરો, કે જેથી તમે ઉચ્ચ નોકરી નહો
તાઈથી મેળવી શકો. જો તમે તમારી હાલની નોકરીનું કામ
સારી રીતે પ્રમાણિતપણે અને એકનિષ્ઠાથી નહિ કરો, તો તે નોકરી
તમને ઉચ્ચ ચઢાવવાની નહિ, પણ નીચેજ ઉતરવાની થઈ પડે.

વૈભવપ્રાપ્તિનો પણ આજ મુખ્ય નિયમ છે. તમારાપર કોઈ

દેખીતી આપત્તિ બહોળાં ઉદ્યોગોમાં જોવા મળે છે. તેથી તે સ્થિતિનો અને તેટલો સદુપયોગ કરો અને એવી જાવના સજો છે, મુજબ દિવસો શીઘ્ર આવશે. આવી જાવના સતત અને અડગ રીતે સંભવાથી આપણે એવી સુદૃઢ અને અનિવાર્ય શક્તિઓને ગતિમાં મૂકીએ છીએ, કે જેના પ્રભાવથી, હાલ જે વસ્તુઓનો આપણે કેવળ વિચારજ કરીએ છીએ, તે વસ્તુઓ સ્વચ્છરૂપમાં પણ યથાકાળે પ્રકટશેજ, વિચારની શક્તિઓ અદ્ય છેતાં એવી જોશવર છે કે જે શુભ જાવના યોગ્ય રીતે જાવનામાં આવે તો તે સ્વલ્પ રૂપમાં અવસ્ય પ્રકટે, માટે 'આવવાથી તે શું બને ?' 'માફ નગીશજ કુટેલું' છે' એવા એવા નિરાશાજનક વિચારો ન કરતાં તમારી સ્થિતિ સુધરે એવાજ પ્રયત્નો પાછળ સમયનો સદુપયોગ કરો. તમારો જાવનાને શાંતિથી, દૃઢતાથી અને શ્રદ્ધાથી ભરત સજો. તેને આશાથી જળતું નિરંતર ચિંતન કર્યા કરો. આ પ્રભાણે કરવાથી ત્રામે તમારી ઇષ્ટ સ્થિતિને તમારી વરસ લોકલુ'બકની આદૃષ્ટ આકર્ષી શકે તેમ છે. 'અમુક વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાથી તમારી ઉન્નતિ થશે અને તમે ખીલજોને વધારે ઉપયોગી થઈ શકશો' એવી જો તમારો અભિજ્ઞાણ હોય તો એવો નિશ્ચય કરો કે, તે વસ્તુ તમને યોગ્ય સમયે, યોગ્ય રસ્તે અને યોગ્ય સાધનદ્વારા મળી આવે; અથવા તો તમને એવો માર્ગ જડે કે જે દ્વારા તમે તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકો.

અમેરિકાના એક શહેરમાં એક સ્ત્રી રહેલી હતી. તેને અમુક સાસ કામને માટે અમુક રકમની જરૂર હતી. તે રૂપિયા નહિ મળવાનું કારણ તે સમજી શકતી ન હતી. આંતરિક શક્તિઓમાં તેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો, તેથી તેણે પોતાના મનની સ્થિતિ ઉપર મુજબની ગનાવી. એક દિવસ પ્રાતઃકાળમાં એકાંતમાં શાંતિ પૂર્વક તેણે વિચની મહાન શક્તિની સાથેનું પોતાનું એક ચિંતનું. પરિણામ એ થયું કે, તે દિવસની સાંજ પછુ ન પડી તે પહેલાં એક સફળહસ્થ જેના કુટુંબ સાથે તેને પરિચય હતો, તે ત્યાં આંગ્રેજ અને અગ્રયાવરીકે તેને પોતાને ત્યાં થોડો સમય કામ કરવા વિનંતિ કરી. આ વિનંતિને પોતાની જાવનાનો પ્રત્યુત્તર સમજીને તેણે તે કામ સ્વીકારી લીધું અને તે સફળહસ્થને પૂર્ણ સંતોષ થાય એવી રીતે તે કામ બજાવ્યું. કામ પૂરું થતાં તેના ધારવા કરતાં મજૂ વધારે નાણું તેના હાથમાં મૂકવામાં આવ્યું. મહેનતના

પ્રમાણુમા એ રકમ વધારે જણાવાથી તેણે તે લેવા ના પાડી, પણ તે સફળહરથે કહ્યું કે “ અમા । બાળકની તમે જે ઉત્તમ સેવા કરી છે, તેના પ્રમાણુમા આ રકમ કાઢજ નથી ” આ પ્રમાણુ એ બાળકને પરમાર્થી કામમાટે જેટલા ધનની જરૂર હતી, તેથી પણ અધિક રકમ મળી ગઇ અને તત્તજ તેણે તે કામ આગળ્યું

ઉચ્ચ શક્તિઓ દેવી રીતે કામ કરે છે, તેના જે અનેક દાખલા આપી શકાય તેમ છે, તેમાનો એક ઉપર જણાવેલો દાખલો આપણને એક વધુ ઉપયોગી બોધપાઠ આપે છે તે એ કે “ તમાગ બોળામા વસ્તુઓ એની મેળે આવીને પરસ્પરે એમ માની લઈ કેવળ હાથ જોડીને બેસી નહિ રહો, પણ તમાની ઉચ્ચ શક્તિઓને નિતિમા મૂકો અને પછી જે પણ કામ કરવાનું હાય આવે તે કરવા માડો અને તે પણ સારી રીતે કરો વળી જો એથી પણ ઉચ્ચ પ્રકારના કામની આકાંક્ષા રહેતી હોય તો એવી ભાવના જાગવો, કે જેથી એ હાલનું જ કામ તમને વધારે ઉચ્ચ કામ મળી આવવામા સાધનભૂત થાય ”

જગતની સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાની જો તમારા હૃદયમા આકાંક્ષા હોય તો તે સ્થિતિને માટે યોગ્ય હોય તેવાજ વિચારોથી તમારા મનને ભરી દો અને તેવાજ વિચારોમા રહો જો તમે મનથી હવેથીમા રહેવાની ભાવના કરશો તો હવેલી પણ તમારી તરફ જે આઈ આવશે, પણ આ ભાવના કરતી વખતે હાલની જુ પડી ઉપર તમને તિરસ્કાર ન થવો જોઈએ, તેમજ તે શ્રેષ્ઠ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને અધીગ પણ જનવુ જોઈએ નહિ તમારી વર્તમાન સ્થિતિમા પણ તમે તે ઉચ્ચ સ્થિતિ ભોગવતા હો એવીજ ભાવના રાખો આવી ભાવનાઓ શાંતિથી અને સતતપણે કરવી જોઈએ જો તમે પિત્તજની યાત્રીમા ભોજન કરતા હો તો તે વખતે એવીજ ભાવના રાખો કે, આ પિત્તજમાથીજ રૂપાની યાત્રીમા ખાવાનો પ્રમગ આવશે, પરંતુ ચાલીની યાત્રીમા ભોજન કરનાર પ્રતિ તમને દેવ જરા પણ ન આવવો જોઈએ જાણુ કે એવા હુદ વિચારોજ મહત્વાકાંક્ષાની તિદ્વિમા ઉપયોગી થઈ પરનારા મનોબળને અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખે છે અને તેથી વિજય દૂર ને દૂર ઠેવાય છે

જેને આત્મશક્તિઓસબથી જ્ઞાન છે અને જે પોતાનું દરેક કર્તવ્ય તે જ્ઞાનને અનુસરીને જાળવે છે, તેવો એક મિત્ર નામે પ્ર માણે સૂચન કરે છે - “ તમે કોઈ વાર ભયર જાગલમા જાઓ

અને તે સમયે જો ટોઈ રીંછ તમાગપર હલો કરવાનું કરે તો તે સમયે જો તમે જમણીવ થયા તો અવશ્ય માનજો કે, તેના પદ્મમાંથી તમે જમણી શક્યો નહિ, પણ નિર્જાય ચિત્તથી જો તમે એક નજરે તે પશુ તરફ દ્રષ્ટિ નાજશે, તો તે પશુ તમને કાઈ પણ હેરાન કર્યા બિનાજ નાચી જશે.

આ ઉપરથી આપણે એ ગ્રીષ્મવાતું છે કે, આપણને વખતે ધૈર્ય હોવી હેઠથી તે આપણિ માતૃમય જોવડું જળ દાખવશે અને જો તેની સાથે ઠલા ગહેવાતું જળ તેનામાં હશે તો તે આપણિ આપોઆપ જ દૂર જાયવા માડશે અને તેને બદલે મ પણિ આપવા માડશે ત્યારે આપણિ આવે ત્યારે ધૈર્યથી અને શાંતચિત્તથી તેણું સ્વરૂપ વિચારો, નિઃકાંચ ચિત્ત, બધાં કે પક્ષાત્તાપ કરવાને જાડવે તમારી જાડ ગહેવી મહાન મહિત્વથી અલેખ જેનાને તેની માથે દાવો, જોડલે તેને જોતાજ વિષ્ણુરૂપ શત્રુ નાસી જશે.

જાતરાતમાના સામર્થ્યપર પૂર્ણવિશ્વાસ હોયો જોજ વિજયનો મમખાણ ઉપાય છે પ્રત્યેક મનુષ્યની સફળતા-નિષ્ફળતાનો આધાર તેની બાહ્ય સ્થિતિપર નહિ પણ તેના પંડ ઉપર રહેલો છે, જો પાણતનો ત્યારે આપણને પૂરે જમાલ આવશે, ત્યારે આપણામાં જોકે એવી શક્તિ પ્રકટશે કે જે આપણી બાહ્ય પ્રતિકૂળ સ્થિતિને દૂરથી જાતુ, જ સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરશે જેમ જેમ આપણને ઉચ્ચ નિવેશનું જ્ઞાન થશે અને જેમ જેમ તે નિવેશને આપણા જીવનમાં ઉતારીશું, તેમ તેમ આપણે આપણી જાત તથા ધર્મેથી જાતગઠિતગોને એવા રૂપમાં દોઢીશું કે જે બાહ્ય સહિમાથી ઘરખેજા સફળતા અને ઈશ્વર દર્શી આપણા તરફ જે ચી દાવશે.

ધણખરા મનુષ્યો કાલો હોવાનું જાણિમાન રાખે છે, પણ ખર્ચ જોતા તેઓ તેના હોવા નથી કાનુ કે પોતાનું શ્રેય શામા રહેલું છે, એજ તેઓ જાણતા હોવા નથી અને તેથી તેમનું સર્વ હતાપણ માત્ર આ જગતના અસાધ્ય પદાર્થો પાછળજ દોડ્યા કરવામાં આવી નહેલું હોય છે.

કોઈ મનુષ્ય આખી દુનિયાને જીતે, પરંતુ જો તે પોતાના આત્માને ન જાળવે-હું વાતવમા શું હું અથવા કોણ હું, અને માત્ર આ સમાજમાં આપણા શું પ્રયોજન છે, એ વાત જો તે ન જાણે તો તેના જીવથી લાભ શો ? આ પ્રમાણે આ સંસારમાં

લાખો અને કરોડો મનુષ્યો માત્ર એટલાજ માટે જીવનને ખરો લાલ Cાવવાનું ખુએ છે કે પોતાના જીવનનો અને ય-ી-નો કમ્પો પણ તેમની બલુવામા હોતો નથી! તેઓ જલે પે નાને અમુક ધન-વૈભવના માલીક માને, પણ વસ્તુ તો ધન-વૈભવ તેમના Cપગ માલીકી ચલાવતા હોય છે! તેઓ પોતાનું, મિત્રોનું કે જગતનું કંઈપણ ખાત જલુ ન કરી શકતા પોતાનું જીવન વૃથા ગુમાવતા હોય છે, અને જે સ્થૂઠશરી-વડે આ સ્થૂઠ દુનિયા ની સાથે તેઓ સંબંધમાં હતા, તે શરીર બ્યારે તેઓને છોડવું પડે છે, ત્યારે તો એ બિચારા જ્ઞાન-હિન મનુષ્યોની સ્થિતિ ઘણીજ ચોચનીય બને છે કારણ કે સ્વચ્છ પદાર્થોમાથી તેઓ કુટી બદામ પણ સાથે ઢઈ જઈ શકતા નથી, અને આત્મિક સંપત્તિ તો લેશ પણ તેમની પાસે હોતીજ નથી, એટલે તેઓ તદ્દન ખાલી હાથેજ આ દુનિયામાથી ચ-યા જાય છે! દયાગુ કામો, Cચ સદગુણો, આત્માની ખીલવેલી શમિઓ ઇત્યાદિ આત્મજીવનની સમૃદ્ધિ કે જે આત્માનો ખરો વૈભવ છે, તે તરફ તો એ અજ્ઞાની મનુષ્યોએ ધ્યાનજ આપેલુ હોતુ નથી, એટલુજ નહિ પણ Cલટી દેટલીક તુકેલાનક રકે ખાસિયતો તેમણે મેળવેલી હોય છે જગતમા રહીને પોપેલી ખગલ વૃત્તિઓ અને વાત્સલ્યો નો નાશ કાઈ સ્થૂઠશરી-નો નાશ થવાથી થઈ શકતો નથી, પરંતુ પગલોકમા પણ તે સાથે નીને માણસને સતાવ્યા કરે છે!

જેણે અશાશ્વત સ્થૂળ વૈભવનોજ સચ્ચ ક-વામા પોતાનું જીવન ગુમાવ્યુ હોય છે, તે સ્થૂઠશરીર છટવા પછી પણ વાસનાની બેડીમાથી મુક્ત થઈ શકતો નથી કેમકે પગલોકમાં વાસનાને તૃપ્ત ક-વાનુ સાધન તેને મળી શકતું નથી. તે અમુક દેવનો ગુલામ બનેલો હોવાથી દેટલાક વખતસુધી તે ખીજ ચારી બાબતો તરફ તેનું ચિત્તજ ચોટતુ નથી અને પોતાની ઇ-છા તૃપ્ત ક-વાનું સાધન નહિ મળવાથી નીબાય છે! જે ધનસચ્ચને તે પોતાનો માનતો હતો, તેનો તો તેની પાછળના દગલ ઇંકરા-ઓ વગેરેના હાથે દુરુપયોગ થતો જોઈને Cલટો તે વિશેષ દુઃખી થાય છે તે પોતાના ધનનુ વસિયતનામું કરે તો પણ તેનો અમલ ક-વામા તે હવે ભાગ લઈ શકેનો નથી, એ પણ ઘણી વાર તેના દુ ખતુ કારણ બને છે

હકીમત આ પ્રમાણે હોવાથી લોકિક વૈભવ અને સમૃદ્ધિને આ-

પણાં માનવામાં આપણે કેટલી બધી મૂર્ખતા દર્શાવીએ છીએ ? પ્રભુની પૃથ્વીને અસુક એકરની વાડ બાંધીને કહેવું કે, આ પૃથ્વી મારી છે એ પણ કેવું વિચિત્ર છે ? જે વીજને આપણે આપણી પાસે સદા સખી ન શકીએ, તે આપણી ઉચ્ચ નહિ. લોકોમાં આપણે વસ્તુઓના માલીક કહેવાઈએ, અથવા તો આપણે તે વસ્તુઓને સંગ્રહી સખીએ, તેથી કાંઈ તે વસ્તુઓ આપણા ઉપયોગમાં આવતી નથી. આપણે એ વસ્તુઓને વાપરીએ-તેનો સદુપયોગ કરીએ, એટલાજ માટે તે આપણા હાથમાં આવે છે. આપણે તો ફૂગ એના દ્રસ્ટી છીએ અને આપણને જે સોંપવામાં આવ્યું હતું, તેનો આપણે શો ઉપયોગ કર્યો, તેનો દ્રસ્ટીતરીકે આપણે જરૂર નવાળા આપવો પડ્યો.

જે મનુષ્યને ઉચ્ચ જીવનનો અનુભવ થવા લાગ્યો છે, તે કદી પણ ધન એકઠું કરવા ઇચ્છતો નથી; તેમ બીજા જ્ઞાનતોમાં પણ હૃદયહાર જવા આહતો નથી. “આરા અંતરમાં સર્વોત્તમ ધન બરેહું છે ” એવો જેમ જેમ તેને ખ્યાલ આવતો જાય છે, તેમ તેમ બાહ્ય ધનનું મહત્ત્વ તેને મન જોણું થતું જાય છે. તે સમજવા લાગે છે કે, તેની પોતાની અંદર જે અપૂર્વ ભંડાર બારેહો છે, તેમાંથી ઇષ્ટ વસ્તુઓ બ્યારે પણ જોઈએ ત્યારે અને જોઈએ તેટલી તે મેળવી શકે તેમ છે; એટલે પછી તે સ્વયં ધન એકઠું કરવામાં તે વખત મુખાવતો નથી. કાશ્મી કે તે જાણે છે કે, તેમ કરવાથી તેનો સમય જીવનની શાશ્વત વસ્તુઓ પરથી ખસેડી હલકી વસ્તુઓની ચિંતા અને સંભાળ પાછળ ગાળવો પડે છે. આવી સમજણને લીધે એ બુદ્ધિમાન મનુષ્ય તો પ્રથમ આંતરિક્ષયનેજ શોધે છે; અને ખાત્રીથી માને છે કે, ત્યારે તે મળશે, ત્યારે તેની સાથે અન્ય સર્વ વસ્તુઓ તેને મળીજ જશે.

મહાત્મા કાઈસ્ટ કે જેની પાસે કાંઈજ ન હતું, છતાં વસ્તુતા સર્વ કાંઈ હતું, તેણે કીકજ હતું છે કે, બ્રિટને સેલ્મના દાણામાં પેસવું જોઈતું કઠણ છે, તેટલું ધનવાનને સ્વર્ગમાં જવું (મોક્ષ પામવું) કઠણ છે. કહેવાનો બાવાજ એ છે કે, જો કોઈ મનુષ્ય પોતાનો સમયો વખત પોતાને જોઈએ તે કરતાં વધારે વડ પદાર્થો એકઠા કરવામાં અને સાચવવામાં પસાર કરે, તો પછી અંતરુ તે અલૌકિક સત્ત્વ કે જેની પ્રાપ્તિથી સર્વ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થાય છે, તે સત્ત્વ મેળવવાને તો તેને ક્યાંથીજ સમય મળે ? અને જાણતોમાં કયી વધારે ઉત્તમ છે, તેનો ખ્યાલ લાવો.

એ પ્રભુએ હાથો-કાગે એ પ્રાંતે વા અને તેની સલામ રાખવી, તથા વીજળી બાજુએ એવી શમિઓ અને નિયોત્તર સન મેળવવું કે જેથી કમીને સઘળી જડી-જાતની સીએ મળી આવે, આ બેના જે ઉત્તમ માર્ગ હેય તે પતદ કરે.

ઉચ્ચ જ્ઞાનના આત્મ-અવ્યયમા પ્રવેશ કે નાગ મનુષ્ય, દુનિયાના ધનધામ કે લોભકીર્તિ પાછળ નાગ યજ્ઞ કે નાગ સામાન્ય નતુ ધ્યાના જેવો હોતો નથી. જેમ શરી ના રોગ થી મનુષ્ય કેટાળે, તેમ તે એવા નાકપણથી ખગે. બુદ્ધિમાન જડો કેટાળે છે જ્યાં ઉચ્ચ શમિઓનો આપણને અનુભવ થતો જશે, ત્યારે આ બાહ્ય ધન કે જે આપણને ખગે તેના નદદકે વાને બદલે આપણી ઉન્નતિને અટકાવે છે, તેને જ શોધ્યા કેવાને બદલે ખરા જ ધનને-સાચા જીવનને જ-શોધીશું.

મનુષ્યોના નોટા સાંતુ જીવન થઈ સુખિય અને હલકું હોવાનું કારણ જ એ છે કે, તેમણે આખી જીવગી કેવળ ધન ઓ વામા જ ગાળી હોય છે પાછલા જીવનનો અને સંહેલા ધનનો હજી પણ બે તેઓ ઉડી બુદ્ધિપૂર્વક સંકુપવો. કેવા માટે તો હજી પણ તેઓ પોતાની બાકીની જીવગી સુખનય અને સુદર બનાવી શકે તેમ હોય છે.

જે મનુષ્યે આખી જીવગી માત્ર ધન જ કેનાળામા અને સાચ વવામા નાગી હોય છે અને જે બહુ તો મા. ન તી વખતે જ દાનપુણ્ય વાસ્તે નાણા કાઢે છે, તે મનુષ્યની જીવગી ઉત્તમ નહિ પણ કનિષ્ઠ જ કહી શકાય. માત્ર કાઢી ગયેલા બીના નકામા ભેડા હું કોઈને આપી દઉં તેમા કાંઈ જ મહત્ત્વ નથી, પરંતુ નવા મજબૂત ભેડા ટોઈ પગે દાઝના ગરીબને આપી શકું તેમા જ પરોપકાર છે. વગી એ ભેડાની સાથે બે હું તેને નારો પ્રેમ પલ આપુ તો તેને પણ બેવડી બક્ષીસ મળે છે અને મને પલ બનણી અશિષ્ય મળે છે.

મનુષ્યે જે ના કહેલા ધનનો સંકુપવો ન કરે વાનો જ્ઞાનમા સારો સમય અને માર્ગ એ જ છે કે, જેણે જીવે ત્યાંથી દિનપ્રતિદિન પોતે જ પરોપકાર પાળ્યા તેનો સંકુપોગ કરવો. આ પ્રમાણે કે વાધી જ તેનું પોતાનું જીવન વધારે ઉત્તમ અને વિકાસવાળું થશે. એક સમય 'એવો પણ આવશે કે જ્યારે પોતાની પાછળ પુણ્ય ધન મૂળી જવું ને તેની એક પ્રમાણની અપર્યાપ્તિ દેખાશે તાત્પર્ય રીતે કે, પરોપકારના કામ પોતાની

અવિધની પ્રતિભે જાણવા દુસ્તીએને સોંપી જવા કરતાં છવતાં છવત અને ચંદેજ તેનો અને તેટલો વધારે સદુપયોગ કરવો જોઈએ.

આજકાલ મહેલ અને હવેલીઓમાં રહેનારાં ઘણાં મનુષ્યો હુંપેલીપાળાથી પણ છવતની ખુળીમાં ઘણાં ગરીબ હોય છે. એવા મનુષ્યો ભડે મહેલના માલીક હોય છતાં તે મહેલ તેમને માટે તેા આનાશાલ્ય ભેગોજ હોય છે. જે વસ્તુઓ કેવળ એકઠીજ કરી ગમવામાં આવી હોય, અને જે કોઈના ઉપયોગમાં આવે તેમ ન હોય તેનો નાશ કરીને જીવ સાચા ઉપયોગી આકારમાં લાવવા માટેજ કુદરત ઉપદેશ અને કાટ વગેરે સાધનોનો ઉપયોગ કરે છે. વળી એક એવો પણ નિયમ કુદરતમાં કામ કરી રહ્યો છે, કે જેના પ્રકાશથી કેવળ સંચય કરનારની આનંદ ભોગવવાની શક્તિ બુદ્ધિ થતી નથી છે અને ઉચ્ચ સંકીર્ણનાશ પામતી બધ છે.

ઘણા પુરુષો નછવી વસ્તુઓને વળગી રહીને ઉમદા ચીજો મેળવવામાં ભેગમીય રહે છે. જો નછવી ચીજોનો તેઓ સદુપયોગ કરે તોજ નવી ચીજોને તેમની પાસે આવવાનો અવકાશ મળે તેમ હોય છે. આમ સંગ્રહજ કર્યા કરવાથી તો કોઈ ને કોઈ પ્રકારની હાનિજ થાય છે અને સદુપયોગ કરવાથી નવું જ્ઞાન અને છવત મળ્યાં કરે છે.

જો એકાદ વૃક્ષ, ઘોડાથી પોતાવસ્ત્રાં જુનાં સૂકાં પાંદડાં પોતાના ઉપર જળગાળીજ રાખે, તો પછી વસંતઋતુમાં સુંદર ધનપુષ્પસાથું નવછવત તેને કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય? તેવું વૃક્ષ ખીંચે ખીંચે છવતું મરું ચાલીને છેવટે મરીજ બાક છે. વૃક્ષ, જેમ પોતાનું છવત લંબાવવા માટે જુનાં પાંદડાં ગીકળી જવા દઈને નવાં પાંદડાંને અવકાશ આપવો જોઈએ, તેમ મનુષ્યોએ પણ જગતના પરાધીન સંસક્ર ન કર્યા કરતાં તેનો સદુપયોગ કર્યા કરવાથી અને ભેગેકપૂર્વક તે ખીંચને અર્થે વાપરવાથી નવી ચીજો પોતાની મેળે તેને આવી મળે છે, કે જે અજાણની ચીજો દરતાં તેની હાનિની વર્ણિતાઓને માટે ભયેષ લાભકારી હશે. પરમાત્માનો અજૂદ જંદાર પણ એજ પ્રકારે આપણને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે; એટલુંજ નહિ પણ આપણે પોતે પણ પરમાત્માના સામર્થ્ય અને એકધર્મને જગત તરફ વહેવરાવનારી એક એવી નળીરૂપ બની શકીએ કે જે નળીદારા ખીંચાં પણ અનેકે ચોગ્ય મનુષ્યો તે સામર્થ્ય અને એકધર્મનો લાભ મેળવો શકે છે.

પ્રકરણ ૯ મું

મહાત્મા, જ્ઞાની, કપિ અથવા જગદુદ્ધારક થવાનો નિયમ

આપણે અહીં મુખી જે સત્યો વિચાર્યા, તે તો આપણી બુદ્ધિ પ્રમાણે જ વિચાર્યા છે માટે હવે આપણે મહાત્માઓ અને સમર્થ વિચારકોએ પ્રકટ કરેલા વિચારોના પ્રકાશથી એ સત્યોની તુલના કરીએ

અત્યાર મુખી જે કાંઈ લખવામાં આવ્યું છે તેનો સારાંશ એ છે કે, મનુષ્યજીવનનું સર્વોત્કૃષ્ટ કર્તવ્ય, અનંત ચૈતન્ય સાથેની પોતાની અનાદિસિદ્ધ એકતાનું જ્ઞાન અને અનુભવ કરવામાં તથા તેના દિવ્ય પ્રવાહપ્રત્યે આપણા અતકરણને ખુલ્લું મૂકવામાં રહેલું છે મહાત્મા કાંઈસ્ટે કહ્યું છે કે “હું અને મારા પરમ પિતા એક જ છીએ” વળી તેમણે કહ્યું છે કે “જે વાત હું તમને જણાવું છું, તેનો કહેનાર હું નહિ પણ અંતર્યામી પરમાત્મા છે, કારણ કે સર્વ કાર્યોનો કર્તા તેજ છે” અર્થાત્ મનુષ્ય પોતે કર્તા નથી, પણ જે પ્રમાણમાં તે પ્રભુની સાથે રહીને કામ કરે છે, તે પ્રમાણમાં તેની મારફતે તે પરમાત્માજ કાર્ય કરે છે તે આગળ કહે છે કે “મારા પિતા કામ કરે છે, અને હું કામ કરું છું.” અર્થાત્ પરમાત્મા શક્તિ મોકલે છે, હું તેને ઝીલું છું અને તેની સાથે એકતાન થઈ કામ કરું છું. આગળ વધીને તે એટલે મુખી કહે છે કે “તમે ઈશ્વરી રાજ્ય અને તે આપનારી ધાર્મિકતાને શોધો, કે જે વડે સર્વ વસ્તુઓ આપોઆપ તમને મળી જશે.” વળી તેણે કહ્યું છે કે “સ્વર્ગ કાંઈ જહાઝ નથી, પણ આપણી અંદરજ રહેલું છે ઈશ્વરી રાજ્ય કાંઈ આપણાથી બિત્ત નથી” ક્રમતલજ કે, જ્યારે ઈશ્વરની સાથેના એક્યન તમને જ્ઞાન થશે, ત્યારેજ તમને ઈશ્વરી રાજ્ય જહાઝ અને જહાઝે એટલે સર્વ ઈષ્ટ વસ્તુઓ એની મેળે જ આવી ગળશે. બાઈબલમાં એક ઉદાહરણ છે, તે

~ આપણા ગીતા, ઉપનિષદ વગેરેમાં આના વચનો એજ નથી, પણ આ પુરસ્ક્રના મૂળ નેખક પોતે ખ્રિસ્તી હોઈ તેમણે ખ્રિસ્તના વચન ટાક્યા છે, એટલે અતી પણ તેજ કાવમ રતા છે. થોડી જગ્યામાં આવા લખારો દિવ્ય વાક્યો વાચવા હોય તો નિર્ણયસાગર પ્રેસની “મદાવાક્ય-રતનાવલિ” નામે નાની મરખી ચોપડી બહુજ ઉપયોગી છે સંપાદક

આ રથને બંધબેસતું આવે તેણું છે. તે ઉપર ઉછેરસાથે વિષય-
લોભમાં પોતાની સઘળી દોલત અર્થી નાખી; છતાં પણ ભયારે
તેણું ચિત્ત સંતોષ ન પામ્યું અને પોતે બાણે માત્ર પશુજ હોય
એમ તેને ભાસવા લાગ્યું; ત્યારેય તેને જ્ઞાન આવ્યું અને કહેવા
લાગ્યો કે “હું હવે બળીશ, અને મારા પિતા પાસે વર્ષક.” બીજી
રીતે વિચારીને તો આ જાણું પ્રમથ્ણ કર્યા પછીજ તેનો આત્મા કહેવા
લાગ્યો કે “તું પશુ નથી પણ તે પરમ પિતાનો પુત્ર છે. હું અને
તે પિતા પાસે બા, કે જેની પાસે સર્વ પ્રકારનો અપૂરબલનો છે.”
આ ઉપરથી જણાય છે કે, સત્ય જીવન પરમાત્મામાંથીજ પ્રાપ્ત થાય
છે. માત્રપિતા તો આપણને માત્ર સારીસૂઝી ધરતી પૂરું પાડતાં
છે; અને આપણું સત્ય જીવન તો તે પરમાત્મામાંથીજ ઉદ્ભવેલું છે.

એક દિવસે કોણે એકે મહાન પુરુષને કહ્યું કે, તમારાં
જાઈ, જાહેન વબેરે તમને મળવાને વારતે જહાર આવી ઉભાં રહ્યાં
છે. તેના જવાબમાં તેમણે કહ્યું છે કે “મારો જાણ કોણ? મારી
જાહેન કોણ? મારી માતા કોણ? જે માત્ર પરમ પિતાની
કૃપાએ અનુસરીને પોતાનું જીવન ગાળે છે, તેજ મારો
જાણ છે, તેજ મારી જાહેન છે અને તેજ મારી માતા છે.”

ધર્મ મનુષ્યો સ્વજનના બંધનમાં બંધાયેલાં હોય છે; પરંતુ
માત્ર લોહીના સંબંધથી ભેદમાં, તેઓજ તે આપણાં ખરાં સંબંધી
જો નથી. જેઓ આપણી સાથે વિચારમાં અને આચારમાં
એક છે, તેઓજ આપણાં ખરાં સંબંધીઓ છે. પછી
તે સંબંધીઓ આપણી નજીક રહેતાં હોય કે દુનિયાના દેઈ પણ
ભાગમાં રહેતાં હોય. એવાં સંબંધીઓએ એકબીબને કહી ભેળાં
નહિ હોય તોપણ આકર્ષણના નિયમાનુસાર તેમનાં હૃદય એક-
બીજા તરફ આકર્ષાયેલ.

એકે રથને કહ્યું છે કે તમેજ માતા સ પિતા તમેજ! આ
કથનમાં પ્રભુના પિતૃત્વનો પણ મહાન સિદ્ધાંત રહેલો છે અને તે
ઉપરથી ફક્ત થાય છે કે, આપણે સર્વ જાણુઓ છીએ. વળી જોમાં
ઉત્તમ જાણત આ રહેલી છે કે, મનુષ્ય અને કૃષ્ણનો એકતા છે,
અને તેટલા માટે સઘળ મનુષ્યવૃત્તિની એકતા છે. ભ્યારે આપણ-
ને આ જાણવતું જ્ઞાન થાય છે, ત્યારે આપણને જુદાં જણાઈ
આવે છે કે, જે પ્રમાણમાં આપણે પરમાત્માની સાથેની આપણી
એકતાનો અનુભવ કરીશું અને તે પ્રમાણમાં આપણે કૃતિરાશિ-

મુખ ઘણું, તે પ્રમાણમાં સકળ માનવજાતિને ઉપેક્ષા કરવામાં-
ઈશ્વરપ્રતિ એક પગથિયું ચઢાવવામાં-આપણે સહાય. ઘણું

મહાત્મા કાંઈસ્ટે એક સ્થળે કહ્યું છે કે “ત્યામુધી તમે
નાના બાળકસમાન નહિ રાજો, ત્યામુધી સ્વર્ગીય ન જાવો તમે
પ્રવેશ કરી શકશો નહિ” બીજે સ્થળે એમ પણ કહ્યું છે કે
“માનવજીવનનો આધાર દેવજ ગેરી ઉપરજ નથી”

આ ઉપરથી એ ઉપદેશ નીકળે છે કે, આ સ્વૂચીજીવનનો આ-
ધાર કેવળ માનવ નથી, પણ નેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય અને ત-
જીવનની સાથે સળધળ થી શકે છે, તેટલું પ્રમાણ. તેનું સ્વૂચ-
જીવન પણ મુધગતુ જાય છે એવું હોવાથી “જેઓ હૃદયના પવિત્ર
છે, તેઓને ધન્યવાદ પાડે, કાણુ કે તેઓ પરમાત્માને જોઈ શકશે”

મનુ જગવાને કહ્યું છે કે “જે મનુષ્ય પેતાના આત્મામાં
પરમાત્માને જોઈ શકે છે અને જે સર્વ તરફ સમભાવથી જુએ
છે, તેજ સર્વોત્કૃષ્ટ આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે” એવેનેત્તીજ સે કહ્યું
છે કે “આપણે આ સ્વૂચીજીવનમાં રહેવા છતાં પણ મુક્ત થઈ
શકીએ” જે સત્યનો આપણે વિચાર કરીએ છીએ તે સત્ય,
ગોતમબુદ્ધના જીવનમાં તેમજ ઉપદેશમાં પ્રત્યક્ષ માદૂમ પડે છે
તેમણે કહ્યું છે કે “લોકો જીવવાને છોડતા નથી, માટેજ બધ-
નમાં પડ્યા છે” દેહાતિમાનને દૂર કરી પરમાત્મા-તત્ત્વ સાથે
એકતા અનુભવવી એજ મહાત્મા બુદ્ધના ઉપદેશ ઉપદેશનો રહસ્ય
થાં છે સર્વ મહાત્માઓનો એવોજ અભિપ્રાય છે

મહાત્મા સ્વીટનબર્ગ પણ જણાવે છે કે, ઉચ્ચ જીવન અ-
નુભવવા માટે આપણામાં દિવ્ય પ્રવાહ આવવાની જરૂર છે, અને
નેટલા પ્રમાણમાં તે પ્રવાહ જીવવાને આપણે લાયક થઈએ,
તેટલાજ પ્રમાણમાં તે પ્રવાહ આપણી મદદ અને આપણાદ્વારા
કામ કરે છે ‘ફ્રેન્ડઝ’ નામનું એક ધર્મમંડળ એમજ મનવું કે,
મનુષ્ય નેટલા પ્રમાણમાં પરમાત્મા તરફ પોતાના આત્માને વાળે
છે, તેટલાજ પ્રમાણમાં મનુષ્યના આત્મામાં પરમાત્મા જે છે એક
જીવન સતે પણ કહ્યું છે કે “આપણે સર્વ દિવ્ય સામર્થ્યનું પર-
માત્માને વહેવા માટેની નીકો છીએ અને નેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય
એ દિવ્ય પ્રવાહને પોતાની અંદર વહેવા દે છે, તેટલાજ પ્રમા-
ણમાં તે ભવિષ્યવેત્તા, પેગંબર કે મહાત્મા બને છે” મનાગ્ના

❖ અદમ્યોત્તમ યદો દિ નિરહમમેતિ મુષવા: “મી ન મનાય”

કૃતિહારમાથી પણ જોઈ શકાયું આવશે કે, તે લે મનુષ્યોએ અધ્યાત્મરાત્રિમા પ્રવેશ કરીને અલૌકિક શક્તિ મેળવી છે, તેમણેજ સત્ય શ્રાવિ અને આપૂર્વ આનંદ અનુભવ્યા છે હેવિંઝ નામનો એક સાધુ ૧૮૬૪-૬૬ અને શક્તિમાન હતો તેટલા પ્રમાણમા તે ઈશ્વરી ધ્વનિ થવલું કહ્યું હતું, તેટલા પ્રમાણમા તેનો માતા ઈશ્વરની મૃત્યુતિમા લીન થઈ જતો અને તે, તે ઈશ્વરી અવાજને અનુસરીનેજ પોતાનું જીવન ગાળતો હતો એમ કહેવા મા ત્યારે પણ તેની જૂવ થતી, ત્યારે તેનો આત્મા ૬૫ અને દિલ્હીની રોડો હોય એમ તેને લાગતું હતું આ બાબત દરેક અધિકારીને અને દરેક પ્રજાને જોઈશ્વરની લાગુ પડે છે બધા સુધી થાહુડી લોકો ઈશ્વરને માનતા હતા અને તેની આજ્ઞાને અનુસરીને વર્તતા હતા, ત્યાસુધીજ તેઓ મુખી, સંતોષી અને શક્તિ વાળા હતા, અને તેમના આગે થવાને કોઈની પણ તાકાત નહોતી થઈ ત્યારે તેઓ દેવતા પોતાનાજ બળપર આધાર રાખવા લાગ્યા અને તેઓની પાછળ જે ઈશ્વરી બળ કામ કરતું હતું તેને જુલવા લાગ્યા, ત્યારેજ તેઓ હાન્યા લાગ્યા અને વિમશાતા વચનમા પડ્યા.

તેઓ ઈશ્વરીય આજ્ઞાને સાંભળે છે અને તે પ્રમાણે પોતાનું જીવન ગાળે છે, તેમને ધન્ય છે—આ વાક્યમા પરમ સત્ય રહેલું છે કેમકે તેટલા પ્રમાણમા એ ઉચ્ચ પ્રકારને અનુસરીને આપણે આપણું જીવન ગાળીશું, તેટલાજ પ્રમાણમાં આપણું જ્ઞાન અને મુખ વધતું જશે

નર્વ પેગ જરો, અધિકારી અને બગાડુદારો પોતપોતાનું મહાન પદ અમુક કુલવી નિયમે પ્રમાણે વર્તવાથીજ મેળવી શક્યા છે. સચ્ચિદાનંદ પરમાત્મા સાથેનું એક અમનના થઈ તેઓએ તેને અનુભવ્યું પણ હતું. પરમાત્માને તો સર્વ તરફ સમક્ષાવ દેહી દેહીના તરફ પણ પહોંચત નથી સતો, અધિકારી અને લગ-દુદ્ધારકોને કે પાપીઓને કાઈ તે પોતે ઉત્પન્ન કરતો નથી તે તો મનુષ્યોનેજ ઉત્પન્ન કરે છે, પણ જે મનુષ્ય પોતાના જીવનની પરમાત્મજીવન સાથે એકતા અનુભવે છે, તે પેગ જર કે અધિકારી મહાત્મા બને છે એ પરમાત્મા દેહી પણ બલ, ક્ષમ કે દેશ તરફ પદપાત ધરાવતો નથી જે પણ દેશની પ્રજા અથવા લોકો તેને પિછાતે ડે, તેઓજ તેની ઉચ્ચતા મેળવી શકે છે. અગત્યર પણ અમુક ત્યાગમા અથવા તો અમુક સમયમાંજ મન

તોઈએ, એવું નથી ત્યાં પણ અને ત્યારે પણ અનુકૂળ સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યાં અને ત્યારે ચમત્કારો થયા છે અને થાય છે જેવી રીતે પ્રાચીન કાળમાં ઉચ્ચ નિયમોને માન અપાતું હતું, તેવું માન ત્યારે આપવામાં આવે તો ત્યારે પણ પ્રાચીન કાળના જેવાજ ચમત્કારો બની શકે પ્રાચીન કાળના મહાન પુરુષો ઇશ્વરની સાથે ચાલતા હતા ‘ઇશ્વરની સાથે ચાલના હતા’ એ શબ્દોમાંજ તે પુરુષોના મહત્ત્વનું રહસ્ય રહેલું છે કેમકે જેટલા પ્રમાણમાં મનુષ્ય ઇશ્વરની સાથે ચાલે છે, તેટલાજ પ્રમાણમાં તે મહાન છે આમાં પણ કાર્ય-કારણનો નિયમ કામ કરી રહ્યો છે

પ્રભુ કોઈને સમૃદ્ધિશાળી બનાવતો નથી, પણ જે મનુષ્ય પ્રભુને પિછાણી ઉચ્ચ નિયમ પ્રમાણે જીવન ગાળે છે, તે આપો આપજ સમૃદ્ધિશાળી થાય છે પેગબર સોલોમનને તેની મગ્જ પ્રમાણે માગવાનું હતું તેણે જુદી વાપરીને જ્ઞાનનીજ માગણી કરી કાનજ કે જ્ઞાનમાં બધુંજ સમાઈ જાય છે ~

आत्मैव एवात्मनो यन्पુરાत्मेव रिपुरात्मनः ॥

આત્માજ આત્માનો બધું છે અને આત્માજ આત્માનો શત્રુ છે આપણા મિત્ર આપણે અને શત્રુ પણ આપણેજ હીએ જેટલા પ્રમાણમાં આપણા હૃદયમાં રહેલા સર્વોત્તમ તત્ત્વના આપણે મિત્ર બનીશું, તેટલાજ પ્રમાણમાં આપણે સર્વના સાચા મિત્ર બનીશું, અને જે પ્રમાણમાં તે તત્ત્વના આપણે વિરોધી બનીશું, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે સર્વના શત્રુ બનીશું જેટલા પ્રમાણમાં આપણે આપણા હૃદયને ઉચ્ચ શક્તિઓ તરફ ખુલ્લું રાખીને તેના પ્રવાહને આપણા હૃદયમાં વહેવા દઈશું, તેટલાજ પ્રમાણમાં તે પન્મગ્રેહ પ્રેક્ષાઓના બગથી આપણે મનુષ્યવૃત્તિના અને એક-બીજાના ઉદ્ધાગક બની શકીશું

~ આપણા ગાયત્રી મંત્રની પણ એજ ખુબી અને મહત્તા છે કે, તેમાં ને જ્ઞાનાદિ સર્વ અંશર્થના અખૂટ ભંડાર અને મદાન દાતા સ્વરૂપ મર્વવ્યાપી સર્વદેવ પગ્મત્માનું ધ્યાન ધરીને જીવિનો વિકાસ પ્રાર્થવામાં આવે છે

મંપાદક

સર્વ ધર્મોમાં રહેલી તત્ત્વની સમાનતા

જે પરમ સત્યનો આપણે અત્યારસુધી વિચાર કરતા આવ્યા છીએ, તેજ સત્ય સર્વ ધર્મોનું મૂળ તત્ત્વ છે. દરેક ધર્મમાં તે માલુમ પડે છે. સર્વ ધર્મો તેના સંબંધમાં એકમત છે. સર્વ મતુએ અમુક એકજ ધર્મ માનતા હોય કે બિન્નબિન્ન ધર્મના અનુયાયીઓ હોય, છતાં તે સર્વે આ બાબતમાં મળતા આવે એ સ્વાભાવિક છે.

કોઈએક રચના લોકો માંહેમાંહે લડતા હોય, એવામાં ને ત્યાં એકાએક કોઈ આફત આવી પડે—નદીમાં રેલ આવે, ડુંકાળ પડે કે મરઠી ફેલાય—તો તેજ સમયે તેઓ યાદા અંગત મતભેદો અને કલેશકોસ છોડી હાથે તે સંકટ દૂર કરવા માટે એકસાથે કામ કરવા મંડી પડે છે. આમ થવાનું એજ કારણ છે, અશાશ્વત અને ધીમે ધીમે ઉત્પત્તિ પામતું જડ—અનાત્મતત્ત્વ જ તકરારો, વાદવિવાદો અને કલેશો વગેરેને ઉત્પન્ન કરે છે; અને આત્મારૂપી શાશ્વત તત્ત્વ તો પ્રેમ અને સેવાના રૂપમાં સર્વ-દ્વારા એકસાથે કામ કરે છે.

સ્વદેશાભિમાનનો શુષ્ક ઉત્તમ છે અને દરેક મનુષ્ય પોતાના દેશપ્રતિ પ્રેમ રાખે, એ બહુ સારી વાત છે; પરંતુ જો હું મારા સ્વ-દેશપ્રતિ પ્રેમ રાખું અને બીજા દેશોને ધિક્કારું તો તેમાં મારા હૃદયની લઘુતાજ પ્રકટ થાય છે અને તેથી સ્વદેશપ્રત્યેના સાચા પ્રેમની કસોટીમાં પણ હું નિષ્ફળ નીવડીશ. હું સ્વદેશના જેટલોજ પ્રેમ અન્ય દેશપ્રતિ રાખું, તોજ મારા હૃદયની ઉદારતા અને વિ-શાળતા કહેવાય; અને આવા પ્રકારનું સ્વદેશાભિમાન પ્રશંસનીય અને વિશ્વાસ રાખવા લાયક છે.

પરમાત્માજ અખિલવિશ્વના સર્વ જીવોના અતંત મૂળરૂપ છે; તેજ સર્વના આધારભૂત છે; સર્વ જીવોની આરક્તે અને સર્વ જીવોના જીવનરૂપે પણ તે પ્રભુજ કામ કરી રહ્યો છે. સર્વ લોકો અને સર્વ ધર્મો આ બાબતનો સ્વીકાર કરે છે; અને જો આ વાત ખરા હૃદયથી સ્વીકારવામાં આવે તો પછી કોઈ પણ મનુષ્ય નાસ્તિક કે અધર્મી કરે તેમ નથી.

ઈશ્વરના સંબંધમાં કેટલાકો જે અભિપ્રાય ધરાવે છે તે જો ખરા હોય તો તેને અનુસરીને કેટલાક નાસ્તિક અને અધર્મી કરે

ખરા કેટલાક ભક્તો અને ધાર્મિક ઝંતુનવાળા પુરુષો ઇશ્વરમા-
 ગુણના નામથી-એવા દોષોનું આરોપણ કરે છે, કે જે દોષો કોઈ
 સામાન્ય મનુષ્ય પણ પોતાને લાગુ પાડવાની રજા આપી શકે નહિ
 ઇશ્વર પોતાના જાળકો પ્રત્યે ક્રોધ, ઈર્ષ્યા કે વેર જેવી આસુરી
 વૃત્તિઓ રાખી શકેજ નહિ, છતાં અણુસમજી મનુષ્યો ઇશ્વરમાટે
 તેવોજ અભિપ્રાય ધરાવે છે ! ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, વેર વગેરે દોષો
 જેનામા હોય એવા કોઈપણ મનુષ્યવિષે આપણે હલકો અભિ-
 પ્રાય ધરાવીએ છીએ, છતાં આશ્ચર્યની વાત એ છે કે, એવા
 દોષોનું ખુદ ઇશ્વર ઉપરજ આરોપણ કરતા મનુષ્યો અચકાતા નથી !

ખરી રીતે વિચારીએ તો યોગ્ય દિલ્લના સ્પષ્ટવક્તા-
 યોગ્ય ધર્મના ખરા મિત્રો છે, તેઓજ પરમાત્માના ખરા
 ભક્તો છે અને તેઓજ મનુષ્યભૂતિના ખરા સેવકો છે મહાત્મા
 બુદ્ધ, ક્રિષ્ણ, નાનક, કબીર વગેરે એવા ખરેખરા સ્પષ્ટવક્તા હતા
 કારણ કે તેઓ આલ્તા આવેલા અયોગ્ય રીતરિવાજો અને માન્ય
 તાઓને વશ થયા ન હતા

જ્યારે મહાત્મા બુદ્ધે હિંસારૂપી દુષ્ટ રાક્ષસીની વિરુદ્ધ પ્રબળ
 શસ્ત્ર ઉઠાવ્યું અને પશુચરના પ્રાચીન રિવાજની વિરુદ્ધમા ઉપદેશ
 શરૂ કર્યો, ત્યારે તે સમયના ધર્મિષ્ઠગણાતા ધણાએ આસ્તિક પુરુષોએ
 તેમને નાસ્તિક અને પાખડી ઢહેવામા ઠસડ રાખી ન હતી પરંતુ
 જ્યારે તેમના ઉપદેશનો પ્રચાર થયો અને ઇશ્વરી જ્યોતિ તેમના
 દ્વારા ચમકવા લાગી, ત્યારે મર્વ કોઈ તેમના તરફ પૂજ્યબુદ્ધિથી
 જોવા લાગ્યું અને લોકો તેમને ઇશ્વરાવતારતરીકે ઓળખવા લાગ્યા

જે અતિ મહત્વના સત્યની જાળતમા આપણે સર્વ એકમત
 છીએ, તે સત્ય એક સોનેરી દોરીરૂપ છે અને તે સર્વ ધર્મમા
 વ્યાપી રહેલી છે જ્યારે પણ આપણે તે સત્યને આપણા પોતાના
 દરરોજતા જીવનમા વાપીશું, ત્યારે નજીવા મતભેદો, સાઝડા હૃદયના
 અભિપ્રાયો અને હસવા જેવી તકરારો તેમની કુદ્રતાને લીધે
 આપોઆપજ આ યા જશે, અને હૃદયમા એવી ઉદારતા આવશે
 કે એક યાદુદી ખ્રિસ્તી દેવળમા, એક ખ્રિસ્તી યાદુદી દેવળમા,
 એક મુસલમાન હિંદુમંદિરમા અને એક હિંદુ મસ્જિદમા તેમજ
 એક બૌદ્ધ ખ્રિસ્તીમંદિરમા અને એક ખ્રિસ્તી બૌદ્ધમંદિરમા
 જઈને પ્રભુની ઉપાસના કરતા જરા પણ અચકાશે નહિ લોકો
 પોતાના ધરમા બેસીને, પર્વતપર જઈને અથવા તો પોતાનો દર

રોજનો ધંધો કરતાં કરતાં પ્રભુની ઉપાસના કરી શકયો. ઉપાસનાને માટે પ્રભુ અને આત્મા એ બેનીજ જરૂર છે. અમુક કાળ, સ્થાન કે પ્રસંગની એમાં જરૂર નથી. કેમકે દરેક સમયે અને દરેક સ્થળમાં આત્મા અને પ્રભુ મળી શકે અને પરસ્પર વાત કરી શકે.

ઘણી જાણતો એવી હોય છે કે જેના સંબંધમાં બધા એકમત ન થાય. પરંતુ તે જાણતો નજીવી અને અંગત હોઈ કાળે કરીને નાશ પામી બાય છે. મૂળ સિદ્ધાંતને નહિ સમજનાર એવો એક ખ્રિસ્તી પ્રશ્ન કરે છે કે, શું ક્રાઈસ્ટને ઇશ્વરી પ્રેરણા નહોતી થઈ? હા, થઈ હતી; પણ ઇશ્વરી પ્રેરણા જીવનાર તે એકલાજ ન હતી. એક ગૌરવ પૂજવાને દોરવાય કે, શું ખુદને સત્યનો પ્રકાશ મળ્યો ન હતો? હા, મળ્યો હતો; પણ તે પ્રકાશ મેળવનાર કાંઈ તે એકલાજ ન હતો.

મુસલમાનનાં મુ એમ સવાલ કરવાને દોરવાય કે, શું મહમદ સાહેબે ઇશ્વરી અવાજ નહોતો સાંભળ્યો? હા, સાંભળ્યો હતો; પણ તે અવાજ સાંભળનાર કાંઈ તેઓ એકજ ન હતો. કેઈ ખ્રિસ્તી પૂછે કે, શું બાઇબલ ઇશ્વરપ્રેરિત નથી? હા છે; પરંતુ બીજા પણ ઇશ્વરપ્રેરિત અથો છે. એક બ્રાહ્મણ એમ પૂછી શકે કે, શું વેદો ઇશ્વરપ્રેરિત નથી? હા છે, પરંતુ બીજા પણ પવિત્ર ગ્રંથો ઇશ્વરપ્રેરિત છે. તમારા પવિત્ર ગ્રંથોને ઇશ્વરપ્રેરિત માનવામાં તમારી ભૂલ નથી; પણ જગતમાં બીજા પણ જે ઇશ્વરપ્રેરિત ગ્રંથો છે, તે જાણતમાં આનાકાની કરે છે, તેમાંજ તમારી ભૂલ થાય છે અને તમારી સંપ્રચિત વૃત્તિ જણાઈ આવે છે.

સર્વ પવિત્ર પુસ્તકો અથવા પ્રભુપ્રેરિત ગ્રંથોનું મૂળ એકજ પરમાત્મા છે. પોતાનાદ્વારા ઇશ્વર બોલી શકે એટલે દરજ્જે જેઓ પોતાનાં અંતઃકરણ પવિત્ર અને ખુલ્લાં રાખે છે, તેમનાદ્વારા ઇશ્વરજ ઉપદેશ આવે છે. તેની પ્રેરણા જીવવામાટે ફેટલાક વિશેષ લાયક હોય અને ફેટલાક બોધ લાયક પણ હોય. તેનો દિવ્ય અવાજ સાંભળવા માટે જે પ્રમાણમાં મનુષ્ય પોતાના આત્માને તેના તરફ ખુલ્લો રાખે છે, તે પ્રમાણમાં તે તેની પ્રેરણાને અવશ્ય અહણ કરી શકે છે. પવિત્ર ગ્રંથનો એક લેખક જણાવે છે કે, જ્ઞાન એ દિવ્ય શક્તિનો શ્વાસ છે અને દરેક જમાનામાં જે પવિત્ર આત્માઓ તે શ્વાસને પોતાના અંતરમાં જીવે છે, તેઓ પ્રભુના મિત્રો અને પેગંબરો બને છે.

પરમાત્માએ માત્ર અમુક ઘોરાજ મનુષ્યો આગળ, અમુક

જ સમયે અને આ પૃથ્વીના અમુકજ વિભાગમાં પોતાનું સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું છે, એવું સમજનારા મનુષ્યો ખરેખર સક્રિય વૃત્તિ વાળા-અત્પક્ષ-છે સત્ય વાત એ-જ છે કે, પ્રભુની પોતાની પેઠે તેનો પ્રેમ અને જ્ઞાન સર્વ દેશ અને સર્વ કાળમાં મનુષ્યોમાંટે તૈયાર છે. જે પણ દેશમાંનો જે પણ મનુષ્ય તેને પૂર્ણભાવથી ભજે છે અને સત્યપરાયણ જીવન ગાળે છે, તેના તત્ત્વ અનિવાર્ય નિયમને અનુસરીને આપોઆપ-જ પ્રભુના જ્ઞાન અને પ્રેમ આકર્ષાઈ આવે છે, અને તેને જીવાત્મામાંથી મહાત્મામાં ફેરવી નાખે છે

જે ઉપલા સત્યની આપણને યથાર્થ પ્રતીતિ થાય તો પછી અમુક વ્યક્તિ કયા ધર્મને અનુસરે છે, એ જાણત નગમી થઈ પડે છે, અને આ પરમ સત્ય પ્રમાણે પોતાનું જીવન તે કેટલે અશે ગાળે છે, તેજ વાત તે માણસની યોગ્યતાની તુલના કરવા માટે ખાસ અગત્યની નહે છે ‘મારોજ ધર્મ’ સાચો છે’ એવી એકદેશી વૃત્તિ જેટલા પ્રમાણમાં આપણે ઝાંછી કરીને ઉપલા સર્વમાન્ય સત્ય તત્ત્વ પ્રીતિ વધારતા જઈશું, તેટલાજ પ્રમાણમાં બીજાઓને તેમના ધર્મમાંથી આપણા ધર્મમાં લાવવાનું કામ આપણને ભૂદા લહેલું અને બીજાજરૂરી લાગશે, એટલુંજ નહિ પરંતુ અનુકૂળ આવે તેવે માર્ગે સત્યનો સાક્ષાત્કાર કરવામાં તેમને ઉલટા આપણે સહાયજ આપીશું ચીનનો એક વિદ્વાન જણાવે છે કે “દૃઢ્યના પ્રમાણિકપણામાંજ ધર્મનું ખરૂં રહસ્ય સમાયેલું છે” અને આપણને શોધ કરતા માવૂમ પડશે કે, ધર્મ સ્થાપકના નામને યોગ્ય દરેક મહાન પુરુષને આવો-જ સિદ્ધાંત છે

સઘળા ધર્મના મૂળ તત્ત્વો એકસરખા છે જૂદા જૂદા લોકોના વિકાસના પ્રમાણમાં માત્ર નાની નાની બાબતોમાં-જ તેમના મત ભ્રમ પડે છે અને ઘણી વાર પૂછવામાં આવે છે કે “તમારો ધર્મ કયો?” અત્યુત્તરમાં હું જણાવું છું કે “પ્રિય બાપુ! આવો પ્રશ્ન તમારે કેમ પૂછ્યો પડ્યો? જેમ અનંત જીવનરૂપ પદ્મ માત્રા એકજ છે, તેમ ધર્મ પણ એકજ છે જૂદા જૂદા લોકોની જુદી જુદી મમજશક્તિને લીધે તેમજ દેશ, કાળ ઇત્યાદિ ઋયોગોના લેદને લીધેજ એક મૂળ ધર્મના જૂદા જૂદા ફાટારૂપે સપ્રદાયો નીકળેલા છે અને તે લેદો પણ વસ્તુતઃ જાહેર-જ ઓછા મહત્ત્વના છે જેમ જેમ જીવાત્મા વિશેષ વિકાસ પામનો બાંધ છે, તેમ તેમ તેને આ લેદો ઓછા અગત્યના લાગે છે, જેથી જગતમાં દેખાતા

બૂદ્ધા બૂદ્ધા નામવાળા ધર્મો વચાવે રીતે તો એકજ ધર્મ છે. તે કણે આપણે ઉપર જણાવેલા સત્ત્વનો અનાદર કરીને સત્ત્વ ધર્મના આશ્રિત અને જીવનમદ તત્ત્વથી દૂર જતીએ છીએ, તેજ કણે આપણે અમુક બંધનોથી બંધાઈએ છીએ; અને એટલા પ્રમાણમાં આપણે ઉપર પ્રમાણે વર્તીએ છીએ, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે આપણી આસપાસ એવી દિવાલો બાંધીએ છીએ, કે જેથી બીજા ધર્મના મનુષ્યો પણ આપણાથી દૂર જ રહે છે. આ પ્રમાણે આપણને પોતાને પણ વિશ્વવ્યાપી સત્ત્વનો સાક્ષાત્કાર કરવામાં એ દિવાલો અડચણ રૂપ થાય છે. કેમકે જે માન્યતા કે સિદ્ધાંત સર્વવ્યાપી નથી તે સત્યના નામને લાયક નથી.

ધર્મ તો ફક્ત એકજ છે. ઇશ્વરી પ્રેરણા પામેલો હમાનના પવિત્ર ગ્રંથોનો લેખક જણાવે છે કે “હું ગમે તે રીતે મહંત્સુ કે, છતાં આગળ જતાં તે તારી પાસે લઈ જનારા પોરી માર્ગ-માર્ગ જાણી જાય છે.” ઇશ્વરે જગતમાં પાથરેલી ધર્મરૂપી વિશાળ શેત્રુંજીમાં બૂદ્ધા બૂદ્ધા ધર્મોરૂપી બૂદ્ધા બૂદ્ધા રંગના અટાપટાઓ છે અને તે ઉપર આકાશની પેઠે ઉગ્ધ અને નીચ, ધનવાન અને ધરીખ એ સર્વને માટે બેકસરખો અને પૂરેપૂરો અવકાશ છે.

એક બૌદ્ધ મહાત્મા ઠહે છે કે, પવિત્ર મનુષ્યો પ્રત્યેક ધર્મને માન આપે છે. એક બીજનો તત્ત્વચાત્રી જણાવે છે કે “વિશાળ હૃદયનાં મનુષ્યો સિલ્લ બિલ્લ ધર્મોમાં શ્લેષી એક અભિન્ન સત્યને જુએ છે, ત્યારે સંકુચિત દષ્ટિવાળાની નજરે દેવળ લેહભાવજ દેખાયા કરે છે.” હિંદુધર્મ જણાવે છે કે “જર્ણ નિવઃ પરાં વેણિ ચમ્પા લલુપેતસામ્ । વદારચરિતાનાં તુ વસુપૈવઃ કર્તુવદમ્ અર્થાત્ આ માર્ગ છે અને આ પારખું છે, એવું તો સંકુચિત હૃદયવાળાંજ મનુષ્યો માને છે; પરંતુ ઉદાર ચરિત્રવાળાઓને તો સમગ્ર પૃથ્વી કુટુંબતુલ્ય છે.” એક ખ્રિસ્તી જણાવે છે કે “વેલીપર બૂદ્ધા બૂદ્ધા પ્રકારનાં પુષ્પ ચડે છે, પણ સર્વની પૂજનું લક્ષ્ય તો એકજ હોય છે.” સ્પર્ગ એક ગહેલરૂપ છે અને તેમાં ચેસવાનાં અનેક દાર છે. દરેક મનુષ્ય પોતાને અતુલ્લખ આવે તે દારથી તે મહેલમાં હાજલ થઈ શકે છે. શું આપણે બધા એકજ પ્રભુનાં બાળકો નથી? પ્રભુએ આ પૃથ્વી ઉપર વસાવી સઘળી પ્રજાઓને એકજ લોહીની જાગવી છે. અર્વાચીન કાળમાં એક સાનીએ કહ્યું છે કે “મનુષ્યના આત્માને માટે પ્રાચીન સમયમાં જે લાયકારક હતા, તે પ્રભુએ તે સમયના લોકોને

શીખવ્યું હતું, અને અત્યારે જે લાભકારક છે તે અત્યારે શીખવે છે ”

રાજકવિ ટેનીસને એક સ્થળે કહ્યું છે કે “ મેં એક સ્વપ્ન માં એવું જોયું કે, પથ્થર ઉપર પથ્થર મૂકીને એક પવિત્ર મકાન બનાવવામાં આવ્યું એ પવિત્ર મકાન નહોતું મંદિર કે નહોતી મસ્જિદ કે નહોતું (ખ્રિસ્તી લાઇઓન) દેવળ તે ધણ જ ઉચ્ચ અને સાદું હતું તથા સ્વર્ગમાંથી આવતી દરેક પવનનો લહેરને માટે તેના દ્વાર ખુલા હતા, આથી સત્ય, શાન્તિ, પ્રેમ અને ન્યાય, આ ચાર તરવોએ આવીને તે પવિત્ર મકાનમાં નિવાસ કર્યો હતો ”

ધર્મ એ તેના ખરા સ્વરૂપમાં તો મનુષ્યના આત્માને આનંદ આપનારી ઉચ્ચામાં ઉચ્ચી વસ્તુ છે જ્યારે આપણને ધર્મનો તેના ખરા સ્વરૂપમાં અનુભવ થાય છે, ત્યારે આપણને લાગે છે કે, તે ધર્મ કદાપિ ઉદાસીનતા, અધકાર કે હુ ખ ઉત્પન્ન કરશે નહિ, પણ સર્વથા શાંતિ, આનંદ અને મુખનોજ આપનાર થશે એ ધર્મ કોઈને પણ તિરસ્કારખાત્ર નહિ લાગે, પણ સર્વને રુચિકર થશે ધર્મશુરુઓએ આ સત્ય સિદ્ધાંતોને ઘરોઘર સમજવા જોઈએ અને લોકોને તેમના આત્માના સ્વરૂપસંબંધી અને આત્મા-પરમાત્માના ઐક્યમંબંધી જ્ઞાન આપવામાં પોતાના સમયનો અને શક્તિનો વ્યય કરવો જોઈએ જો આમ થાય તો એટલો બધો આનંદ વ્યાપી રહે અને મંદિરો, મસ્જિદો તથા દેવળોમાં લોકોના એટલા તો જુટના જુટ આવે કે તે સ્થળોમાં જો લોકો સમાઈ પણ ન શકે, અને લોકોના હૃદયમાંથી આનંદના ઉદ્ગાર નિરતર એટલા બધા નીકળ્યા કરે, કે જેથી તે દરરોજના ઉપયોગી, સત્ય અને જીવનશક્તિને આપનારા ધર્મને સર્વ કોઈ આહવા લાગે સસારના દરરોજના જીવનમાં જે ધર્મ જેટલો અંશે લાભકારી નીવડે તેટલોજ અશે તે ધર્મ સત્ય છે જો તે આ કસોટીમાં પસાર ન થઈ શકે તો સમજવું કે, તે ધર્મ ધર્મના નામને પાત્ર નથી દરરોજના કાર્યમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવાજ ધર્મની મનુષ્યને સદા જરૂર છે એવા ધર્મનિવાય બીજા ધર્મના સળધમાં કરેલો શક્તિ અને સમયનો વ્યય નિરર્થક છે વ્યવહારમાં દરરોજ આવી પડતા પ્રસંગો ઉપર એ ધર્મનો આપણે ધ્યાનપૂર્વક સંપૂર્ણ ધરીએ, તોજ આપણે ખરી રીતે જીવ્યા છીએ એમ કહી શકાય જો એવું પણ ન કરી શકીએ તો આપણું જીવન નિરર્થક જાયું છે, એમ સમજવું

પ્રકરણ ૧૧ મું

સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ પામવાનો સરસ માર્ગ

મને વારવાર પૂછવામા આવે છે કે “પરમાત્મા સાથેના ઐક્યનો અનુભવ કરવાનો વ્યાવહારિક માર્ગ કયો ? તમે જલ્દી વેશા સિદ્ધાંતો ઘણાજ મુદ્દર છે અને ખરા પશુ લાગે છે, પરંતુ જે અનુભવથી અતિ વ્યાસંધાકારક પરિણામ આવે, તે અનુભવને અપણા સુવનમા આપણે કેવી રીતે ઉતારી શકીએ ?”

માર્ગ તો સરસ છે અને તેને વિકટ બનાવવો કે નહિ, એ પણ આપણજ હાથમા છે એ માર્ગની કૃત્રી “ખુદ્દાં શમિ” એ શબ્દોમા રહેલી છે

આપણે તો ખસ આપણા અંતઃકરણના દ્વાર ખુલ્લા રાખવાના છે, કે જેથી તે અનંત ચૈતન્યનો દિવ્ય પ્રવાહ પોતાને પેસવાના માર્ગની શોધ ભેગા કરે છે તે આપણામા દાખલ થઈ શકે શિખર ઉપરના સુખ્ય જગ્યાશયમા તો તે દિવ્ય ચૈતન્યરૂપ અમૃતવારિ ભરેલુજ છે માત્ર તેની સાથે સખધ સખતો કરવાભેજ ખુલ્લો કરો, એટલે તરતજ તે પાણી પોતાના અતિસ્વચ્છને અનુસરીને નીચેના ખેતરમા ભગવા લાગશે અને તેને રૂબરૂજ બનાવશે અનંત જ્ઞાન, અખૂટ સામર્થ્ય અને અપાર જ્ઞાનદત્તા અમાર સાગર રૂપ પરમાત્મા સાથે આપણે શો સખધ છે અને તેના આપણી સાથે શો સખધ છે, તે અત્યારસુધીમા આપણે બહુજ સારી રીતે વિચારી નથા છીએ, જેથી હવે ફક્ત કહેવાનું એટલુજ છે કે, તે પરમાત્મા અને આપણી વચ્ચેના ઐક્યનો સાદ્યત્કાર કરો મન અને હૃદય તેના અફસુત ઐશ્વર્યને મહત્ત્વ કરવા થોમ્ય અનુકૂળ સ્થિતિમા આવી શકે તેવી રીતે તેમને ખુદા સખવા, એ સર્વથી સુખ્ય બાબત છે, અને તે પછી અંતઃકરણની ત્રીમ ધૃત્તિ એ બીજી બાબત છે રચુસ ઇદ્રિયો બાહ્ય પદાર્થોથી સંકોચ ન પામે એવી મનની એકાંત શાન્ત સ્થિતિમા દરરોજ યોગી પગ સુધી રહેસનો અભ્યાસ પડવો, એ પ્રારભમા ઘણુજ સહાયકારક થઈ પડશે એ શાંતિના સમયમા પ્રભુની કૃપાનો અવવા તેની સાથેના ઐક્યનો અનુભવ મળે એવી આતુર સ્થિતિમા રહો અને આ પ્રસાદ

૩૫ અનુભવ તમને અવશ્ય થશે, એવી દૃઢ ભાવના રાખો. અનુભવરૂપ કિંજલ પ્રથમ તમારા અતગતમા ઉતરશે અને પછી તમારા મનમાં પ્રગટ થઈને ધીમે ધીમે તેની શક્તિ તમારા શરીરના દરેક અંગમાં તમે પ્રગટ થતી અનુભવશો. જે પ્રમાણમાં તમને આ અનુભવ થશે, તે પ્રમાણમાં તેની શાંતિ-નક અને પ્રકાશ આપનારી શક્તિ તમાગમાં કામ કરતી તમને લાગશે, તથા તમારો અતગતમા, મન અને શરીર એ સર્વ એકબીજાને અનુકૂળ થતા ચાલીને આખા જગતની સાથે તમે અનુકૂળ સંબંધમાં આવવા લાગશો. તમે ઉપર જણાવેલી ઉચ્ચ દશારૂપી પર્વતની ટોચે ઉભા હો, ત્યારે પ્રભુનો જે હિતાવહ નાદ તમે સાંભળો, તે નાદને તમે ત્યાંથી નીચે ઉતરો ત્યારે પણ યાદ રાખીને તમારી સાથે લેતા આવજો જો કે તમને તે અતિ ઉચ્ચ દશાનો અનુભવ દરેક પળે નહિ થાય, તોપણ આ રીતે તમે ત્યાં અનુભવેલી સુહૃદતા, પ્રેમતા અને પ્રકાશનું સ્મરણ કરીને તદનુસાર ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન તો અવશ્ય ગાળી શકશો.

આ રીતે અભ્યાસ વધારતા વધારતા એવો પણ સમય તમારા જીવનમાં આવે પહોંચશે કે ત્યારે એકાદ વ્યાપારીની દુકાનમાં અથવા તો ઘોઘાટવાળા બબ્બરમાં પણ તમે જાણ વિષયોપર માન સિકે પડદો નાખીને તમારા મનને અંતર્મુગ્ય કરી શકશો અને અનંત જીવન, અનંત પ્રેમ, અનંત જ્ઞાન, અનંત શાંતિ, અનંત શક્તિ અને અનંત સમૃદ્ધિના મૂળરૂપ પન્માત્મા-કે જે તમને દો-વે છે, તમને લગવે છે, તમારે સ્વલ્પ કરે છે અને તમને માર્ગ દર્શાવે છે, તેનો અનુભવ કરી શકશો. શાશ્વત પ્રાર્થના તે આનંદ નામ છે પ્રભુને પીછાણવો અને પ્રભુ સાથે ચાલવું તે પણ આજ ત્યારે પ્રભુને પોતામાં જોવો તે પણ આજ દશા આનંદ નામ નવો જન્મ અથવા બીજો જન્મ પહેલો જન્મ સ્વલ્પ છે અને બીજો જન્મ આધ્યાત્મિક છે, કેમકે એ સમયે પરવૃત્તિ નાશ પામી દેવી વૃત્તિનો જન્મ થાય છે મનુષ્યની ગમે તેવી માન્યતા યા ઇલાહ હોય, પણ અનંત પ્રભુમય જીવનનો આસ્વાદ તો આ રીતેનો જે દોષ અનુભવ કરે તેજ લઈ શકે છે, કારણ કે પ્રભુને પીછાણવો તેજ પ્રભુમય જીવન છે 'ધીમે ધીમે આપણે પ્રભુનો અનુભવ થશે' એવા વાક્યોને બદલે 'અત્યારે આ પળેજ તે સુંદરતાની મૂર્તિનો સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે' એવાજ ઉદ્ગાર

એવા મનુષ્યના હૃદયમાં સ્ફુરવા લાગે છે

જો આપણી ઇચ્છા હોય અને આપણે દૃઢ સંકલ્પ કરીએ તો આજ દિવસે, આજ કલાકે અને આજ પળે આપણને આવા અનુભવ—આવી પ્રતીતિ યદ્ય શકે જો આપણે આપણુ મુખ ખરી દિશા તરફ ફેરવીએ તો સૂપૂર્ણ સાક્ષાત્કારની લગ્ન સ્થિતિ, આજ નહિ તો કાલે પણ જરૂર આપણે પ્રાપ્ત કરી શકીએ જો પર્વતના શિખર તરફ આપણું મુખ રાખીએ અને પછી જો ધીમે અથવા ઉતાવળે આંધ્યા કરીએ તો આપણે વહેલા કે મોડા તે શિખર ઉપર પહોંચીશું. પણ ત્યાંસુધી આપણે જો ખરી અને સીધી દિશા તરફ વળીએ અને આલીએ નહિ, ત્યાંસુધી કઠિપણ આપણે ત્યાં પહોંચી શકીએ નહિ કવિ જેટલે હીકમ કહ્યું છે કે—

“જો તમે ખરા અત કરણથી કામ કરવા ઇચ્છતા હો તો આ પળનોજ લાલ લો, અને જે પણ તમે કરી શકતા હો, અથવા કરી શક્યો એમ ધારતા હો તેનો પ્રારભ કરો આવી હિમતમાજ તમારી બુદ્ધિ, શક્તિ અને ચમત્કાર રહેલો છે કામમાં જોડાઓ અને માનસિક બળ વધરો, કામ ચારલો અને પૂરું પણ થશે

ગૌતમ સિદ્ધાર્થે—ભવિષ્યના બુદ્ધે—પણ કહ્યું હતું કે—“સત્ય શું છે તે માગ બહુવામાં આગ્યુ છે એટલે હવે હું જરૂર એ કાર્ય સિદ્ધ કરીશ અને બુદ્ધ થઈ શકીશ” આવી નિશ્ચયની પ્રબળ તાથીજ ગૌતમસિદ્ધાર્થે અહીં ને અહીં બુદ્ધ થઈને નિર્વાણની પ્રાપ્તિ કરી હતી આ પ્રમાણે આ નિર્વાણપ્રાપ્તિ—આ પરમાત્મ સાક્ષાત્કાર આ ઠેકાણે અને અત્યારે પણ શક્ય છે, એવો બુદ્ધને ઉપદેશ હતો, અને એ ઉપદેશવડે એ શક્યતા સમજાવીને તેઓ કશેડો મનુષ્યોને પ્રકાશનો માર્ગ બતાવી શક્યા હતા

મહાત્મા છસસે કહ્યું હતું કે “શું તમને માનૂમ નથી કે, મારે મારા પિતાનું કામ કરવાનું છે?” આ પ્રમાણે આ બાબત ને પોતાનો ઉદ્દેશ બતાવીને તેમણે પ્રયત્ન કર્યો તેથીજ તેમણે “હું તથા મારા પિતા એક છીએ” એ પરમ સત્યનો સાક્ષાત્કાર કર્યો આ પ્રમાણે પૃથ્વીપર વસવા છતા પણ તેમણે તે પરમ સ્વારાજ્યનો પૂર્ણ અનુભવ કર્યો તેમનો પણ એજ ઉપદેશ હતો કે, અહીં અને આ વખતે પણ મનુષ્યો આ તત્ત્વનો અનુભવ કરી શકે તેમ છે આ ઉપદેશદ્વારા તેમણે લાખો મનુષ્યોને અનુભવનો પ્રકાશ આપ્યો છે. બાવહારિક બાબતો વિશે પણ આ કરતાં

વધારે પ્રભાવશાળી અને લાભકારી ઉપદેશવાચ્ય બીજા યોગજ મળશે કે “પ્રભુના સામ્રાજ્યનો અનુભવ કરો, એટલે દુનિયાની બધી ચીજો તમને પોતાની મેળે મળી રહેશે”

જે મનુષ્ય સત્યનિષ્ઠ અને પ્રમાણિક છે અને જેણે એવા ઉપદેશોનું રહસ્ય સમજવા પ્રયત્ન કર્યો છે, તે મનુષ્ય જરૂર તેની સત્યતાને અને કયા નિયમોપર એ ઉપદેશનો આધાર છે તે પણ ખરાબર રીતે સમજ્યા વગર રહેશે નહિ

હું જાતે એવા મનુષ્યોના સંબંધમાં આવ્યો છું કે જેમણે અનંત જીવન સાથેની પોતાની એકતા અનુભવેલી છે અને જેઓ તે અનંત જીવનરૂપ પરમાત્માની પ્રેરણા પ્રમાણે જ જીવન ગાળે છે, તથા પરમ શ્રેષ્ઠ સત્યના જ્વલત દૃષ્ટાંતરૂપ થઈ રહ્યા છે—અર્થાત્ તેમને માત્ર પ્રેરણાઓ મળે છે એમ નથી, પરંતુ તેમનું આખું જીવન તે પ્રેરણાઓ પ્રમાણે ચાલ્યા કરે છે

જે કોઈ અનંત જીવનરૂપ પરમાત્મા સાથેની પોતાની એકતાનો યથાર્થ જ્ઞાન લાવી તદનુસાર પોતાનું જીવન ગાળી શકે છે, તેજ નિરંતર પરમ સ્વારાજ્યનો અનુભવ કરી શકે છે, એવા જ મનુષ્યોને મઘની આવશ્યક વસ્તુઓ આપોઆપ આવી મળે છે, કોઈ પણ બીજાની તેમને ઓછા પડતી નથી, શું કરવું અથવા કેવી રીતે કરવું તેની પણ તેમને ચિંતા કરવી પડતી નથી, તેઓ નચિંત જીવન ગાળે છે, અને અનંત સર્વશક્તિ તેમની માર્ગપ્રદર્શક હોવાથી તેઓને કોઈ પણ જાતની જોખમ દારી અથવા ચિંતા રહેતી નથી આવા પ્રભુમય બની ચૂકેલા જીવનમુક્ત મહાત્માના ગુણોનું કેટલુંક વર્ણન કરવું ? જો આવા મહાપુરુષોનો અને એમાં પણ ખાસ કરીને જે બે ત્રણ પુરુષોનો ખ્યાલ આ (મૂળ) લખનારને આ પહેલ આવે છે, તેમનો જીવનક્રમ આ રીતે સર્વિસ્તર આપવામાં આવે તો કેટલાકને તે ચમત્કારરૂપ અથવા તો અવિશ્વાસ્યોગ્ય જણાય પરંતુ આ વાત સમગ્રમા રાખવી ઘટે છે કે, જે કામ એક મનુષ્ય કરી શકે, તે કામ બીજો પણ કરી શકે કેમકે દરેક મનુષ્યનું જીવન પરમાત્માના અંશરૂપ અને તેની સાથે સંબંધવાળું છે જો મનુષ્ય એ પરમાત્મતત્ત્વ સાથે અને શ્રેષ્ઠ નિયમોની સાથે પોતાની એકતા સમજીને તદનુસાર જીવન ગાળે તો તેનું—અને બધા તેમ કરે તો દરેક મનુષ્યનું જીવન તેવાજ પ્રકારનું થઈ શકે આખા જગતમાં આવી રહેવા એ પરમ દિવ્ય પ્રવાહમાં દાખલ

થવા માટે આ જીવન છે મનુષ્ય જ્યારે આ દિવ્ય જીવનના પ્રવાહમાં દાખલ થાય છે, ત્યારે પછી તેને પોતાની જાંઘળી બોલતરૂપ લાગતી નથી જેવી રીતે જરૂરી-જોડ નિયમિત રીતે થયા કરે છે, જેવી રીતે જાધા ગ્રહો આપોઆપ પોતાના અનુક્રમ ચક્રમાં ફર્યા કરે છે, જેવી રીતે યજુઓ એક પછી એક આવ્યા કરે છે, તેવી જ સ્વાભાવિક રીતે એવા મનુષ્યનું જીવન ચાલ્યા કરે છે.

આપણા જીવનમાં સર્વ પ્રકારના કલેશકંકાસ, શંકાઓ, બાધિઓ, દુઃખ, ભય, ચિંતા, હાડમારીઓ વગેરે ઉપજે છે, તેનું મુખ્ય કારણ એજ છે કે, આપણે દિવ્ય કેમાનુસાર આપણું જીવન ગાળતા નથી, અને જ્યાંસુધી આપણે હાલની પેઠેજ આપણું જીવન ચાલુ રાખીશું, ત્યાંસુધી તો એવા તેવાં દુઃખ આન્ધાજ કરવાનાં. દિવ્ય જીવનપ્રવાહની વિરુદ્ધ વર્તવું એજ કહિન હોઈને તે પ્રવાહની સાથે ચાલવાથી તો ઉલટો તે મહાન શક્તિનો આપણને લાભ મળે છે આ પ્રમાણે આ કામ તો ઉલટું સરળ અને નિર્ભય છે. અનંત જીવન સાધેના આપણા ઐશ્વર્યનો અનુભવ કરવો એનું જ નામ દિવ્ય જીવન અથવા પ્રભુમય જીવન છે આ અનુભવ કરવાથી આપણી આસપાસની સર્વ વસ્તુ સાથે-પરમધામ અને અગિય શક્તિશાળી સાથે આપણે અનુકૂળ ગાંધમાં આવીએ છીએ. આપણા અંતરાત્મા, મન તથા શરીરની વચ્ચે એકવાક્યતા બાધી પડે છે જ્યારે આવી સ્થિતિ થાય છે, ત્યારેજ પૂર્વ અને સર્વાંગ જીવનનો આપણને અનુભવ થાય છે આ સ્થિતિ યદ્ય એટલે પછી જઈ ઇન્દ્રિયોનું શબ્દ આપણાપર ચાલી શકશે નહિ, સ્પૂલ જીવન માનસિક જીવનને વશ થશે અને માનસિક જીવન ઉપર આત્મિક જીવન પ્રકાશ પાડીને તેને વશ વર્તાવી શકશે આપણા-માં જે કાંઈ જીવનની અપૂર્ણતા અને એકદેરીયપણું હશે તે આદ્યાં જશે, અને શારીરિક, માનસિક તથા આત્મિક જીવનનો-તેની સુઠરતા તથા નિરંતર વધતા જતા આનંદ અને શક્તિઓ સહિત-આપણને અનુભવ થશે, તથા જીવનના પ્રયોનો નીકાલ લાવનાર એજ એક પેદાઈ વસ્તો છે, એવું આપણને જ્ઞાન થશે શરીરને કેવળ કેટલાંક આપવાથી તેમજ શરીરનું લાલન કરવાથી આ માર્ગ જઈશે નહિ આ જગતમાં દરેક વસ્તુનો ઉપયોગ છે, પણ તેનો હકાપણપૂર્વક ઉપયોગ કરવો ઘટે છે જેમ જેમ આપણે આપણા તન અને મનનો સહુપયોગ કરવા ચાલીએ છીએ તેમ

તેમ આપણને ઉચ્ચ અનુભવો થતા જાય છે, અને તેથી આપણી શક્તિઓ ઓછી થતી નથી, પણ ઉવટી વિશેષ ખીવતી જાય છે જેમ જેમ આપણા શરીરમાંથી હલકા પરમાણુઓ ઓછા થતા જાય છે અને જેમ જેમ સૂક્ષ્મ અને ઉચ્ચ પ્રકારના પરમાણુઓ તેનું સ્થાન લે છે, તેમ તેમ આપણી બધી ઇન્દ્રિયો સૂક્ષ્મ આદો દનો અહણ કંવાને વધારે લાયક બને છે, અને જે શક્તિઓ આપણામાં હોવાનો આપણને ખ્યાલ પણ નથી હોતો તે શક્તિઓ અનુભવાવા લાગે છે આ પ્રમાણે સ્વાભાવિક રીતે ઇન્દ્રિયાતીત જીવનનો આપણને અનુભવ થાય છે, અને ઉચ્ચ નિયમો તથા સત્યની વિવિધ બાલુઓ આપણી આગળ પ્રત્યક્ષ થાય છે આ પ્રમાણે ઇન્દ્રિયાતીત જીવન અને ઉચ્ચતમ દશાઓનો અનુભવ થાય છે, એટલે પછી અમુક અનુધ્યમા અમુક શક્તિઓ કે જ્ઞાન હતું કે નહિ, એવી તેવી બાળતોની તકરાર કરવામાં વખત શુભા વવાનું આપણે છોડી દઈએ છીએ કારણ કે આપણે પોતેજ તે જ્ઞાન અને શક્તિઓનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ આ પ્રમાણે થવાથી હવે આપણે કેવળ ખીજનાજ કહેવા મુજબ લોકોને દોરવીશું નહિ, પણ આપણા પોતાનાજ જ્ઞાન અને અનુભવપૂર્વક બોલીશું અને તેથી પૂર્ણ સત્તા સાથે બોલીશું દુનિયામાં ઘણી વસ્તુઓ એવી છે કે, જ્યાંસુધી આપણે અમુક પ્રકારનું જીવન ગાળીને તે વસ્તુઓ પ્રત્યક્ષ થાય એવી સ્થિતિમાં આપણી જાતને મૂકીએ નહિ, ત્યાંસુધી તે વસ્તુઓને આપણે જોઈ શકીએજ નહિ.

“જે પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલશે, તેજ પ્રભુનો સિદ્ધાંત સમજી શકશે” મહાત્મત્વજ્ઞાની પ્લોટીનસે કહ્યું છે કે “જે મન પ્રભુને જાણવા ઈચ્છતું હોય તેણે પ્રભુમય પણ બનવું જોઈએ” જેટલા પ્રમાણમાં આ ઉચ્ચ નિયમનું અને પરમ સત્યનું આપણને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થશે, તેટલા પ્રમાણમાં આપણે પણ જ્ઞાની બનીશું અને પરમાત્માની પ્રનાલિકારૂપ પણ થઈશું કે જે પ્રનાલિકાદ્વારા બીજાઓ પણ તે નિયમો અને સત્યને જાણી શકે.

આ પ્રમાણે પરમ ચેતન્યરૂપ પરમાત્માનો અનુભવ થયા પછી તે મનુષ્ય જ્યારે જ્યારે કોઈ પણ સ્થળે જાય છે અને જૂદા જૂદા મનુષ્યોના સંબંધમાં આવે છે, ત્યારે ત્યારે સર્વમાં એવા પ્રકારની ગ્રેણી ઉત્પન્ન કરે છે, કે જેના બળથી તેઓને એક પ્રકારની શક્તિ પોતામાં આવી હોય એવો અનુભવ થાય છે આપણામાં જે પ્રકારની શક્તિઓ કામ કરી રહી હોય છે,

તેજ પ્રકારનો પ્રભાવ આપણે ચોતરફ અને પ્રત્યેક ક્ષણે દેહાવ્યા કરીએ છીએ. જેવી રીતે પુષ્પમાંથી સુગંધ ફેલાય છે, તેવી રીતે આપણામાંથી એક પ્રકારની સારી યા નરસી અસર ચારે બાજુએ ફેલાયાજ કરે છે. ગુલાબનું પુષ્પ સર્વ દિશાએ પોતાની સુગંધ ફેલાવે છે અને તેની સમીપમાં આવનાર સર્વને તે સુગંધની અસર થવાથી તેમને આનંદ અને પ્રોત્સાહન મળે છે; અને એક ખરાબ છોડવો ચોતરફ દુર્ગંધ ફેલાવીને તેની પાસે વધુ વખત રહેનારને માંદો પાડે છે અથવા ગાંડો બનાવે છે; તેમ મનુષ્યનું જીવન પણ જેમ વધારે ઉચ્ચ પ્રકારનું હોય છે, તેમ તે ચોતરફ બીજાઓમાં પ્રોત્સાહન આપનારાં અને લાલકારી આંદોલનો ફેલાવે છે; અને મનુષ્યનું જીવન જેમ વધારે અધમ હોય તેમ તે મનુષ્ય પોતાના સંજંઘમાં આવનાર મનુષ્યોને નુકસાનકારક આંદોલનો પહોંચાડે છે. આવી રીતે દરેક મનુષ્ય પોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે એક યા બીજા પ્રકારની અસર બીજાઓ ઉપર અવશ્ય કરે છે.

જે નાવિકો હિંદી મહાસાગરમાં પોતાનાં નાવ ચલાવે છે, તેઓ જણાવે છે કે, કેટલાક ટાપુઓમાંથી ચંદનની સુગંધ ધણે દૂરથી આવવા લાગે છે અને એ સુગંધને લીધે તેઓ અમુક ટાપુની નજદીકમાં આવી પહોંચ્યા છે, એવું તેમને જ્ઞાન થાય છે. આ ઉપરથી તમારે પણ તમારા અંતરને એવું શુદ્ધ બનાવવું જોઈએ કે જેથી તમે જ્યાં જ્યાં જાઓ, ત્યાં ત્યાં તમારામાંથી પણ છુપી-છતાં પ્રબળ શક્તિ વહાળ કરે અને સર્વને શુભ અસર કર્યા કરે. એમ કરવાથી તમે તમારી સાથે પ્રેરણાશક્તિ લઈ જશો અને દરેક સ્થળે આશીર્વાદ ફેલાવી શકશો. આથી તમારા મિત્રો અને બીજા લોકો કહેવા લાગશે કે “તમારા આવવાથી અમારા ઘરમાં શાન્તિ અને આનંદ ફેલાય છે.” તમારે જ્યારે તમે બહાર ફરવા નીકળશો, ત્યારે ત્યારે યાદેલા, ઠંટાળેલા અને માંદા મનુષ્યો ઉપર પણ તમારો પ્રવાહ પડશે; તેમનામાં નવો જીવનપ્રવાહ વહેવા લાગશે અને નવી સૃષ્ટિ આવશે. જે ઘોડાની પાસે થઈને તમે પસાર થશો તે ઘોડો પણ અર્ધા મનુષ્યની માફક તમારા સાસુ આતુરતાથી જોવા લાગશે. અર્થાત જ્યારે મનુષ્યને પરમાત્મજીવનનો અનુભવ થાય છે, ત્યારે તેની શક્તિઓમાં બૃહદાવ પ્રભાવ આવે છે. માટે “આપણે આવા પ્રકારનું જીવન અત્યારે અને અહીં પણ ગાળી શકીએ તેમ છીએ.” એ સત્યને બહુવું, એજ આ જીવંતીમાં સર્વશ્રેષ્ઠ જ્ઞાન

છે અને એજ મોટામાં મોટો લહાવો છે. કેમકે એવું જ્ઞાન યતાંજ મનુષ્ય આનંદનાં ગીત ગાવા લાગે છે; અને વળી જ્યારે તેને તે દિવ્ય જીવનનો અનુભવ-અર્થાત સાક્ષાત્કાર થાય છે, ત્યારે તો તેના હૃદયમાંથી આવા પણ ઉદ્ગાર પણ નીકળી પડે છે કે:-

“અહા! હું સર્વ સમયે અનંત જીવનમાં રહેલો છું. સર્વ વસ્તુઓ મને હવે દિવ્ય લાસે છે. હું અલૌકિક અનન્ય લોજન અને અલૌકિક અમૃતનું પાન કરું છું. જ્યારે હું ઇન્દ્રધનુષ્યના ચળકતા લાલ, વાદળી, સોનેરી રંગનું પ્રકાશમય મિશ્રણ આકાશમાં જોઉં છું, ત્યારે તેમાં પણ મને પ્રભુનો અપાર પ્રેમ દેખાઈ આવે છે. જ્યારે હું પશીઓને આનંદ સાથે ગાતાં જોઉં છું અથવા તો જ્યારે ચોતરફ ખુશીઓ ફેલાવતાં સુંદર પુષ્પોને ખીલેલાં નિહાળું છું અથવા તો પ્રાતઃકાળના તેજસ્વી રંગોનો કે રાત્રિનો ભવ્ય દેખાવ નજરે પડે છે, ત્યારે મારો આત્મા આનંદમાં ગરકાવ થઈ જાય છે અને મારી વૃત્તિઓ પ્રભુના મહિમામાં તન્મય થઈ જાય છે.”

કેાઇ પણ મનુષ્ય જેમ જેમ અનંત જીવન સાથેના પોતાના સ્વાભાવિક ઐક્યનો અનુભવ કરે છે અને તેને અનુસરતું જીવન ગાળે છે, તેમ તેમ સર્વ જરૂરી ચીજો આપોઆપ તેને આવી મળે છે. પોતાના હૃદયદ્વારને ખુલ્લું મૂકી તેના પ્રવાહની પ્રનાલિકા બનવાથી તેની સાથે સંબંધમાં આવનારને અનંત જીવનની ભવ્યતા, સુંદરતા અને આનંદનો સાક્ષાત્કાર અવશ્ય થાય છે. આવો મનુષ્ય પૃથ્વીપર વસવા છતાં સ્વર્ગીય સામ્રાજ્યનો ઉપભોગ કરી શકે છે. આ રીતે આપણે સ્વર્ગને પૃથ્વીપર લાવી શકીએ છીએ; અથવા ખરે કહેતાં પૃથ્વીને સ્વર્ગમાં લઈ જઈએ છીએ. આથી દુર્બળતાને બદલે સખળતા, નિસ્તેજતાને બદલે તેજસ્વિતા, દુઃખને બદલે સુખ, દિલગીરીને બદલે આનંદ, ભયને બદલે નિર્ભયતા, અને માત્ર શ્રદ્ધા કે આશાને બદલે અનુભવજ્ઞાન પ્રકટે છે. આવી રીતે મનુષ્ય શાંતિ, શક્તિ અને આવશ્યક વસ્તુસ્થિતિની વિપુલતા પ્રાપ્ત કરે છે અને અનંત ચેતન્યની સાથે અલેહ અનુભવી પ્રભુમય બની રહે છે.

રાહુ વાહો દ્રાઈનના જીવનસંબંધી ટુંક નોંધ

મિ દ્રાઈનના પુસ્તકોમાં પ્રકટ થયેલ જાળ અને શાંતિ જોઈ શોકો માનવાને દોરવાય છે કે, તેણે વર્ષોથી ઉચ્ચ રૂટા તેણે અનુભવી હશે, અને તે પ્રાપ્ત કરવાની અનુકૂળતા તેને મળીજ હશે પ્રથમજી અનુમાન ખરૂં છે, પણ તેના સંયોગો અનુકૂળ કે સુખમય હતા, એવો ખ્યાલ તદ્દન ખોટો છે, કારણકે શાંતિ અને ધૈર્ય પ્રાપ્ત કરનારા ધણા પુરુષોની માફક તે પણ અનેક હાડમારીઓમાંથી પસાર થયો છે.

મિ. દ્રાઈનનો જન્મ અમેરિકામાં હાલીનેસમ પગથામાં માઉન્ટ મોરિસ ગામમાં સન ૧૮૮૧ માં થયો હતો. બાલ્યાવસ્થાથીજ તે મરીખાઈ અને કુખમય સ્થિતિમાં ઉછર્યો હતો, અને તેનામાં માતૃમ પડતી ધીરજ, ખત અને ઉઘાગ વગેરે ગુણો મોટે ભાગે તેની એવી પરિસ્થિતિને કીધેજ ખીલ્યા છે, એમ નિઃસંશય કહી શકાય.

તેનો ઇરાદો કાર્યજ કૌશલ્યમાં એકેડેમીમાં અભ્યાસ કરવાનો હોવાથી તે માટે જોઈતું ડ્રૉમ તેણે લાકડા કાપીને અને એવુંજ ખીજી કામ કરીને મેળવ્યું હતું તેની પાસે અભ્યાસ કરવા જતી વખતે માત્ર ૨૪૦ રૂપીયા હતા આટલી નાની રકમ ઉપર તેના કરતાં કમદિ મત અને નિશ્ચયવાળા વિદ્યાર્થીએ આ પગથુ કદાપિ બધું ન હોત ત્યાનો અભ્યાસ પૂરા કર્યો પછી તે નૉર્થ કૌલેજમાં જોડાઈને ૧૮૯૧ માં મૅન્યુએટ થયો, અને તે પછી પોતાના ગામમાં તે કૌંશીઅર નીમાંથો.

તે સર્વિશમાં કેવો ઘરો અને તેના વિચારો કેવું રૂપ બેસે, તેનો પૂગવો તેના કૌલેજના અભ્યાસમાં બીજા વર્ષમાં મળી આવ્યો. અમેરિકાના ક્યાંકથી વર્ધક મળે “શુદ્ધ અટકારનામાં દયામય કેળવણીની અસર” એ વિષય ઉપર સૌથી ઉત્તમ નિબંધ લખનાર કોઈ પણ કૌલેજના વિદ્યાર્થીને ૨૫ પાઉન્ડનામ આપવાનું જાહેર કર્યું હતું મિ દ્રાઈનનો નિબંધ કમિટીએ સૌથી ઉચ્ચ કોટિનો મણ્યો, કારણ કે તેમાં તેની ઉત્તમ લેખનશૈલી તેમજ તે વિષય-સંબંધી દિવસોજ પ્રગટ જણાઈ આવ્યા હતા વિસ્કોન્સીન યુનિવર્સિટીમાં એક વર્ષ ગાળ્યા પછી તેણે બાર્ગીમેર જહોન કોપ કિન્સ યુનિવર્સિટીમાં જોડાઈ ઇતિહાસ, રાજકીય અને સામાજિક શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો આ સંવલો સમય ખાનગી શિક્ષણ આપી તેણે શુજ્જવાન ચનાવ્યું હતું.

ત્યારે આપણે વિચારીએ છીએ કે મિ દ્રાઈન એકાલ અને જોખમહારી વિનાના સંયોગોમાં નહિ પણ નિષિધ અને કેસોટી કાંટે તેના પ્રસંગોમાંજ રહ્યો છે, ત્યારે તેની કલમ અને તેના જીવનની બળ્યતા.

આપણાપર બમણી અસર કરે છે તેણે શિક્ષણ અને ભાષણ આપવા ઉપરાંત ધણા પ્રકારની મજુરી કરી છે, ઉદ્યોગ કર્યા છે અને વર્તમાનપત્રના ધંધામાં પણ કામ કર્યું છે કેટલીક વાર તો સહેરના મોટા લતામાં કામવગરના અને જુખ્યા ફરવાનો પણ તેને પ્રમગ આવેતો છે

કેટલાક વર્ષથી તે સમાજ તથા અર્થશાસ્ત્રને લગતા કામમાં ઘણાજ અગત્યનો ભાગ લે છે તેના પુસ્તકો 'ચૈતન્યપ્રદ પુસ્તકો' તરીકે અમેરિકામાં મળુનામાં આન્યા છે

તેના પુસ્તકોની દરેક દેશમાં ચારે બાજુએથી માગણી થાય છે લોકો સજીવ ધર્મની શોધમાં છે, એ વાતની આ માગણીથી સાબીતી મળે છે તેના પુસ્તકોના અનેક ભાષામાં ભાષાતર થયા છે

તેની ભાષામાં ખાસ માધુર્ય રહેતું છે. તે ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાનના વિચારો ઘણાજ રસમય અને સરળ વાણીમાં પ્રકટ કરી રાકે છે તેનો સદેશો અલણુ તેમજ સિદ્ધિત વર્ગ એકસગ્મી ગીતે વાચી સમજી શકે છે તેની લોકપ્રિયતાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે, તે હૃદયથી અને જાતિઅનુભવથી બોલે છે, તેમજ હૃદયની ભાવના એને સારા રવાજમાં ખીજાએ સન્મુખ જણાવવાની તે અનુપમ શક્તિ ધરાવે છે

('જુકોનાટ્સ સપ્લિમેન્ટ' પરથી)

સરતુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલયનાં પુસ્તકોનું વિગતવાર સૂચિપત્ર

(આની ઉપર સંક્ષિપ્ત સૂચિપત્ર પણ જોડેલું છે.)

અમદાવાદ-સરતુ સાહિત્ય મુદ્રણાલયના લિટુ-ગ્રાન્ટન દ્વારા
પ્રબંધથી મુદ્રિત અને પ્રકાશિત.
સં. ૧૯૮૫ ફાગણ માસ.

સારા ગ્રંથો વાંચવાના મહાન ફાયદા

यस्यास्ति सद्ग्रन्थविमर्शभाग्य, किं तस्य शुष्कैवपलाविनोदैः ॥

અર્થાત્—જેને સારા સારા ગ્રંથો વાંચવાવિચારવાનું સદ્ભાગ્ય મળેતું હોય તેના આચળ ચચળ લક્ષ્મીના શુદ્ધ વિનોદ શી મણતરીમા છે ?

“તમે ગમે તેવી નવલકથાઓ અને ખીલુ જે આવ્યું તે વાંચવા મઠી પડો છો, પણ એવું તો તમે થોડું વાંચો તેમજ સારૂ ગ્રંથો વાંચો, વેદાંતના ખીલ પુસ્તકો વાંચો, કેમકે તેની આખા જીવનસુધી જરૂર છે.” સ્વામી વિવેકાનંદ

“પુસ્તકોમાં જુથાએલો રહી શકતો તેથી મને બે માસ વધારે જેલ મળત તોપણ હું કાપર ચાત નહિ, એટલું જ નહિ પણ મારા જ્ઞાનમાં ઉપયોગી વધારો કરી શકવાથી હું હિન્ટો વધારે સુખચેનમાં રહેત હું માનુ છું કે, જેને સારા પુસ્તકો વાંચવાનો શોખ છે, તે ગમે તે જગ્યાએ એકાંતવાસ સહેલાઈથી વેડી શકે છે x x એક પછી ખીલુ, એમ પુસ્તકો વાંચતા છેવટે તમે અંતરવિચાર પશુ કરી શકશો.

મં ૦ ગામીજી

‘જલુઓ’ સારા પુસ્તકો એટલે શું એ તમે જાણો છો ? સારા પુસ્તકોની કિંમત તમે સમજો છો ? બાઈ હજી આપણે એ નથી સમજતા જે સમજતા હોઈએ તો આપણી હાતત આવી ન હોય અને તો લાગે છે કે, જ્ઞાન એ અકાશ છે અને પુસ્તકો એ તેમાં શોભી રહેલા ચળકતા તારાઓ. જ્ઞાન એ સમુદ્ર છે ને પુસ્તકો તે લાલ લાલ શકાય તેવા વહાણો છે જ્ઞાન એ સૂર્ય છે અને આપણા ધરમાં આવી શકે એવા તેનો પ્રકાર તો પુસ્તકો છે, જ્ઞાન એ સોનાની ખાણ છે અને પુસ્તકો તે તેમાંથી ખનાવેલા આપણને જીવેસત્તા ધાય તેવા દાગીના છે, જ્ઞાન એ મોટામાં મોટી કિંમતી નોટો છે અને પુસ્તકો તે આપણા રાજના ઉપયોગમાં આવી શકે એવા ચલણી સિક્કાઓ છે, જ્ઞાન એ વાયુ છે અને પુસ્તકો તે એ વાયુને ખેંચી લાવી દડકે આપનાર પખાઓ છે, જ્ઞાન એ અગ્નિ છે અને પુસ્તકો તે એ અગ્નિથી પ્રકટાવેના દીવા છે જ્ઞાન એ પૃથ્વી છે અને પુસ્તકો તે આપણને રહેવાનાયક મકાનો છે, જ્ઞાન એ અનાજનો જડાર છે અને પુસ્તકો તે રોટલા છે જ્ઞાન તે મેષ છે અને પુસ્તકો તે આપણા પરમાં રહી શકે તેવા પાણીભરેલા માટલા છે, અને જ્ઞાન તે સર્વશક્તિમાન પરમાત્મા છે અને પુસ્તકો તે એનો રસ્તો દેખાડનાર પૂજનીય દેવો છે’ સ્વનં પદિધાર

‘મને પુસ્તકો વાંચવાથી જેવો જ્ઞાન મળે છે તેવો જ્ઞાન આ જગત માં બીજા કોઈ પણ કામથી નથી મળતો x x x માતૃભારતમાં વિવિધ જ્ઞાન આપનારા ગ્રંથોના પ્રચાર થવા વિના કોઈ પણ પ્રજા હિનતિ પામી શકતી નથી અને જ્ઞાતીય ભારતના (સ્વદેશપ્રીતિ) પણ મેળવી શકતી નથી x x x જધી જ્ઞાતની જ્ઞાતિનું મૂળ જ્ઞાનની હિનતિ છે પણ અદિના જેવી ઇતિવૃત્તિનિવાપનુ બીજું કોઈ પણ એવું સુખ તમે નહિ જનારી શકો કે જેવું મૂળ જ્ઞાનની હિનતિમાં રહેતું ન હોય x x x સાહિત્ય-ઉદ્યાના ચતુર માળી યનાનુ સુખ દ જેને પ્રાપ્ત થયું હોય અથવા જેવું મન સદૈવ સાહિત્ય

સેવરના કમળોની અંકુર સુગંધથી મસ્ત બનવા લાગ્યું હોય, તેને તો સાર્વજનિક વાવવાના સ્વર્ગીય સુખે પણ હુમ્મત લાગે છે ” વાંદિમચંદ્ર

“ જરીએને દરિયામાંથી ઊઠાવવાથી, કુખીએના કુખ દૂર કરવાથી, રીર તથા મનનો શાક કિંતાવાની અને માલગેલું હર્દ જુનારી દેવાની પ્રયોગો એટલી સફળ છે, તેટલી સફળ થઈ શકીને વીજ કોઈ ચીજમાં નથી ” “માઈન”

“ પુસ્તકોએનો સ્નેહ એ હિંમતના સન્નિધિમાં પહોંચવાનો પરિણામ છે. ”

“ ખરાબ એકાદીએલું વાચન, એ તો એર પીવાનવાન છે. ”

“ મહેરોતથી તથા ધનદૈવવાના અજૂર ભાગ્યથી એ સતોષ તમને નહિ મળે, તે સતોષ તમને ઉત્તમ પુસ્તકોથી પ્રાપ્ત થશે ”

“ લીના વનમાં જુએ મનનાર પશુમાં અને આટલા આટલા વાચવાના પ્રાધન છતાં રાજકીય રહેવાના અનુભવમાં શું તફાવત ? ”

“ સદાવસ્થાથી જેમ માણસના મુલુની અને પ્રવૃત્તિની પરીક્ષા થાય છે, તેમ એ પુસ્તકોનો તેને સોજ દોષ છે તે ઉપરથી પણ તેનાવિશે અનુમાન થાય છે ”

“ જોના ઉત્તમ મનપો કન્ઝે ત્યારે જેમ પોતાના શાસ્ત્રમાંથી થકાવ તે દરેક કાદી આનંદ છે, તેમ એક વાચનાર પણ ક્યારે કન્ઝે છે ત્યારે એકાદ ઉત્તમ મનમાંથી પોતાને મનમથોર અવાજ કાઢી આનંદમય થઈ શકે છે. ”

“ અનકાશની એકાદ જાણનો પણ ઉપયોગ કરી લેવા થઈ શકે છે એવી પ્રતિભાસાથી પુરુષ પણ મનમાંથી કાઢાવ એકાદ પુસ્તક લઈને ફરે, તો પછી આપણા એવાએએ તો પ્રજ્ઞા વૃદ્ધિ થતી કિમતી જાણેને બચાવવા માટે શું ન કરવું જોઈએ ? ”

“ મોરાર્કવિનાના કીરીટની પોં છાનવિનાનું મન પણ નિર્મોલ્ય છે. એ છાનને મેળવવાનું સર્વોપરિ સાધન વાચન હોવાથી એ ધરમાં સાચા પુસ્તકો નથી, તે ધર ધર નહિ પણ નિર્મોલ્ય તનમનવાળા છવતા મુદ્દાઓને રહેવાની ધોર છે ”

એક વિદ્વાન કીડજ કહે છે કે, “ વાચકની ઘેરા ઊંડી દેખાત મનમાં કોઈ મને આખા દિવસનાની સપ્તિ આપે, તોપણ હું તેને કદી ઊંડું નહિ. ”

“ પુસ્તકો તરજુખરવામાં સુમાર્ગ દેખાડે છે, વૃદ્ધાવસ્થામાં મનરંજન કરે છે અને ઉદાસીને બળતે સમાધાન કરીને આપણું જીવન આપણને ગમતું લાગવા દેતા નથી. વળી તે આપણી મિત્ર તથા કોષાદિને સાત કરી નિરાશાનો નાશ કરે છે. ”

“ એક પાશાન પથિતો તો એટલે મુખી મત છે કે - “માણસને જીવન-સત્તાની એટલી જરૂર નથી, તેટલી પુસ્તકોની છે ” તે પોતે પણ જરૂરના પુસ્તકો ખરીદી લેતામુખી જીવન લેવાનું મુનતવીરાખેલા તેને સિંસેરોના પુસ્તકો બહુ મમત્ક હતા તે વાચનો ત્યારે ત્યારે ‘હું વધારે સ્મરે થયે છું’ એમ તેને લાગતું. ”

“ ઉપજાવો, તેમ સેનન વસ્ત્રાવ્યેકમાપર્થ, નીતિ, યાદુર્વ, પ્રતિભા, ચૈવ, ધૈર્ય તથા પોરપદાર્થવિને વિતારે છે, અને જેમ જેમ એ દેવી મુખેનીસત્તા જામતી આવે છે, તેમ તેમ હુનિયાને પીધારપ આજ્ઞી ભાવોની વડ નાશ પામતી જાય છે. ”

“ મયોની એકાદીમાં તથા પછી તમે એને હાથ નહિ લગાડો તો એ ધધેજ માનસવાણીથી તમને કહેશે કે - “ અમારામાં પુષ્કળ જ્ઞાન જાયું છે તે થોડું અને વાપરે, એટલે તમારું ક’વાલુ અને ‘શું આ માનસવાણી એકાદી કિમતી છે ? ”

ઉત્તમ પુસ્તકો જૂલ કિંમતે પૂર્ણ પાડનારી, ૧૮ વર્ષથી ચાલતી

વિવિધ ગ્રંથમાળા

દરવર્ષે ૧૬૦૦ પૃષ્ઠનાં વિવિધ વિષયનાં ઉત્તમ પુસ્તકો મૂલ્ય
માત્ર ૪) અને પાકાં પૃષ્ઠાં સાથે ૫) પોસ્ટેજ માફ

૧૯૮૪ માં—સંતવાણી તથા સ્વર્ગના પુસ્તકોના અને શુભસંગ્રહ તથા
ટુંકી વાર્તાઓના નવા ભાગ, સલામત અને અસહકાર, યોગેશ્વર ભારતમર્મ,
જેમ્સ એક્સનના પુસ્તકો, ભારતીય નીતિકથાઓ, સ્વામી વિવેકાનંદનો યાત્રાચોગ,
સુબોધ રાનાકર, વિજયકૃષ્ણ ગોસ્વામી ચરિત્ર, ભારતરાનંદ ચરિત્ર, સુભાષિત
રાનભાડાગાર, છુકરદી વૉશિંગ્ટનની પુનરાવૃત્તિ, એકાદશ રૂકા તથા આયંધર્મ-
નીતિ અને શુરુ નાનકેલું ઇન્ના ચરિત્રોની પુનરાવૃત્તિ અને બીજાં પૃષ્ઠાં કરારો
તેમના પુસ્તકો વચાસચોગ નીકળશે.

ખાસ સૂચના—આ માળાનું વર્ષ દાર્શિકથી શરૂ થાય છે. ટોચ પર
માસમા માહકે થવા છતાં પુસ્તકો આખા વર્ષના અપાય છે.

આ માળાના આગલાં વર્ષોના હજી મળતા સેટ

આ દરેક સેટનું પોસ્ટેજ બૂકું સમગ્રવું

૧૯૭૬ નાં ગ્રંથ પુસ્તક—ટુંકી વાર્તાના ભાગ ૭ માં, કાઉન્ટ ટાઉન્ટોપ,
સ્વામી વિવેકાનંદનો રાજચોગ મૂલ્ય ૩૫, પાકાં પૃષ્ઠાં ૪૫,

સંવત ૧૯૮૦ નાં ગ્રંથ પુસ્તક—સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૧૦-૧૧, નેપો-
લિયન બોનાપાર્ટ, ગાંધીજીનું ધર્મનિષ્ઠ મૂલ્ય ૪, પાકાં પૃષ્ઠાં ૫)

સંવત ૧૯૮૧નાં ચાર પુસ્તક—સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૧૨-૧૩, યોગ-
તત્ત્વ, સ્વર્ગનો પ્રકાશ, આદર્શ દષ્ટાન્તમાળા—ભા. ૧ ભા. મૂલ્ય ૪, પાકાં ૫)

સંવત ૧૯૮૨નાં ચાર પુસ્તક—દાનવીર કોર્નેગી, શુભસંગ્રહ ભા. ૨ ભા.
રામાયણ અને મદાભારતચિત્રો વિચારો, આદર્શ દષ્ટાન્તમાળા—ભાગ ૨ ભા.
મૂલ્ય ૪) પાકાં પૃષ્ઠાં ૫)

સં. ૧૯૮૩નાં ચાર પુસ્તક—મુસ્લીમ મદાભાષાઓ, શુભસંગ્રહ ભાગ ૩ ભા.
છાંદમની વાણી—ગ્રંથ ૨ ભા. તથા શારદાના વૌરપુરચો—મૂલ્ય ૪, પાકાં પૃષ્ઠાં ૫)

— સંપૂર્ણ મહાભારત —

મોટા સાત ભાગમાં, પૃષ્ઠ ૫૦૦૦

ઉત્તમ ભાષાન્તર, સુંદર ૩૦ ચિત્ર, મજબૂત કાગળ તથા
કદ ૬૩૩X૧૦, પાકાં પૂઠાં સાથે મૂલ્ય ૩૬)

— શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા —

આવૃત્તિ ચોથી, પૃષ્ઠ ૮૦૭, કદ ૫૪X૭૫ મૂલ્ય ર)

એમાં ગીતાના શ્લોક, અર્થ, જ્ઞાનેશ્વર મહારાજનું ચમત્કર્તી
ચરિત્ર તથા તેમણે ૬૦૦ વર્ષપર રચેલી ઉત્તમ અને ઉપરા-
ઉપરી દર્શાવેલી ભરપૂર રીકા ગુજરાતીમાં અપાર્થ છે.

— શ્રીશાંતિપર્વ-મહાભારતનું —

ઉત્તમ ભાષાન્તર—નવી આવૃત્તિ

પૃષ્ઠ ૬૨૦, કદ ૬૩૩X૧૦, મૂલ્ય ૫)

આમાં પિતામહ કૃષ્ણ, બગવાન શ્રીકૃષ્ણ, દેવર્ષિ નારદ તથા
અનેક ઋષિમુનિઓના કલ્યાણકારી સંવાદ અને ઉપદેશો છે.

— શ્રીમદ્ ભગવતી ભાગવત —

અથવા દેવી ભાગવત

વેદધર્મસંભાળું શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાન્તર, આવા મોટા અક્ષર

કદ ૬૩૩X૧૦નાં ૮૬૪ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૪૫,

શ્રીમદ્ ભાગવત અને આ ગ્રંથ એ એમાંથી મુખ્ય પુરાણ કયું અને
ઉપપુરાણ કયું, એ જાણવર સંસ્કૃતમાં એક ઈલાખા ઉપાધ્યાયદ્વારા ભગવતી
ભાગવતનું સમર્થન થયેલું છે, તેનું પણ ભાષાન્તર આ ગ્રંથ સાથે અપાયું છે.

— શ્રીમદ્ ભાગવત ભાષાન્તર —

સાતમી આવૃત્તિ ચાલુ સાલમાં નીકળશે.

વેદધર્મસંભાળું ઉત્તમ ભાષાન્તર, આવડા મોટા અક્ષર,
સુંદર ૧૫ ચિત્રો, મજબૂત કાગળ, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૪)

શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ

ઉત્તમ ભાષાંતર—આવૃત્તિ બીજી

કદ ૬૧૧X૧૦, ચિત્ર ૩૨, પૃષ્ઠ ૧૩૪૦, મૂલ્ય ૬)

આમા રામાયણના ઉત્તમ ભાષાંતર ઉપરાત હનુમાન ઇલાદિ વાનર
દત્તા કે મનુષ્ય કે રાવણને માથા દશ દત્તા કે એક ? હનુમાન
સમુદ્ર કૂટીને ગયેના કે તરીને ? વગેરે અનેક બાનતોપર નવોજ
પ્રકાશ પાડનારા તથા રામાયણનો અદ્ભુત પ્રભાવ અને
ઉપકારકતા દર્શાવનારા મહત્ત્વપૂર્ણ લેખો છે

શ્રી તુલસીકૃત રામાયણ

ઉત્તમ ટીકા અને ૪૦ ચિત્રો સાથે

મૂળ દોહાચોપાધ આવા મોટા અક્ષરમાં છે.

ગુજરાતી ટીકા આવડા મોટા અક્ષરમાં છે.

કદ ૬૧૧X૧૦, પૃષ્ઠ ૧૪૨૦, મૂલ્ય ૬)

આમા ઉપલા લેખો ઉપરાત કોપક ક્યાઓ, લવકુસકાંડ, વૃક્ષસી-
દાસ ઇતિ મહાત્માઓના ઉત્તમ ચરિત્ર, હનુમાનચાલીસા,
અષ્ટક, તિથિપત્ર, શલાકાપ્રગ્ન, રામાયણમાહાત્મ્ય
તથા બીજી પચ્ચ પુસ્તક બાબતો છે

શ્રીયોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ

મોટા બે ભાગમાં—ત્રીજી આવૃત્તિ

આવા મોટા અક્ષર, વેદધર્મસલાનાળું ઉત્તમ ભાષાંતર,

કદ ૬૧૧X૧૦, પૃષ્ઠ ૧૬૦૦, મૂલ્ય ૧૦,

શ્રી ગિરધરકૃત રામાયણ

આવા મોટા અક્ષરમાં છપાયેલી શુદ્ધ આવૃત્તિ

પૃષ્ઠ ૭૮૦, કદ ૫૧૧X૮, પાકુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૨૧

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય અમદાવાદ અને મુંબઈ

શ્રીરામાયણનું મહત્ત્વ

મીતિ કરે રામાયણ માંહી, તેહિ સમ સામ્યવંત કોડ નાહી ॥

“રામાયણ, એ જગતમા જેનો જેટો મળતો નથી એવો અનન્ય સાહિત્યમય છે.” વિવેકાનંદ

“રામાયણથી ભારતવર્ષનો સ્વાર્થપરાયણતાનો રોષ નોટલો દૂર કરાયો છે; તેટલો કેઈ પણ નીતિવેત્તા, ધર્મવેત્તા, સમાજસુધારક, રાજપુરુષ કે રાજધી પણ દૂર કરાયો નથી.” બંકિમચંદ્ર

“કાવ્યના અને અર્થ-કવિ અને નાયકની બાળતર્મા રામાયણની ખરોખરી કરે તેવો કેઈ પણ અર્થ કેઈ પણ દેશમા મળી આવશે નહિ, રામચંદ્ર સરખો “અસૌકિક સામર્થ્યવાળો તથા ઉદાત્ત નીતિવાળો અન્ય કેઈ પણ પુરુષ જગત-ભરના ઇતિહાસમા દૃષ્ટિએ પડતો નથી; તેમ મહર્ષિ વાલ્મીકિના જેવી પ્રતિભા તથા ઉચ્ચ કૃષ્ણનાવાળો કવિ પણ કેઈ જણતો નથી. હોમર તથા વર્જીલ નામના પ્રાચીન કવિઓના “ઇલિયડ” તથા “ઇનીડ” અર્થે અને મિલ્ટન “કવિનો પેરેડાઇઝ લોસ્ટ” પાશ્ચાત્ય દેશીમા ઉત્તમ ગણાય છે; પરંતુ એ બધા “મર્યો કરતા રામાયણ કેટલી બધી શ્રેષ્ઠ છે” કદાચ કેઈ કાવ્ય-શક્તિમા હોમર “વગેરેને વાલ્મીકિની ખરોખરીએ ખેસાડે; બાકી તેઓના કાવ્યનાયકો ઍલિસિસ “વગેરે નીતિની દૃષ્ટિએ તો રામાયણના રામચંદ્રાદિ કરતા અતિશય ઉતરતા છે. સારાસ કે, રામાયણમાટે આર્થ ભેટો જે અભિમાન ધરાવે છે તે “યોગ્ય છે.” ચિંતામણી વિ. વૈદ્ય

“હમ રામાયણ કો પદ કર કુછ કે કુછ બન જાતે હૈ; હમમે ઉચે ઉચે ખ્યાલ પેદા હો જાતે હૈ; ઔર વદ ગુણુ જો મનુખ્ય કી ઉત્કૃષ્ટતા કે શુપણુ હૈ સો હમારે સ્થામને આ કર ખડે હો જાતે હૈ. સત્યાચરણ, મુમે શરે ભક્તિ, પતિવ્રતાધર્મ, પતિવ્રતવ્ય, પિતામાતા કા સ્નેહ, વિનય, ધૈર્ય, દયાપુતા-સારાશ “યદ કિ માનુષી ગુણો કા કૌનસા ચિત્ર હૈ કિ નિસકે વચાર્થ રૂપ હો કવિને “અપની જાદુબરી સેખની સે ઇસમે નહીં લિખા ?” મી. શ્રેષ્ઠ

“રામાયણ કહને કો તો એક મહારાજા કા જીવનચરિત્ર હૈ; પરંતુ વાસ્તવ “મેં” યદ સંસાર કે મલો કો નાશ કરનેવાલા અગ્નિ હૈ; અધકાર મેં પ્રકાશ હૈ; “શ્રીયો કા ધર્મ” હૈ; પુરુષો કા પૌરુષ હૈ; પ્રાણીઓ કા ધજાતેજ હૈ; દાનિયો કા દાનધર્મ હૈ; વૈશ્યો કા ધન હૈ; શૂદ્રો કા ધર્મ હૈ; ઔર મૃદસ્થાશ્રમ મેં મવેશ “કરનેવાલે નરનારિયોકા સુખદીપક હૈ. ઇસકી જ્યોતિ કો દાષ મે રખ કર પુરુષ “યદિ માર્ગ દેખ દેખ ચલે, તો હો નહીં સકતા કિ કિસી સમય વદ જીવનયુદ્ધ મેં “પરાજય પ્રાપ્ત કરે...જગત કા ઇતિહાસ પદનેવાલે કહતે હૈ” દિલ્લખતિ “કો વેદો કે પ્રચાર હટ જાને પર યદિકિસી રસાયણુ ને જીવિત રખ્યા હૈ તો યદ “રામાયણ હી હૈ. ઇસકી બલ સે હિંદુ નારિયો મેં સતીત્વ કા ઔર હિંદુ નરો “મેં” બલિદાન કરને કા સાદસ રહા હૈ” ચંતરામ શર્મા

શ્રી દાસબોધ

નવી આવૃત્તિ-પૃષ્ઠ ૬૨૦, ૬૬ પાન્ય, ૩ રા

મહારાષ્ટ્રના જે ચાર મહાવિજ્ઞાના ચાર ઉત્તમ ગ્રંથોને ચાર વેદોની ઉપમા અપાઈ છે, તેમાંના ચોથા વેદરૂપ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાં તેમનું મોટું લખ્ય ચિત્ર, ઉત્તમ ચરિત્ર તથા શિવાજી મહારાજને તેમણે આપેલા ખાસ ભક્તિવા જેવા ઉપદેશ ઉપરાંત અન્ય પણ વ્યવહાર તથા પરમાર્થ ક્ષેત્રને સંબંધનારા ઉત્તમ ઉપદેશો સમાવશા છે. આથી માત્ર જિજ્ઞાસુ કે ભક્તો માટેજ નહિ, પરંતુ સર્વ કોઈ માટે આ ગ્રંથ ખાસ વાચવા યોગ્ય છે.

ધર્મતત્ત્વ

જાંગસાહિત્યસંગ્રહ જંકિમબાણુએ લખેલા નવયુવકોને ધર્મનાં ઉકાં રહસ્ય સમજાવવા સારૂ આ ધર્મગ્રંથ લખેલો હોઈ તેમના ઉત્તમ ચરિત્રસાથે પૃષ્ઠ ૨૪૮, ૬૬ પાન્ય, મૂલ્ય ૦૧, પાકું ૦૧૧

યોગતત્ત્વ

આમાં-હાથોજ, પ્રાણાયામ, કસરત, સ્નાન, દવા, ઓળસ, શરીરરચના, આત્મિક રચના, વિવેક શક્તિ, મનોબળ, આત્મિક ઉન્નતિ, આંતર્યામીનો અવાજ, ઈં દબીકતો સમજાવેલો હોઈ ૬૬ પાન્ય, ૫૭૬ ૩૮૪, મૂલ્ય ૨) પાકું ૫૬ ૧૧

મહાભારતવિષે વિચાર

૬૧૧X૧૦ નાં પૃષ્ઠ ૩૨૮, પાકાં પૃષ્ઠાં સાથે ૧૧

આ પુસ્તકમાં મહાભારતવિષે વિદ્વાનોના મનનીય વિચારો તથા પંડિત માતવજેકરજીની મહાભારતની સમાલોચનાનો અનુવાદ આપેલો છે.

રામાયણવિષે વિચાર

૬૧૧X૧૦નાં પૃષ્ઠ ૨૦૦, મૂલ્ય ૦૧૨

ઉપવા પુસ્તકની પેઠે આમાં પણ અનેક વિદ્વાનોના રામાયણ વજેરેને લગતા મનનીય વિચારો સમાવશા છે.

નીચલા સંતબાણીના ગ્રંથોમાં આવા મોટા અક્ષર છે.

શ્રીછોટમની વાળી

ગ્રંથ પહેલો { આમાં ઉત્તમ ૨૪૭ કીર્તન, ધોળ, ૭૫૫
વગેરે છે. પૃષ્ઠ ૨૬૦, રૂ. ૧)

ગ્રંથ વીજો { આમાં ભોધવચ્ચ અને આશ્વાસન
વગેરે છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦, રૂ. ૧૧

ગ્રંથ ત્રીજો { આમાં શાન્કરકીર્તિ, હાદોગ્યસાર, ભક્તિભાસર, ભક્તિ-
કાવ્ય, અક્ષરભાવની, સાખ્યસાર, સિવજીના કીર્તન
પ્રત્યાદિ છે. પૃષ્ઠ ૨૭૦ મૂલ્ય ૧)

શ્રીપ્રીતમદાસની વાળી

પ્રીતમદાસજી ઉત્તમ વચ્ચાત, સંસ્કૃત અને ભોધવચ્ચ ભાગ્ય, ધોળ, ગરબા,
મરબી, સાખી, ૭૫૫, કહા, મહિના, તિથિઓ અને વાર વગેરે.

રેવા આ ઉત્તમ સંગ્રહમાં તેમની ભવવદગીતા પણ છે.

પૃષ્ઠ નં ૫૭૬ ૪૨૦, મૂલ્ય ૧૧, પાકું ૧૧.

શ્રીઅરવાની વાળી

પુષ્કળ ઉમેશ સાથે બીજી આવૃત્તિ.

પૃષ્ઠ ૫૦૦, ૧૧ પાકું, મૂલ્ય ૧૧

શ્રીમજનસાગર

કદ ૫૪x૧૧૧, પૃષ્ઠ ૨૩૦, માફ ૫૬ બજ પાકું ૧૧

શુભસંગ્રહ—જુદા જુદા ભાગોમાં

ભાગ પહેલો { આમાં ધરતી દવાઓ અને ઉપયોગી મુશનાઓ ૬૦
૬૬ ભાગમાં છે. ચોથી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૨૦૦, મૂલ્ય ૦૬,
પાક્ય મરનો ૨. ૧)

ભાગ વીજો { આમાં વિવિધ વિષમના સેકડો ઉપયોગી લેખ લેખ
કદ ૬૧x૧૧૦, પૃષ્ઠ ૫૮૪, મૂલ્ય ૨૧

ભાગ ત્રીજો { આમાં પણ વિવિધ વિષમના સેકડો ઉત્તમ લેખો લેખ
કદ ૬૧x૧૧૦, પૃષ્ઠ ૪૩૨, મૂલ્ય ૧૧

ભાગ ચોથો { આમાં વિવિધ વિષમના લેખો આવેલા છે.
કદ ૬૧x૧૧૦, પૃષ્ઠ ૩૬૮ મૂલ્ય ૧૧

શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત

भाग १-२ भोग, -आवृत्ति बीजी

૬૬ પાનાં, ૫૪૪ ૬૫૦, મૂલ્ય રા૧

રામીથી વિવેકાનંદજીના જળપ્રસિદ્ધ ગુરુદેવ શ્રીરામકૃષ્ણ પરમદસ જેવા
હજુન પુરતી જુદા જુદા જિજ્ઞાસુઓ તથા વિદ્વાનો સાથેની અતિસરળ
નાને બોધપ્રદ વાતચીતો, તે દરમિયાન અપાવણા સચોટ દર્શાવે, ગવામવા
સરકારક ભજનો તથા વખતો વખત તેમને યદ્ય આવેથી ભાવસમાધિઓનું
ચામેડુણ વર્ણન આ અથમા છે પોતાની સદ્ધી પણ ન કરી જાણવા છતાં
જન-મુક્ત દશાને પ્રાપ્ત થયેલા આ પરમપૂજ્ય મહાત્માના કથનોમાં જે
દાદેશામૃત, મીઠાશ અને અસર રહેલા છે, તે વાચવાથીજ સમજાય તેમ છે

આમાંની ઘોડીક વ્યાખ્યાનોનાં નામ:-પુસ્તકોવિના પણ જ્ઞાન થઈ શકે?
પ્રતિમાપૂજન કેવી ભાવનાથી કરવું જોઈએ? શું કરીએ તો ઈશ્વરમા ચિત્ત
પરાવાપ? વિષયી લોકો નિદા-મરકરી કરે તમારે શું કરવું? કુટુંબ લોક ઇન્દ્ર
પ્રસ્થા આવે તો શું કરવું? ચાર પ્રકારના જીવ સસારી માટે મુક્તિનો ઉપાય
પદ્ધતિ મહાત્મ્ય સત્સંગનું વ્યસન ત્રિગુણાત્મક પ્રકૃતિ પ્રમાણે ત્રિગુણાત્મક
ભક્તિ શરીરત્યાગ કે આત્મહત્યા? સવિકલ્પ અને નિર્વિકલ્પ સમાધિ નિષ્કામ
કર્મ અને કર્મત્યાગ ભગવાત્સેવા અને કુટુંબસેવા તથા જાતના આચાર્ય
શિસ્તીધર્મ અને પાપનો સિદ્ધાન્ત જ્ઞાનો-માદ અને જીવ-મુક્ત અમનદારી
અને અદકાર ત્યાગની પરાકાષ્ઠા અને સાચો સંન્યાસ અનતનું દર્શન
ઈશ્વરપ્રાપ્તિ અને દુનિયાદારી કાચો અદકાર અને પાકો અદકાર સાચી
ભક્તિ અને દેખાવાની ભક્તિ ખરો દરિદ્રી કોણ? દરિદ્રમંત્રી કયા અને
ભાવસમાધિ શુરુકૃપા અને અભયદાન સસારનું રામચણ્ડ ઔપધ ગૌરામ-
ગણનું દર્શન મહાન ભક્ત જ્યમતનુ ચરિત જનક ને શુદ્ધેવ પ્રારમ્ભ
અને વામાચાર જટિલ છોકરાની વાત અનાદત શબ્દ સિદ્ધિ અને અદ-
કાર નાટકશાળામાં સમાધિ શ્રીગૌરામનો પ્રેમો-માદ. સર્વપર પ્રેમ શી રીતે
રાખવો? માતાના પ્રેમની વાતો સાંભડે સ્ત્રી પ્રતિ કેમ વર્તવું? દેવી ચૌધુ-
ગણીની વાત ઈશ્વરપ્રાપ્તિ એજ ખરી ચાતુરી પંસાનો, ઐશ્વર્યનો અને સિદ્ધિનો
ઉપયોગ કર્મબંધનનું અગોષ ઔપધ ખરો વૈષ્ણવ કોણ? પ્રભુને જાણો
એટલે બધું જાણી રહેશે જીવાનીમાજ ત્યાગવૈરાગ્યની જરૂર સસારી અને
પ્રભુપ્રેમી વચ્ચેનો ભેદ સાધના અને સામાન્યારવિરોધી શુદ્ધ વાતચીત પરમદસ-
દેવના અદ્ભુત અનુભવ ઈશ્વરને ઝોળખવા પછીજ સસારમાં પ્રવેશ કરો
ઈશ્વરી આનંદ અને સસારસુખ વચ્ચેનો તફાવત

વિજ્ઞાન, યુક્તિ અને અનુભવનાં પુષ્ટતા દર્શાવેલાં પૂર્વકે ઋષિ-મુનિઓના ઉત્તમ મિહંતાને મર્યાદા રીતે સમજાવી માનવજાતને અપૂર્વ જ્ઞાન, ઉત્સાહ અને મનોબળથી ભરપૂર બનાવી મૂકનાર તથા અનેક અનુભવોનાં જીવન પલટાવી નાખનાર અપૂર્વ ગ્રંથ

સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશ

ગ્રંથ ૧ લો-ભાગ ૧ થી ૬

૬૬ પાના, પૃષ્ઠ ૫૮૦, મૂલ્ય ૨)

આમાંના કેટલાક વિષયોનાં નામ—આત્મકૃપા, જ્ઞાનચર્ચા, નગદર્શન, ભારતનો ભવિષ્યકાળ, હિંદની જરૂરીયાતો, યતનુ રહસ્ય, રાષ્ટ્રીય ધર્મ, કૃત્તે-ર્પનુ રહસ્ય, પાપનુ નિવાન, આપણું સત્ય સ્વરૂપ, ધર્મનુ સ્વરૂપ, માનસિક શક્તિઓ, સ્વર્ગનું રાજ્ય, પવિત્ર પ્રભુવ હૃદયસ્થ હરિ, સાક્ષાત્કારનો વિધિ, પ્રારબ્ધ અને પુરુષાર્થ, સર્વ ધર્મનું સમાધાન ૪૦ ૪૦

ગ્રંથ ૨ જો-ભાગ ૬ થી ૯

૬૬ પાના, પૃષ્ઠ ૫૮૦, મૂલ્ય ૨)

આમાંના કેટલાક વિષયો—સર્વ ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાનો માર્ગ, વિજયી આધ્યાત્મિક શક્તિ, હઠગત મૂસાનો દડ, જગત ક્યારે અને સામારે ? કુટુંબ શી રીતે સુખી કરવા ? કુખમાંથી ઈશ્વરમા, રામનો સદેશ, આર્યાવર્તની પ્રાચીન દિવ્ય દૃષ્ટિ, જગતપર દિદતુ આજી, હિમાલયના દસ્યો, આમીથીના પત્રો ૪૦ ૪૦

ગ્રંથ ૩ જો-ભાગ ૧૦ અને ૧૧

૬૬ પાના, પૃષ્ઠ ૫૨૮, મૂલ્ય ૨)

આમાંના કેટલાક વિષયો—રામપરિચય, જ્ઞાનદ, જીવતો દેહલુ છે ? લોકોને વેદાત કેમ નથી મળતુ ? ઉન્નતિનો માર્ગ, અદ્વૈત, પત્રમજૂપા, સુલેહ કે જગત—ગગાતરગ, સુધારણા, વિરેશના અનુભવ, પહાડી દસ્યો. ૪૦ ૪૦

ગ્રંથ ૪ થો-ભાગ ૧૨ અને ૧૩

૬૬ પાના, પૃષ્ઠ ૬૪૦, મૂલ્ય ૨)

આ ગ્રંથમાં સ્વામી રામતીર્થના વિસ્તૃત અને અસરકારક ચરિત્ર ઉપરાંત બોધપ્રદ ૧૫ લેખો અને લાખણો છે.

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

સ્વામી વિવેકાનંદના સદુપદેશ

ગ્રંથ ૧ લો-ભાગ ૧, ૨, ૩.

પાનાં પૃષ્ઠ ૫૭૫, મૂલ્ય રૂ. ૨

આમાંના કેટલાક વિષયો-ધર્મ એટલે શું ? તત્ત્વજ્ઞાનના પચ્ચિસા અનુ-
ભવનો માર્ગ અમેરિકાની સર્વધર્મપરિષદમાં વ્યાખ્યાન અનેક માનવજાત અને
તેના ખોપપ્રતિકારો ભારતની જડનાનું કારણ-આત્માપ્રતિ અવિધાસ તમારામાં
અનત સામર્થ્ય છે મદાશ્રયતા કૃષ્ણની પૂજા પ્રાચીન સભ્યતાની વિશેષતા
ધાર્મિક ઉત્સવોની આવશ્યકતા ઓકિંગવણીની રૂપરેખા સંઘર્ષાતિ એજ
મદાશ્રય સંકલ્પમિદ્ધ નિષિષ્યોનું સામર્થ્ય અવતારી પુરુષોના અનુભવ
સેવાધર્મની ઉત્તમતા બોગ અને યોગ સાથે બને નહિ. સંન્યાસનો મહિમા
અને કર્તવ્ય અમેરિકાની વિજયકથા સુદમ મનનું સામર્થ્ય પાદરીઓનો
ઉપદ્રવ પ્રેતધોનિનું અસ્તિત્વ એક પ્રેતાત્માનો ઉદાર ચક્તિ ખીનવવાનો
માર્ગ ઈશ્વરના કૃપાપાત્ર કેમ બનાવ ? મનને વશ કરવાનો માર્ગ.

ગ્રંથ ૨ જો-ભાગ ૪ થો અને ૫ મો

કેવળ પાનાં પૃષ્ઠ ૬૦૦, મૂલ્ય રૂ. ૨

આમાંના કેટલાક વિષયો-વેદાન્તનું મહાન કાર્ય મારા પુદનીબ્યૂદ-
રચના ભરતખડના મહાન પુરો. ભરતખડનું ભવિષ્ય દિ દુધર્મના સામાન્ય
મૂળનરવો સંન્યાસનો આદર્શ-ને તેનું વ્યાવહારિક સ્વરૂપ શું શીખ્યો છું ?
વર્તમાન દિવસના મહાન પ્રશ્નનું નિરાશરણ પૌનારી જ માનુષ્યતાનું પરાપકાર
કર્મબંધનને તોડી નાંકે છે પરાપકાર પોતાના કલ્યાણમાટે કરવાનો
કર્મધોમનો આદર્શ

ભાગ છઠ્ઠો તથા સાતમો

પાનાં પૃષ્ઠ ૪૨૦, મૂલ્ય રૂ. ૧

આ ગ્રંથમાં આખીજના પત્રો, મુલાકાતો, સવારો ઈત્યાદિરૂપે અનેક
ખોલપ્રદ વિષયો સમાવેશ છે જેમકે-આગમમાં જન્મથી ખોડ કોના
પાપથી આવે છે ? મૃત્યુ પછીની દશા બાળનઅનિષેવ કુષ્ઠાઓનો મહન
તથા સ્વાત્માર્થનું કરનાર કાર્યકર્તાઓ દરેક જણુ વિવેકાનંદ મધ સહે
અન્નમર્થ એજ બળની ચાવી પૂર્વજન્મોનું જ્ઞાન ચુરુકળની પ્રાચીન
પ્રયા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણની અગત્ય સત્યમમની વાતો ત્યાગીઓના હાથગેનું
શિક્ષણ પાશ્વ પુનરુદ્ધે કેવી રીતે તૈયાર કરવા ? જાપાનની મદદનાનું સ્વસ્થ
અધિકારીવાદના અનર્થો

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાઓ

મધ્યમ અક્ષરમાં ગુજરાતી સરલાર્થ સાથે

આમાં શ્લોકના અક્ષર આવા છે.

તથા ટીકાના અક્ષર આ લીટી પ્રમાણે છે. કદ ૩૧૧X૫૧૧,
પૃષ્ઠ ૨૫૬, મૂલ્ય—સાફ પૃષ્ઠ ૦૮, પાકું ૦૮, શણીયું ૦૧

મોટા અક્ષરમાં ગુજરાતી સરલાર્થ સાથે

આમાં શ્લોકના અક્ષર આવા છે.

અને ટીકાના અક્ષર આ પ્રમાણે છે.

કદ ૫X૬૧૧૧ પૃષ્ઠ ૨૫૬ પાકા પૃષ્ઠ સાથે ૦૮, રેશમી પૃષ્ઠ ૦૧

મૂલમૂલ ભગવદ્ગીતાઓ

પ્રકાર	કદ	પૃષ્ઠ	પાકું પૃષ્ઠ	સાફ
મધ્યમ અક્ષરમાં	૩૧૧X૫૧૧....	૧૮૫....	૦૧....	૦૮
મોટા અક્ષરમાં	૫X૬૧૧૧....	૨૨૦....	૦૧....	૦૮

મૂલમૂલ પંચરત્ન ગીતાઓ

નાના અક્ષરમાં ગુટકો૨૦૦....	૦૧....	૦૮
મધ્યમ અક્ષરમાં ગુટકો૩૨૫....	૦૮....	૦૧
મોટા અક્ષરમાં ગુટકો૩૭૫....	૦૧....	૦૧

ચિત્રાવલિઓ અને ચિત્રો

શ્રીરામાયણ ચિત્રાવલિ-ચિત્રો ૩૬, કદ ૬૧૧X૧૦ મૂલ્ય ૧)
શ્રીમહાભારતચિત્રાવલિ- " ૩૦, " " મૂલ્ય ૧)
શ્રીકૃષ્ણમુરારીનું ત્રિંગી ચિત્ર કદ ૧૪X૨૨, મૂલ્ય ૦૮
શ્રીદ્રાપદીવસ્ત્રાહરણ " " " " "
ઉપરુ દેવે મોટું ચિત્ર નીચે ઉપર પતરાની પૃષ્ઠ સાથે ૦૮

ગીતાસ્તિક્ષે જાણકા જેવા ચિંતારો

ગીતા સુગીતા કર્તવ્યા કિમન્યૈઃ શાસ્ત્રવિસ્તરૈઃ ।

યા સ્વયં પદ્મનાભસ્ય મુરપદ્માદિનિઃસૃતા ॥

ભાવાર્થ —સ્વયં વિષ્ણુ ભગવાનના મુખારવિદ્યમાથી નીકળેલા ગીતાશાસ્ત્રને ગાવા જેવું (પરમપદ્મલયક) કર્તવ્ય હોવા છતાં અન્ય શાસ્ત્રોની ગડમથપમા પડવાનું શું પ્રયોજન છે ? “મહર્ષિ વ્યાસ”

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે —“હિ અર્જુન ! આપણા આ ધર્મમય સવાદરૂપ ભગવદ્ગીતાનું જે કોઈ પઠન કરશે, તેણે જ્ઞાનપરાયી માર્ગ-પરમાત્માનું પૂજન કર્યું છે એમ હું સમજીશ”

શ્રીજ્ઞાનેશ્વર મહારાજ કહે છે કે —“ભગવદ્ગીતામા વેદોના ત્રણે શિક્ષક રૂપે કરેલા છે, એટલુંજ નહિ પણ તે મૂર્તિમાન વેદરૂપ હોઈને ઔદાર્યમા તો વેદથી પણ વધારે છે” x x x “જે કોઈ ગીતાત્રય ખીજાઓને આપે તેણે લોકોને મારે મોક્ષમુખનું સદાપત ખોલેનું જાણવું” x x “ગીતારૂપી માતા અને મનુષ્યોરૂપી બાળકો છૂટા પડેલા બટકે છે, તેમનો મેળાપ કરાવી આપવો, એ તો સર્વ સજ્જનોનો મુખ્ય ધર્મ છે”

મહાત્મા બંદિખ્યાણ કહે છે કે —“ગીતાને ધર્મનો સર્વોત્તમ અથવા માનવાનું એજ કારણ છે કે તેમા જ્ઞાન, કર્મ અને ભક્તિ, ત્રણેને યોગ્ય ન્યાય આપવામા આવ્યો છે, કે જેવું ખીજા કોઈ પણ મતમા સામંજસ્ય નથી” x x “આવો અપૂર્વ ધર્મ, આણું અપૂર્વ જોગ્ય કેવળ ગીતામાજ દૃષ્ટિગોચર થાય છે આવી અદ્ભુત ધર્મ-ચાખ્યા કોઈ પણ દેશમા ને કોઈ પણ કાળે કોઈએ કરી હોય એમ જણાતું નથી” x x x x “આવો ઉદાર અને ઉત્તમ ભક્તિવાદ જગતમા ખીજે ક્યાય નથી.”

મહાત્મા થોરો —“પ્રાચીન યુગની સર્વસ્મરણીય વસ્તુઓમા ભગવદ્ગીતાથી શ્રેષ્ઠ કોઈ પણ વસ્તુ નથી * ~ ભગવદ્ગીતામા એટલું ઉત્તમ અને સર્વવ્યાપી જ્ઞાન છે કે તેના લખનાર દેવતાને અગણિત વર્ષ થઈ જવા છતાં તેના જેવો ખીજો એકે પ્રથમ હજીસુધી લખાવો નથી ~ < ગીતાની સાથે સરખાવતા જમતતું હાવતું ખીજું જાણુ જ જ્ઞાન મને હુઆ જણાય છે અને વિચાર કરતા આ ત્રયતું મહત્ત્વ મને એટલું જાણુ જણાય છે કે કોઈ કોઈ વાર તો એવોજ વિચાર થઈ આવે છે કે, આ તત્ત્વજ્ઞાન કોઈ અદ્ભુત યુગમા લખાયલું હોવું જોઈએ ~ હું રોજપ્રાત કાળે મારા હૃદય અને શુદ્ધિને ગીતારૂપી પવિત્ર જળમા રનાન કરાવું છું”

એમર્સન-અમેરિકાનો આ સર્વશ્રેષ્ઠ સાહિત્યકાર ગીતાનું પુસ્તક હમેશા પોતાની નજર સામે રાખતો કેમકે ગીતાને તે સમય વિશ્વના સાહિત્યમા સર્વોત્તમ અથવા, ચિંતનની સર્વશ્રેષ્ઠ સામગ્રી તથા માનવજાતિના અનુભવની સૌથી મહાન સંપત્તિ માનતો હતો. જ્યારે તે એમાનો “સર્વમૂલેષુ ચાત્માન સર્વમૂતાનિ ચાત્માનિ” એ શ્લોક વાચ્યતો, ત્યારે તેનું આણું શરીર પ્રુથક્કિત થઈ જતું;

હોય નાગી હાતું અને કથાકોના કથાકોમુખી આનંદાશુ વહાવતો' પોતાના ગીતા પુસ્તકને તે ઈશ્ટદેવની મૂર્તિ સમાન ગણતો.

લોકમાન્ય તિલક મહાગજ-“ગીતારહસ્ય”માં લખે છે કે “સમસ્ત સંભારના આદિત્યમાં ગીતાના જેવો કોઇ પણ ગ્રંથ નથી.” એ ઉપરાંત ખોદોનો ત્રિપિટક અને ધર્મપદ તથા પ્રિમ્તીઓના બાધનવ સાથે પણ ગીતાની તુલના કરીને તેમણે એજ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો છે કે “દુખી આત્માને શાંતિ આપનાર, આધ્યાત્મિક પૂર્ણતાની યોગબાણ આપનાર અને દુઃકામાં ચરાચર જગતના મૂડ તત્ત્વોને મમળવી દેનારો ગીતાના જેવો કોઇ પણ ગ્રંથ સમસ્ત વિશ્વની કોઇ પણ ભાષામાં નથી.”

“વલ્લભો, આશ્વમનો, શાંતિનો, દેશનો, સ્ત્રીનો કે શત્રુદિનો બેદ ન રાખતા સર્વ કોઈ માટે એકસરખી સદ્ગતિસમજાવનાર ધનિર અને ધર્મપ્રત્યે સદ્વિધ્યુતા દર્શાવનાર એરી જે જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મયુક્ત ગીતા, એ તો સનાતન વૈદિક ધર્મરેખી વિશાળ વૃક્ષનું એક અલત મધુર અને અમૃતપદને પમાડનારું અમર ફળ છે.”

“આ ગીતાધર્મમાં વૈદિક ધર્મનો જે મમત્ર સાર સમાવશે છે, તે સારભૂત નિલધર્મને તત્ત્વોને કેવળ કર્તવ્યનરીકેજ સર્વ જૂનદિનાર્યે પ્રમળ પ્રયત્નો કરીને વિજયો મેળવનારા કર્મર્થિ તથા ધર્મોભાઓ જ્યારે આ ભારત ભૂમિને અપકૃત કરતા હતા, ત્યારે આ દેશ ઈશ્વરરૂપને પાત્ર ચર્ષ જ્ઞાનને અનુસરતા ચારિત્ર્ય ઉપરાંત ઐશ્વર્યને પણ શિખરે પહોંચી ચૂક્યો હતો, અને જ્યારથી એ અને લોકમાયી તારનરો તથા પરમ શ્રેયસ્કર એવો પૂર્વતર ધર્મ છૂટતો ચાંપો ત્યારથીજ ભારતવાસીઓની દુર્દશા શરૂ થઈ છે.”

“હિંદુધર્મ અને નીતિશાસ્ત્રના મૂળ તત્ત્વ જેણે જાણવા હોય તેણે આ અપૂર્વ ગ્રંથનું અવરૂપ અને પ્રથમ અધ્યયન કરવું જોઈએ કારણ કે યોગ, સામ્ય, ન્યાય, મીમાંસા, ઉપનિષદો, વેદાન્ત વગેરેના રૂપમાં સરાસર સૃષ્ટિના તથા ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞના જ્ઞાનનો વિચાર દરનાગ પ્રાચીન શાસ્ત્રો યથાશક્તિ પૂર્ણરૂપથી પહોંચ્યા પછી વૈદિક ધર્મને જે જ્ઞાનમૂલક, ભક્તિપ્રધાન તથા કર્મયોગપરાયણ એવું છેવટનું સ્વરૂપ અપાયું, અને જે સ્વરૂપ હાજના પ્રચલિત વૈદિક ધર્મના મૂળરૂપ છે, તેજ સ્વરૂપ આ ભગવદ્ગીતામાં પ્રતિપાદન કરેલું છે; અને તેથીજ કહી શકાય કે, હિંદુધર્મનાં તત્ત્વો સંક્ષેપમાં અને નિઃસંદેહ રીતે સમાતવી માટે એવો ગીતાના જેવો બીજો કોઇ પણ ગ્રંથ સંસ્કૃત વાઙ્મયમાં નથી.”

ચીની અનુવાદક-ચીનનો આ અનુવાદક શ્રીકૃષ્ણના જ્ઞાન ઉપર એટલો આસક્ત હતો કે તે દરોજ નજીવાર વાર પ્રેમરૂદન કરતો ચીનાઓએ તો એનું જ નામ “દિપનગ” (કૃષ્ણજી) પાડ્યું હતું; અને અત્યારે તો ત્યાં એનું મૂળ નામ કોઇ પણ જાણતું નથી.

મૃગ ગાંધી-“એક વખત મારો અતકાળ પાસે આવેશે જણાશે, તે વખતે ગીતા મને બહુજ આશ્વાસનરૂપ થઈ હતી.”

વૉરન હેસ્ટિંગ્સ-“કોઇ પણ જાતિને ઉન્નતિના શિખરે ચઢાવનામ ગીતાનો ઉપદેશ અદ્વિતીય છે.”

સ્વર્ગનાં પુસ્તકો

સ્વર્ગનું વિમાન { ચોથી આવૃત્તિ, કદ ૫x૬,
પૃષ્ઠ ૩૮૦, મૂલ્ય ૧૨=

‘સ્વર્ગ’ એટલે પ્રભુમય જીવન અથવા પ્રભુ થોતે એ સ્વર્ગ મેળવવા માટે કામ ખટારા કે ચોડામાઢી કામ લાગે નહિ, એને માટે તો ‘વિમાન’ જ જોઈએ. આ પુસ્તક એવાજ પ્રકારનું અને ભક્તિમાર્ગની પહેલી ચોપડી જેવું છે એમા બહુ હોશે હોશે વાચવા અને એવા ટુકા ટુકા બોધદાયક અને રમુજી ઉરપ દાખવાઓ છે, તથા ટેકાણે ટેકાણે પ્રસંગને અનુસરતા બોધપ્રદ લજ્જનકીર્તન પણ આપેલા છે. આ દાખલાઓ વાચવાથી ધર્મ તથા પ્રભુને જાણવાની ઇચ્છા જાગે છે

સ્વર્ગની કુચી { ચોથી આવૃત્તિ, કદ ૫x૬,
પૃષ્ઠ ૩૬૫, મૂલ્ય ૧૨=

‘વિમાન’મા બેસીને તો સ્વર્ગના ગારજાસુધીજ પહોંચી શકાય, પણ પછી અદર જવા માટે સ્વર્ગના બાજણા ઉઠડે તેની કુચી પણ જોઈએ, તેથી ભક્તિમાર્ગની બીજી ચોપડીતરીકે ‘સ્વર્ગની કુચી’ કાઢવામા આવી છે પ્રભુને જાણવાની તેમજ ધર્મનું પાલન કરવાની ઇચ્છા પૂરી પડે તેટલામાટે આ પુસ્તકમા ઈશ્વરનો મહિમા, ભગવદ્દેવતાને આધીન થવાની ખુબી, ધર્મપાલનના લાભ, પ્રભુસ્મરણનો આનંદ, પ્રભુપ્રેમનું જળ, સત્સંગની બલિદારી, આચરણ સુધારવાની જરૂર વગેરે અનેક જાનતો સારી રીતે સમજાવનારા ૨૧૦ સચોટ દાખલાઓ, અનેક લજ્જનો અને વિવિધ પ્રકારની પ્રાર્થનાઓનો સમાવેશ છે

સ્વર્ગનો ખજાનો { ત્રીજી આવૃત્તિ, કદ ૫x૬,
પૃષ્ઠ ૩૫૦, મૂલ્ય ૧૨=

‘કુચી’વડે કાર ઉઠાડીને સ્વર્ગની અદર પેા પછી ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ કાઢ કરાવનારા આ પુસ્તકનું નામ ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ રાખ્યું છે અને તે ભક્તિમાર્ગની ત્રીજી ચોપડી છે એમા ઈશ્વરનું સ્વરૂપ, મનને વશ કરવાના, જીવગીમા મીઠાગ લાવવાના અને પાપથી બચવાના ઉપાય, ભક્તોનો તરફ-કાંટ, ભક્તિનું સ્વરૂપ, સત્સંગનો લાભ, ઈશ્વરાર્પણ કર્મ, સાચાના સાચા અર્થ કેમ સમજવા? સાચો પરમાર્થ કેવી રીતે વર્ધ થકે? આચરણો કેમ સુધરે? એ વગેરે અનેક ઉપકારક વિચારોના ૧૨૫ અસરકારક દાખલાઓ તથા જૂઠા જૂઠા ભક્તમહાત્માઓના લજ્જન, ૫૬ વગેરે આપેલા છે

સ્વર્ગનો પ્રકાશ { પહેલી આવૃત્તિ, કદ ૫x૬,
પૃષ્ઠ ૩૪૮, મૂલ્ય ૧૨=

આમા આવેલા રિષયો-ઈશ્વરી જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અથવા વિશ્વાસ, ઈશ્વરી-જ્ઞાન અને પરમાત્મદર્શન, મનોબળ, ભક્તિનો મહિમા, સત્સંગ, ખરા ભગતો, આત્મશુદ્ધિ, અધુરાપણ, ધર્મ અને તેની સાધના, સુખી થવાનો સહેલો ઉપાય, ગુરૂની જરૂર, જ્ઞાની-અજ્ઞાની વચ્ચે ભેદ, દુષ્ટવિશે જાણવા લાયક વાતો વગેરે.

સ્વધર્મ અને વીરતાને વજ્રેલા અનેકાનેક વીરાત્માઓ તથા વીરાંગનાઓની છટાદાર ભાષામાં રચાયેલી અનેકાનેક વીરકથાઓથી ભરપૂર

રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ

૮૦૦, ૮૦૦ પૃષ્ઠના બે મોટા ગ્રંથોમાં

પહેલા ગ્રંથમાં મેવાડનો અને બીજામાં બીજા સાત રાજ્યોનો ઇતિહાસ છે. દરેક ભાગના રૂ. ૫)

આમાં અનેકાનેક ચિત્રો, ઉપરાંત સેંકડો ધીરવીર અને પરાક્રમી વીર-વીરાંગનાઓનાં અસામાન્ય પરાક્રમ, અનેકવિધ ભણવા જેવું પુષ્કળ હકીકતો, સફળતા અને બીજા ભાગતો એવી તો રસિક અને છટાદાર રીતે વર્ણવાઈ છે કે બાળે કાંઈ છટાદાર નવલકથા વાંચતા હોઈએ, અથવા ભાઈચારણ પાસે લલકારવાળી વાર્તા સાંભળતા હોઈએ એવું લાગે છે.

આર્યભિષક્

અથવા હિંદુસ્થાનનો વૈદ્યરાજ

મુદ્રારા વધારા સાથે છઠ્ઠી આવૃત્તિ, મોટાં પૃષ્ઠ ૭૦૦, મૂલ્ય ૪)

આ ગ્રંથમાં ન્હોના ગામડાઓમાં પણ ચોતાને દાયે અને એવા દળ સામાન્ય અને ધરમતુ ઉપાયો છે નિત્યના ઉપયોગની તથા બીજા સુમારે ૬૦ વસ્તુઓના ગુણ-દોષ, ઓળખાણ તથા જૂદા જૂદા વ્યાધિઓપર તેને વાપરવાની વિધિઓ. ■ સુમારે ૧૦૦ ધાતુ-ઉપધાતુઓનું સેધન, મારણ, ગુણ-દોષ તથા જૂદા જૂદા રોગોપર વાપરવાના અનુપાત છે. સુમારે ૧૨૫ વ્યાધિઓ પ્રકાર, નિદાન, લક્ષણ તથા ઉપાય છે જૂદી જૂદી જ્વતના પાક, ચૂર્ણ, ચુટિક અવશેદ ૬૦ ની સેકડો બનાવેલ છે. ઔષધિક્રિયા, નાટીપરીક્ષા, તેમજ બી અનેક જાણતોનો વધારામુદારો, નવીન ઉપાયો વગેરે ઉમેરાઈ ઉપયોગિતા વધી છે.

આરોગ્યવિપે સામાન્ય જ્ઞાન

લેખક:-મહાત્મા ગાંધીજી, પૃષ્ઠ ૧૪૪, મૂલ્ય ૦૮-

સવેગાથીજ રોગોથી દૂર રહી સકાય તથા ચપેલા રોગને સાદા, વગર-અર્થના અને કુદરતી ઉપાયોથી ટાળી સકાય એવી રીતો આમાં છે.

ઉઘેલાને જગાડે, બઘેલાને ઉલા કરે અને ઉઘેલાને દોડાવે એવા

ચારિત્ર્ય અને ઉત્સાહપ્રેરક ગ્રંથો

નવા નવા અનેક મહત્વપૂર્ણ જનાઓ, વિચારો તથા સોધોને ઉપયોગમાં લઇને નવીન દુનિયા-અમેરિકા-ના વિદ્વાનોએ (મૂળ-અંગ્રેજીમાં) કરેલી ગ્રંથ-રચનાઓ ખૂબજ બજવાન, ઉદ્ધારક અને ઉજળતા નવજીવનવાળી હોઇને આગલા જમાનાના સમાધાનના પુસ્તકોને જૂલાવી દે તેવી છે વ્યવહારિક શુદ્ધિ અને ઉત્કૃષ્ટિની અમારે આપણા લોકોને અધિક અગત્ય હોવાથી સર્વ કોઇમાટે આ પુસ્તકો અત્યંત ઉપકારક છે

આ પુસ્તકોમાં નિબંધભાગ જૂજ હોઇને ખરા અનેલા પ્રેરણાદક દૃષ્ટાંતો-જ વિશેષ હોવાથી તેમાં મનોરજકતા પણ એવી આવી છે કે, કટાંગણ, યાકેણ, નિરાશ અને માદા માણસો પણ તેના વાચન-અવશ્યવટે સતેજ અને આનંદી બની રહે છે, કારણ કે મનુષ્યમાં જે નહિ સમજાયેલી એવી અનેક શક્તિઓ રહેલી છે, તેનો તેને ખ્યાલ આપીને આ પુસ્તકો ઉત્કૃષ્ટિ, વિજય અને આરોગ્યાદિ મેળવવાની પુષ્કળ શક્તિ તથા શક્તિ તેનામાં જાગ્રત કરે છે, અસંકલ્પ લાગેલી બાબતો શક્ય લાગે છે અને તે ઉત્સાહપૂર્વક પોતાનું કાર્યક્ષેત્ર સોધી કાઢીને તેમાં સુકાવે છે

આ પ્રકારે આ અદ્ભુત પુસ્તકોએ હજારો નિરાશ માનવોને આશા-વાળા, નિર્બળને બજવાન, ખીકણને બહાદુર, દુખીને સુખી, બાળકને ઉદ્યમી, રોગીને નિરોગી તથા હારી બેઠેલાને વિજયી બતાવ્યા છે. તેવા પુસ્તકો અત્યંત તરફથી નીચે મુજબ નીકળ્યા છે.

આગલ ધસો

નવી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૪૮૦, કદ ૫x૮, રૂ. ૧૫.૫૦,
અંગ્રેજીમાં આવી ૧૦૦ થી પણ વધારે આવૃત્તિઓ નીકળી ચૂકી છે બજવાન, છટાલિ વગેરે દેશોમાં તે તે પાઠ્યપુસ્તકતરીકે બજાવાય છે મરહુમ મી. ગ્રેન્ડરન, મહારાણી વિક્ટોરીયા, અમેરિકાના પ્રેસિડેન્ટ અને બીજા પુષ્કળ નામાકિત મનુષ્યોએ એના વખાણ કર્યા છે.

માગ્યના સૃષ્ટાઓ

પૃષ્ઠ ૭૨૦, કદ ૫x૮, છતાં માત્ર રૂ. ૧૫

આ પુસ્તક “આગળ ધસો”ના ઉમેરારૂપ હોઇ “માણસ પોતેજ પોતાનું ભાગ્ય કેવી રીતે રચી તથા ફેરવી શકે” તે શીખવનારા એક મહાન હિરતાદ જેવું છે જે મુજબ ચાલીને વિજયી ચનારાઓના એટલા બધા અસરકારક દૃષ્ટાંતો એમાં મુલેલા છે, કે જેથી વાચનારનું ચિત્ત આનંદ, ઉત્સાહ અને ઉચ્ચ વિચારોથી ઉન્નત થવાપિના રહે નાહ.

— પ્રમુમય જીવન —

નવી આવૃત્તિ, ૫૫૪ ૬૬૦, ૩, ૮૦

માણસો પોતાના સામર્થ્ય તથા સ્વરૂપના અજ્ઞાનને લીધે જ શિષ્યોદરપરાયણ, અપાપુષી, સ્વર્થી, નિર્બળ અને દુઃખી બને છે; જેથી એ અજ્ઞાન દર થઈ જાયને તેઓ પરમ મુખી અને કૃતકૃસ બની રહે, એવા આપણ પૂજ્ય ઋષિમુનિઓનાજ સિદ્ધાન્તો આમા સારી રીતે સમજાવ્યા છે. "ઇન દયુન વિથ ધી ઇન્ડિનિટ"નો આ સરળ મુંદર અનુવાદ છે.

— વંકિમનિવંધમાલા —

૫૫૪ ઉમેરાસાથે આવૃત્તિ બીજી, ૫૫૪ ૫૮૦, ૬૬ ૫૫૫૮ કિ. ૧૧૧૧
પૂર્ણ નિઃસ્વ, ધર્મપ્રેમી અને કર્તવ્યપરાયણતાની મૂર્તિરૂપ તથા બંગ-
સાહિત્યસભાદ્ બકિમજીજીના માર્મિક, સચોટ અને દારપરસથી
ભરપૂર અનેક ધાર્મિક તથા સામાજિક લેખો ઉપરાંત તેમજ
અસામાન્ય ચરિત્ર તથા "ધર્મતરવ" પુસ્તક પણ આમાં છે.

સુખ, સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ

તથા વિચારોના ચમત્કાર

૫૫૪ ૫૫૨, ૬૬ ૫૫૬૧૧, મૂલ્ય રૂ. ૧

આ ગ્રંથ સમજાવે છે કે:—આપણને ઉત્પન્ન કરનારી દિવ્ય પરમાત્મ-
શક્તિ આપણામાજ વસી રહેલી છે, માટે જો તેનો ઉપયોગ કરતાં આવડે
તો જીવનકલ્યાણ સધળા ધાતથા સકોશને દૂર કરવાનું અમોષ સામર્થ્ય તેમા
રહેલું છે. દરેક માણસનું કાવતું શરીર અને બીજી સર્વ સ્થિતિઓ, માત્ર
તેની આત્મસ્થિતિનું જ પરિણામ હોવાથી આત્મારે પણ જો તે ધારે તો પોતાના
વિચારોમા સુધારો કરીને પોતાના શરીર, ચારિત્ર તથા બાહ્યસ્થિતિને સુદૃઢ
ફેરવવાને સમ્મિમાન છે તે અનત ચૈતન્યસાથેની પોતાની અનાદિસિદ્ધ એકતા
અનુભવવામાટે મનુષ્યે પોતાના મનરૂપી દારમા ફેલી રીતે ખરાજ વિચાર પેસના
અટકાવવા અને શુભ વિચારોનેજ પેસવા દેવા, તેનું આમાં આજ્ઞા વર્ણન છે.

આદર્શ દૃષ્ટાંતમાલા-ભાગ ૧-૨

આ દરેક ભાગમા દેશવિદેશના સેંકડો ચરિત્રોમાથી ચૂંટી કાઢેલા અતિ ઉત્તમ
ગુમારે ૪૦૦ દૃષ્ટાંતો અને વચનો છે. દરેક ભાગનો રૂ. ૧૧, ૫૫ ૩૩૬ અને ૨૬૨

સામાજિક ટુંકી વાર્તાઓ

આ વાર્તાઓમાં આસકમાયુકના નૃત્યારિક વર્ણન નથી, પરંતુ બાપ-દીકરી પશુ સાથે બેસીને વાંચે એવી રચના છે.

ઘરમાં, સમાવહાયામાં, આડોલ્ડિયાડોલ્ડીમાં તથા શાંતિબંધુઓ વગેરેમાં આલતા ક્યેસકંકાસના, ખરામ રીતરિવાજના અને બીજી અનેક પ્રકારની કુર્કશાઓના આબેહુબ ચિત્રો તથા પરિણામો એવી સ્વાભાવિક અને અસર-કારક રીતે આ વાર્તાઓ રજુ કરે છે કે જેથી તેમાંથી લેવાનું શિક્ષણ આપો-આપ વાચનારના મનમાં ઠસી જાય છે.

માગ ૧ થી ૪

આ ચારે ભાગ બીજી આદ્યત્તરીકે એકજ પુસ્તકમાં છપાયા છે. આમાંની ૬૬ પૈકી ઘોડીક વાર્તાઓનાં મથાળાં-૧૬ પતિ અને બાળક પત્ની, મૂર્ખ પતિ અને શક પત્ની, લગ્ન નિર્મળા, ગરીબાઇનો સસાર, પત્નીના પ્રેમની કસોટી, નવવધૂના કુખ, અભિમાની સ્ત્રી, ગરીબ પાત્રો પટેલ, ચૂંટેલ અને ચોર, પુત્રપત્ન ગૌરવ કેના હાથમાં, પત્નીની વીરતા, દોરા-ધામાના દોગ, મૂર્ખ સ્ત્રી, સ્નેહનો જય અને સારદાચરણનું મોપણ વગેરે. કદ ૫x૮, પૃષ્ઠ ૬૦૦, મૂલ્ય રૂ. ૨)

માગ ૫ માં

એમાંની ૨૮ વાર્તા પૈકી ઘોડીક વાર્તાનાં મથાળાં-એક અલગ સ્ત્રીની માત્રા, આદનો ખાસો કે રક્તનો ? સામાજિક અત્યાચારો. દુર્ગાનું મંદિર. સમજ-દાર સાસુ. સાથો પતિપ્રેમ કુખનો ભાર કહાણીલેખકની કથની. પશુમાંથી મનુષ્ય આરવિંદ ધોળનો સ્વપત્નીને પત્ર. પૃષ્ઠ ૩૦૦, કદ ૫x૬, ૧/૨, ૩/૪)

માગ ૬ થો

એમાંની ૨૮ વાર્તાપૈકી ઘોડીકનાં મથાળાં-સ્નેહનો જય, માની શિખા-મણુ. સમ્યાકનું ફળ. ખોટનો ધ ધો. એક માણસને કેટલી ભૂમિ જોઈએ ? ઈશ્વરી ન્યાય. ગરીબની હાથ. પુત્રીનો ખેતો શિકારી રાજકુમાર દાનો દુસ્મન. ત્રિયારાજ્ય. પૈસાદારની દીકરી. વિગળાનું ભાગ્ય. ગરીબાઇનો ભોગ. નેતાપણા-નો ધ ધો. નોકરી નોકરીમાં ફેર. સોનાનો સિદ્ધ. પૃષ્ઠ ૩૬૦, કદ ૫x૬, ૧/૨, ૩/૪)

માગ ૭ માં

આમાં દયાળુ માતા, આદર્શ પુત્રી, સ્ત્રીઉપલોચી કવિતાઓ, કલુસની કર્મકથા, સી રીતે દેશની સેના કરે "કનૈયાનું" કટાવ, દેશભક્ત કેયેરાઇન, સ્વરાજ્યનું મૂલ્ય, ધ્યાદિ વાર્તાઓ ઉપરાંત રોજસાદીના "શુસિસ્તાન" નો અનુવાદ પણ નાની નાની ખરી કહાણીઓમાં તથા બોધથી ભરપૂર છે. રૂ. ૧૫-

તમારાં બાળકોનાં મનપર ઉમદા વિચારોની છાપ પાડી તેમને
સદ્ગુણી, બુદ્ધિમાન અને આસંકિત બનાવવા માટે

બાલ ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો { છઠી આવૃત્તિ ૫૪ ૧૨૮
મૂલ્ય ના પો. ૦) -

બાળકોએ પ્રાણસાટે પણ માતૃભક્તિ, પિતૃભક્તિ, સ્વાતૃભક્તિ, પરો-
પકાર, સત્ય વગેરે સદ્ગુણ દર્શાવી આખ્યાના ૬૮ અસરકારક દાખલા.

બાળકોની વાતો { છઠી આવૃત્તિ, ૫૪ ૮૮
મૂલ્ય ૦) ૪ પો. ૦) -

સ્વદેશપ્રેમ, દેશની દસા, ફરજ, ધર્મ, પરોપકાર વગેરે બાળકોના
રસિક વાતચિતરૂપે ૨૧ અસરકારક પાઠ આ પુસ્તકમાં છે.

બાળસદ્બોધ { પાંચમી આવૃત્તિ, ૫૪ ૧૨૦.
મૂલ્ય ના પો. ૦) -

જ્ઞાનવત્, મહાભારત, રામાયણ ઇત્યાદિમાં અનેક બોધદાયક
પ્રસંગો, વાર્તાઓ અને હાલોસહિત ઉત્તમ ધાર્મિક શિદ્ધાંતો આમાં છે.

સુબોધક નીતિકથા { ત્રીજી આવૃત્તિ, ૫૪ ૧૭૬
મૂલ્ય ના પો. ૦) -

જુદાં જુદાં પ્રાણી-પદાર્થોને લાગુ પાડીને મોટાં બાળકો માટે
રથેલી પુષ્કળ નાની નાની, રમુજ અને બોધદાયક વાર્તાઓ આમાં છે.

દુઃખમાં વિદ્યાભ્યાસ { ત્રીજી આવૃત્તિ
મૂલ્ય ના, પો. ૦) -

મોટી અગવડો વચ્ચે પણ જૂન અભ્યાસ કરીને મોટા માણસ
બનેલા માણસોના અનેક બાળુવા જેવા દાખલા આ પુસ્તકમાં છે.

આ ખાતા તરફના બીજા અનેક ઉત્તમ પુસ્તકોનું સચિપત્ર મુક્ત મોકલશે.

સન્નિધિ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય.

અમદાવાદમાં-૧૯૫ દરવાવળ બહાર નદીને રસ્તે, સેશન કોર્ટ પાસે.

સુંબઈમાં-કાલબારેલી રોડ, હનુમાન ગલીને નાકે, કાલબારેલીના મ દિર સામે.

ઉત્તમ ચરિત્રોના ફાયદા

(અનુભવીઓના ઉદ્ગાર)

“જીવનચરિત્ર એ એક પ્રકારનું દર્પણ છે જે જરૂરીસામાં મનુષ્ય પોતાની મુખ્યકૃતિમાં આપણુ જુએ છે, ત્યારે તે આપણને ઠાઠી નાખવા અને કલિમાં વધારો કરવા પ્રયત્ન કરે છે, તેમ ચરિત્રરૂપી આરસી-વડે પોતાના સ્વભાવમાં વળગેલા શૂંચણદૂષણ-ગુણદોષ વગેરે તેના જોવામાં આવે છે; અને તેમ ચર્તા દૂષણનો દૂષ અને જૂવણમાં શુદ્ધિ કરવાને તે નમ્રત થાય છે. વળી જે કામ ઉપર જીવનચરિત્ર કરવાથી મધી બનતું, તે કામ જીવનચરિત્ર મહેલાઈથી પાર પાડી શકે છે. અતિશય સર્થ વિદ્યા ભણી, દેશાટન કરો, સ્વરેસહિતેશ્વર થાઓ, પ્રેમસૌખ્ય દાખવો, એવા એવા ઉપદેશોથી જેવી અને જોટલી અસર થાય છે, તેના કરતા એવા ગુણોથી અંકિત થયેલા અસામાન્ય માનવીઓના ચરિત્ર વાચવા સમજવાથી ઘણીજ વધારે અસર થાય છે. અર્થાત્ તેના અંત કરણમાં આખાદ અને ઉંડી છાપ પડે છે, અને પછી તે એવો દિવ્ય માનવી બનવાને ઉત્તેજિત થઈ આગળ વધે છે.”

✽

✽

✽

“ચરિત્રોના વાચનથી આપણું ચૈતન્ય સતેજ થાય છે, આપણી આશામાં જીવન આવે છે; આપણામાં નવું કાવત, હિંમત અને શક્તિ આવે છે; આપણે આપણા ઉપર તેમજ ખીજાઓ ઉપર શ્રદ્ધા રાખી-એ છીએ, આપણામાં મહત્વાકાંક્ષા જાગે છે; આપણે ફક્ત કાર્યોમાં જોડાઈએ છીએ અને મોટાઓના કાર્યોમાં તેમની સાથે જોડાઈ ભાગી-દાર થવાને ઉત્તેજાઈએ છીએ. આ પ્રમાણે ઉત્તમ જીવનચરિત્રોના સહ-વાસમાં રહેવું, જીવવું અને નિમન દાખલાદિવાત જોઈને સ્ફૂર્તિમાન થવું, એ તે તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાજમાં આવવા જરાબર અને ઉત્તમ મંડળના સહવાસમાં રહેવા જરાબર છે.”

✽

✽

✽

“ઉત્તમ ચરિત્રો તેના વાચકને જતાવી આવે છે કે, એક સામાન્ય મનુષ્ય પણ પોતાનું જીવન કેટલી હદસુધી ઉત્તમ બનાવી શકે તથા કેવાં ઉચ્ચ કાર્ય કરી શકે અને જગતમાં કેટલી બધી સારી અસરો ફેલાવી શકે.”

✽

✽

✽

“મહાન ઐપુરુષોના જીવનચરિત્રોનું ચિંતન કરાય છે, ત્યારે આવાત જરાબર મમજી શકાય છે કે મહાત્માનો દરવાજો સર્વકોઈ માટે ઉઘાડે છે.”

✽

✽

✽

આવું છે, તેથીજ આ સંસ્થા તરફથી ઉત્તમ ચરિત્રો નીકળેલા છે, જેની વિમલ આ પછીના પૃષ્ઠોમાં આપી છે.

— ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો —

મોટા ત્રણ ભાગમાં—કુલ પૃષ્ઠ ૨૧૦૦

પુષ્કળ સુધારાવધારા સાથે લગભગ નવાજ રૂપમાં બીજી આવૃત્તિ સતજીગથી માંડીને અત્યારસુધીમાં ઘણ ગયેલી પરંતુ મહાન સતી-સામ્વીરો અને વીરાંગનાઓનાં અત્યંત બોધપ્રદ અને અસરકારક ચરિત્રોનો ભારતવર્ષમાં આ સર્વથી મોટો, સસ્તો અને ઉત્તમ સંગ્રહ હોઈ દરેક ભાગના રૂ. ૨૫, ત્રણ ભાગના ૬)

ગ્રંથ ૧ લો-ચરિત્ર ૧૧૩, પૃષ્ઠ ૭૧૨

કેટલાંકનાં નામ—દક્ષિણના સતી પાર્વતી, સાવિત્રી, સરસ્વતી, ભોખા મુદ્રા, કૌશલ્યા, સુમિત્ર, કેકેયી, મીતા, રાજરો, માર્ગી, મંત્રેયી, અદ્યા તારા, અનસુયા, રામ્યા, સુલોચના, મનોરમા, સુરભિ, દમયતી, ગુનીતિ વિદુષા, કુતી, માદી, ગાધારી, વિદુરપત્ની, દ્રૌપદી, સુલક્ષ્ણા, રક્તિમણી, રેવતી ઉત્તરા, ઉના, યજ્ઞ-નવા, શર્મિષ્ઠા, શૈભ્યા, સુકન્ધા, જંદા, દેવદુતિ, અરુચી મહામત્તા, ક્યાવતી, બેટુના, ઘણા, અબાવિકા, દયા, માલ્યાવતી, ગાયત્રી છં. છં

ગ્રંથ ૨ જો-ચરિત્ર ૨૪૪, પૃષ્ઠ ૬૪૦

કેટલાંકનાં નામ—રૂપસુદરી, દાદિરકન્ધાઓ, જસમા બોડણ, મયણુ દેવી, રાણુદેવી, ગુણસુદરી, સંયુક્તા, દેવગદેવી, કર્મદેવી, વીરમતી, પદ્મિની, મોદારાણી, હમીરની માતા અને પત્ની, તારાબાઈ, ક્યાવતી, નારાણી ચારણી, ગુન્નોગની રાણી, મીરાબાઈ, ગુણદત્ત બેગમ, દુર્ગાવતી, જ્વાહિરબાઈ, રૂપ-રાણી, પત્તા, રૂપમતી, અમ્પાદે, કમલાવતી, વીરા, બોધબાઈ, સપીમા, બેગમ તૂરજદા, રત્નાવતી, કર્માબાઈ, સોનાગીબી, પ્રિયંવદા, કરમેતીનાઈ, ભેધપુરી, મુમતાજમદાય, ગેજુનિસા, આદમીબી, રૂપનમદની રાજકુમારી, દાદીજી છં. છં

ગ્રંથ ૩ જો-ચરિત્ર ૧૭૧, પૃષ્ઠ ૭૫૦

કેટલાંકનાં નામ—રાજમાતા જ્ઞાનબાઈ, વીરાંગના તારાબાઈ, રૂપ-મંજરી, તાહેજપરી, અદ્યાબાઈ, દેવી ચૌધરાણી, કૃષ્ણાકુમારી, મંના પવા-રીણી, મિકદર બેગમ રાણી રાસમણી, ઉમાબાઈ દાબાદે, મદારાણી લક્ષ્મીબાઈ, રાણી ચદા, માણી રશિકુવરી, રવામીબાઈ ચાયા, અનુપાબાઈ ચારણી, મદારાણી સ્વર્ણમયી, માતાજી તપસ્વિની, વીરાંગના રૂપકુમારી, રાણી ભવાની, ધીમતી ભગવતી દેવી, ભગિની નિવેદિતા, સત્યા દાસ, આદર્શ માતા બી. અમ્મા છં. છં

દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી

પૃષ્ઠ ૧૬૦, મૂલ્ય બા. રૂ. ૧) ની પ્રત ૫, સો રૂ. ની ૬૦૦
સ્ત્રીવર્ગ તેમજ પુરુષવર્ગ બંને આમાંની ચારે વાર્તાઓ અસરકારક તથા બોધપ્રદ હોવાથી ઉત્તરભાગોએ એની દબલેટ પ્રત બેટ વહેચી છે.

શ્રી શિવાજી છત્રપતિ

હિંદુધર્મના મહાખળવાન રક્ષક અને મરાઠી રાજ્યના પરમ પરાક્રમી સંસ્થાપકનું આ મોટું જીવનચરિત્ર પ્રુક્કળ બાલ્યવૃદ્ધિ બનાવે અને બીજી ઐતિહાસિક હકીકતોથી ભરપૂર છે. ૬૬ પાના, ૫૪૫૨૮, મૂલ્ય રા

ભારતના વીર પુરુષો

આ પુસ્તકમાં ૪૦ ધીરવીર આત્માઓનાં અસરકારક અને બોધ-દાયક ચરિત્ર સમાયલ્યાં છે. ૬૬ પાના, ૫૪ ૨૮૮, મૂલ્ય રૂ. ૧)

વીર દુર્ગાદાસ અથવા મારુસરદારો

પૃષ્ઠ ૨૪૦, મૂલ્ય ૦૧૧, પાકું ૦૧૧,

મારુસરદારો આ મહાન નરકસરીનું વીરત્વભર્યું વૃત્તાંત આમાં વાર્તારૂપે તેનાં લેખક સાક્ષરવર્ષ વિકુલદાસ ધનજીભાઈએ ઉત્તમ રીતે આલેખેલું છે.

શ્રીમત્કચરિત્ર અથવા મત્કિરસામૃત

૬૬ પાના, ૫૪૮ ૪૦૦, પૂઠાં પાકાં, મૂલ્ય ૧૧

આમાં સાચા સંતભક્તોનાં જ્ઞાનભક્તિથી ભરપૂર ૨૬ ચરિત્ર હોઈ ભક્તભાજમાં તે આવેલાં નથી.

સ્વામી વિવેકાનંદનું ચરિત્ર

૫૪૬ પાનાં પૃષ્ઠ ૭૬૦, મૂલ્ય ૨), પાકું ૨૧

ભારતવર્ષના મહાન પ્રેરક અને અમેરિકાવાસી મોરાર્જીને ચકિત કરી અનેક નરનારીઓને શિષ્ય બનાવનારા અદ્ભુત સંન્યાસીનું આ ચરિત્ર ૧૨ મંથો ઉપરથી રચાયેલું હોઈ પ્રુક્કળ વિગતોવાળું છે.

સ્વામી રામતીર્થની જીવનકથા

પૃષ્ઠ ૬૪૦, ૬૬ પાના, ૫૪૮, મૂલ્ય ૨)

પોતાના આધ્યાત્મિક ઉપદેશોથી દેશવિદેશને ગભવી મૂકનાર આ આદર્શ મહાત્માનું જીવનવૃત્તાંત પ્રુક્કળ હકીકતોથી ભરપૂર અને અત્યંત બોધદાયક હોઈને અનેક મંથો તથા તેમના પત્રો અને બાલ્યલેખોની વિગતો ઉપરથી લખાયું છે તથા છેવટે તેમના ૧૫ ઉત્તમ લેખો અને બાલ્યલેખો છે.

— મહાત્મા ટૉલ્સ્ટોય —

પાાX૮ નાં પૃષ્ઠ ૬૨૦, મૂલ્ય રા।

આ અદ્ભુત પુસ્તકે એક મોટા રશિયન ઉમરાવ, સરકારી અમલદાર અને સ્વચ્છ દી સુવકમાથી ફેરવાતે ફેરવાતે કેવી રીતે પોતાના અવગુણો ઉપર છત મેળવી કેવી રીતે તેઓ એક મહાન વિચારક, સમર્થ લેખક, ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાની તથા મહાન પરોપકારી બની શક્યા, સાદાઈ અને સીધાપણ, વિદ્વતા અને વિનય, નિષ્કામતા અને પરોપકાર, વૈરાગ્ય અને અભ્યાસ, આત્મનિરીક્ષણ અને પશ્ચાત્તાપ, સયમ અને એકામતા વગેરે સદ્ગુણો તેમનામાં કેવી રીતે ખીલી નીકળ્યા, અને છેવટે કેવી રીતે જ્ઞાપર્યાયામાં ધરખાર ત્યજીને ચાની નીકળ્યા તથા કેવી રીતે દેહાન્ત થયો, એ દર્શાવતો સૌ કોઈએ બહુ જાણવા સમજવા જેવો છે.

તેમના ભાષણો અને ગ્રંથો, નિર્બળતા અને દૃઢતા, શ્રદ્ધા અને પુરુષાર્થ, સત્યાગ્રહ અને અસહકાર, બુદ્ધિચાતુર્ય અને નિરભિમાન, સુસાદરી અને આતિથ્ય, વાચન અને મનન વડીલો અને સત્તાનો, કુટુંબ અને નોકરો, મિત્રો અને વિરોધીઓ, અતિથિઓ અને અભ્યાગતો એ વગેરે પણ જાણવા જેવું છે.

વળી મુડીદારો અને મજૂરો, જગીરદારો અને એકુતો, રાજાઓ અને ગ્રામ્યો, રાહદારો અને ગામડાઓ, પત્રકારો અને જનસમાજ, સદમરી અને અસહકારી, લેખકો અને વાચકો, પ્રકાશકો અને સમાજોચકો, કારખાના અને ગૃહઉદ્યોગ, શિક્ષણ અને શિક્ષક, એ વગેરે અનેક પ્રકારે ઉપર ટૉલ્સ્ટોયના વિચારો એવો સારો પ્રકાશ પાડે છે કે જેથી પ્રત્યેક સહજ વાચનારને તેમાંથી અનેક શુભ સૂચનો અને હિંમત પ્રાપ્ત થાય છે અને તે ક્રેડ જ્ઞાનચારિય તરફ આકર્ષાય છે.

જાપાનની કૌબેજીમાં ઉત્તમ પુસ્તકતરિકે આલેખે નવસકથાને પણ બુલાવી કે એવા મનોહર છતાં સાદા આવા બનાવોથી ભરપૂર મીઠા એબટના જગત્સિદ્ધ ગ્રંથ ઉપરથી સ્વાયત્ત ઉત્તમ મોડું ચરિત્ર.

— મહાન નેપોલિયન —

પાાX૮ નાં પૃષ્ઠ ૮૪૦, મૂલ્ય ૩)

જે અદ્ભુત પુસ્તકે પોતાની અસામાન્ય પ્રતિભા, વીરતા, કર્તવ્યપરાયણતા અને કુદકૌશલ્યવડે ફ્રાન્સને અરાજકતા, અધર્મ અને સ્વેચ્છાચારની ધોર યાતનામાંથી છોડાવી વ્યવસ્થાના શિખરે પહોંચાડ્યો હતો, જેણે ફ્રાન્સવાસીઓમાં ચેનના અને સૌર્ષ દેલાવીને તેમને અનિત અને ધાર્મિક બનાવી દીધા હતા, જેણે અનેક મોટા સમ્રાટો અને મેનાપતિઓના એકસામટા દુમલા

પણ અન્યથા રીતે દેહાવી દીધા હતા અને પછી તેમને મારી આપીને જતા કર્યા હતા; મહાન સિઝર અને સિકંદરથી પણ જે વધારે બહાદુર અને પ્રતિભાશાળી હશે; જેનું ચારિત્ર્ય નિષ્કલક હતું; જેની સર્વ વિષયોમાં ઉત્કૃષ્ટ જુદિ, મધુર અને તેજસ્વી વાણી અને જેના બીજા પણ અનેક ગુણો બધા-બધાએને મુગ્ધ કરી દેતા હતા, જેણે પોતાના કૃત્ય દેશબહુઓની ઇચ્છાથી સમ્રાટપદ ધારણ કર્યું હતું અને તે છતાં પણ જેણે પોતાની સર્વ રક્તિ દેશ-હિતાર્થેજ વાપરી હતી, અને છેવટે જેણે અંગ્રેજોની દુશ્મનાઈનો ભોગ યથા પડી અનેક યાતનાઓ ભોગવીને સેન્ટ હેલીનાના ટાપુમાં દેહ છોડ્યો હતો; એવા નરોસરી નેપોલિયન બોનાપાર્ટનું આ અસામાન્ય અને વિસ્મૃત જીવન-ચરિત્ર આપણા દેશની હાલની સ્થિતિમાં પ્રજાએ તેમજ પ્રજાસેવકોએ-આત્મ-વૃદ્ધ માર્ગ ઓછાએ-ખાસ વાચવા જેવું છે.

મહાન સમ્રાટ અકબર

આવૃત્તિ બીજી, ૭ ચિત્ર, કદ ૫૧X૮૧, પૃષ્ઠ ૩૫૦, મૂલ્ય ૧૧

આ પુસ્તક ભારતવર્ષના આ પનોતા યુગ અને મહાન ભોગસમ્રાટને જીતારી પાકનારા વિદેશી લેખકોને સન્નિહ રહીયા આપી તેની આપૂર્વ મહત્તા દર્શાવવા ઉપરાંત આ ચરિત્ર ભારતના જૂત તથા વર્તમાન સમયનો ચિતાર પણ હૃદયગ્રાવક અને જોમદાર બાધામાં આપે છે.

મુસ્લીમ મહાત્માઓ

૯૨ ચરિત્ર, ૧૩૦૦ વચનામૃત, પૃષ્ઠ ૫૬૨, મૂલ્ય ૧૧૧

આ મુસ્લીમ મહાત્માઓના ચારિત્ર્ય આર્થ સ્થિતિઓને મળતા છે, અત્યંત ભોધપ્રદ અને અસરકારક છે. વચનામૃત પણ અમૃતતુલ્ય છે મારે આ પુસ્તકને મુસ્લીમ ઇ-બંધી ખરાબ નહિ સમજતા દરેક દિલુએ પણ ખાસ વાચવા વિચારવા જેવું છે.

દાનવીર કાર્નેગી

પૃષ્ઠ ૩૮૪, કદ ૫૧X૮૧, મૂલ્ય ૧૧, પાકું ૧૧

ગરીબમાંથી મોટા ધનવાન બનનાર આ અમેરિકાવાસી મહાન દાનવીરનું ચરિત્ર દરેક ગરીબ તેમજ ધનવાને વાંચવા જેવું છે, કેમકે સાચા દેશસેવક કેવા હોય છે અને સાચા ઉપાય કેવા હોય છે, તે ખાતે હજી આપણા રાષ્ટ્રસેવકોને પણ બહુ જાણવા વિચારવા જેવું છે.

‘મહાભારત’એ શું છે? અને તે શા માટે વાંચવું-વસાવવું જોઈએ ?

ભારતવર્ષમા મહાભારતના નામથી ઘણું જાણીતું-આર્થ અભ્યુદયો દરો આ અથ રચ્યો ત્યાંથી માઠીને અવાધિનુધીના દળરો વર્ષદરમિયાન દિદુ-ભતિમા જે જે પ્રાચીન ગ્રંથો નતિ આર્થ, માર્ગદર્શક અને ઉપગરક ગણાતા આન્યા છે, તેમા મહાભારત અથ પછુ સદા પ્રથમ શ્રેષ્ઠીમાજ રહ્યો છે અને ગરેશે

મહાભારતશ્રી જે મહાભારતના એક સ્વરૂપ અથર્થ ‘ભગવદ્ગીતા’ જગતભરના વિદ્વાનોને અદ્ભુત જ્ઞાનગૌરવથી સજ્જિત કરી રહી છે, જે મહા-ભારતમાથી બીજા પછુ એવા એવા અનુપમ રત્નો નીચ્છાને પ્રચલિત થયા છે કે જે નિઃસંશયિત લક્ષ્યાવધિ સન્નનોના હૃદયને કર્મભોગ, જ્ઞાનયોગ અને જ્ઞાતિયોગના અનેરા પ્રકારથી અજવાળી રહ્યા છે, જે મહોદધિના એક અત્યંતના ખડક ‘દર્શનપર્વ’મા લહેરાઈ રહેલુ ધર્મમૂલ, તેમા નિમજ્જન કરનારા દળરો હૃદયોને અધિમધિક જ્ઞાત અને પવિત્ર બનાવી પરમ પદાર્થ-ને પાત્ર બનાવતુ અબ્ધુ છે, જે મહાન મથનો અદ્ભુત પ્રકાર દળરો વર્ષથી આર્થ નૃપતિઓની પરપરાને રાજધર્મ અને વાસ્તવના ઉત્તમ આદર્શ દર્શાવતો આ-થો છે, જે મહાન મથની જોજરવી કથાઓએ જતાવધિ નૃપ-તિઓને અને લક્ષ્યાવધિ જ્ઞાનિયોને પ્રજાવિત કરી વી ત્વના પરમ દિતકારી ધર્મ-પદિ પગાખ્યા છે, જે મહામથના પ્રજાવે વિકટ સમયમા પછુ પ્રતાપ, શુરુ જોવિદ અને ચિવાજ જેવા મહાવીરોને અસાધારણ ચેતના અને પરાક્રમ શ્રેરીને અપાર બળશાળી યત્રુલો સામે અડમલાવે ઉજા રાખ્યા છે, જે મહાન મથની જ્ઞાત પ્રેરણાઓથી પ્રેરાઈને લક્ષ્યાવધિ જ્ઞાતકુળદીપક વીરાત્મા-ઓએ આ નમ્બર જગત પ્રત્યેના મોહ-મમતા છોડી દીધા અને પોતાના પ્રચ્છ શ્રેરીને પ્રદુલ્લવદને સ્વધર્મપાલનના મહાથતમા તુલુની પેઠે દોખી દઈ વીરગતિને પ્રાપ્ત કરી છે, જે મહાન અથ ભારતવર્ષની દાક્ષની દીનદીન દશમા પછુ વિદ્વાનથી માઠી ખેડુત સુધીના અને રાજથી માઠી રકપર્વનના કોટચવધિ સત્તાને આર્યોની અમાન્ય પ્રાચીન જાહોજલાલીનું રમરણ આપતો થયો તેના એક મહિમાયિત રમારકસ્તભરે (મો છે, અને ‘ઉત્તિષ્ઠત જાગ્રત, ગ્રાપ્ય વરાગ્નિદોષત’ ઇત્યાદિ ઉત્તેજક મહામથો રથલે રથલે સુજાવી રહ્યો છે, અને જે મહાન અથર્થ રમારકસ્તભ દેવર્ષિ, જહર્ષિ, રાજર્ષિ અને ચાર વર્ણધર્મના અનેકાનેક મહાત્માઓના ચરિત્રથી મહામહિમોથી શોભતો થયો તેમના અવહાર તથા પરમાર્થને લગતા અનેકાનેક પ્રેરણાદક અનુભવોથી અને ઉન્નતિપ્રદ ઉપદેશોથી પ્રકારી રહ્યો છે, આથો આર્યોના આદર્શજૂન

જ્ઞાનચારિત્ર્યથી શોભી રહેલો મહાસાગરસમો મહાભાસ્કર મય, સમગ્રરૂપે આર્થ-
દિદુના પ્રત્યેક ગુદને સુગોષિત કરે, આગાનૃદને હિચ્ચ ગ્રેગ્રજાઓ આપ્યા
કરે અને ઉન્નતિપરાવજી રાખ્યા કરે એવું કોણ નહિ ઇચ્છે ?

જેનું નામજ "મહાભાસ્કર" છે, જેના રચનાગ્ર મહર્ષિ વ્યાસ ભગવાન
છે, જેના સૂત્રધાર યોગેશ્વર કૃષ્ણ ભગવાન છે, જેમા બાણાવળી અર્જુન દ્વ-
પ્રતિષ્ઠા બીભ્રમિતામહ, મહાનીતિયા વિદુર, ધર્માત્માર મુનિશ્વર, ગદાવારી ભીમ,
સુદ્ધવિશારદ દ્રોણ, મહાન દાતા કણ્વ, મહાસતી ગાન્ધારી અને વીરાગતા કૌપદી
વગેરે જેવા અસામાન્ય અને પ્રતાપમગ્નીય પાત્ર છે, તેમા અન્ય પણ એક
એકથી મઢી જાય એવા અનેકાનેક રાગ-મહાગમ, રથી-મહારથી, વીર-
મહાવીર અને સતી-મહાસતીઓના અપૂર્વ શૌર્વ-પરાક્રમાંદિના વર્ણન તથા
અનેકાનેક ઋષિમુનિ અને અવતારાદિના ગુણગાન છે જેમકે નરને નારાયણ,
વ્યાસ ને વાલ્મીકિ, યાતવલ્ક્ય ને જુશુ, મનત્સુમત ને અષ્ટાનક, વિષ્ણુ ને
મહાદેવ મૈત્રેય ને અગિરા, સુહોત્ર ને ઉશીનર, અભિમન્યુ ને બનરામ,
ગાયવ ને માદૃમ્ય, કપિલ ને વિદ્યામિત્ર, મગર ને ભગીરથ, શ્રીરામ ને હનુમાન,
સત્યભામા ને સુભદ્રા, સીતા ને ચિદુના, ભરત ને પૃથુ, દિલીપ ને યયાતિ,
માકલ્ય ને પરાશર, મદોદરી ને પાર્વતી, માન્ધાતા ને જનક, ગાંધી ને સુનહા,
જાજની ને દુનાધાર, મનુ ને જૃહમ્પતિ, જપિ ને પ્રદનાદ, સેનજિત ને હંદવાકુ,
જ્ઞાન ને વામદેવ, પર્વત ને શુક્રાચાર્ય, હમવતી ને સાવિત્રી, અમિત્ર ને દેવન,
દ્રોણ ને કૃષ્ણાચાર્ય, વસિષ્ઠ ને પગ્ગુરુમ, ગુપ્તેવ ને નારદ, દુર્વામા ને દરોનય,
રતિદેવ ને શિબિ, વિદુર ને મજ્જ, હતાદિ ઇત્યાદિ

જે ઇતિહાસમય એવા એવા અનેકાનેક રાગર્ષિ ને અહર્ષિ દેવર્ષિ
ને મહર્ષિ, ગૃહમ્ય ને પાનગ્રમ્ય, યોગી ને મહાયોગી, મધિક ને મિદ્ધ, દાતા
ને ધર્માત્મા, રાની ને ભક્તાત્મા, તેમજ જિજ્ઞાસુ અને મુખાત્માઓના મનોહર
નામો અને અનોંકિ-મનોથી ભરપૂર હોઇને જેમાના શૈલ્ય પણ નામો તથા
કામોનુ નિત્યપ્રતિ પ્રાપ્ત થાને ચવણુ-કીર્તન કરવામા આવે અથવા તો ભાવ-
ભક્તિથી રમરણુ-ચિતન કરવામા આવે, તો તેથી માણુમના હુવમા કથાણુ-
કારી સરકારો અવસ્ય જાગી ઉઠે, અને ખીની ઉઠે તેમ છે, અને તેના
પરિણામે જ્ઞાનચારિત્ર (એટલે કે આચારવિચાર ને ઉચ્ચાર, અથવા તો મન-
વાણી ને ક્રિયા) પણ પાતતા કે અવલુચકિતના પ્રમાણુમા પવિત્ર અને ઉન્નત
ચર્ચ રાકે તેમ છે, માટે એવા મહાન મયનુ પતન-પાતન પ્રત્યેક દિદુસદાને
અવસ્ય કરવું જોઇએ

હવે મહાભારતવિષે તેના કેટલાક ખાસ પરિચિત તેમજ ઉડા અભ્યાસી-
ઓના વિચાર વિશેષ જાણવા જેવા હોવાથી તે પણ અહીં સારરૂપે તેમજ
સ્વતંત્રાનુવાદરૂપે આપીશુ

પડિત રામરામ કહે છે કે - "દિદુમતિના પ્રાચીન ધર્મમયોમા
મહાભારતને પાચમો વેદ કહે છે, તે યોગ્યજ છે, કેમકે આ મય અનેક શિક્ષા-
ઓનો ભગાર, ઉપદેશોનો આચાર અને ધર્મકર્મનો ચીમસામર છે તેમા મુખ્ય

વિષય તો વીર પાડવોનો ઉદ્દેશ, ધૈર્યપાડવોનું મુદ્દ, પાડવોની રાજ્યપ્રાપ્તિ અને તેમના ગભ્યશામનનું વર્ણન કરવાનો છે, પણ તેના કવિ એક વેદપારંગત મહાત્મા અને ધર્મસંસ્થાપક સુનિ હોવાથી એની સાથે સાથે પ્રસંગોપાત ધર્મ, નીતિ, રાજ્યશાસન અને તત્ત્વજ્ઞાનના પણ તેઓ એવા સરસ અને ઉચ્ચ પ્રકારના વર્ણન કરી દે છે કે વાચક કે હ નવોજા પ્રકાશ અનુભવે છે, તેનું હૃદય વિચારણ બની જાય છે અને તે શુંનો યથ ચક્ર જાય છે જગતખરના સમગ્ર વિદ્વાનોમા આદર પામેલો “ગીતા” મય પણ મહાભારતનોજ એક ભાગ છે જે હિરણ્યી એમા પ્રત્યક્ષપૂર્ણ એવા મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપદેશ અપાયેલા છે, તેજ ઉદ્દેશ્ય આ રૂપમા રાજર્ષિઓ અને ધર્મર્ષિઓના પ્રસંગોપાત અનેક ઉપાખ્યાન, દષ્ટાવ અને કથા-મંદ છીંચો આપેલા હોવાથી તે પણ મનુષ્યના હૃદયનજાંડો પ્રભાવ પાડે છે અને મર્યાદા મનોહરતા તથા ઉપયોગિતાને અનેકમણી વધારી મૂકે છે આ પ્રમ ભૂ મહાભારત આર્થજ્ઞાતિના પ્રાચીન શુદ્ધતથા અને મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપદેશોથી ભરપૂર હોવાથી તેનું વાચનજવલ્લુ હિંદુસત્તાનોને માટે અસત લાભકર્તા છે માત્ર તેની મૂળકથા લક્ષ્યે, તો તે પણ એટલી બધી રસ્યક અને અસરકારક છે અને તેમા એવા ઉચ્ચ ટાંટિના ચરિત્ર આખ્યાનના આખ્યા છે કે તેમા ખીજી બાબતો ન ઉમેરાઈ હોત તોપણ આ મય આખી દુનિયાના સાહિત્યમા મુકુટમણિરૂપ ગણાત ”

પંડિત ઠાકરીપ્રસાદ શર્મા કહે છે કે-“મહાભારતમા સર્વ રસોના યથારથાને સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે ચૈત્રારથી તે વૈતાગ્યસુધીના બધા રસોનું એના એવું સુદર મિલન થયું છે કે ભારતના પ્રાચીન વીરોની આ પવિત્ર કથા બહુજ મનમોહક, હૃદયગ્રાહી અને પ્રભાવશાળી બની રહી છે, અને તેવી કરીને અત્યંત પ્રાચીનકાળથી અભાષિતપર્યંતના બધા પડિતોનો એજ મન છે કે જે કઈ મહાભારતમાં છે, તેજ ખીજે કથને જોવામાં આવે છે; અને જે તેમા નથી તે ક્યાંય પણ નથી. x x x x વાત પણ ખરી છે કે દ્રાહણ, કૃતિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર, એ ચારે વર્ણના લોકો માટે એમા જાણવાજોવા ઉપદેશો અને શિક્ષણો પુલ્ળ ભરેલા છે પ્રાચીનકાળથી મોદ-મોગ મિત્રો, મદાકવિઓ અને નાટકકારો મહાભારતના આધારથીજ અનેક કાવ્ય, મદાકાવ્ય અને નાટકો લખતા આવ્યા આવે છે, છતાં પણ હલુનુધી તે ભાર ખાલીજ થયો નથી ! આજે પણ આ અખૂટ ભારતમાથી ભારતની જૂદી જૂદી ભાષાના કવિઓ અને લેખકોને ધણીખરી સામગ્રી મળ્યા કરે છે અને તેઓ તેમજ આધારે પોતાની પ્રતિભાનો વિકાસ કર્યા કરે છે આજેજ લોકો કહે છે કે, “ઉચ્ચ કેટિના મિત્રોમા જે કઈ કાવ્ય-કુસળતા અને રચનાના ચમકારા દેખાય છે તે બધું ભગવાન કૃષ્ણરૂપાવન વ્યાસજીનુંજ ઉચ્છિષ્ટ છે ”

“મહાભારતના એકેએક પાત્રનું ચરિત્ર અદ્ભુત છે તેનું નિરીક્ષણ કરવાથી આપણને આપણા દર્જારો વર્ષ પહેલાના દેશ અને સમાજની અવસ્થાનું ઘાન પ્રાપ્ત થાય છે તે મમથનો વર્ણાશ્રમ ધર્મ કેવો દતો, તે વખતના સંનિયો કેવા

શરવીર, પરાક્રમી અને સત્યસદૃશ હતા; એ સર્વ આપણા લક્ષ્મી આવી જાય છે, અને તેથી આગ્રય વાચીને આપણા પૂર્વજોના પવિત્ર ચરિત્રથી પરિચિત થવું એ પ્રત્યેક દિલ્લુ—નહિ નહિ, પ્રત્યેક ભારતવાસીનું—મુખ્ય કર્તવ્ય છે.”

“ભીષ્મપિતામહની અલૌકિક પિતૃભક્તિ, શ્રીકૃષ્ણની વિવેકશક્તિ રાજનીતિ, ધૃષ્ટિધરની પ્રય ભાષાત્ર સત્યનિષ્ઠા તથા દ્રોણ, દુર્યોધન, કર્ણ, અર્જુન અને ભીમ વગેરે વીરોની અદ્વિતીય વીરત્વપૂર્ણ કથાઓ વાચીને કયા ભારતવાસીના મુરદાસ પ્રાણોમાં પણ નવજીવનનો સચાર નહિ થાય ? પોતાના પૂર્વજોના ગૌરવનું સ્મરણ કરીને જ્યારે કોની છાતી નહિ ફૂલી છે ? તેથી જો આપણને આપણા ભૂતકાળનો મહત્વનું ચચાર્થ ચિત્ર જોવાની અભિલાષા હોય તો આપણે મહાભારત જરૂર વાચવું જોઈએ જો સમારનાં જ અલૌકિક મહાવીરોની વીરકથા વાચીને આપણા મુરદાસ પ્રાણોમાં નવીન સજીવની શક્તિ ભરવાની હજી હોય તો મહાભારતનો પાઠ અવશ્ય કરવો જોઈએ, અને સત્ય વાત તો એ છે કે જેણે મહાભારત નથી વાંચ્યું તેણે ભારતવાસી હોવાનું જ વ્યર્થ છે.”

મહાત્મા ગાંધીજી એવા ભાવનું કહે છે કે:—“મેં આ પહેલાં ‘મહાભારત’ નો સંપૂર્ણ મથ વાંચ્યો ન હતો કાર્ક કાષ્ઠ વાર થોડું થોડું જોયું હોય તે જુદી વાત મેં તો ઉલટો તેની વિગદમાં મત જામી દીધો હતો કે, એમાં મારપીટ, લડાઈ અને ઝડપડાઓની કદાબીઓ હશે, અને એવા લાખા વર્ણન હશે કે મારાથી વાચી પણ નહિ થકાય, અથવા હું વાચવા બેસીશ તો મને નિદ્રાજ આવશે. એથી કરીને મહાભારતના છ હજાર પાનાના મોટા પોથી જોઈને પ્રથમ તો હું ગભરાયો હતો, પરંતુ પછી બપોરે મેં તેને વાચવું શરૂ કર્યું ત્યારે તો પછી એ અમુક ભાગ સિવાય એટલું બધું મન-મોહક થઈ પડ્યું—તેમાં એટલી બધી સ્નેહાળી મઠ કે એક વાર શરૂ કર્યા પછી એ અથ પૂરો કરવાને હું અપીરો જની ગયો અને એ સંપૂર્ણ વાચી રહ્યા પછી એ વિષેના મારા પહેલાના અવાશે બોલ્યા હતા.

એ અથ મેં ચાર મહીનામાં (ચરોડા જેલમાં) પૂરો કર્યો ત્યારે મને લાગ્યું કે, આ મહાભારતને કાષ્ઠ ઉપમા આપવી હોય તો તે ગરુડાગાઠમાં સુદર જવાહીરોની એકાદ તિજોરીની ન આપી શકાય, પણ અમૂલ્ય મનોની એકાદ અખૂટ ખાણ સાથેજ તેને સરખાવી શકાય, કે જે ખાણને જેમ જેમ વધુ ને વધુ ઉદી મોદીએ તેમ તેમ તેમાંથી કિંમતી વ્યવહાર વધુ ને વધુ જ નીકળતા જાય.”

લોકમાન્ય તિલક મહારાજે કહ્યું છે કે:—“મહાભારત અથ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે + + તેમાં ધર્મશાસ્ત્રની સત્યનિષ્ઠા, કર્ણની ઉદારતા, ભીષ્મનું બાહુબળ, અર્જુનનું યુદ્ધકૌશલ્ય ઇત્યાદિ અનેક અવલંબીય ગુણોયુક્ત વીરોના વર્ણન છે અને તે વીરોના ચરિત્ર વાચવા થોડા તથા મનન કરવા થોડા છે એમાં પણ ભીષ્મપિતામહનો દૃઢ નિશ્ચય અને શ્રીકૃષ્ણચક્રનું રાજનીતિ-કૌશલ્ય તો વિવેકશક્તિ મહત્વ ધરાવે છે. તેમના આગળ ખીમજોના ખીમ ગુણો દિક્ષા પડી જાય છે x x x આથી નવયુવકોને હું કહું છું કે—‘મહા-

ભારતનું અધ્યયન અવશ્ય કરે. અને હીંમ પિતામહનો દૃઢ નિશ્ચય તથા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું રણકૌશલ્ય તમારામાં વધારવાનો પ્રયત્ન કરે.”

મહાન અભ્યાસી શીમાન શ્રાવણેકર લખે છે કે — “ગાંધી પ્રમોદ કહેતા આવ્યા છે કે, જેમને પ્રાચીન ઇતિહાસ નથી તેમને માટે અવિધ્યમા પશુ આશા નથી, પરંતુ ભારતવાસીઓને તો પ્રાચીન ઇતિહાસ છે, માત્ર ઇતિહાસજ નહિ પરંતુ દિગ્વિજયી, પ્રતિભાપૂર્ણ અને તેજસ્વી ઇતિહાસ છે અને તેથી ભારતવાસીઓને માટે અવિધ્યમા પશુ નિસદેહ આશ્ચર્ય સર્જાયેલા છે, પરંતુ એ આશ્ચર્ય લાવવા માટે ભારતવાસીઓએ પોતાના પૂર્વજોના એ ભાગ્યશાળી અને પ્રતાપપૂર્ણ ઇતિહાસને જાણવો અને મનન કરવો જોઈએ. માત્ર ઇતિહાસના અસ્તિત્વથી જ કામ નહિ ચાલે, પરંતુ તેનું જોટણ પશુ વધારે મનન થશે તેટલોજ વધુ લાભ થવાનો સંભવ છે; અને એવું હોવાથી આ પ્રતાપપૂર્ણ દિગ્વિજયનો ઇતિહાસ પ્રત્યેક ભારતવાસી સમક્ષ રજુ થવો જોઈએ.”

“જનસમાજમાં અનેક જાતના લોક હોય છે અને દરેક જાતના લોકની રુચિ જૂદા જૂદા પ્રકારની હોવાથી એકને જે રચિકર હોય છે તે બીજાને માટે નથી હોતું, પરંતુ આ કાવ્યમય ઇતિહાસ તો એવી અજબ રીતે લખાયો છે, કે તેમાંથી પ્રત્યેક જાતના આજુસને રસાસ્વાદ મળી શકે છે. આશિષક ભગવદ્ભક્ત આમા ભક્તિમાર્ગ જોઈ શકે છે, વેદાંતી આમાંથી આત્મપ્રત્યયનું જ્ઞાન મેળવી શકે છે, તર્કવિચારક એમાં યુક્તિવાદ જોઈ શકે છે, શાસ્ત્રજિજ્ઞાસુ એમાંથી અનેક શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો જાણી શકે છે, ઇતિહાસપ્રેમી માટે એમાં અતિવિશાળ કાવ્યક્ષેત્ર રહેલું છે, રાજપ્રકરણીને એમાં રાજનીતિ દેખાય છે, વીરને એમાં વીરતાના દૃષ્ટાંત મળી આવે છે, શૂદ્રસ્થાપત્રીને એમાંથી ઉત્તમ શૂદ્રચર્યનું જીવન જાણવા મળે છે અને જ્ઞાપચારીને આદર્શ જ્ઞાપચારીના દાખલા મળે છે તાત્પર્ય કે, જેની જેની જેવી જેવી જિજ્ઞાસા હોય તેની તેની તે તે તમામ પ્રકારની જિજ્ઞાસા આપણા પૂર્વજોના આ અનુપમ પ્રાચીન ઇતિહાસરૂપી મહાભારતમાંથી તૃપ્ત થાય છે.”

કવિવર રવીંદ્રનાથ ઠાકુર કહે છે કે — “રામાયણ અને મહાભારતને કેવળ મહાકાવ્યજ્ઞ કહેશ ન જોઈએ, પરંતુ તે ઇતિહાસ પશુ છે. અવળત, તે કાઈ સમય અથવા ઘટનાઓના ઇતિહાસ નથી, કેમકે ઘટનાઓના ઇતિહાસ તો અમુક સમયનુજ અવલજન કરે છે, પરંતુ રામાયણ અને મહાભારત તો ભારતવર્ષના ચિરકાળના ઇતિહાસ છે. બીજા ઇતિહાસો સમય સમયપર ફેરવાતા રહે છે, પરંતુ આ ઉત્તમ ઇતિહાસમાં કાષ્ઠપશુ પરિવર્તન નથી થતું ભારતવર્ષની જે સાધના, જે આરાધના અને જે શક્તિ છે, તેનાજ ઇતિહાસ આ બંને મહાકાવ્યોરૂપી રાજમાસાદના ચિરકાલરૂપી રાજસિદ્ધાંત સત્તર સત્તાષ્ટમો વિરાજે છે.”

સારામાઠા પ્રસંગે જ્ઞાનલહાણી

પોતે પૂર્ણ જ્ઞાની થઈને બીજાઓને જ્ઞાન આપવું એ સદગ્ર નથી, પરંતુ મહાન જ્ઞાનીઓના હિષદેશ અને ચારિત્રને લગતા ઉમદા પુસ્તકો તો સર્વ કોઈ બીજાને આપી શકે તેમ છે

કોઈ કોઈ ઉદારાત્મા આ રીતે પણ ધનનો કષ્ટ સદુપયોગ કરે છે, પરંતુ દેશની વર્તમાન દશા તરફ જોતા આ પ્રકાર સૌ કોઈએ સારા પ્રમાણમાં ચાતુ કરીને ઉમદા રીતે જાનાવી દેવા જોઈએ

સારામાઠા પ્રસંગે ઉપર માત્ર થોડાક વધુ ખર્ચ થી (કે ઘી વગેરેમાં થોડી કસર કરીને પણ) શારીરિક ખાનપાન ઉપરાંત એવા માનસિક જોરાકની પત્રાવલિરૂપ ઉમદા પુસ્તકો પ્રત્યેક મહેમાન, પડોશી, સગા, કુટુંબી, મિત્ર, યાત્રીજન, બ્રાહ્મણ, વિદ્યાર્થી વગેરેને ભેટ અપાય તો તે ગમે તેવા મિષ્ટાન્ન અને બીજી વસ્તુઓ કરતા તેમને માટે વધારે ઉપકારક થાય એ ખુબ્બુ છે

હમ્મણ હોય તો “ અમુક પ્રસંગ અથવા વ્યક્તિના સ્મરણનિમિત્ત અમુક તરફથી ભેટ ” કે એવું કોઈ મુખપૃષ્ઠપર લખાવીને, સ્મર-સ્તાવથી લાપીને કે હાથે લખીને આપી શકાય, કે જેથી ભોક્તે સેવા થવા ઉપરાંત તે પ્રસંગ અને વ્યક્તિના સ્મરકનો હેતુ પણ પાર પડે

હકીકત આવી હોવાથી આ સરમાના અને બીજા પુસ્તકોમાંથી પસંદ પડે તે તે ભેટોપકારક પુસ્તકો પોતાને ત્યાં આવતા નાનામોટા પ્રસંગે વહેંચીને ધનના સદુપયોગની સાથે જ્ઞાનચારિત્ર જેવી ઉત્તમ વસ્તુના પ્રચારનું શ્રેય સમગ્ર મનુષ્યે અવશ્ય મેળવવું જોઈએ

જુદથી ખર્ચ કરવા હિચ્છનાર સંજ્ઞન ધારે તો પ્રાથમેક ઉપમાગક પુસ્તકની ખાસ આવૃત્તિ લખાવીને વહેંચી-વહેંચાવી શકે, અને મધ્યમ કે એછા ખર્ચ કરવાનો હોય તો કેઈએક ઉત્તમ પુસ્તકની ચથા-ચક્ર પ્રતોની લઘાણી કરી શકે જે એકથી વધુ જાતના સારા સારા પુસ્તકો લીધા હોય તો ભેટ લેનારને તેમાંથી પોતાને મનમગ્ન પુસ્તક ઉપાડી લેવાની સગવડ મળી શકે માત્ર પાચ-દશ રૂપિયા ખર્ચવા હોય તો ગીતાઓ કે ગીતાનો ૧૮ મો અધ્યાય અથવા તો બીજી કોઈ સારી હમ્મર-પાચસો પુસ્તકોઓની લઘાણી વહેંચી શકાય છેવટે એકાદ રૂપિયો ખર્ચવા હોય તો તેટલાવડે પણ ધર્મગ્રંથો-માની અથવા બીજી અસરકારક શિખામણોના સો-અસો હસ્તપત્ર સુએથી વહેંચી શકાય

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનાં પુસ્તકો

અંશનું નામ

પૃષ્ઠાંશ

મૂલ્ય

ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

સંપૂર્ણ મહાભારત-શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાતર ૫૨૦૦ ...	૩૬)
શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ-૩૨ વિગ્રહો સાથે.....૧૩૨૦ ...	૬)
પ્રલસીદ્ધ રામાયણ-૪૦ વિગ્રહો સાથે ...	૬)
મહાભારતનું શાંતિપર્વ-નવી આવૃત્તિ..... ૬૦૦ ...	૫)
ગિરધરજીત શુદ્ધ રામાયણ ...	૭૮૪ ... ૨૧
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ-મહારામાયણ બે ભાગમાં.....૧૬૦૦ ...	૧૦)
મહાભારતનાં આદિ અને સભાપર્વ(૧લી આવૃત્તિ)૬૦૦...	૨)
શ્રીદાસબોધ-નવી આવૃત્તિ ...	૬૨૦ ... ૨૧
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા-નવી આવૃત્તિ... ૮૦૦ ...	૨)
શ્રીભગવતી ભાગવત-ઉત્તમ ભાષાતર ... ૮૬૪ ...	૪૧
શ્રીમદ્ભાગવત-ઉત્તમ ભાષાતર નવી આવૃત્તિ છપાય છે ...	૪)
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત-અને ભાગ ભેગા ... ૬૫૦ ...	૨૧
ભગવદ્ગીતા-સરસ્વતીસહિત ગુટકો ... ૨૫૬ ૦)૨, ૦)૩, ૦)	૦૧
„ „ મોટા અપુરવાણું પુસ્તક ૨૭૨ ૦૧, ૦૧૦, ૦૧	૦૧
ભગવદ્ગીતા-મરાઠી કે દિંદી ટીકાસહિત... ૨૩૦ ...	૦૧
ભગવદ્ગીતા-મૂલમાત્ર-અધ્યયન તથા મોટા અપુરવા ૦૧ અને ૦૧	૦૧
પરચરભગીતા-મૂલમાત્ર-નાના, અધ્યયન તથા મોટા અપુરવા ૦૧, ૦૧૦, ૦૧	૦૧
મહાભારત અને રામાયણવિષે કેટલાક વિચાર ૨૦૦ ...	૦૧
શ્રીમહાભારત વિષે-ખાસ અધ્યયન જેવા વિચાર૩૨૮ ...	૧૧
અખાની વાણી-મનહરપદ સાથે ... ૫૦૦ ...	૧૧
પ્રીતમની વાણી-સર્વથી મોટો સંગ્રહ..... ૪૨૦ ...	૧૧
છાંદમની વાણી-અથ ૧ ભાગ..... ૨૬૪ ...	૧)
છાંદમની વાણી-અથ ૨ ભાગ ... ૪૫૬ ...	૧૧
છાંદમની વાણી-અથ ૩ ભાગ ... ૨૭૬ ...	૧)
ધર્મતત્ત્વ-૧કિમચરિત્રસાથે ... ૨૪૮ ...	૦૧
યોગતત્ત્વ ... ૩૮૪ ...	૧)
સ્વામીરામતીર્થ-અથ ૧ ભાગ-ભાગ ૧ થી ૫... ૫૮૦ ...	૨)
„ „ અથ ૨ ભાગ-ભાગ ૬ થી ૮... ૬૮૦ ...	૨)
„ „ અથ ૩ ભાગ-ભાગ ૧૦-૧૧... ૫૨૮ ...	૨)
„ „ અથ ૪ ભાગ-ભાગ ૧૨-૧૩... ૬૪૦ ...	૨)
સ્વામી વિવેકાનંદ અથ ૧ ભાગ-ભાગ ૧-૨-૩ ૫૭૫ ...	૨)
„ „ અથ ૨ ભાગ-ભાગ ૪-૫... ૬૦૮ ...	૨)
„ „ ભાગ ૬ થી ૮ નોખા ... ૧૦૦૦ ...	૩)

..	..	ભાગ ૬ મો-સંપૂર્ણ ચરિત્ર	૭૪૦	૨૧૧
..	..	ભાગ ૧૦ મો-રાજયોગ	૩૦૦	૧)
શ્રીભક્તચરિત્ર	અથવા ભક્તિરસામૃત	...	૪૦૮	૧૧૧
શ્રીભજનસાગર-નવી આવૃત્તિ	૨૦૦	૦૧૧
સ્વર્ગનું વિમાન...	૩૮૪	૧૧૨
સ્વર્ગની કુંચી...	૩૭૮	૧૧૨
સ્વર્ગનો ખજાનો	૩૨૪	૧૧૨
સ્વર્ગનો પ્રકાશ...	૩૩૬	૧૧૨

ઉત્સાહ અને ચેતનાગ્રેસ્ક પુસ્તકો

શુભસંગ્રહ-ભાગ ૧ લો...	૧૯૨	૦૮
શુભસંગ્રહ-ભાગ ૨ લો...	૭૦૦	૨૧૧
શુભસંગ્રહ-ભાગ ૩ લો	૪૩૨	૧૧૧
શુભસંગ્રહ ભાગ ૪ લો.....	છપાય છે, સત્વર બહાર પડશે.					
આગળ ધસો-નવી આવૃત્તિ	૪૬૮	૧૧૧
આદર્શ દૃષ્ટાંતમાળા-ભાગ ૧ લો	૩૩૬	૧)૨
..	..	ભાગ ૨ લો	૩૬૨	૧૧
સુખ, સામર્થ્ય ને સમૃદ્ધિ	૬૨૧ છપાશે
ભાગ્યના સુધાઓ	૬૨૧ છપાશે
ખંડિતનિબંધમાળા-ધર્મતત્ત્વસાથે	૫૬૦	૧૧૧
પ્રભુમય જીવન (નવી આવૃત્તિ)	૨૦૦	૦૧૨

ધર્મિકાસ અને વૈદિકસંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

રાજસ્થાનનો ધર્મિકાસ-બે મોટા ત્રયોમાં	...	૧૫૩૦	૧૦)
આર્યભિપદ્ અથવા હિંદનો વૈચરણ્ય	...	૭૦૦	૪)
આર્યવિદ્યે સામાન્ય જ્ઞાન-આધીજીત	...	૧૪૦	૦૮

બોધદાયક ઉત્તમ જીવનચરિત્રો

સ્વામી ભારતરાનંદનું ચરિત્ર	છપાય છે
ભારતના વીર પુરુષો...	૨૮૮	...	૧)
દાનવીર કાર્નેગી	૪૦૦	...	૧૧૧
શ્રીભક્તચરિત્ર અથવા ભક્તિરસામૃત	...	૪૦૮	૧૧૧
સુરેલીમ મહાત્માઓ	૫૬૨	...	૧૧૧
હાઉસ ટોલ્સ્ટોયનું જીવનચરિત્ર...	૬૨૦	...	૨૧૧
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૮૪૦	...	૩)
સ્વામી રામતીર્થની જીવનકથા	૬૪૦	...	૨)
સ્વામી વિવેકાનંદનું સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર	...	૭૪૦	૨૧૧
મહાન સમ્રાટ અકબર...	૩૫૨	...	૧૧
શ્રી શિવાજી જીવપતિ	૫૨૮	...	૨૧

ચીર દુર્ગદાસ...	૨૪૦	૦૧૧
ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો-ત્રણ પ્રધાનો	૨૧૦૦	૬)
" " છુટક દરેક ભાગના	૨૧

શ્રીઓ તથા પુરુષોમાટે બોધપ્રદ વાર્તાઓ

દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૧ થી ૪ ભાગ (૬૬ વાર્તાઓ)	૬૦૦	૨)
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૫ થી ૮ (૨૮ વાર્તાઓ)	૩૦૪	૦૧૧
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૬ થી (૨૭ વાર્તાઓ)	૩૬૦	૧)
દુઃકીવાર્તાઓ-ભાગ ૭ થી-અનેક વાતો	૨૫૦	૧૧
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી	૧૬૦	૦૧

બાળકોમાટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો-૬૯ બનાવોનો સંગ્રહ	૧૨૮	૦૧
બાળસહયોધ-વાર્તાઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ	૧૧૨	૦૧
બાળકોની વાતો-રસિક વાતચીતરૂપે ૨૧ પાક	૬૬	૦૧
દુઃખમાં વિદ્યાર્થિ-સચેટ સાચા દર્શાવો	૬૦	૦૧
સુબોધક નીતિકથા	૧૮૪	૦૧

ચિત્રો અને ચિત્રાવલીઓ

શ્રીમદ્ભારત ચિત્રાવલી ૨૬ ચિત્રોનો ગુદર સંગ્રહ	૧)
શ્રીરામાયણ ચિત્રાવલી ૩૬ " " " "	૧)
ભગવાન શ્રીકૃષ્ણમુશરીનું ત્રિરંગી ચિત્ર	૦૧
દ્રોપદીવસ્ત્રાદરણ (ત્રિરંગી છે.)	૦૧
જ્ઞાનપટ અને સોપાનપટ	૦૧
ઉપરના ત્રિરંગી ચિત્રો ઉપર નીચે પતરાની પટી સાથે	૦૧

ઉપરની ચિત્રાવલીઓના છુટક ચિત્રો પણ મળશે.

મંગાવનારને સ્વાસ સૂચના

૧-પોરબંજ ઉપરાંત ૨૭૨૨૨ તથા વી. પી. ખર્ચ પણ રૂ. ૧૦) સુધીનું રૂ. ૦૧ નું લાગે છે. ૨-મંગાવેલામાંનાં જે પુસ્તકો ન આવે તે ખાસ સમજવા. ૩-પૂર્વ મૂલ્ય પ્રથમથીજ મોકલીને દરેક રૂ. નાં પુસ્તક રેલરસ્તે મંગાવવાથી વધારાના પેકીંગ ખર્ચ રૂ. ૦૧ મદદી તો- પણ કુલ ખર્ચ બહુ ઓછો આવશે. ૪-મદદભારત સુદ્ધા રૂ. ૧૦૦)નાં, અથવા મદદભારત સિવાયનાં રૂ. ૨૫) નાં પુસ્તકો લેનારને યાચેલી કિંમતમાંથી અમદાવાદમાં ૧૨૧૧ ટકા કમીશન મળશે; ૫-અદાર ગામથી મંગાવનારે અમદાવાદ લખવું.

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

મદ્ર પાસે, અહમદાવાદ અને કાલવાદેવી રોડ, ચંબર્ડ નં. ૦૨